LEERBOEK | NEDERLANDS | 6E EDITIE | 3 VMBO-GT

Nieuw Nederlands

De wereld in mijn hoofd is groter dan de echte.

Noordhoff Uitgevers

Nieuw Nederlands

Vormgeving binnenwerk: Grafisch ontwerp Duko Hamminga
Conceptontwerp omslag: nu:amsterdam/nu:rotterdam
Vertaling vormgeving omslag: Grafisch ontwerp Duko Hamminga
Omslagfoto: Hollandse Hoogte
Illustraties: Flos Vingerhoets, Haarlem

Eventuele op- en aanmerkingen over deze of andere uitgaven kunt u richten aan: Noordhoff Uitgevers bv, Afdeling Voortgezet onderwijs, Antwoordnummer 13, 9700 VB Groningen of via het contactformulier op www.mijnnoordhoff.nl.

MIX
Papier van verantwoorde herkomst
FSC® C118189

0 / 19

ISBN 978-90-01-88065-1

Nieuw Nederlands

3 vmbo-gt

Eindredactie:
John B. Vorenkamp
Marlies Schouwstra

Auteurs:
Janneke Blok
Anja Borman
Rosanne van den Esschert
Laura de Haas-Rietveld
Anne de Koning
Katrien Lammerts
Harald Veldman
John B. Vorenkamp

Noordhoff Uitgevers Groningen

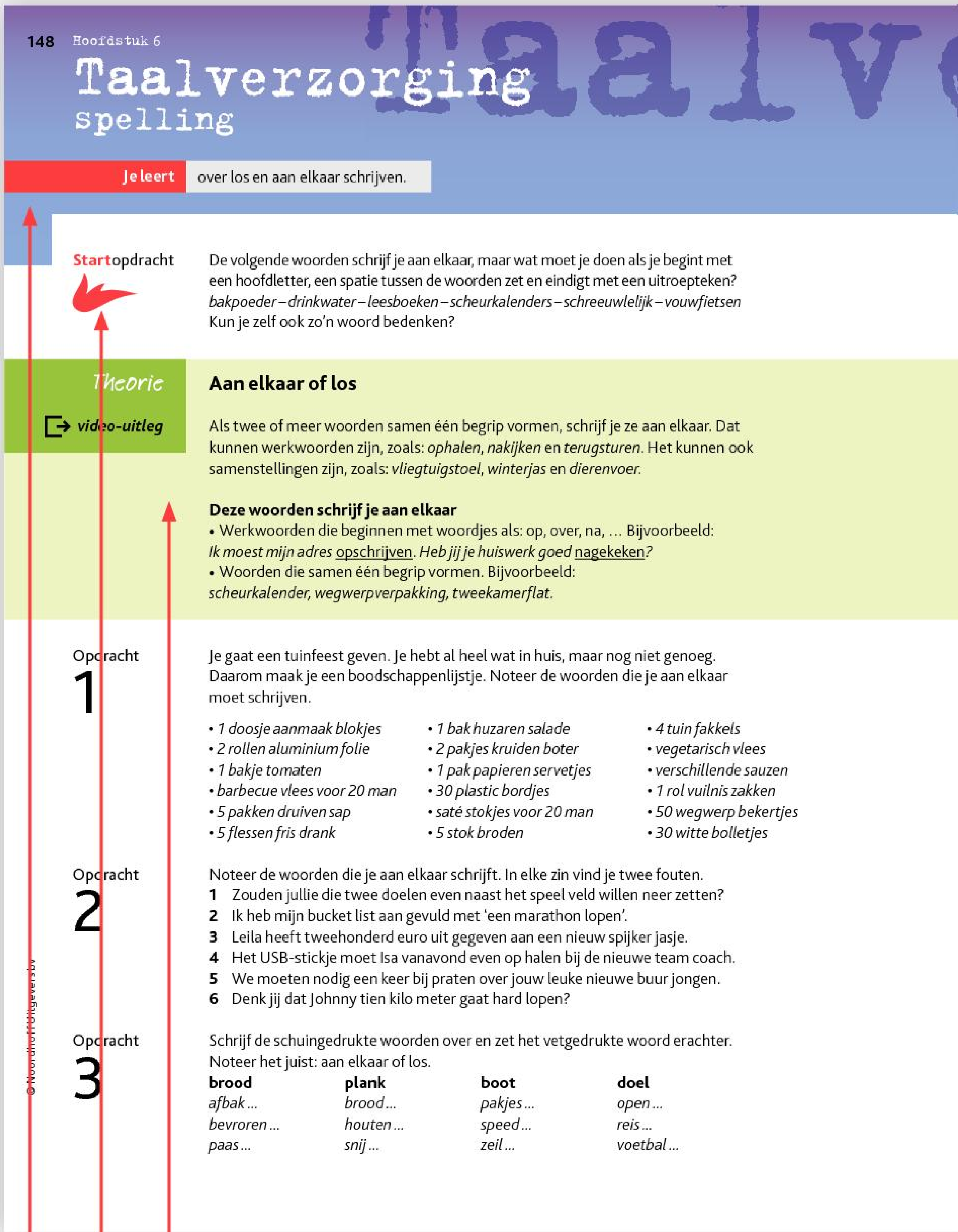
Hoe werk je met Nieuw Nederlands?

De quiz
Je kunt het schooljaar beginnen met een quiz waarin je kunt laten zien hoe goed je het Nederlands beheerst. Als het nodig is, kun je na *De quiz* extra oefenen met *De brug*. Die vind je online. *De brug* helpt je om je alvast voor te bereiden op de gewone hoofdstukken in dit boek.

Hoofdstukken
Dit boek bestaat uit zes hoofdstukken. Ieder hoofdstuk heeft dezelfde indeling:
- Lezen
- Schrijven
- Kijken en luisteren
- Spreken en gesprekken
- Woordenschat
- Taalverzorging
- Praktijkopdracht

Poëzie en fictie
Achter in dit boek vind je het onderdeel *Poëzie en fictie*. Je gaat stukjes lezen uit spannende boeken en grappige gedichten. Je kunt ook laten zien dat je zelf een schrijver bent!

Nieuw Nederlands Online
Op Nieuw Nederlands Online kun je alle opdrachten uit het boek maken. Je vindt er alles wat bij de opdrachten hoort, zoals filmpjes en feedbackformulieren. Als je de opdrachten online maakt, kun je een eigen route volgen met herhaalopdrachten of steropdrachten. Je kunt online ook oefenen voor de toets en video-uitleg van de theorie bekijken.

148 Hoofdstuk 6

Taalverzorging spelling

Je leert over los en aan elkaar schrijven.

Startopdracht
De volgende woorden schrijf je aan elkaar, maar wat moet je doen als je begint met een hoofdletter, een spatie tussen de woorden zet en eindigt met een uitroepteken?
bakpoeder – drinkwater – leesboeken – scheurkalenders – schreeuwlelijk – vouwfietsen
Kun je zelf ook zo'n woord bedenken?

Theorie — video-uitleg

Aan elkaar of los
Als twee of meer woorden samen één begrip vormen, schrijf je ze aan elkaar. Dat kunnen werkwoorden zijn, zoals: *ophalen*, *nakijken* en *terugsturen*. Het kunnen ook samenstellingen zijn, zoals: *vliegtuigstoel*, *winterjas* en *dierenvoer*.

Deze woorden schrijf je aan elkaar
- Werkwoorden die beginnen met woordjes als: op, over, na, … Bijvoorbeeld: *Ik moest mijn adres opschrijven. Heb jij je huiswerk goed nagekeken?*
- Woorden die samen één begrip vormen. Bijvoorbeeld: *scheurkalender, wegwerpverpakking, tweekamerflat.*

Opdracht 1
Je gaat een tuinfeest geven. Je hebt al heel wat in huis, maar nog niet genoeg. Daarom maak je een boodschappenlijstje. Noteer de woorden die je aan elkaar moet schrijven.
- *1 doosje aanmaak blokjes*
- *2 rollen aluminium folie*
- *1 bakje tomaten*
- *barbecue vlees voor 20 man*
- *5 pakken druiven sap*
- *5 flessen fris drank*
- *1 bak huzaren salade*
- *2 pakjes kruiden boter*
- *1 pak papieren servetjes*
- *30 plastic bordjes*
- *saté stokjes voor 20 man*
- *5 stok broden*
- *4 tuin fakkels*
- *vegetarisch vlees*
- *verschillende sauzen*
- *1 rol vuilnis zakken*
- *50 wegwerp bekertjes*
- *30 witte bolletjes*

Opdracht 2
Noteer de woorden die je aan elkaar schrijft. In elke zin vind je twee fouten.
1 Zouden jullie die twee doelen even naast het speel veld willen neer zetten?
2 Ik heb mijn bucket list aan gevuld met 'een marathon lopen'.
3 Leila heeft tweehonderd euro uit gegeven aan een nieuw spijker jasje.
4 Het USB-stickje moet Isa vanavond even op halen bij de nieuwe team coach.
5 We moeten nodig een keer bij praten over jouw leuke nieuwe buur jongen.
6 Denk jij dat Johnny tien kilo meter gaat hard lopen?

Opdracht 3
Schrijf de schuingedrukte woorden over en zet het vetgedrukte woord erachter. Noteer het juist: aan elkaar of los.

brood	**plank**	**boot**	**doel**
afbak …	*brood …*	*pakjes …*	*open …*
bevroren …	*houten …*	*speed …*	*reis …*
paas …	*snij …*	*zeil …*	*voetbal …*

In de theorie wordt de nieuwe lesstof uitgelegd. Je gaat ermee aan de slag in de opdrachten. Je kunt online video-uitleg van de theorie bekijken.

Je begint altijd met de startopdracht waarin je kennismaakt met de nieuwe lesstof.

Bij 'Je leert' staat wat je gaat leren. Dat is het doel van de les.

Opdracht 4

In welke zin horen de onderstreepte woorden aan elkaar?

1. *a* Je moet geen afval op de weg gooien.
   b Wil jij dat afval weg gooien?
2. *a* Weet jij wanneer de zomer tijd ingaat?
   b Rolf heeft in de zomer tijd om te mountainbiken.
3. *a* De huisarts kan je meer vertellen over steken in je buik tijdens het sporten.
   b Ook bij een zebrapad moet je uitkijken voordat je gaat over steken.
4. *a* Je kunt sporten om over gewicht tegen te gaan.
   b De overheid wil een campagne starten over gewicht en ongezond eten.
5. *a* Zie jij nog veel klasgenoten op oma fietsen naar school komen?
   b Ik denk dat mijn oma fietsen niet meer zo veilig vindt.

Opdracht 5

Bekijk de afbeeldingen. Op elke afbeelding staan twee woorden die aan elkaar moeten, omdat ze één woord vormen. Leg uit wat de woorden betekenen als je ze los van elkaar schrijft zoals hieronder.

Opdracht 6

Neem de zinnen over en noteer de woorden tussen haakjes op de juiste manier. Noteer hoofdletters en leestekens waar dat moet.

1. niets is zo lekker als (warme chocolade melk) met (op geklopte) (slag room)
2. de (eerste mars bewoners) zouden er al in 2023 moeten kunnen (rond lopen)
3. in de toekomst zullen (hoge snelheids treinen) door (glazen buizen) rijden
4. elke (zaterdag morgen) leest mijn zus de (digitale ochtend krant)
5. heb je weleens een (spek pannen koek) met (vanille vla) (klaar gemaakt)
6. de (scooter stalling plaats) was (af gesloten) met een (zwaar hang slot) door een (gemeente medewerker)

Opdracht 7*

Sommige samenstellingen kun je verkeerd uitspreken, bijvoorbeeld 'skijack'. Gebruik dan een streepje: ski-jack. Maak samenstellingen van de volgende woorden. Noteer het juist: aan elkaar of met een streepje.
politie + agent / auto + onderdelen / rij + examen / diploma + uitreiking / gala + avond

Ik kan/weet • bepalen of ik woorden los of aan elkaar moet schrijven. 3F

Maak de extra opdrachten online.

Opdrachten op een hoger niveau herken je aan de ster. Je docent vertelt of je deze opdracht maakt of niet.

'Ik kan/weet' geeft aan wat je hebt geleerd. Ook staat er bij welk niveau daarbij hoort.

Je kunt online extra opdrachten maken. Je kunt ook je eigen route volgen door alle opdrachten uit het boek online te maken.

Opdrachten waarbij je online een filmpje of een geluidsfragment kunt vinden en opdrachten waarbij je online moet werken, herken je aan het symbool voor online.

Inhoud

De

Ik bedoel, welke leerling
de hoofdprijs
niet de essentie
Nee hè? Ging het
zelf te
in staat

quiz

De brug van klas 2 naar klas 3

Dit is het derde schooljaar dat je het vak Nederlands krijgt. Misschien is Nederlands makkelijk of juist moeilijk voor je. Als je Nederlands in klas 2 lastig vond, is het een goed idee om alvast te oefenen met de opdrachten uit *De brug*. Deze vind je online.

Doe de quiz!

Tijdens de quiz krijg je vragen over Lezen, Woordenschat en Taalverzorging. Je kunt de quiz in je eentje online maken of met de hele klas tegelijk. Als je de quiz samen met je klas maakt, is je docent de quizleider.

Je kunt de quiz ook zelf online maken.

Zo gebruik je De brug

Voordat je aan leerjaar 3 begint, kun je met *De brug* alvast een begin maken. De brug herhaalt alle leerstof uit klas 2 over Lezen, Grammatica, Formuleren en Spelling. In *De brug* vind je korte, heldere uitleg van de theorie plus een aantal opdrachten.

Je vindt alle opdrachten van De Brug *online.*

Hoofdstuk 1

Grenzen

Nederlands over de grens

Nederlandse woorden kom je ver over de landsgrenzen tegen. Sommige vreemde talen lijken zelfs op het Nederlands, zoals het Afrikaans. Deze taal wordt in het zuidelijk deel van Afrika gesproken. Dat komt doordat een deel van Zuid-Afrika vroeger een Nederlandse kolonie was. Veel woorden zijn nog steeds herkenbaar. Kun jij bedenken wat een *moltrein* is? En wat zou de volgende Afrikaanse waarschuwing betekenen? 'Moe nie hysbak gebruik ten tye van 'n brand nie, gebruik trappe.'

De baas is overal

Woorden als *horloge* en *computer* zijn leenwoorden, geleend uit het Frans en het Engels. Wist je dat er ook uitleenwoorden bestaan? Dat zijn Nederlandse woorden die in andere talen worden gebruikt. Het woord *baas* is het meest uitgeleende woord. Het komt in wel 57 talen voor, bijvoorbeeld *bas* (Zweeds), *bosi* (Chinees) en natuurlijk als *boss* (Engels).
In hoeveel talen kun jij het woord 'pomp' (of een woord dat er erg op lijkt) vinden in Google Translate? Volgens onderzoek zijn het er 48.

Bij de buren

Ook dichter bij huis kun je met Nederlands goed uit de voeten, namelijk in buurland België. In het noordelijke deel, Vlaanderen, is Nederlands de officiële taal. Toch zijn sommige woorden net een beetje anders.

Test je kennis van het Vlaams.

Lezen

Je leert over hoofdzaken en hoofdgedachte.

Startopdracht

Werk samen met een klasgenoot. Lees tekst 1.

1 De tekst bestaat uit vier zinnen. Wat is volgens jou de belangrijkste zin? Noteer het nummer.
2 Welk tekstdoel past bij de zin die je noteerde?
3 Welke dubbele betekenis heeft het woord 'grenzeloos' als je let op de titel en de inhoud van de tekst?

Tekst 1

Grenzeloos verliefd

1 Ze volgen hun hart en verlaten ons kikkerlandje om bij hun buitenlandse grote liefde te gaan wonen. **2** In ons nieuwe tv-programma emigreren Nederlanders naar hun liefde in het buitenland. **3** Wij zoeken meiden en jongens die huis en haard verlaten voor een onzeker bestaan in het buitenland met welgeteld één zekerheid: hereniging met de liefde van hun leven! **4** Stuur een e-mail naar grenzeloosverliefdzijn@media.nl.

Theorie

video-uitleg

Hoofdzaken en hoofdgedachte

Wat in een tekst belangrijk is, noem je **hoofdzaken**. Hoofdzaken lees je vaak in de inleiding en in het slot van de tekst en in de belangrijkste zin van elke alinea. De belangrijkste zin is meestal de eerste of de laatste zin van een alinea. De rest van de alinea is dan bijvoorbeeld een uitleg of een voorbeeld. Ook tussenkopjes en anders gedrukte woorden helpen je de hoofdzaken te vinden.

Je kunt het belangrijkste van een tekst in één zin samenvatten. Die ene zin noem je de **hoofdgedachte**. Als je de hoofdgedachte zoekt, stel je de vraag: wat is het belangrijkste wat in de tekst over het onderwerp wordt gezegd? Je vindt de hoofdgedachte vaak in de inleiding of in het slot van de tekst.

Als je een samenvatting van een tekst maakt, noteer je alleen de hoofdgedachte en de hoofdzaken.

Opdracht 1

Lees de titel en de eerste alinea van tekst 2.

1 Wat doe je volgens jou als je 'grenzen verlegt'?
2 Wat was voor de schrijver de aanleiding om deze tekst te schrijven?
3 Bedenk twee vragen waarop de tekst volgens jou antwoord zal geven.

Lees tekst 2 helemaal.

4 Het 'verleggen van grenzen' heeft iets met jezelf te maken of moet je zelf doen. Welke zin in alinea 2 maakt dat het best duidelijk?

5 Citeer de belangrijkste zin van alinea 2, van alinea 3 en van alinea 4. Noteer de eerste en de laatste twee woorden van de zinnen.

6 Met je antwoord op vraag 5 heb je de hoofdzaken van het eerste deel van de tekst genoteerd. Waaruit bestaat de rest van alinea 2, 3 en 4?

7 Hoe kun je snel zien welke drie verschillende Xperiences het Carmel College biedt?

8 Wat is het algemene doel van de Xperiences?

9 In alinea 4 wordt gesproken over 'persoonlijke sociale vaardigheden' als een van de 21e-eeuwse vaardigheden. Welke twee vaardigheden horen daar nog meer bij?

10 Welk synoniem voor 'sociale vaardigheden' lees je verderop in de tekst?

11 Citeer de zin die aantoont dat de schrijver daadwerkelijk bij de start van het project aanwezig was.

12 Bij welke van de drie projecten speelt de lichamelijke conditie van deelnemers een belangrijke rol? Leg je antwoord uit.

13 Noteer de titel van elk project en vat daaronder in enkele woorden samen wat de deelnemers aan de projecten doen.

14 Welke zin geeft het best de hoofdgedachte van de tekst weer?

A Een aantal derdejaars vmbo-leerlingen van het Carmel College Salland is gestart met het project Xperience, bedoeld om hun leefwereld en vaardigheden te vergroten.

B Een groep derdejaars vmbo-leerlingen uit Salland is met veel enthousiasme begonnen aan drie Xperience-projecten: *Werken in Salland, Trektocht in Europa* en *Marokko in beeld*.

C Er zijn drie Xperience-projecten waaruit derdejaars vmbo-leerlingen van het Carmel College kunnen kiezen: *Werken in Salland, Trektocht in Europa* en *Marokko in beeld*.

D In een Xperience-project, eigenlijk een internationaliseringsprogramma, bepalen de deelnemers zelf wat ze leren en hoe ze zichzelf uitdagen om sociaal vaardiger te worden.

Tekst 2

Vmbo-leerlingen verleggen grenzen

[1] Een aantal derdejaars vmbo-leerlingen van het Carmel College Salland is van start gegaan met het project Xperience. Bij het project gaat het om 'grenzen verleggen'. Twee groepen vertrokken naar het buitenland. Eén groep gaat in de eigen omgeving aan de slag.

[2] De deelnemers hebben meegedacht over de invulling van de drie verschillende programma's. De leerlingen bepaalden zelf wat ze wilden leren en hoe ze zich wilden uitdagen. Ze zijn op die manier ook medeverantwoordelijk voor het succes van het project.

[3] Alle leerlingen uit het derde leerjaar konden zich inschrijven voor een Xperience-project. Omdat het aantal leerlingen dat interesse had groter was dan het aantal beschikbare plaatsen voor de projecten, moest een selectieprocedure worden doorlopen. Door middel van sollicitatie, motivatie, presentatie en uiteindelijk loting werd vastgesteld wie aan welk project kon deelnemen.
[4] Xperience-projecten zijn internationaliseringsprogramma's waarmee de leefwereld van de leerlingen wordt vergroot en 21e-eeuwse vaardigheden worden geleerd. Zo leren de deelnemers aan de projecten hun persoonlijke sociale vaardigheden verder te ontwikkelen. Ook versterken ze hun maatschappelijke betrokkenheid en vergroten ze hun tolerantie ten opzichte van anderen.
[5] De vmbo'ers zijn met veel enthousiasme begonnen aan de projecten *Werken in Salland, Trektocht in Europa* en *Marokko in beeld.* Ze werden uitgezwaaid en aangemoedigd door hun ouders en leerkrachten.

Werken in Salland
[6] De leerlingen nemen intensief deel aan verschillende maatschappelijke projecten in de nabijheid van school. Zij leren inzien wat het belang is van deze activiteiten voor de maatschappij in haar geheel. Als afsluiting van deze Xperience gaan de leerlingen een midweek op reis in Nederland.

Trektocht in Europa
[7] De deelnemers organiseren samen een trektocht met de Belgische Ardennen als eindbestemming. Door verschillende manieren van verplaatsing (hiken, wandelen, mountainbiken, abseilen en raften) wordt er een beroep gedaan op het doorzettingsvermogen van de leerlingen. Daarbij moeten ze vooral leren samen te werken en samen grenzen te verleggen.

Marokko in beeld
[8] Centraal in het project staat: inzicht krijgen in de verschillen en overeenkomsten tussen de Marokkaanse en de Nederlandse cultuur. Door intensief samen te leven en samen te werken, ontdekken de leerlingen wat de verschillen en overeenkomsten zijn tussen beide culturen. Door samen het gebergte en de woestijn in te trekken, krijgen de leerlingen de kans om te werken aan sociale competenties.

Naar: jouwregiocentraal.nl, op 8 oktober 2017

Opdracht
2

Lees tekst 3.
1 Welk deel van de tekst is de inleiding? Leg je antwoord uit.
2 Wat was voor de schrijver de directe aanleiding om deze tekst te schrijven?
3 Wat is het onderwerp van de tekst?
A buitenaards leven
B een reis in de ruimte
C het boek van Icke
D leven in de ruimte

Lees tekst 3 helemaal.
4 Citeer uit alinea 3 de zin die de hoofdzaak van de alinea het best weergeeft.
5 'Ruimtereizigers zijn in hun eigen beleving daardoor slechts 46 jaar onderweg.' (al. 3) Het is moeilijk te begrijpen wat wetenschapper Icke hier zegt. Zoek samen met een klasgenoot uit wat de snelheid van licht is en hoe je die snelheid als mens beleeft. Tip: vraag een docent natuurkunde om uitleg.
6 Alinea 4 tot en met 6 horen bij elkaar, omdat ze antwoord geven op de vraag:
A Kun je leven in de ruimte?
B Waarom willen we de ruimte verkennen?
C Zijn er levende wezens buiten de aarde?
7 In alinea 4 gebruikt de schrijver een vergelijking. Wat wordt vergeleken?
8 Wat wil de schrijver met de vergelijking in alinea 4 aantonen?

9 ‘Denken over leven in de ruimte prikkelt de verbeelding.’ (al. 6) Wat betekent ‘iets prikkelt je verbeelding’ hier?
A Je bent maar met één onderwerp bezig waarover je alles wilt lezen: leven in de ruimte.
B Je kunt niet meer slapen, omdat je steeds maar denkt aan mogelijk leven in de ruimte.
C Je stelt je voor hoe het leven in de ruimte eruit kan zien en denkt daar verder over na.

10 Wat betekent het woord ‘excelleren’ (al. 6)?

11 Wat kun je volgens Icke beter doen dan de aarde ontvluchten, zoals Tesla-producent Elon Musk en andere rijken willen? Gebruik voor je antwoord de informatie in alinea 6 en 7.

Opdracht 3 ✱

Lees tekst 3 nog een keer.

1 In alinea 6 geeft Icke een mogelijke verklaring voor het feit dat we nog nooit levenstekens van exoburen hebben opgepikt. Welke verklaring geeft hij?

2 Volgens Icke kennen wij op aarde geen intelligente samenlevingen. Waaruit blijkt dat volgens hem?

3 Door na te denken over leven in de ruimte, denkt Icke ook na over het leven van mensen op de planeet aarde en probeert hij zijn lezers iets te laten inzien. Welke uitdrukking die verstopt zit in een zin in alinea 6 past bij ‘iemand iets laten inzien’?

4 Icke lijkt ons in het interview te adviseren anders met de aarde om te gaan. Welk advies geeft hij?

Tekst 3

Ja leuk, een reisje van 20 miljard jaar

[1] Zijn tuin is een zee van veldbloemen, het huis aan de rand van Leiden een oase van licht en kleur. De hond kwispelt van plezier. De rode kater met drie poten springt op het aanrecht alsof hij gewoon vier poten had. Wie zou er de ruimte in willen reizen met zo’n paradijsje op aarde?

[2] Toch gaat het laatste boek van astrofysicus Vincent Icke precies daarover. *Reisbureau Einstein* heet het. En wie bij dit bureau een ticket koopt, verlaat in veel gevallen het zonnestelsel. Echte durfals kopen er zelfs een reis naar de rand van wat nu het zichtbare heelal is: tien miljard lichtjaar van de aarde. Kan dat? Als zelfs het licht dus tien miljard jaar over die afstand doet?

[3] Icke legt in zijn boek uit dat een reisje van 20 miljard jaar in principe mogelijk is. Dankzij Einstein weten we dat de tijd veel langzamer verstrijkt voor iemand die met bijna de lichtsnelheid reist. Ruimtereizigers zijn in hun eigen beleving daardoor slechts 46 jaar onderweg. Dat is te doen in een mensenleven. Al is de keerzijde dat het afscheid van familie voorgoed is, zelfs voor wie onmiddellijk weer terugreist. Want als zo’n reiziger oud en grijs terugkeert, zijn op aarde twintig miljard jaar verstreken.

→

[4] Icke is niet de eerste die over reizen in de ruimte schrijft en die zich de vraag stelt: zullen zulke ruimtereizigers onderweg stuiten op ander leven? Dat vroegen wetenschappers zoals Christiaan Huygens zich zo'n vierhonderd jaar geleden al af. 'En zelfs neanderthalers moeten zich hebben afgevraagd: wonen er achter de bergen anderen zoals wij? Daarbij was 'achter de bergen' voor hen zoiets als 'voorbij de maan' voor ons.'

[5] Het waren óók prachtige vragen voor de kleine Icke, die als jongetje boeken uit de bibliotheek verslond, een telescoopje bouwde van een brillenglaasje en een loep bijvoorbeeld. En hij wilde altijd weten hoe iets in elkaar zat; hoe het werkte; waarom het was zoals het was. 'Niemand thuis keek van al die vragen op: dat is nu eenmaal Vincent, wisten ze.' En ze merkten al snel dat zijn immense nieuwsgierigheid samenging met een grote drang tot weten en uitleggen.

[6] Icke wil nog altijd precies weten hoe iets zit. 'Denken over leven in de ruimte prikkelt de verbeelding. Denken over exoburen (buitenaardse wezens) houdt ons daarnaast een spiegel voor. Dat we nog nooit tekenen van exoburen hebben opgepikt, kan bijvoorbeeld óók komen doordat hun samenlevingen hoogstaander zijn dan de onze. Een vergevorderde intelligente samenleving plundert haar planeet niet zoals wij dat doen, maar is een kringloopsamenleving die alle grondstoffen steeds weer hergebruikt. Die laat dus geen sporen achter. Iets waar aardbewoners juist in excelleren – denk aan hoe verkwistend straat- en kasverlichting de ruimte in verdwijnt. Wij zijn heel goed in verspilling.'

[7] 'Elon Musk (van de Tesla-auto's en Space-X-raketten) wil inderdaad een kolonie op Mars vestigen. Toch denk ik dat je voorlopig op aarde beter af bent dan met een klein clubje op zo'n kale, zuurstofloze planeet. Het lijkt me niet ondenkbaar dat ergens in de komende 150 jaar een catastrofe de mensheid uitdunt: maar als soort zullen we het hier uiteindelijk wel redden, denk ik.'

[8] Zou hij zelf zo'n ticket kopen als hij de kans had? 'Nee', zegt Icke volmondig. 'Was ik kinderloos en zonder familie, dan zou ik meteen vertrekken, gewoon uit nieuwsgierigheid. Maar het lijkt me vreselijk om je kind te overleven. Om je geliefden achter te laten. Ik zou het niet doen.'

Vincent Icke (1946) is hoogleraar theoretische sterrenkunde in Leiden en kunstenaar. Van hem verscheen *Reisbureau Einstein* (Prometheus, € 19,99).

Naar: Margriet van der Heijden, NRC Handelsblad, 9 oktober 2017

Opdracht 4

Lees de titel en de schuingedrukte introductie van tekst 4.

1 Wat is volgens jou 'zwarte zaterdag'?
2 Welke vier zelfstandige naamwoorden uit de introductie passen bij het begrip 'zwarte zaterdag'?

Lees tekst 4 helemaal.

3 Uit welke alinea('s) bestaat de inleiding van de tekst?
4 Welk zinsgedeelte in alinea 1 maakt extra duidelijk hoe druk het op Schiphol was?
5 Citeer uit alinea 2 een hele zin die opnieuw duidelijk maakt hoe druk het op de luchthaven was.
6 Citeer uit alinea 5 de zin die de hoofdgedachte van de tekst kan zijn.
7 Uit de tekst blijkt dat er niet één 'zwarte zaterdag' is. Waaruit blijkt dat?
8 Formuleer het advies dat de ANWB geeft aan weggebruikers die toch op zaterdag moeten reizen.
9 Waarom kan niet iedereen het reizen op een 'zwarte zaterdag' vermijden? Bedenk drie redenen.

Tekst 4

Zwarte zaterdag: zo snel mogelijk de grens over

Eind juli. De grote uittocht is begonnen. Nederland gaat met vakantie, met dit weekend als hoogtepunt. Hoe gaat de moderne reiziger om met topdrukte op weg, spoor en luchthaven?

Door onze redacteur **Marije Willems**

[1] **Amsterdam**. Ruim drie uur voordat hun vlucht vertrekt, komen ze aan op Schiphol. Ruim op tijd. Maar als Roeland Smit (25) de vertrekhal in loopt, is het eerste wat hij tegen zijn reisgenoot Max van Oort (26) zegt: 'We gaan onze vlucht missen.' Het is deze donderdagochtend zo druk in vertrekhal 2 dat de incheckbalies nauwelijks nog zichtbaar zijn, de tegelvloer evenmin.

[2] Smit en Van Oort vliegen naar Minsk, vertellen ze, via Kiev: 'Voor de massa uit naar Wit-Rusland, nu de visumplicht is versoepeld.' Gekleed in geruite hemden, backpacks op de rug, slalommen ze tussen de piepende rolkoffers en volgeladen bagagekarretjes. Ze zien alleen maar rijen, heel veel rijen.

[3] Dan worden ze door medewerkers van Schiphol naar buiten geleid. Via een andere ingang kunnen ze zo alsnog aansluiten, achteraan de incheckrij.

[4] De grote uittocht is weer begonnen. Nederland gaat massaal op vakantie. Nu ook in Noord-Nederland de schoolvakanties zijn begonnen, heeft de komende maand het hele land vakantie. Dat betekent: topdrukte op snelweg, vliegveld en treinstation.

[5] Dat is al ruim vijftig jaar zo. Wel veranderd is dat de gemiddelde vakantieganger tegenwoordig beter is voorbereid. Waar je vroeger nog urenlang zwetend in een auto zonder airco zat, muurvast voor de grensovergang met douaniers, rijd je nu op je navigatie met live updates naar een Franse familiecamping. Een reis waar je de avond tevoren nog even met de ANWB over hebt getwitterd voor een reisadvies op maat. Het wordt steeds drukker onderweg, maar we gaan uitgebreider geïnformeerd op reis.

[6] Maar soms is aan de drukte niet te ontsnappen. Vakantiegangers op de weg krijgen dit laatste weekend in juli te maken met de eerste 'zwarte zaterdag' van het seizoen. De ANWB waarschuwt voor topdrukte met veel oponthoud. Niet alleen in Frankrijk maar ook in Italië, Spanje en Zuid-Duitsland is augustus dé vakantiemaand. Volgens de ANWB vertrekken zaterdag miljoenen vakantiegangers naar hun bestemming. Reizigers kunnen het best rond het middaguur op weg gaan.

[7] De reizigers Smit en Van Oort gaan 'even wat EU-lidstaten aftikken', zeggen ze. Na vier dagen in Minsk willen ze onder meer Tallinn, Riga, Vilnius en Helsinki bezoeken. '28 lidstaten voor je achtentwintigste', lacht Smit. 'Ik heb er nog een paar te gaan.'

Naar: Marije Willems, NRC, 29 juli 2017

Opdracht
5

Lees tekst 5.

1 Kun je uit alinea 1 concluderen dat Mare graag wetenschapsjournalist wil worden? Leg je antwoord uit.
2 Mare sprak met haar moeder af wat zij als tegenprestatie moest doen. Wat was die tegenprestatie?
3 Wat betekent het woord 'bodemmonsters' (al. 2) hier?
4 Citeer uit alinea 3 de zin die duidelijk maakt wat het doel van het onderzoek is.
5 Waardoor kun je twijfelen aan het nut dat Mare op ijsberenwacht stond?
6 Formuleer op basis van alinea 5 de onderzoeksvraag die Mares moeder en haar collega's willen beantwoorden.
7 Wat toonde het eigen onderzoek van Mare aan?
A Bij een hoge watertemperatuur en een laag zoutgehalte van het water sterven opvallend weinig vlo-kreeftjes.
B De opwarming van de aarde heeft invloed op de Golfstroom rond Spitsbergen en zorgt ervoor dat veel vlo-kreeftjes doodgaan.
C De vlo-kreeftjes gaan vrijwel allemaal dood bij een laag zoutgehalte en een temperatuur van 12 graden Celsius.
D De watertemperatuur was, vergeleken met een paar jaar eerder, gestegen van 4 naar 7 graden Celsius.
8 'Slecht nieuws voor de vlo-kreeftjes (...)' (al. 6) Het onderzoek is niet alleen slecht nieuws voor de kreeftjes. Leg uit welk groter gevolg het (uit)sterven van die diertjes heeft.
9 Vul aan: De tekst sluit af met een … van Mare aan … om zoals zij veldwerk te doen, omdat …
10 De afspraak was dat Mare een blog zou bijhouden voor de universiteit van Wageningen en zou helpen bij het veldwerk. Voor school maakt ze een verslag van haar reis. Ze maakt een powerpointpresentatie. Maak een sheet voor Mare waarmee ze haar presentatie kan doen. Gebruik steekwoorden.

Tekst 5

Grensverleggend onderzoek

Mare van den Heuvel [13] assisteerde in juli haar moeder, ecotoxicoloog, bij poolonderzoek op Spitsbergen.

Door onze medewerker **Gemma Venhuizen**

[1] In de zomervakantie wekenlang je moeder helpen, op een afgelegen plek zonder leeftijdsgenoten. Niet elke puber staat te springen bij het idee. Maar wat zou jij ervan vinden als die afgelegen plek een eiland vol poolvossen en ijsberen is, ver boven de poolcirkel? En wat als het je droom is om wetenschapsjournalist te worden? Dan wil je natuurlijk gewoon mee op expeditie. En dus wist Mare van den Heuvel (13) wat haar te doen stond: na jarenlang lobbyen kreeg ze haar moeder, ecotoxicoloog Martine van den Heuvel-Greve, zover dat ze haar deze zomer twee weken mocht assisteren bij veldwerk op Spitsbergen. Ze mocht zelf een onderzoek doen. Van half tot eind juli verbleven ze in het Nederlandse poolonderzoeksstation in Ny-Ålesund.

[2] De deal: Martine betaalde de reis en Mare zou als wetenschapsjournalist in spe een blog bijhouden voor de universiteit van Wageningen, waar haar moeder werkt. Daarnaast zou ze assisteren bij het veldwerk: bodemmonsters nemen, laboratoriumwerkwerk doen, een eigen onderzoekje uitvoeren, veldverslagen schrijven en op ijsbeerwacht staan. Haar verslag van de reis gebruikt ze ook voor een schoolopdracht. Via Skype vertelt ze tijdens haar laatste avond op Spitsbergen aan mij over haar avonturen.

Mare, wat voor onderzoek deden jullie precies?
[3] 'Mijn moeder wil met dit project achterhalen hoe vervuild de bodem en het water in het poolgebied zijn. Ons doel was om zo veel mogelijk bodemmonsters te verzamelen. De monsters worden in Nederland geanalyseerd in een laboratorium op het gehalte kwik en paks (polycyclische aromatische koolwaterstoffen). Die ontstaan onder meer bij onvolledige verbranding van fossiele brandstoffen. Ruim tweehonderd monsterpotjes hebben we gevuld. Deels op het land, bij smeltwaterstroompjes, en deels in het fjord. Dat deden we door vanaf de boot een grote grijper te laten zakken. De drab die omhoogkwam, leek op chocolademousse. Die zeebodemmonsters hebben we vervolgens gezeefd om te kijken wat voor dieren erin leven. We vonden vooral veel wormen en vlo-kreeftjes (garnaalachtige dieren die vaak onder stenen leven).'

Wat vond je het leukst aan het veldwerk?
[4] 'Toch wel de dieren. We hebben jonge poolvosjes gezien en een Groenlandse walvis. De dag voor wij kwamen, is er zelfs een ijsbeer bij het dorp gesignaleerd. Vaak gingen we met z'n vieren het veld in, met een collega van mijn moeder en een veldassistent. We hadden altijd een geweer bij ons. Om beurten hadden we ijsbeerwacht. De anderen moesten bij aankomst een schiettraining volgen, maar ik mocht dat niet, vanwege mijn leeftijd.
[5] De wandelingen in het veldwerkgebied vond ik trouwens ook fantastisch. Het is zo mooi daar. In de buurt van Ny-Ålesund is een oude steenkoolmijn, die tot zo'n vijftig jaar geleden actief was. Door zowel dicht bij de mijn als verder weg monsters te nemen, kunnen mijn moeder en haar collega's kijken in hoeverre lokale bronnen bijdragen aan de kwikvervuiling.'

Wat hield je eigen onderzoek in?
[6] 'Ik heb gekeken wat de invloed van watertemperatuur en zoutgehalte is op de vlo-kreeftjes. De watertemperatuur was heel hoog tijdens metingen die we hebben gedaan, wel 7 graden Celsius! Volgens mijn moeder was het een paar jaar geleden nog maar 4 graden, maar door de opwarming is de invloed van het warme water van de Golfstroom rond Spitsbergen steeds groter. Door smeltend ijs wordt het water ook zoeter. Slecht nieuws voor de vlo-kreeftjes, want uit mijn experiment bleek dat bijna alle vlo-kreeftjes doodgaan bij een watertemperatuur van 12 graden Celsius en een laag zoutgehalte.'
[7] Martine vertelt over de samenwerking met haar dochter: 'Ze heeft echt ontzettend goed meegeholpen. We hebben nog nooit eerder veldverslagen gehad die zo leesbaar waren. Het is mooi om te zien dat dertienjarigen prima kunnen meedraaien in wetenschappelijk onderzoek.'

Mare, wil je na deze ervaring niet toch liever wetenschapper worden?
[8] 'Nee, schrijven vind ik nog steeds het allerleukst. Maar het was wel heel gaaf en met mijn moeder samenwerken ging ook prima. Eigenlijk zou het voor alle scholieren leerzaam zijn om zoiets mee te maken, om te kijken hoe het is om veldwerk te doen. Zo krijg je inzicht in wat er allemaal bij wetenschappelijk onderzoek komt kijken. Het is ook best intens, het is echt geen vakantie.'
Naar: Gemma Venhuizen, NRC, 28 juli 2017

Ik kan/weet
- het verschil zien tussen hoofdzaken en bijzaken. 2F
- de hoofdgedachte van een tekst herkennen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Schrijven

Je leert een enquête maken.

Startopdracht

Lees tekst 1. Het is een oproep die is geplaatst op social media.

1 Wat wil degene die dit heeft gepost van zijn vrienden weten?
2 Krijgt de schrijver van dit bericht de gewenste informatie? Waarom wel of niet?
3 Leg uit dat niet alle vrienden vraag 2 kunnen beantwoorden.

Tekst 1

Lieve vrienden,
Als er bergen beklommen worden, haak ik af; als we een hoge stalen trap met roosters moeten beklimmen, blijf ik liever beneden. Ik word al bibberig als ik op de rand van een podium moet staan. Kortom, het is geen pretje te moeten leven met hoogtevrees. Daarom ga ik mijn grenzen verleggen. Definitief. Ik ga namelijk abseilen van de Euromast.

1 Wil je erbij zijn?
- ○ ja
- ○ nee

2 Waarom niet?
- ○ geen tijd
- ○ geen zin

Theorie

video-uitleg

Een enquête maken

Als je een onderzoek doet, kun je aan informatie komen door een enquête te houden. Een enquête is een lijst met vragen die door meerdere mensen wordt ingevuld. Boven de vragen schrijf je een korte inleiding waarin je uitlegt wie je bent, wat je onderzoekt en waarom je dat onderzoekt. Na de vragen sluit je af door de mensen te bedanken voor het invullen van de enquête.

Om ervoor te zorgen dat de informatie uit de enquête betrouwbaar is, moet je:
- **goede enquêtevragen maken**. Bijvoorbeeld een ja/nee-vraag of een meerkeuzevraag.
- **de vragen duidelijk en precies formuleren**. Bijvoorbeeld: *Vindt u dat uw kinderen veilig op straat kunnen spelen?*

Opdracht 1

Welke vraag kun je het best stellen: A of B? Leg je antwoord uit.

1 A Wat is uw leeftijd?
- jonger dan 18 jaar
- 18 jaar of ouder

B Bent u volwassen?

2 A Komt u een of meer keer per jaar buiten de landsgrenzen? ja / nee

B Hoe vaak gaat u naar het buitenland?
- minder dan eenmaal per jaar
- tweemaal per jaar

3 A Bent u weleens in aanraking geweest met de politie? ja / nee

B Hebt u weleens een ernstig vergrijp gepleegd?

4 A Wat is de reden van uw bezoek aan ons land?

B Wat is uw reisdoel?
- familiebezoek
- toerisme
- zakelijk

Opdracht 2

Lees tekst 2. De tekst gaat over de uitslag van een onderzoek.

1 Noteer vijf vragen die aan de jongeren kunnen zijn gesteld om tot deze uitkomst te komen.

2 Schrijf een korte inleiding voor deze enquête.

Tekst 2

Jongeren in Nederland zijn gelukkig. Zo blijkt uit een enquête die gehouden is onder 4.000 jongeren in de leeftijd van 18 tot 25 jaar. 85% wil in Nederland blijven wonen. Alleen voor een stage zouden ze voor korte tijd wel de grens over gaan. Het geluksgevoel is sterker onder jongeren die samenwonen, bijvoorbeeld in een gezin of met een partner en bij jongeren die lid zijn van een vereniging of club.

Opdracht 3

Je ontwerpt een enquête over een schoolreis naar het buitenland. Er zijn drie bestemmingen. De school gebruikt de resultaten van de enquête om te kiezen naar welke bestemming de schoolreis gaat. Bedenk wat je van de leerling wilt weten. Bijvoorbeeld: welke bestemming geliefd is en waarom. De reis is bedoeld voor de derde klassen en vindt plaats in de week voor de meivakantie.
- Formuleer de vragen.
- Zet de vragen in een goede volgorde.
- Noteer in de inleiding waarover de enquête gaat.
- Boven de vragen schrijf je hoe de leerling de vragen moet invullen.
- Wissel je formulier uit met dat van een klasgenoot en vul elkaars formulier in.
- Geef elkaar het ingevulde formulier terug. Heeft je klasgenoot de vragen kunnen beantwoorden?
- Heb je alle informatie die je nodig hebt?

Ik kan/weet
- hoe ik een eenvoudige enquête moet maken en afnemen om betrouwbare informatie te krijgen.

Maak de extra opdrachten online.

Kijken en luisteren

Je leert informatie selecteren.

Startopdracht

Je moet een presentatie houden over de douane en zoekt daarvoor informatiefilmpjes. Je zoekactie levert de onderstaande resultaten op.

1 Welk filmpje levert je de meeste informatie voor je presentatie? Licht je antwoord toe.

2 Welk filmpje zou je tijdens je presentatie willen laten zien? Licht je antwoord toe.

Giftige verrassing voor douane
De Telegraaf · 44K weergaven • 10 maanden geleden
Het was even flink ssschrikken voor postmedewerkers van de douane in Los Angeles.
In chipsblikjes bleek iets heel anders dan ...
1

Een kijkje bij de douane op Schiphol
Amsterdam Airport Schiphol · 383K weergaven • 3 jaar geleden
Wat mag je meenemen in je koffer als je terugvliegt van vakantie? Onbewust nemen veel mensen nogaltijd verboden artikelen ...
2

ALI B – DOUANA FEAT. ADJE, JOSYLVIO & SEVN ALIAS (PROD JACK SHIRAK)
TRIFECTA · 1,2 min weergaven • 1 jaar geleden
Vandaag brengt Ali B zijn nieuwe videoclip uit, 'Douane'. De grimmige vibe van Douane is door Paperclips in beeld gebracht. De
3

Theorie

video-uitleg

Informatie selecteren

Als je informatie over een onderwerp zoekt, kun je op internet kijken en boeken, kranten en tijdschriften lezen. Je kunt ook luisteren en kijken naar radio- en tv-programma's of internetfilmpjes over een gekozen onderwerp. Vraag je voor het kijken af welke informatie je nodig hebt. Tijdens het kijken en luisteren is het handig om aantekeningen te maken. Je schrijft dan alleen de hoofdzaken op.

Let bij het selecteren van informatie op:

- het **doel**. Wil de maker je alleen informatie geven of wil hij ook reclame maken of zijn mening geven? Je kunt dan bepalen hoe betrouwbaar de informatie is en of je de informatie kunt gebruiken.
- het **begin**. In de inleiding of opening wordt meestal het onderwerp genoemd. Je weet dan of je verder moet kijken. Soms worden ook de deelonderwerpen genoemd die later in het programma worden uitgewerkt. Dan weet je wanneer het voor jou interessant wordt.
- de **signalen van** de sprekers. Een spreker zegt iets met nadruk of vertelt wat hij zal doen of zeggen. Bijvoorbeeld: *Ik zal een aantal voorbeelden noemen …, Een nadeel is wel …*
- de **beelden**. Die geven soms extra informatie of verduidelijken wat wordt gezegd.

Opdracht 1

Lees de vragen. Bekijk daarna het fragment uit het programma *Het Klokhuis*.

1 Waarover gaan de quizvragen in deze scène? Noteer één woord.
2 Wat is het doel van dit fragment?
A amuseren
B iets laten doen
C informatie geven
3 Waarom gaan Bert en Joke tegenwoordig altijd met het vliegtuig op vakantie?
4 Welke twee dingen moet je volgens Bert doen bij de douane?
5 Mag je de volgende dingen volgens het programma in het vliegtuig meenemen?

a	een bom	**ja / nee / geen informatie**
b	een zakmes	**ja / nee / geen informatie**
c	de hoorn van een neushoorn	**ja / nee / geen informatie**
d	een geroofd schilderij van Picasso	**ja / nee / geen informatie**
e	vier sloffen sigaretten	**ja / nee / geen informatie**

6 Is de gegeven informatie bruikbaar als je zelf een presentatie moet houden over de douane? Licht je antwoord toe.

Opdracht 2

Lees de vragen. Bekijk daarna het fragment van *Schooltv*.

1 Op welke vraag geeft dit fragment antwoord?
2 Wat is het doel van dit fragment?
3 Is de spreker die in beeld komt betrouwbaar? Licht je antwoord toe.
4 Wat betekent 'goederenbewegingen'?
5 Welke goederen controleert de douane?
6 Sommige goederen gaan door een röntgenscan. Leg uit hoe een röntgenscan werkt door goed naar de beelden te kijken.
7 Is de gegeven informatie bruikbaar voor een presentatie? Licht je antwoord toe.

Opdracht 3

Lees de vragen. Bekijk daarna het fragment van het YouTube-kanaal van Schiphol. Je wilt de informatie gebruiken voor een presentatie over wat je wel en niet uit het buitenland mag meenemen. Maak aantekeningen tijdens het kijken.

1 Leg uit of dit filmpje betrouwbaar is als informatiebron. Zeg in je uitleg iets over de bron, de spreker(s) en het programmadoel.
2 Wat doet de douane? Vul de zin aan:
De douane houdt … op de …, … en … van … in Nederland (voor onze …).
3 Het filmpje maakt deel uit van een reeks filmpjes over de douane. Welke twee vragen worden in de reeks behandeld?
4 Waarover gaat dit filmpje in het bijzonder?
5 Wanneer worden de goederen in beslag genomen? Noem twee zaken.
6 Wat gebeurt er met in beslag genomen goederen?
7 Waarvan zijn pythonhuiden en -schoenen voorbeelden?
8 Waarom mag het blikje met medicijnen niet worden ingevoerd?
9 Welk deelonderwerp behandelt douanier Gerben daarna?
10 Waarvoor dienen de beelden van de vogeltjes?
11 Je bent op vakantie geweest in Indonesië en wilt een leren handtas meenemen naar huis. Mag dat? Licht je antwoord toe.

Ik kan/weet
- hoe ik informatie moet selecteren. 2F
- de betrouwbaarheid van informatie beoordelen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Spreken en gesprekken

Je leert betrouwbare informatie verzamelen.

Startopdracht

Je bent op vakantie op een tropisch eiland. Snorkelen is een must, want de onderwaterwereld schijnt prachtig te zijn. Je kunt er een snorkel huren voor 7,50 euro per keer, maar je kunt er ook een kopen. De duurste is een soort masker waarmee je ook door je neus kunt ademen. Die kost bijna 100 euro. Je hebt ook goedkopere van 30 tot 50 euro. Je hebt geen idee wat goed is en wat je nodig hebt. Daarom wil je extra informatie.

1 Bekijk de afbeeldingen. Bedenk een verklaring voor de prijsverschillen.

2 Overleg met een klasgenoot. Bij wie kun je het best terecht voor informatie over snorkels? Je kunt meer mogelijkheden kiezen.
a de receptie van het hotel
b de fabrikant van de snorkels
c de verkoper van snorkels
d iemand die aan het snorkelen is
e je vader die je snorkel moet betalen

3 Aan wie zou je het zeker niet moeten vragen?

Theorie

video-uitleg

Betrouwbare informatie verzamelen

Je **verzamelt informatie** als je bijvoorbeeld een presentatie moet houden of als je iets moet uitzoeken voor school. Informatie kun je vinden in boeken of op internet, maar je kunt ook personen om informatie vragen. Dit kun je doen door middel van een gesprek, een interview of een enquête.

Niet alle informatie die je van personen krijgt, is even **betrouwbaa**r. Je moet dus kritisch blijven en dat doe je door op de volgende dingen te letten.

- **De gegeven informatie** – Door verschillende personen om informatie te vragen, kun je de informatie vergelijken en controleren op volledigheid.
- **De persoon** die de informatie geeft – Iemand die veel verstand heeft van een onderwerp geeft betrouwbaardere informatie dan een willekeurig persoon. Bijvoorbeeld: een douanier weet beter wat je over de grens mag meenemen dan een grensrechter.
- **Het doel** van de persoon die informatie geeft – Een verkoper geeft met een heel ander doel informatie over een scooter dan bijvoorbeeld een medewerker van de Consumentenbond.

Bereid je goed voor op een informatief gesprek door van tevoren vragen te bedenken en vraag door als iets niet duidelijk is.

Opdracht 1

1 De Noord-Europeaan bakt in boter, terwijl de Zuid-Europeaan in olijfolie bakt. In Europa loopt een denkbeeldige grens: de boter-en-olijfoliegrens. Je vraagt je af wat gezonder is. Wie kan jou hierover betrouwbare informatie geven? Leg je antwoord uit.
a de diëtist
b de fabrikant van olijfolie
c de verkoper in de supermarkt
d het Voedingscentrum

2 Je wilt uitzoeken of er in jouw klas ook een boter-en-olijfoliegrens loopt. Bedenk een of meer goede vragen die je aan je klasgenoten kunt stellen om antwoord te krijgen op je onderzoeksvraag.

3 Zou de uitkomst van je onderzoek naar de boter- en-olijfoliegrens een betrouwbaar beeld geven wanneer je alleen je klasgenoten vraagt? Leg je antwoord uit.

Opdracht 2

1 Voor een presentatie over eten wil je uitzoeken wat men in de Nederlandse huiskamers, binnen de landsgrenzen, zoal op tafel zet. Bedenk over dit onderwerp ten minste vijf vragen waarop je antwoord wilt krijgen.

2 Stel deze vragen aan vijf klasgenoten en noteer de uitkomst.

3 Wat is volgens jouw gegevens het antwoord op de vraag: Wat komt er in de Nederlandse huiskamers op tafel?

4 Hebben je klasgenoten dezelfde uitkomst of zijn er verschillende uitkomsten?

5 Is je onderzoek betrouwbaar? Hoe komt dat?

Opdracht 3

Deze opdracht doe je samen met een klasgenoot. Jullie bereiden je voor op een rollenspel waarin je door een vraaggesprek informatie wilt verzamelen over het volgende onderwerp:
Veel van de kleding die we dragen, komt van ver buiten onze landsgrenzen. In je kraagje of zoom zit vaak een label waarop informatie staat over het materiaal, het wasvoorschrift en de herkomst. Je vraagt je af door wie de kleding gemaakt wordt. Hoeveel krijgen die werknemers betaald? Hoelang duurt een werkdag? Hoe ziet hun werkruimte eruit? Zijn het kinderen of volwassenen die achter de naaimachines zitten? Heb jij een eerlijke prijs voor je kledingstuk betaald?

1 Verzamel samen informatie over het onderwerp uit ten minste twee verschillende bronnen, bijvoorbeeld de Consumentenbond.

2 Bedenk samen acht tot tien startvragen voor een vraaggesprek met de bedrijfsleider van een groot postorderbedrijf dat goedkope kleding verkoopt en met een medewerker van de Consumentenbond die onderzoek deed naar ‘eerlijke kleding’.

3 Spreek af wie de rol van bedrijfsleider en wie de rol van onderzoeker speelt. Je bent allebei een keer interviewer.

4 Bedenk wat je antwoorden op de vragen zijn in je rol als bedrijfsleider of als onderzoeker.

5 Houd voor de klas de twee vraaggesprekken.

6 De klasgenoten die niet aan het gesprek deelnemen, beoordelen het gesprek:
- Wie gaf duidelijk antwoord op de vragen?
- Wie gaf betrouwbare informatie? Leg je antwoord uit.

Ik kan/weet
- informatie verzamelen door het houden van een vraaggesprek. 2F
- doorvragen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Woordenschat

Je leert de betekenis van een onbekend woord vinden.

Startopdracht

Vul het juiste synoniem van het woord 'grens' in de zinnen in. Kies uit: *beperking – douane – limiet – scheiding*.

1. Het dorp Leek ligt op de grens tussen Groningen en Drenthe.
2. De ongeschoren backpackers werden bij de grens aangehouden.
3. De snelheidsgrens in de bebouwde kom is 50 km per uur.
4. De menslievendheid van Mandela kende geen grenzen.

Theorie

video-uitleg

Woordbetekenissen zoeken

Je hebt de volgende woordraadstrategieën geleerd om de betekenis van een onbekend woord in een tekst te zoeken:

- Zoek in de tekst naar een **synoniem**: een woord dat ongeveer hetzelfde betekent.
- Zoek in de tekst naar een **omschrijving van het woord**.
- Zoek in de tekst naar een **voorbeeld**. Let op signaalwoorden zoals: *bijvoorbeeld, zoals* enzovoort.
- Zoek in de tekst naar een **tegenstelling**. Let op signaalwoorden zoals: *echter, maar, toch* enzovoort.
- Zoek in het woord dat je niet kent naar een **bekend woorddeel**.
- Zoek de betekenis van het woord op in het **woordenboek**. Kies de betekenis die in de tekst past.

Opdracht **1**

Neem de onderstreepte woorden over. Zoek de betekenis van het woord met de aangegeven strategie.

1. *synoniem*: Om het kasteel ligt een groot terrein. Op het perceel staan fruitbomen en een paardenstal.
2. *omschrijving*: Een grensrechter is iemand die de scheidsrechter bij voetbal ondersteunt.
3. *voorbeeld*: Veel specerijen, zoals peper, kaneel en kruidnagels, werden door handelsreizigers naar Europa gebracht.
4. *tegenstelling*: Sommige cadeaubonnen zijn maar beperkt geldig. Gelukkig kun je boekenbonnen wel ongelimiteerd inwisselen.
5. *bekend woorddeel*: Omdat Carlo grensoverschrijdend gedrag had vertoond, mocht hij niet mee op excursie.
6. *woordenboek*: De deskundige op de televisie was gespecialiseerd in geografie.

Opdracht **2**

Lees tekst 1.

1. Noteer de woorden 1 tot en met 10 uit de tekst onder elkaar.
2. Zoek in de tekst naar de betekenis van de woorden en schrijf die achter de woorden. Noteer ook de woordraadstrategie die je hiervoor gebruikt. Gebruik alleen het woordenboek als je de betekenis niet op andere manieren kunt vinden.

3 Wie is 'ondergetekende' (al. 2)?
4 Het boek gaat over 'grenzen verleggen'. Wat wordt hiermee bedoeld?
5 In alinea 3 staat dat je je grenzen 'zakelijk, privé of sportief' kunt verleggen. Bedenk van alle drie een voorbeeld.
6 Van den Hoogenband hoopt dat sporters 'het maximale uit zichzelf (...) halen of (...) net een beetje meer'. (al. 3) Leg uit dat dit eigenlijk niet kan.

Tekst 1

Grenzen verleggen

[1] Rick Lahaye en Thomas Waanders hebben de afgelopen jaren met hulp van de Topsport Community onderzoek gedaan naar de (1) prestaties van goudenmedaillewinnaars op de Olympische Spelen en wereldkampioenen. Centraal daarbij staat de (2) interactie tussen (3) fysiologie en psychologie bij naderende (4) uitputting. Dat wil zeggen: hoe werken lichaam en geest samen bij totale vermoeidheid? Hoe lukt het kampioenen om toch door te gaan met hun sportieve activiteiten, terwijl hun lichaam hun smeekt om te stoppen? Hoe kun je je eigen grenzen verleggen?

[2] 'Rick en Thomas spraken uitgebreid met (ex-) topsporters uit verschillende (5) disciplines die een of meerdere keren olympisch goud wonnen en/of wereldkampioen werden, zoals Marianne Vos, Ireen Wüst, Edith Bosch, Jochem Uytdehaage, Lornah Kiplagat, Jan Janssen en (6) ondergetekende. Al deze sporters uit verschillende sportonderdelen hebben stuk voor stuk hun 'geheimen' verklapt. Open en eerlijk, zoals ik ze ook ken.

[3] De (7) openhartige, (8) unieke verhalen van de topsporters zijn verwerkt in dit boek: *Grenzen Verleggen*. Geen verhaal is gelijk. Ik ben ervan overtuigd dat de kennis die Rick en Thomas hebben verzameld iedere topsporter en coach zullen helpen. Dit boek is een (9) aanrader voor iedereen die op wat voor manier dan ook grenzen wil verleggen. Zakelijk, privé of sportief! Ik hoop vooral dat dit boek (10) huidige en toekomstige topsporters inspireert om het maximale uit zichzelf te halen of – liever nog – net een beetje meer ...'

Pieter van den Hoogenband, Topsport Community

Naar: www.managementboek.nl, op 7 november 2017

Opdracht
3

Noteer de betekenis van de onderstreepte woorden. Noteer daarachter de woordraadstrategie die je kon inzetten om de betekenis te vinden.

1 Om in het buitenland te betalen, heb je soms vreemde valuta nodig, zoals ponden of kronen.
2 Op de plek van het oude voetbalveld wordt nu allemaal hoogbouw neergezet.
3 Volgens Caro is kitesurfen riskant, maar de instructeur zegt dat het ongevaarlijk is.
4 Mensen die niet goed kunnen lezen, kunnen een cursus voor analfabeten volgen.
5 Mijn tante lijdt aan diabetes, dat wil zeggen suikerziekte.

Opdracht 4

Lees tekst 2.

1 Noteer de woorden 1 tot en met 8 uit de tekst onder elkaar.

2 Zoek in de tekst naar de betekenis van de woorden en schrijf die achter de woorden. Noteer ook welke woordraadstrategie je hiervoor gebruikt. Gebruik alleen het woordenboek als je de betekenis niet op andere manieren kunt vinden.

3 Wat wordt bedoeld met 'sub-enclave' (al. 3)?
A een buitenlandse enclave
B een enclave in een enclave
C een heel grote enclave

4 Wat is een schiereiland (al. 3)?

5 Is Castelré letterlijk een schiereiland (al. 3)?

6 Wat wordt bedoeld met 'de nationale driekleur' (al. 4)?

Tekst 2

Unieke situatie in Baarle-Nassau-Hertog

[1] Het dorp Baarle, dat bestaat uit de Nederlandse gemeente Baarle-Nassau en de Belgische gemeente Baarle-Hertog, ligt midden in de (1) denkbeeldige driehoek van Breda, Tilburg en Turnhout. Vaak wordt gedacht dat Baarle precies op de grens van Nederland en België ligt, waarbij de grens door één straat loopt. Dit is onjuist. In Baarle is er namelijk sprake van een (2) enclavesituatie. Een enclave is een deel van een land dat geheel omringd is door een ander land. Wat Baarle zo uniek maakt, is dat er niet sprake is van één enclave; het zijn er dertig in totaal!

Baarle-Hertog

[2] Het Belgische Baarle-Hertog bestaat uit 22 enclaves. Deze 22 stukken grond zijn helemaal omgeven door Nederlands (3) territorium. Net over de officiële landsgrens, in België, ligt het kerkdorp Zondereigen, dat (4) eveneens tot de gemeente Baarle-Hertog behoort. De hele gemeente Baarle-Hertog heeft een oppervlakte van 748 (5) hectare met ongeveer 2.250 inwoners.

Baarle-Nassau

[3] Het Nederlandse Baarle-Nassau heeft op zijn beurt acht enclaves, waarvan er zeven als sub-enclaves in de twee grootste Belgische enclaves liggen en een (6) nabij het kerkdorp Zondereigen. Naast de kern Baarle-Nassau behoren het kerkdorp Ulicoten en het (7) gehucht Castelré tot de gemeente Baarle-Nassau. Het kleine dorpje Castelré ligt als een schiereiland in België op 11 km van het centrum van Baarle-Nassau. De hele gemeente Baarle-Nassau heeft een oppervlakte van 7.641 hectare met ongeveer 6.500 inwoners.

Grens duidelijk zichtbaar

[4] De grens loopt in Baarle dus kriskras door wegen, huizen en tuinen. In de bebouwde kom van Baarle worden de enclavegrenzen overal (8) gevisualiseerd met behulp van speciale stoeptegels en aluminium plaatjes in het wegdek. Zo kan men precies zien waar de grens loopt. Ook aan de nationale driekleur die op de huisnummerbordjes is weergegeven, is te zien of de voordeur van een woning of gebouw zich in België of Nederland bevindt.

Naar: http://www.toerismebaarle.com, op 7 november 2017

Opdracht 5

1 Download de puzzel of neem hem over.

2 Noteer de woorden die bij de volgende betekenissen horen.

a terrein (opdracht 1)
b geurende plantaardige stoffen (opdracht 1)
c wat je hebt bereikt (opdracht 2)
d totale vermoeidheid (opdracht 2)
e (sport)onderdelen (opdracht 2)
f tegenwoordige (opdracht 2)
g waarvan er maar één is (opdracht 2)
h gevaarlijk (opdracht 3)
i suikerziekte (opdracht 3)
j munteenheid (opdracht 3)
k grond die bij bepaald land hoort (opdracht 4)
l ook (opdracht 4)
m klein dorpje (opdracht 4)
n stuk land omringd door ander land (opdracht 4)

3 Zoek de woorden in de woordzoeker. Ze staan horizontaal, verticaal, diagonaal en achterstevoren

4 Wat lees je als je de overgebleven letters achter elkaar zet?

d	i	s	c	i	p	l	i	n	e	s	j
t	e	r	r	i	t	o	r	i	u	m	u
n	e	j	i	r	e	c	e	p	s	i	e
r	h	i	e	g	b	n	s	t	t	e	e
v	i	e	t	n	e	e	c	p	g	v	e
a	h	s	w	a	t	h	u	l	e	e	l
l	u	l	k	e	t	t	u	n	a	e	d
u	i	i	b	a	t	s	e	c	e	v	k
t	d	a	g	i	n	e	e	c	h	e	e
a	i	p	n	r	n	t	r	r	e	t	i
d	g	g	s	s	t	e	a	t	p	i	n
e	e	g	e	l	p	e	v	e	r	d	u

Ik kan/weet
- de betekenis van een onbekend woord in de tekst vinden of opzoeken in een woordenboek. 2F
- de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit deze paragraaf.

Maak de extra opdrachten online. Daar vind je ook de woordenlijst.

Taalverzorging
grammatica

Je leert over zinsdelen.

Startopdracht

Bekijk de afbeelding. Het is een poster van Loesje.
1. Bedenk in tweetallen een zin voor een Loesje-poster met het onderwerp 'grenzen'.
2. Welke zinsdelen staan in jullie zin?

Theorie

video-uitleg

Zinsdelen

Je hebt geleerd dat zinnen zijn opgebouwd uit **zinsdelen**. Een zinsdeel is één woord of een groepje woorden die bij elkaar horen. Voor de persoonsvorm staat nooit meer dan één zinsdeel.
Gebruik het stappenplan op bladzijde 211 als je zinsdelen moet benoemen.

Opdracht 1

1. Neem de zinnen *a* tot en met *f* over en onderstreep de persoonsvorm. Gebruik de tijdproef.
   - *a* Toms ouders hebben hem een niet-rokenpremie beloofd.
   - *b* Vorige week werd hier een nieuwe klimhal geopend.
   - *c* Bij de Gronings-Duitse grens heeft een wolf twee schapen doodgebeten.
   - *d* Mijn vriendin stuur ik vaak leuke filmpjes via WhatsApp.
   - *e* De basketbaltrainingen wil Linde niet missen.
   - *f* De beheerder sloot het pretpark af aan het eind van de dag.
2. Verdeel de zinnen in zinsdelen door strepen te zetten.
3. Noteer het onderwerp van de zinnen.

Opdracht 2

Vormen de onderstreepte woorden samen één compleet zinsdeel? Noteer 'ja' of 'nee'.
1. De nieuwe brug over het kanaal wordt volgend jaar aangelegd.
2. De leerlingen van de derde klas zijn met de bus naar Antwerpen gereisd.
3. In het voetbalstadion gelden strenge regels voor de supporters.
4. In de herfstvakantie willen we net over de grens met Duitsland mountainbiken.
5. Amir heeft een verblijfsvergunning gekregen na jaren onzekerheid.
6. De kledingwinkel probeerde ons met hoge kortingen naar binnen te lokken.

Opdracht 3

Noteer pv, ow, wg, lv, mv en bwb van de volgende zinnen.
1. Naast de schuur heeft de tuinman een hoge heg geplant.
2. De gespreksleider gaf de microfoon aan iemand uit het publiek.
3. Kom hier!
4. Sommige mensen kunnen moeilijk hun grenzen aangeven.
5. In de bus heeft Daan een zak snoep leeggegeten.
6. Volgend jaar zou Joëlle rijles willen nemen.

Opdracht
4

Benoem de onderstreepte zinsdelen. Kies uit: *pv – ow – wg – lv – mv – bwb*.

Geheime kattenlevens

[1] **1** Professor Alan Wilson bestudeerde ooit jachtluipaarden in Botswana. **2** Met een GoPro-camera volgde hij hun leven. **3** Na de wilde katten wilde Wilson huiskatten onderzoeken met dezelfde onderzoeksmethode. **4** In het Engelse Shamley Green werden vijftig katten uitgerust met een gps-tracker en kleine camera's. **5** Op die manier heeft hij hun activiteiten vastgelegd.
[2] **6** Wat heeft Wilson zoal ontdekt? **7** De katten deelden dezelfde ruimte. **8** Ze liepen namelijk om de beurt in dezelfde gebieden rond. **9** Volgens de professor vermijden katten zo nare conflicten over de grenzen van hun territorium. **10** Verder verlieten de dieren nauwelijks de dorpsgrenzen van Shamley Green. **11** Ook dat kan de professor verklaren: **12** 'Waarschijnlijk kunnen ze in het dorp makkelijker eten vinden.' **13** De resultaten geven wetenschappers meer inzicht in het gedrag van huiskatten.

Naar: www.kattenweetjes.nl, op 15 november 2017

Opdracht
5*

Noteer pv, ow, wg, lv, mv en bwb van de volgende zinnen.

1. Medewerkers van Artsen zonder Grenzen bieden overal ter wereld slachtoffers van natuurrampen en oorlogen hulp aan.
2. Dankzij zijn bijzondere looptechniek heeft Kofi in een bloedstollende wedstrijd het clubrecord op de honderd meter sprint verbroken.
3. Elke avond om acht uur gaat Joop van hierboven wandelen met zijn hond.
4. Wijs dan met de vlag richting het doel van de verdedigende partij.
5. Heeft de scheidsrechter met de snor het derde doelpunt van de midvoor vanwege die onbegrijpelijke buitenspelregel afgewezen?
6. Tante Esther maakt in haar vrije tijd voor haar vriendinnen tassen van oude kleding uit de kringloopwinkel.

Ik kan/weet
- zinnen in zinsdelen verdelen.
- zinsdelen benoemen.

Maak de extra opdrachten online.

Taalverzorging
spelling

Je leert leestekens gebruiken.

Startopdracht

Trekvogels eten vliegen en pitten op hun reis.

1 Op welke vraag is deze zin het antwoord?
A Welke drie dingen doen trekvogels?
B Welke twee dingen eten trekvogels?

2 Hoe kun je van de zin het antwoord op de andere vraag maken?

Theorie

video-uitleg

Leestekens

Leestekens zorgen ervoor dat een tekst makkelijker te lezen is. Een vergeten of verkeerd geplaatst leesteken is een fout. De volgende leestekens ken je al: punt, komma, vraagteken, uitroepteken en dubbele punt.

Je hebt ook geleerd hoe je letterlijk opschrijft wat iemand heeft gezegd. Je **citeert** dan iemand. Je zet het citaat tussen **aanhalingstekens**. Je gebruikt een **dubbele punt** als je voor het citaat aankondigt wie het zegt.

Zo citeer je
- Zet voor het citaat een dubbele punt.
- Begin het citaat met een hoofdletter en eindig met een punt, vraagteken of uitroepteken.
- Zet het citaat tussen aanhalingstekens.

Bijvoorbeeld:
– *Marthe zei**: ‘I**k haal wel even croissantjes bij de bakker**.’***
– *Na de repetitie vroeg de dirigent**: ‘K**unnen jullie morgenavond allemaal om zeven uur aanwezig zijn**?’***

Als het citaat vooraan staat, gebruik je geen dubbele punt. Je zet achter het citaat een komma, vraagteken of uitroepteken. Bijvoorbeeld:
– ***‘***De roosterwijzigingen staan op de website***’,*** zei meneer Van Dam.*
– ***‘***We zijn kampioen!***’*** joelde Ferry, toen de stand 6-2 was.*

Opdracht 1

Neem de zinnen over en zet leestekens waar dat moet.

1 In België worden drie talen gesproken Nederlands Frans en Duits
2 Hoewel we op tijd vertrokken zijn kwamen we net op tijd op Schiphol aan
3 De straat is afgezet want door de storm is een boom omgewaaid
4 Jimmy hoeveel fouten mag je eigenlijk hebben in je theorie-examen

Opdracht 2

Neem de zinnen over en schrijf hoofdletters en leestekens waar dat moet.

1 De zanger vertelde vanavond treed ik op in Rotterdam en morgen in Berlijn
2 Zullen we volgend jaar naar Finland op vakantie gaan vroeg mijn vader
3 Jayden zei ik ben in Willemstad geboren maar ik woon al tien jaar in Nederland
4 De douanier vroeg of we nog iets aan te geven hadden

Opdracht
3

Neem de tekst over en schrijf hoofdletters en leestekens waar dat moet.

Lies in Ierland

omdat lies graag haar engels wilde verbeteren is ze tijdelijk naar dublin verhuisd van tevoren vond ze het verschrikkelijk om engels te praten maar nu spreekt ze het vloeiend lies vertelt dat ze een supertijd heeft gehad ze zegt in dit halfjaar ontmoette ik mensen van verschillende nationaliteiten en dat heeft mijn horizon alleen maar verbreed volgens lies biedt de stad van alles musea theaters en natuurlijk ierse pubs ik raad iedereen zo'n halfjaar in ierland aan roept ze enthousiast

Naar: www.informationplanet.nl, op 6 november 2017

Opdracht
4

1 Verander de zinnen in zinnen met een citaat dat vooraan staat.
Voorbeeld: *'Ik ben blij', zei Shaniya.*
2 Verander de zinnen in zinnen met een citaat dat achteraan staat.
Voorbeeld: *Shaniya zei: 'Ik ben blij.'*
a Jorn riep tegen de oppasser dat de tijgerkooi openstond.
b De scheidsrechter deelde mee dat de bal toch echt uit was.

Opdracht
5 ✱

1 Lees de volgende zinnen:
a Elmer vroeg: 'Jonas, lust jij spruitjes?'
b 'Elmer,' vroeg Jonas, 'lust jij spruitjes?'
2 Leg uit wat het verschil in betekenis is tussen zin *a* en zin *b*.

Opdracht
6

Oefenen met werkwoordspelling
Noteer de juiste vorm van de werkwoorden die tussen haakjes staan.
1 Veel wegen zijn ... (verbeteren) na de Tweede Wereldoorlog.
2 In de prehistorie ... (kleden) mensen zich in warme dierenhuiden.
3 Ik ... (vinden) die gele kaart nu toch wel terecht.
4 Onze geschiedenisleraar ... (behandelen) morgen de Nederlandse slavernij.
5 Na de Grote Brand in Londen was een groot deel van de stad ... (vernietigen).
6 In de middeleeuwen werden vrouwen gruwelijk ... (straffen) voor hekserij.

Ik kan/weet
- hoofdletters, punten en vraagtekens gebruiken. 1F
- hoofdletters, dubbele punten en aanhalingstekens in citaten gebruiken. 2F
- komma's gebruiken. 3F

Maak de extra opdrachten online.

Praktijkopdracht

Hoe hoort het eigenlijk?

Verkering uitmaken via een app, iemand roasten, lange posts delen met iedereen in je vriendengroep: wat zijn de do's-and-don'ts online?

Bij deze praktijkopdracht zoek je uit hoe verschillende mensen denken over de nettiquette op internet: wat vinden mensen 'normaal' gedrag op internet en wat is wel of juist niet handig om online te delen? Hierover schrijf je een blogpost. Uiteraard geef je ook je eigen mening: waar ligt bij jou de grens?

Bij deze opdracht breng je de volgende theorie in de praktijk:
- *Schrijven*: Een enquête maken
- *Spreken en gesprekken*: Betrouwbare informatie verzamelen

Het stappenplan voor de opdracht krijg je van je docent of vind je online.

Wat heb je geleerd?

Leerstofoverzicht

Lezen	• Ik kan het verschil zien tussen hoofdzaken en bijzaken. 2F • Ik kan de hoofdgedachte van een tekst herkennen. 2F
Schrijven	• Ik weet hoe ik een eenvoudige enquête moet maken en afnemen om betrouwbare informatie te krijgen.
Kijken en luisteren	• Ik weet hoe ik informatie moet selecteren. 2F • Ik kan de betrouwbaarheid van informatie beoordelen. 2F
Spreken en gesprekken	• Ik kan informatie verzamelen door het houden van een vraaggesprek. 2F • Ik kan doorvragen. 2F
Woordenschat	• Ik kan de betekenis van een onbekend woord in de tekst vinden of opzoeken in een woordenboek. 2F • Ik weet de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit deze paragraaf.
Taalverzorging grammatica	• Ik kan zinnen in zinsdelen verdelen. • Ik kan zinsdelen benoemen.
Taalverzorging spelling	• Ik kan hoofdletters, punten en vraagtekens gebruiken. 1F • Ik kan hoofdletters, dubbele punten en aanhalingstekens in citaten gebruiken. 2F • Ik kan komma's gebruiken. 3F

Zo bereid je de toets goed voor

- Zorg ervoor dat je weet welke paragrafen in de toets voorkomen.
- Zorg ervoor dat je weet hoe je de verschillende paragrafen moet leren: moet je dingen uit je hoofd leren of moet je de leerstof kunnen gebruiken?
- Leer van je fouten: welke opdrachten gingen nog niet goed? Maakte je fouten omdat je iets niet begreep, waren het slordigheden of wist je bij deze opdrachten niet hoe je ze moest maken?
- Lees de theorie nog eens goed door. Begrijp je alles? Bekijk de theorievideo's voor extra uitleg.
- Maak de opdrachten die je lastig vond nog een keer. Je kunt online extra oefenen.

Maak de oefentoets online om te controleren of je klaar bent voor de toets. Succes!

Hoofdstuk 2

Vroeger

Waar komen woorden vandaan?

Woorden ontstaan niet zomaar. Elk woord heeft zijn eigen geschiedenis. Een loodgieter wordt bijvoorbeeld niet voor niets *loodgieter* genoemd. Vroeger moest hij stroken lood gieten om lekkende buizen waterdicht te maken. Al giet de loodgieter geen lood meer, hij is nog steeds degene die de waterleiding repareert.
Wat is volgens jou de geschiedenis van het woord *spijkerbroek*? Schrijf het kort op.

Bekijk het filmpje over de spijkerbroek. Lijkt jouw antwoord op het verhaal uit het filmpje?

Vreemde hangmat

Verhalen achter woorden zijn niet altijd logisch. Het verhaal van de *hangmat* bijvoorbeeld: dat lijkt te gaan over een **mat** die tussen twee bomen **hangt**. Dat is echter niet zo. Ooit is de hangmat uit het Caribisch gebied naar het noorden gekomen. De echte naam was *amaca* en veranderde onderweg in *hamac*. In het Nederlands werd *hamac* al snel *hangmat*. Dat klinkt een stuk normaler!

Ontdek meer leuke woordverhalen in de quiz.

Verborgen geschiedenis

Bedrijfsnamen lijken soms net fantasiewoorden. Toch kan het zijn dat achter die namen een geschiedenis verborgen zit. Zo is ‘HEMA’ geen fantasiewoord, maar een afkorting van ‘**H**ollandsche **E**enheidsprijzen **M**aatschappij **A**msterdam’ en is ‘Haribo’ opgericht door **Ha**ns **Ri**egel uit **Bo**nn. Wat zijn de verhalen achter deze bedrijfsnamen?
Andrélon – Aviko – IKEA – King – Max Factor

Lezen

Je leert over tekstdoel en publiek.

Startopdracht

Lees tekst 1. Het is een brief in een krant uit 1920.

1 Wat wil de schrijver bereiken?
2 Wat valt je op aan het taalgebruik?
3 Zou de veerdienst naar aanleiding van deze brief een extra boot inzetten? Leg je antwoord uit.

Tekst 1

ROTTERDAM, 12 NOVEMBER 1920

Aan de gemeentelijke veerdienst Veerkade Katendrecht,Ik geef den heer directeur beleefd in overweging om een week lang ’s avonds om 5 uur mede te varen van de Wilhelminakade naar de Veerkade.
Dan verzamelt zich nl. kantoor-, terrein- en scheepspersoneel om met de veerboot overgezet te worden.
Als gepakte haringen staan de wachtenden op een steiger van twijfelachtige sterkte en ligt de boot voor, dan blijkt doorgaans dat er veel meer passagiers zijn dan plaatsruimte aan boord.
Hopende dat aan bovenstaanden mistoestand een einde gemaakt zal worden door bv. ’s avonds om 5 uur twee veerbooten van de Wilhelminakade te laten vertrekken.

Naar: www.oudekranten.nl, op 13 januari 2017

Theorie

video-uitleg

Tekstdoel en publiek

De schrijver van een tekst wil bij de lezer iets bereiken. De tekst die hij schrijft, heeft dus een doel. Hij wil bijvoorbeeld iets aan de lezer uitleggen.
Er zijn veel verschillende **tekstdoelen**, bijvoorbeeld:

tekstdoel	***de schrijver wil***	***tekstsoorten***
informeren	dat je iets te weten komt	artikel in een krant of tijdschrift, nieuwsbericht, schoolboektekst
overtuigen	dat je dezelfde mening krijgt als hij heeft	reactie op een website, ingezonden brief
waarschuwen	dat je iets niet doet	reclametekst, advertentie, folder
tot handelen aanzetten (activeren)	dat je iets gaat doen	reclametekst, advertentie
instrueren	uitleggen hoe je iets moet doen	gebruiksaanwijzing, recept, handleiding

tekstdoel	*de schrijver wil*	*tekstsoorten*
adviseren	je raad geven	folder (bijvoorbeeld van de apotheek)
amuseren	je vermaken	verhaal, strip, cabarettekst, mop

Om het tekstdoel te bereiken, moet de schrijver rekening houden met de groep voor wie hij schrijft, het **publiek**. Aan het onderwerp, de bron, de lay-out en het taalgebruik kun je zien voor welk publiek de tekst bedoeld is.

Opdracht 1

Lees tekst 2.

1 Wat is het onderwerp van de tekst?
2 Welke tekstsoort is tekst 2? Leg je antwoord uit.
3 Voor welk publiek is deze tekst bedoeld?
A allerlei soorten lezers
B voor bejaarden
C voor lezers tussen de 12-17 jaar
D voor tandartsen
4 Hoe wordt het onderwerp van de tekst in de eerste alinea ingeleid?
A door een aantal voorbeelden bij het onderwerp te noemen
B door een persoonlijk verhaal bij het onderwerp te vertellen
C door meteen het onderwerp van de tekst te noemen
D door van tevoren een korte samenvatting te geven
5 Noteer vier voorbeelden uit de tekst waarmee een 'stinkadem' wordt vergeleken.
6 Wat was de werkelijke reden dat mensen vroeger 'gepaste afstand' (al. 2) hielden?
7 In de tekst staat nog een extra goede reden om je tanden goed te poetsen. Citeer de zin waarin deze reden staat.
8 Wie wordt er bedoeld met 'de simpele burger' (al. 4)?
9 Wat is het belangrijkste doel van deze tekst?
A Amuseren, want de schrijver wil je vermaken met een grappig verhaal over stinkadem bij een date.
B Informeren, want de schrijver wil je meer laten weten over tandenborsteldag.
C Overhalen, want de schrijver wil dat mensen vaker hun tanden poetsen.
D Waarschuwen, want de schrijver wil je waarschuwen voor mensen met een slechte adem.
10 Het doel van deze tekst zou ook 'adviseren' kunnen zijn. Leg dat uit met een voorbeeld uit de tekst.
11 De laatste alinea lijkt een ander doel te hebben dan de rest van de tekst. Welk doel is dat? Leg je antwoord uit.
12 Welke zin geeft het best de hoofdgedachte van de tekst weer?
A In tegenstelling tot vroeger poetsen we tegenwoordig onze tanden en is er zelfs een tandenborsteldag.
B Napoleon was een van de eerste en ook bekendste tandenpoetsers ter wereld.
C Op Tandenborsteldag moet je extra goed je tanden poetsen; je kunt hiervoor allerlei momenten kiezen.
D Voordat je iemand mee op date vraagt, moet je eerst je tanden poetsen, anders loop je kans een Shrek-adem te hebben.

Tekst 2

24 februari: Tandenborsteldag!

[1] Stel: je vindt een meisje (of jongen) leuk. Je bewondert haar al een tijdje van een afstand en vraagt haar mee uit. Ze slaat haar ogen naar je op, glimlacht lief, trekt haar lippen van elkaar af om iets tegen je te zeggen en ... WOEAAH! Een walm van bedorven zuurkool! Kattenvoer! Ontbindende muizenlijken! Een ademlucht waardoor je bijna ter plekke tegen de grond zou smakken.

[2] Vroeger hielden mannen en vrouwen gepaste afstand. Een stijve buiging, twee meter van elkaar vandaan. Omdat dat toen zo hoorde, denken we. Eigenlijk kwam het iedereen toen wel mooi uit: je wilde natuurlijk niet het risico lopen om een vlaag stinkende adem in je gezicht te krijgen! Gelukkig is het tegenwoordig wél normaal om twee keer per dag je tanden te poetsen, zodat je niet bang hoeft te zijn dat het meisje van je dromen de adem heeft van Shrek.

Niet tanden poetsen

[3] Tweehonderd jaar geleden poetste lang niet iedereen zijn tanden. De stank moet niet te harden zijn geweest! Nou ja, we moeten niet overdrijven: er zijn altijd vooruitstrevende mensen geweest die hun tanden poetsten met zand, een linnen doek, een houtje of een botje met varkensharen. Een van de bekendste personen in de geschiedenis, Napoleon, was erg bezig met z'n hygiëne. Volgens de overlevering gaf hij zijn vrouw voor hun huwelijk allerlei mondverzorgingsproducten cadeau, waarschijnlijk om gênante situaties te voorkomen.

Niet voor iedere simpele burger

[4] Voor de simpele burger in die tijd was er vaak geen tandenborstel te verkrijgen. Een frisse bloemetjesadem was voor hen dus niet weggelegd. Op 24 februari 1938 werd de tandenborstel met nylon haren zoals we die nu kennen pas op de markt gebracht. De eerste tandpasta verscheen ook zo omstreeks die tijd. Helaas had toen nog lang niet iedereen genoeg geld om tandenborstels en tandpasta te kopen.

[5] Gelukkig kunnen we nu bijna allemaal wel een tandenborstel en tandpasta kopen. Het is dus niet meer nodig om iemand af te schrikken met je slechte adem. Er is tegenwoordig zelfs een speciale dag om dit te vieren: Tandenborsteldag! Dus vier de frisse adem en poets je tanden op Tandenborsteldag extra vaak! Poets op de fiets, op school, tijdens je date en op een feestje. Mooi meegenomen: volgens Amerikaanse wetenschappers hebben mensen met een schoon gebit 65% minder kans om dement te worden!

Naar: www.sevendays.nl, op 5 november 2017

Opdracht
2

Lees tekst 3.

1 Bekijk de titel en de afbeelding. Wat is een banket?
2 Wat is het onderwerp van de tekst?
3 Wat is de functie van de eerste alinea?
   A De eerste alinea geeft een korte samenvatting van het diner bij de koning.
   B De eerste alinea geeft informatie over de geschiedenis van een banket.
   C De eerste alinea noemt de aanleiding voor het schrijven van de tekst.
   D De eerste alinea noemt het onderwerp aan de hand van een voorbeeld.
4 Wat voor tekstsoort is tekst 3?
5 Voor welk publiek is deze tekst geschreven?
   A voor mensen die geïnteresseerd zijn in het leven van onze koning en koningin
   B voor mensen die meer willen leren over etiquette tijdens het dineren
   C voor mensen die willen weten hoe het eraan toegaat bij een deftig banket
   D voor mensen die willen weten welk gedrag past bij een koninklijk banket
6 Noem drie dingen die ongepast zijn als je dineert met de koning.

7 'Officieel zijn er geen voorschriften waar de gasten zich aan moeten houden, maar ze zijn aan nogal wat ongeschreven regels gebonden.' (al. 1) Wat wordt hiermee bedoeld?
A Gasten van de koning moeten zich gedragen zoals ze denken dat het goed is.
B Gasten van de koning moeten zich houden aan een bepaalde etiquette.
C Gasten van de koning moeten zich houden aan regels die bij de ontvangst worden verteld.
D Gasten van de koning moeten zich houden aan regels die eigenlijk niet bestaan.

8 '(...) als de koning vraagt 'Hoe maakt u het?', dan zal hij dat uit beleefdheid doen.' (al. 2) Wat wordt er bedoeld met 'uit beleefdheid'?

9 De gasten krijgen een nummer, zodat ze weten waar ze moeten zitten tijdens het diner. Waarom denk je dat dit zo is gedaan?

10 Waarom wordt de koning als laatste bediend?

11 Het tussenkopje boven alinea 4 en 5 past niet goed boven beide alinea's. Bedenk een passend tussenkopje.

12 Welke zin geeft het best de hoofdgedachte van de tekst weer?
A De gasten van de koning mogen tijdens het diner niet eerder eten en drinken dan de koning.
B Dineren bij de koning is een aanrader, want ondanks alle ongeschreven regels is het erg leuk.
C Dineren bij de koning is niet voor iedereen weggelegd, je bent alleen welkom op speciale gelegenheden en mét uitnodiging.
D Er zijn veel ongeschreven regels waaraan gasten van de koning zich tijdens het diner moeten houden.

13 Wat is het belangrijkste doel van deze tekst? Leg je antwoord uit.

Opdracht 3

Lees tekst 3 nog een keer.

1 Iedereen heeft een mening over onze koning en koningin. Hoe zou het voor hen zijn om te dineren met zoveel 'gewone' Nederlanders? Noteer je mening en bedenk daarbij twee argumenten.

2 Noteer drie dingen die jij bij de koning en koningin aan tafel anders zou doen dan thuis aan tafel. Leg uit waarom die dingen bij de koning en koningin niet kunnen, maar thuis wel.

Tekst 3

Etiquette van het koninklijk banket

[1] Toen de koning 50 jaar werd, nodigde hij 150 mensen uit. Zij mochten komen dineren, samen met hem en koningin Máxima. Mocht jij ooit eens uitgenodigd worden, begin dan niet zelf met drinken, leg je mes en vork niet tegen het bord aan en maak al helemaal geen *selfies*. Officieel zijn er geen voorschriften waar de gasten zich aan moeten houden, maar ze zijn aan nogal wat ongeschreven regels gebonden. Als je ooit bij de koning te gast zou mogen zijn, moet je zeker de regels in acht nemen, ook al lijken etiquette en omgangsvormen iets voor vroegere tijden! Een lesje in koninklijke etiquette.

De ontvangst
[2] Gasten van de koning worden opgewacht door iemand van de hofhouding van koning Willem-Alexander en door lakeien die de jas aannemen. In een centrale ruimte vindt de ontvangst plaats, waarbij de gasten een voor een worden opgeroepen om de koning te begroeten, vertelt etiquette- en imagodeskundige Gonnie Klein Rouweler. En als de koning vraagt 'Hoe maakt u het?', dan zal hij dat uit beleefdheid doen. Je geeft een kort antwoord. Vertel dus niet over de lange reis die je hebt afgelegd om in Amsterdam te komen. Houd het kort en loop door.

De tafelschikking
[3] Over de tafelschikking wordt uitgebreid nagedacht. Iedereen krijgt een nummer en zit dus op een vooraf vastgestelde plek. Klagen over de tafelschikking is *not done*, stelt Klein Rouweler. 'Een opmerking als 'Ik had liever dichter bij de koning willen zitten' is ongepast. Je gaat zitten en blijft lachen.' Wat de gasten te eten zullen krijgen, is altijd een verrassing. Met dieetwensen wordt rekening gehouden, evenals met vegetariërs.

Het diner
[4] Als iedereen een plek heeft gevonden, zal de koning het diner openen. Als eerste wordt dan het voorgerecht geserveerd. Koning Willem-Alexander zal zelf als laatste bediend worden, om er zeker van te zijn dat iedereen zijn gerecht heeft gekregen. Klein Rouweler: 'Je mag niet eerder beginnen met eten dan de koning. Niet iedereen kan koning Willem-Alexander zien, maar aan tafel zitten ook hofdames die het goede voorbeeld zullen geven. Beginnen zij met eten, dan volgen de gasten.'
[5] Zomaar een wijnglas pakken en beginnen met drinken is ook geen goed idee. Het is weer de koning die als eerste zijn drankje pakt. 'De drank moet je vervolgens rustig en met kleine slokjes opdrinken. Het is geen biertje dat je achterover tikt.' Te veel drinken is ook onverstandig. Tijdens het diner naar het toilet gaan, wordt namelijk als ongepast gezien.

In gesprek met de koning
[6] Sommige gasten zullen heel dicht bij de koning komen te zitten en gaan dus ook echt in gesprek met hem. 'De koning en koningin zullen zeker vragen stellen', zegt Klein Rouweler. 'Als er een vraag wordt gesteld, leg je het bestek neer. Houd het antwoord algemeen en begin niet over gevoelige onderwerpen zoals racisme. En eet in kleine hapjes, zodat je niet met volle mond hoeft te antwoorden.' Blijf vooral positief, adviseert de etiquettedeskundige. 'Lach, maar niet te uitbundig, begin niet over persoonlijke ellende en ga niet meepraten met het gesprek dat de koning met je buurman voert.'

Einde diner
[7] Het einde van het diner zal worden aangekondigd door de koning. Die doet dat door zijn servet op tafel neer te leggen: omgevouwen en links naast het bord. Vervolgens zal de koning het gezelschap bedanken en krijgen de gasten nog een rondleiding door het paleis. Daarna zit de bijeenkomst erop en keren de gasten huiswaarts.

Naar: nrc.nl, op 16 november 2017

Opdracht
4

Lees tekst 4.

1 Welke apps gebruiken mensen veel tijdens de vakantie?
2 In tekst 4 worden vergelijkingen gemaakt tussen vroeger en nu. Vul in onderstaande tabel de juiste vergelijkingen in.

Vroeger	Nu
Grote kaart op schoot	…
…	Spotify
'Ik-zie-ik-zie-wat-jij-niet-ziet'	…
…	TripAdvisor en Google Translate

3 Bedenk een passend tussenkopje voor alinea 2.
4 Welk risico loop je als je aan de randen van de EU reist?

5 Citeer de zin uit alinea 4 die het best weergeeft waarom het gebruik van TripAdvisor en/of Google Translate zo handig is.

6 Waarom is niet iedereen enthousiast over internetten op vakantie?
A Je hebt minder rust en ruimte in je hoofd als je internet gebruikt op vakantie.
B Je komt niet genoeg los van de werkdruk die je normaal gesproken hebt.
C Niet iedereen heeft genoeg geld om de rekening te kunnen betalen.
D Sommige mensen vinden het gevaarlijk, want je rolt zo van de ene app in de andere app.

7 'Het gevaar zit hem in het 'even snel checken van ...'' (al. 5)
Zet de gevolgen van dit gevaar (a tot en met c) in de juiste volgorde.
Internet gebruiken in de vakantie: ......→......→......→
a niet los kunnen komen van het dagelijkse leven
b van de ene app in de andere app rollen
c kwartier naar je scherm staren

8 Hoe komt het dat het belverkeer op vakantie minder is dan thuis?

9 'Ze wil niet dat thuisblijvers – zeker als dat gedwongen is door een laag inkomen – de prijs betalen voor wie wel op reis kan.' (al. 6) Wat wordt er bedoeld met 'thuisblijvers die de prijs betalen voor wie wel op reis kan'?

10 Wat is het belangrijkste doel van tekst 4? Leg je antwoord uit.

Tekst 4

Online op vakantie: groot succes of terug naar vroeger?

[1] De eerste zomer zonder peperdure roamingkosten is een groot succes. Driekwart van de vakantiegangers was zich er zeer van bewust dat mobiel bellen, sms'en en internetten stukken goedkoper was dan in de voorgaande jaren. Onder Nederlanders was dat 85 procent. Het mobiele datagebruik gaat *sky high*. Waar vroeger bijna niemand online was tijdens zijn vakantie, is tegenwoordig bijna niemand meer offline!

[2] Wat doen we dan zoal online op vakantie? Uit een kleine rondvraag blijkt het volgende: Google Maps is verreweg het populairst. Waar de bijrijder een aantal jaren geleden nog met een veel te grote kaart op schoot wanhopig aan het zoeken was naar de juiste weg, kan hij nu rustig een slaapje doen. Google Maps zegt vanzelf wel waar je heen moet: rechtstreeks op je doel af én met filemeldingen. Het blijft overigens wel opletten: reis je aan de randen van de EU, dan loop je het risico dat je op een netwerk belandt van een aangrenzend land. En dan betaal je ineens wél roamingkosten, waarschuwen meerdere reizigers.

Schlagermuziek & Spotifiy

[3] Daarnaast wordt de telefoon er regelmatig even bijgehaald om iets op te zoeken of muziek te luisteren via Spotify. Waar je tien jaar geleden nog geïrriteerd elke minuut aan de knop van de radio moest draaien om uiteindelijk tot de conclusie te komen dat er alleen maar vreselijke schlagermuziek te horen was, ben je nu binnen een minuut klaar. Ouders hoeven zich ook niet meer druk te maken als de kinderen na de eerste honderd kilometer al genoeg 'ik-zie-ik-zie-wat-jij-niet-ziet' gespeeld hebben. Kinderen en tieners worden tegenwoordig gewoon met Netflix of Candy Crush beziggehouden.

[4] Verder worden ook reisapps als TripAdvisor, waar je reistips en beoordelingen van bezienswaardigheden en restaurants kunt vinden, en Google Translate, een handige vertaalapp, regelmatig geraadpleegd voor tips. Hiermee behoort ook het brabbelen in onverstaanbaar Frans tot het verleden. Je hoeft niet meer te doen alsof je de beste man verstaat als je vraagt waar een restaurant te vinden is. Je zoekt het gewoon zelf op!

Minder rust

[5] Uiteraard is niet iedereen even enthousiast. Zo missen sommige mensen de rust die zij zonder mobiel internet op vakantie wel vonden. Niet op internet kunnen →

zorgt immers voor heel veel rust en ruimte in het hoofd, je bent dan echt even los van het drukke leven van alledag. Het gevaar zit hem in het 'even snel checken van …' Van de ene app rol je dan zo door in de andere app. Voor je het weet, zit je toch weer een kwartier naar je scherm te staren. En dat terwijl je een aantal jaren geleden er niet eens aan dacht om met je telefoon te gaan internetten in het buitenland. Alleen al de gedachte aan de gigantische rekening die je dan bij terugkomst op de deurmat zou vinden, hield je al tegen!

Toekomstverwachting

[6] Vroeger waren we helemaal niet te bereiken op vakantie, tegenwoordig zijn we redelijk goed te bereiken, dankzij het gratis internet in de EU, maar wat is dan de verwachting voor de toekomst? In de toekomst wordt verwacht dat het gebruik van de telefoon tijdens de vakantie nog veel meer zal stijgen! Het belverkeer op reis is namelijk wel fors minder dan thuis. Hiervoor is een stevige investering in de netwerken in het buitenland wel echt nodig. Dat is deze zomer al wel gebeurd, maar dit moet nog beter. Mariya Gabriel, de eurocommissaris voor digitale zaken, zal er wel scherp op toezien dat aanbieders de kosten van de vaste telefonie of andere thuisverbindingen niet verhogen, om zo geld te kunnen ophalen voor de bouw van zendmasten in het buitenland. Ze wil niet dat thuisblijvers – zeker als dat gedwongen is door een laag inkomen – de prijs betalen voor wie wel op reis kan.

Naar: www.ad.nl en www.rtlnieuws.nl, op 8 november 2017

Opdracht 5

Lees tekst 5.

1. Welk deel van de tekst is de inleiding? Noem de alinea's en leg je antwoord uit.
2. Wat is de functie van de inleiding?
   A de aanleiding noemen voor het schrijven
   B de deelonderwerpen noemen van de tekst
   C een korte samenvatting geven van de hoofdzaken van de tekst
   D een persoonlijke ervaring noemen die bij het onderwerp past
3. Wat is het onderwerp van de tekst?
4. Wat is het doel van de tekst?
5. Wat betekent 'schuldig erfgoed' (al. 3)?
6. De titel is een vraag. Welk antwoord geeft de tekst?
7. Waarom is het vooral belangrijk om de bunker voor scholieren open te stellen?
8. Waarom zouden sommige aannemers in de Tweede Wereldoorlog principieel geweigerd hebben de bunker te bouwen?
9. Bedenk een passend tussenkopje boven alinea 5 en 6 samen. Leg je keuze uit.
10. Gelooft Heerze dat je door het openstellen van de bunker een betere wereld kunt krijgen? Leg je antwoord uit.
11. De spottekeningen gemaakt door tekenleraren Gerard Post Greve en Ben Visser moeten behouden blijven. Zij tonen het 'gevoel van na de oorlog'. (al. 8) Wat wordt hier bedoeld met 'gevoel van na de oorlog'? Leg je antwoord uit.
12. Ben jij voor of tegen de restauratie van de bunker van Seyss-Inquart? Onderbouw je mening met drie argumenten. Gebruik hiervoor de informatie uit de tekst en/of het internet.

Tekst 5

Waarom herstel je een nazibouwwerk?

[1] Een hekwerk, afgewerkt met puntige spijlen. Daarachter een soort kooiconstructie met een deur, deels overwoekerd door planten. Voor jonge avonturiers, de echte durfallen, moet dit de ultieme plek zijn om te ontdekken. Maar het deurtje zit stevig op slot. Ze komen er niet in. Althans, nog niet.

[2] Als het aan de Apeldoornse stichting *De bunker van Seyss-Inquart* ligt, wordt het

ondergrondse bouwwerk aan de Loolaan gerestaureerd en voor groepen toegankelijk. Dit is namelijk niet zomaar een bunker. Dit was in de Tweede Wereldoorlog de schuilplaats van de door de Duitsers aangestelde rijkscommissaris Seyss-Inquart.

[3] Jan Heerze is lid van de werkgroep die zich inzet voor de restauratie van deze, ook wel 'schuldig erfgoed' genoemde, bunker. Het begin is er, nu het Apeldoornse stadsbestuur 40.000 euro betaalt om het ondergrondse bouwwerk, waarin een laag water staat, waterdicht te maken.

[4] De heuvel in de voortuin geeft de vormen van het bunkercomplex weer, compleet met werk- en slaapkamer, douche, toilet en telefooncentrale waarmee de rijkscommissaris Seyss-Inquart rechtstreeks contact kon maken met Adolf Hitler. Daar, onder die heuvel, kon de rijkscommissaris met zijn medewerkers schuilen als er een luchtalarm was. Op hetzelfde terrein staat een villa, waarin nu een makelaarskantoor is gevestigd. De villa was het hoofdkwartier van Seyss-Inquart.

[5] Heerze: 'Ons wordt vaker gevraagd waarom we een 'fout' bouwwerk willen herstellen. Waarom we nazi-erfgoed in stand willen houden. Een bouwwerk dat herinnert aan de vijand. Overigens, sinds 2002 rijksmonument. Hier in Apeldoorn worstelt niemand met dit 'foute' erfgoed. Je kunt het verhaal van vrede en vrijheid niet vertellen als je de duistere kant verzwijgt. De bunker is erfgoed van de oorlog, symbool van militaire overheersing, het tastbare overblijfsel van Duits gezag. Niet alleen een symbool, maar zeker ook een bruikbaar gebouw, geschikt om de geschiedenis te tonen aan vooral jongeren. Vergelijk het met ander fout erfgoed als Kamp Vught of de villa van Gemmeker in Westerbork. Iedere Nederlandse middelbare scholier moet voor zijn bewustwording een keer in zijn schoolloopbaan een plek bezocht hebben als Westerbork, Kamp Vught of straks de bunker van Seyss-Inquart.'

[6] 'We willen de schuilplaats dus vooral geschikt maken voor bezoek van klassen, om zo het verhaal, de geschiedenis, te ervaren. Dat heeft meer impact dan het verhaal vertellen op school. Je komt ook op ethisch terrein. Wat doe je als aannemer als je de opdracht krijgt een bunker te bouwen voor de vijand? Zeg je dan principieel nee, of kies je toch voor de opdracht, het geld en de werkgelegenheid?'

[7] 'Natuurlijk weet ik dat voor jongeren in de leeftijd van veertien, vijftien jaar zo'n vraag lastig te beantwoorden is. Gelukkig zitten ze niet in de situatie zo'n moeilijke afweging te moeten maken. De druk van de vijand, waardoor alles moeilijk wordt, is er niet. Het is alleen al goed dat ze erbij stilstaan, erover nadenken. Dat mensen toen in die situatie zaten. Je hoopt natuurlijk dat de jongeren van nu hier iets van leren, dat ze zelf niet de verkeerde weg kiezen, zoals Seyss-Inquart wel deed. Begrijp me

goed hoor, ik heb absoluut niet de illusie dat we hierdoor zomaar een betere wereld krijgen, maar je moet er wel bij stilstaan.'

[8] 'Nee, de bunker zal niet zo'n publiekstrekker worden als destijds na de oorlog, toen de schuilplaats van 1948 tot 1956 was opengesteld voor publiek. De bunker zal straks alleen toegankelijk zijn voor groepen, op aanvraag. Het is ontzettend belangrijk dat nu begonnen kan worden met de restauratie, want er staat al een behoorlijke laag water in de bunker. Als we niets doen, is de schuilplaats over een paar jaar definitief verloren. Met het geld van de gemeente Apeldoorn kunnen we het ondergrondse bouwwerk waterdicht maken en kunnen de spottekeningen op de wanden, na de oorlog gemaakt door tekenleraren Gerard Post Greve en Ben Visser, behouden blijven. Oók belangrijk, want die tonen ons gevoel van na de oorlog.'

Naar: De Stentor, 16 november 2017

Ik kan/weet
- bepalen wat het tekstdoel is. 2F
- aan een tekst zien voor welk publiek hij bedoeld is.

Maak de extra opdrachten online.

Schrijven

Je leert publiekgericht schrijven.

Startopdracht

Bekijk de afbeelding.
1 Wat betekent het bovenste verkeersbord?
2 Voor wie denk je dat het bord is bedoeld?
3 Onder het bord staat extra informatie. Waarom wordt de boodschap toch niet duidelijk?
4 Wie hebben wel toegang?
5 Schrijf een korte tekst waarin duidelijk wordt wat de eigenaar van de weg vermoedelijk heeft bedoeld.

Theorie

video-uitleg

Een publiekgerichte tekst schrijven

Je wilt dat mensen die jouw tekst lezen geïnteresseerd blijven doorlezen, zodat je met de tekst je doel bereikt. Daarom moet je een **publiekgerichte**, een aansprekende tekst schrijven. Stel eerst vast welk doel je wilt bereiken, bijvoorbeeld informeren of adviseren.

Zo schrijf je een publiekgerichte tekst

- Schrijf over een **onderwerp** dat je publiek aanspreekt en houd tijdens het schrijven rekening met je publiek. Bedenk voordat je gaat schrijven:
  - Wat weet mijn publiek al over het onderwerp? Welke **voorkennis** heeft mijn publiek?
  - Wat moet mijn publiek nog meer weten, denken, doen?
  - Welke feiten noem ik niet alleen maar, maar omschrijf ik?
  - Welke voorbeelden kan mijn publiek begrijpen?
- Pas je **taalgebruik** aan je publiek aan:
  - Gebruik altijd woorden die je zelf begrijpt.
  - Leg moeilijke woorden uit.
  - Gebruik niet steeds dezelfde woorden of omschrijvingen.
  - Schrijf niet alleen maar korte of lange zinnen, maar wissel de lengte af.
  - Schrijf nooit te lange zinnen.
  - Spreek de lezer aan door een vraag te formuleren: *Je denkt nu misschien: is daar een simpele oplossing voor?*
  - Pas de toon aan je doel en publiek aan: beleefd, zakelijk of populair.
- Kies een **lay-out** die bij je doel en je publiek (doelgroep) past. Gebruik veel of weinig kleur, veel of weinig verschillende lettertypen of veel of weinig illustraties.

Opdracht
1

Lees tekst 1.
1 Voor wie is de tekst bedoeld?
A beeldhouwers die een materiaalstudie maken
B bezoekers van een oudheidkundig museum
C mensen die willen weten hoe je gipsen beeldjes maakt

2 Herschrijf de tekst voor jongeren. Begin met een vraag, bijvoorbeeld over een beeld dat je publiek zal aanspreken.
3 Zoek een passende afbeelding bij je tekst.
4 Wissel je tekst met die van een klasgenoot en controleer de tekst.
 - Begint de tekst met een vraag?
 - Zijn de moeilijke woorden uitgelegd of vervangen?
 - Zijn lange en korte zinnen afgewisseld?
 - Is de toon aan het doel en het publiek van jongeren aangepast?
 - Is de lay-out aangepast aan het publiek?

Tekst 1

Dupliceren van beelden

Het kopiëren van beelden is niet nieuw. Reeds in het oude Babylon en Egypte werden beeldjes van klei gebakken die gemaakt waren met een tweedelige mal. De opkomst van religieuze volkskunst zorgde ervoor dat er beelden werden gedupliceerd, met name met pijpaarde. Later kwam het gieten met edele metalen in opkomst. Aangezien de beelden voor de eenvoudige man niet te betalen waren, gebruikte men doorgaans het niet zo prijzige materiaal gips.

Opdracht 2

Op de zolder van je grootouders vind je een paar Friese doorlopers. Je oma vertelt dat ze nog van haar grootvader zijn geweest. Hij heeft er zelfs tweemaal de Elfstedentocht mee gereden. ‘Neem ze maar mee’, zegt ze. ‘Misschien kun je er op school iets over vertellen.’
Op Facebook zie je de volgende oproep van een leraar geschiedenis.

‘Ik maak een website over ‘vergeten voorwerpen’ met foto’s en verhalen van voorwerpen van vroeger. Aan de hand van die verhalen leer je meer over hoe het dagelijks leven er toen uitzag. Heb jij zo’n voorwerp? Schrijf mij daarover! Stuur je verhaal in en vertel wat het is, waarvan het is gemaakt, wie het gebruikte, wanneer en waarvoor. Misschien weet je er ook een aardige anekdote over, bijvoorbeeld wat iemand met dit voorwerp heeft meegemaakt.’

1 Schrijf voor deze webpagina over de Friese doorlopers. Je tekst moet uit 70 tot 80 woorden bestaan.
2 Je besluit de Friese doorlopers te koop aan te bieden in het wijkcentrum dat voornamelijk door oudere mensen bezocht wordt. Je hoopt dat de Friese doorlopers hen herinnert aan hun jeugd en aan de gekte rond de Elfstedentocht.
 Schrijf de tekst voor een kaartje op het prikbord in het wijkcentrum. Beschrijf de Friese doorlopers zo aantrekkelijk mogelijk.
3 Controleer je teksten. Gebruik daarvoor het feedbackformulier. Dat krijg je van je docent of vind je online.

Ik kan/weet
• het taalgebruik, de toon en de lay-out van mijn tekst aanpassen aan het publiek. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Kijken en luisteren

Je leert over feedback krijgen.

Startopdracht

Je hebt wat gegeten in een zelfbedieningsrestaurant, maar vergeet per ongeluk je dienblad op te ruimen. Een oudere dame spreekt je hierop aan. Hoe reageer je op haar woorden?

A Je bedankt de dame dat ze je eraan herinnert en ruimt het blad op.
B Je negeert de oude dame en loopt snel het restaurant uit.
C Je zegt: 'Ja, ja, vroeger was alles beter. Dat weten we nu wel.'

Theorie

video-uitleg

Feedback krijgen

De reacties die je van anderen krijgt op jouw gedrag of prestaties, noem je **feedback**. Feedback kan positief zijn ('Wat heb je dat goed gedaan.') of negatief ('Ik vind het vervelend dat je altijd te laat komt, dat moet anders.'). Feedback is altijd bedoeld om de ander te helpen. Iemand persoonlijk aanvallen of schelden heeft niets met feedback te maken.

Door te letten op wat mensen zeggen en doen, merk je hoe ze soms verkeerd reageren als ze feedback krijgen. Bijvoorbeeld:

fout	***goed***
direct tegenspreken	de ander laten uitspreken
boos worden	rustig blijven
niets (meer) zeggen	nadenken voordat je reageert, doorvragen
de ander niet (meer) aankijken	de ander geïnteresseerd aankijken

Opdracht 1

Lees vraag 1 tot en met 5. Bekijk daarna het eerste deel van het fragment uit het programma *Draadstaal*. Johan oefent met zijn coach een feedbackgesprek.

1 Wie krijgt feedback in het oefengesprek? **Johan / de coach**
2 Waarop wordt feedback gegeven?
3 Hoe reageert de man die feedback krijgt?
a Hij laat de ander uitspreken. **ja / nee**
b Hij blijft rustig. **ja / nee**
c Hij vraagt door. **ja / nee**
d Hij kijkt de ander geïnteresseerd aan. **ja / nee**

4 Wat vind je van de manier waarop de coach reageert? Leg je antwoord uit.
5 De man gaat het geleerde nu in de praktijk brengen bij zijn collega. Wat verwacht je van het gesprek? Vergelijk je antwoord met dat van een klasgenoot.

Bekijk nu het tweede deel van het fragment.
6 Ging het gesprek zoals jullie verwachtten? Leg jullie antwoord uit.

Opdracht 2

Lees vraag 1 tot en met 4. Bekijk daarna het eerste deel van het trainingsfilmpje van een zorginstelling. Diëtist Sander heeft medewerkster Margreet op haar kop gegeven in het bijzijn van een patiënt (meneer Benali). Margreet is hier boos over en spreekt Sander daarop aan.

1 Hoe reageert Sander op de feedback?
a Hij laat de ander uitspreken. **ja / nee**
b Hij blijft rustig. **ja / nee**
c Hij vraagt door. **ja / nee**
d Hij kijkt de ander geïnteresseerd aan. **ja / nee**
2 Is het probleem van Margreet opgelost na dit feedbackgesprek? Leg je antwoord uit.
3 Hoe is de werksfeer na dit gesprek volgens jou?
4 Wat zou jij anders doen in het feedbackgesprek, als je de diëtist was?

Lees nu vraag 5 tot en met 7 en bekijk het tweede deel van het filmpje. In deze versie van het gesprek reageert Sander op een betere manier.
5 Noem drie dingen die Sander in dit gesprek beter doet.
6 Is het probleem van Margreet opgelost na dit feedbackgesprek? Leg je antwoord uit.
7 Hoe is de werksfeer na dit gesprek volgens jou?

Opdracht 3

Lees de vragen. Bekijk daarna het fragment van *Villa Single Mama*. We vallen midden in een discussie tussen Diaphane en haar baas.
1 Wat moet Diaphane van haar baas doen?
2 Hoe reageert Diaphane op de opdracht van de baas?
3 Welke punten van haar reactie zou zij kunnen verbeteren?
4 Wat had Diaphane aan haar baas moeten zeggen, wat ze buiten wel aan haar collega laat weten?
5 Zou haar baas anders gereageerd hebben als Diaphane had uitgelegd waarom ze haar telefoon bij zich wil houden? Licht je antwoord toe.
6 Wat had haar baas anders moeten doen?
7 Wat wil de collega van Diaphane duidelijk maken?
8 Voor wie zou jij partij kiezen in deze discussie? Licht je antwoord toe.

Ik kan/weet
- hoe je op feedback moet reageren.

Maak de extra opdrachten online.

Spreken en gesprekken

Je leert feedback geven en krijgen.

Startopdracht

Bekijk de afbeelding. De tekening is gemaakt door je neefje van vier jaar. Hij vraagt of je kunt zien wat het is en of je zijn tekening mooi vindt.

1 Wat zeg je tegen hem?

2 Na jaren blader je met je inmiddels veertienjarige neef door het fotoalbum waarin jullie deze tekening tegenkomen. Je neef stelt je opnieuw dezelfde vraag. Wat zeg je nu tegen hem?

3 Waarom zouden je antwoorden verschillen?

Theorie

video-uitleg

Feedback geven en krijgen

Als je feedback krijgt, kun je daarvan leren. Je weet door feedback hoe je iets de volgende keer beter kunt doen. Feedback moet correct en duidelijk zijn, zodat je precies weet wat je in het vervolg anders moet doen.

Zo geef je feedback

- Benoem eerst de positieve dingen, dus wat wel goed is.
- Leg duidelijk uit op welk gedrag jij commentaar hebt. Leg daarna uit wat volgens jou beter kan. Bijvoorbeeld:
  Ik vind het jammer dat je de inleiding van ons werkstuk kwijt bent, want nu kunnen we het niet op tijd inleveren. Je kunt je werk de volgende keer beter in de cloud bewaren.
- Gebruik een ik-boodschap. In een ik-boodschap begin je je zin altijd met ‘ik’. Je zegt wat jij vindt en waarom je dat vindt. Dus niet: *Het is hier de gewoonte om tijdens een overleg je pet af te doen.* Maar wel: *Ik vind het prettig als jij je pet afdoet tijdens ons overleg, zodat ik je in de ogen kan kijken.*
- Blijf positief en vriendelijk. Dus niet: *Wat ben jij een sukkel! Je had die kaartjes op tijd moeten bestellen.* Maar: *Ik vind dat je zulke kaartjes beter een week van tevoren kunt bestellen.*

Zo reageer je als je feedback krijgt

- Luister goed naar de feedback. Laat de ander uitspreken. Spreek niet direct de feedback tegen.
- Vraag om uitleg of een voorbeeld als je iets niet begrijpt.
- Zeg wat je van de feedback vindt. Ben je het ermee eens? Laat de ander weten wat je de volgende keer anders gaat doen. Ben je het er niet mee eens? Word niet boos, maar leg uit waarom je het er niet mee eens bent.

Opdracht 1

Werk in tweetallen. Lees tekst 1.

1. Zou opa bereiken dat je buiten gaat spelen? Waarom wel of waarom niet?
2. Bedenk hoe je het best op de kritiek van je opa kunt reageren.
3. Verplaats je in je opa die vindt of denkt dat je ongezond bezig bent. Hoe zou hij zijn kritiek het best kunnen geven?

Tekst 1

'Jongen, ga toch eens buiten spelen. Je zit daar maar op de bank te vervetten. Wat ben je nou eigenlijk aan het doen? Wat ben je toch een lui varken. Vroeger vermaakten we ons met niks en toch verveelden we ons nooit.' Je opa zit op je te mopperen, omdat je toevallig even tussen je huiswerk door op de bank een videogame zit te spelen, terwijl je een muziekje op hebt staan. Je denkt geïrriteerd: waar bemoeit hij zich mee?

Opdracht 2

Lees tekst 2.
Werk in tweetallen. Jullie spelen straks een gesprek na tussen de leerling en de docent. Lees eerst de hele opdracht.

1. Verdeel de rollen. Voer het gesprek tussen de docent en de leerling. De docent laat duidelijk merken dat hij er niet blij mee is dat de leerling alweer te laat is.
2. Twee klasgenoten spelen de situatie na voor de klas. De andere klasgenoten beoordelen het geven van feedback door de docent en het krijgen van feedback door de leerling die te laat is.
   - Begint de docent met iets wat hij positief vindt?
   - Maakt de docent duidelijk op welk gedrag hij kritiek heeft en hoe de leerling zich kan verbeteren?
   - Gebruikt de docent een ik-boodschap en blijft hij rustig en vriendelijk?
   - Laat de leerling de docent uitspreken?
   - Zegt de leerling of hij het begrijpt?
   - Is de leerling het eens met de docent en de feedback en vertelt hij wat hij een volgende keer anders zal doen?

Tekst 2

Het is oktober. Je stelt je wekker in op de wintertijd, want je had ergens gelezen dat de klok een uur moet worden verzet. Je bent nog wel verbaasd dat je telefoon de tijd niet automatisch aanpast, maar je wijt dat aan het oude model. Wanneer je op school aankomt, blijkt dat de eerste les allang is begonnen. Je hebt je een week vergist: de wintertijd gaat pas komend weekend in. Daarom dacht jij dat het vroeger was!
Je zit nu met de gebakken peren. Je bent namelijk al heel vaak bij deze docent te laat gekomen. Gaat je dit nu een vrije middag kosten? Je meldt je bij de docent in het lokaal.

Ik kan/weet
- feedback geven en op feedback reageren.

Maak de extra opdrachten online.

Woordenschat

Je leert over formeel taalgebruik.

Startopdracht

Tekst 1 is het begin van een boek over goede manieren uit 1939 met de titel *Hoe hoort het eigenlijk?*

1 Lees tekst 1 en probeer te begrijpen wat er staat.
2 Vervang de onderstreepte woorden door de volgende moderne woorden: *beleefdheden – helemaal – stiekem – liever willen dan – Nederlanders – goed staat – regels voor goede manieren – trotse – voor de grap.*
3 Hoe kun je de tekst het best samenvatten?
A Nederlanders vinden: doe maar gewoon, dan doe je al gek genoeg.
B Nederlanders vinden: vroeger was alles beter.

Tekst 1

Wanneer wij Hollanders zeggen: we hebben een verschrikkelijken hekel aan étiquette, dan vindt iedereen hier dat heel gewoon. Eigenlijk zijn wij er heimelijk een beetje trotsch op en wij vinden dat die hekel ons een zeker gevoel van fiere onafhankelijkheid geeft. Want – nietwaar – étiquette, dat beteekent officieel gedoe en plichtplegingen en wij vinden dat het ons ganschelijk niet misstaat den natuurlijken eenvoud te verkiezen boven het aangeleerde en datgene wat wij spottend noemen: opzitten-en-pootjes-geven.

Naar: Amy Groskamp-ten Have, Hoe hoort het eigenlijk? Becht, Amsterdam 1939

Theorie

video-uitleg

Formeel taalgebruik

In officiële brieven, formulieren of teksten worden vaak lastige woorden en zinnen gebruikt, bijvoorbeeld in wetsartikelen of in berichten van de Belastingdienst.
Lees zo'n tekst goed. Kijk of je snapt wat de schrijver wil zeggen: welke informatie wil hij geven, wat wil hij van mij, wat moet ik doen?
Als de betekenis van een moeilijk woord nodig is om de tekst te begrijpen, zoek je de betekenis van dat woord op in de tekst. Vaak staat er een synoniem dat je al kent of wordt er een omschrijving van de lastige woorden gegeven.
Gebruik een (online) woordenboek als je de betekenis niet uit de tekst kunt halen.
Bijvoorbeeld:
Na overleg met alle betrokkenen is besloten dat leerlingen van de onderbouw alsmede leerlingen van de bovenbouw hun elektronische communicatiemiddelen tijdens schooltijd niet mogen hanteren.
De woorden *elektronische communicatiemiddelen* zijn belangrijk, die zoek je op.
De schrijver bedoelt dus: *De schoolleiding heeft na overleg besloten dat leerlingen tijdens schooltijd hun mobieltjes niet mogen gebruiken.*

Opdracht 1

Zoek bij alle formele woorden in de linker kolom het informele (gewone) woord dat hetzelfde betekent in de rechter kolom.

Formeel		**Informeel**	
aanvankelijk	hetzij	als	nu
alsmede	mits	altijd	of
betreffende	te allen tijde	daarom	om
bij dezen	teneinde	eerst	ook
derhalve	tevens	en ook	over
gelieve	thans	hierbij	wilt u

Opdracht 2

Lees tekst 2.

1 Noteer de volgende woordbetekenissen onder elkaar.
- geplaatst
- geven
- gevonden
- officieel gemeld
- opslagplaats
- punten
- soort
- volgens de wet

2 Noteer achter de woordbetekenissen het juiste woord. Kies uit de onderstreepte woorden 1 tot en met 8 in de tekst.

3 'Archeologie' komt van de oud-Griekse woorden 'archaios' (oud) en 'logos' (wetenschap). Het betekent dus 'wetenschap van het oude'. Noteer nog twee woorden die eindigen op '-logie' en zet de betekenis erachter.

4 Hoe kunnen woordraadstrategieën en de afbeelding je helpen, als je niet weet wat een 'metaaldetector' (al. 1) is?

5 Zoek op waar de letters 'OCW' in 'het ministerie van OCW' (al. 2) voor staan.

6 Wat betekent 'in bruikleen' (al. 3)?

7 Het taalgebruik in de tekst is formeel. Welke zin is te informeel voor deze tekst?

8 In de tekst komt het woord 'vondst' vaak voor. Bedenk drie manieren waarop je herhaling van dit woord kunt vermijden.

Tekst 2

Aangifte archeologische vondsten

[1] Heeft u een archeologische vondst gedaan, bijvoorbeeld tijdens een wandeling, fietstocht of tijdens het spitten in uw eigen tuin? Of iets (1) aangetroffen tijdens het zoeken met de metaaldetector?

[2] Vondsten kunnen veel informatie (2) verschaffen over het archeologisch bodemarchief; ook een enkele kleine vondst kan al een groot verhaal vertellen. Daarom is in de nieuwe Monumentenwet vastgelegd dat deze vondsten moeten worden (3) aangegeven bij het ministerie van OCW (de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed), de gemeente of de provincie waarin de vondst is gedaan. Melden betekent niet dat u de vondst ook moet inleveren.

→

[3] – Als u de vondst op uw eigen terrein hebt gedaan, dan bent u de vinder en dus (4) rechtmatige eigenaar van de vondst. U hebt recht op 100% van de waarde van de vondst.
– Heeft u een vondst gedaan op het terrein van een ander? Dan bent u nog steeds de vinder, maar niet de eigenaar van de vondst. U hebt recht op 50% van de waarde van de vondst. Dat is balen, hè?
– Heeft u een vondst gedaan op het terrein waar een archeologische opgraving plaatsvindt? Dan hoort de vondst bij de opgraving en zal deze uiteindelijk worden (5) ondergebracht in een provinciaal archeologisch (6) depot. Vanuit dit depot kunnen vondsten door musea of door bijvoorbeeld een archeologisch steunpunt in bruikleen worden genomen.

[4] Als u uw vondst gaat melden bij de provincie of de gemeente, kunt u dit doen door een korte omschrijving van de vondst te geven. Wanneer u een foto kunt bijvoegen van de vondst, geeft dit ook vaak al heel veel informatie. Bij het geven van een omschrijving kunt u denken aan de volgende (7) aspecten, voor zover u hierover een idee heeft: materiaal, functie, periode, omstandigheden waarin de vondst verkeert, locatie, (8) bodemtype.

Naar: http://archeologie.frl/informatie/iets-gevonden

Opdracht 3

1 Lees de tekst. Het is een mededeling die op een winkeldeur hangt.

a Waarde cliënt, graag maak ik u attent op het volgende.
b Heden is onze firma gesloten wegens familieomstandigheden.
c Wij verzoeken u derhalve morgen nogmaals een poging te wagen.
d Tevens kunnen wij u elders van dienst zijn, te weten in ons andere filiaal.
e Gelieve contact op te nemen met de manager, indien u anderszins nog vragen heeft.
f Hoogachtend, uw leverancier in zuivelproducten.

2 Maak de tekst informeler, zodat de lezer de zinnen makkelijker kan begrijpen.

Opdracht 4

Lees tekst 3.

1 Noteer de volgende woordbetekenissen onder elkaar.
– af en toe
– denken
– gebruikt, heeft
– goed doordacht plan
– loopbaan
– oplettend
– rekening mee houden
– spannende beleving, kick
– strafmaatregel
– tegen de regels
– voor het klaar is
– wijst

2 Noteer achter de woordbetekenissen het juiste woord. Kies uit de onderstreepte woorden 1 tot en met 12 in de tekst.

3 Wat betekent de uitdrukking 'kort door de bocht' (al. 1)?
A de snelste weg
B een groot probleem
C te makkelijk gezegd

4 Wat betekent de Engelse uitdrukking 'all in the game' (al. 5)?
A Alles is een spel.
B Het hoort erbij.
C Het is een spelletje.

5 Wordt 'trekt aan de bel' (al. 5) letterlijk of figuurlijk gebruikt?

Tekst 3

Spijbelen: soms een probleem, soms niet

[1] Spijbelen is niet meer wat het geweest is. Vroeger, zo'n 30 jaar geleden, kon je best eens een uurtje of een dag spijbelen en in de meeste gevallen was er niet veel aan de hand. Die tijd is voorbij. Scholen zijn (1) alert op spijbelen, en spijbelaars worden streng gestraft. Spijbelen is tenslotte de eerste stap op weg naar het (2) voortijdig verlaten van de opleiding en veel criminelen zijn hun (3) carrière begonnen met spijbelen. Dat is natuurlijk kort door de bocht, maar feit is wel dat spijbelen meer dan vroeger gezien wordt als een signaal dat er iets mis is.
[2] Is spijbelen echt zo'n groot probleem? Onderzoek wijst uit dat dat wel meevalt. Ongeveer de helft van alle middelbare scholieren heeft weleens gespijbeld. De andere helft spijbelt nooit.

Kick
[3] Het feit dat scholieren spijbelen, (4) duidt in de meeste gevallen niet op problemen. Leerlingen die spijbelen doen dat om heel veel verschillende redenen. Omdat ze geen zin hebben in een laatste les na een tussenuur bijvoorbeeld. Of omdat die ene jongen uit 4 havo vroeg uit is. Vanwege de (5) sensatie of omdat school soms zo ontzettend stom is.

[4] Leerlingen weten dat de kans dat ze als spijbelaar betrapt worden groot is. Leerlingen weten ook wat de (6) sanctie is. Bijna iedere school in Nederland (7) hanteert de regel dat ieder uur dat (8) onreglementair gemist wordt, met twee uren inhalen wordt bestraft.

Spijbelen als strategie
[5] Voor veel leerlingen is dat 'all in the game'. Het hoort bij het zoeken naar grenzen en kijken hoever je kunt gaan. Veel leerlingen gebruiken spijbelen als (9) strategie. Wanneer je niet geleerd hebt voor een proefwerk, heeft het geen zin om een 3 te halen, zo (10) redeneren zij. Je kunt beter spijbelen tijdens het proefwerk en dat een week later inhalen, wanneer je wel geleerd hebt. De twee uur corvee waarmee ze vervolgens bestraft worden, (11) calculeren ze in. Een school zal bij (12) incidenteel spijbelen geen contact opnemen met de ouders. Anders wordt het wanneer een school vermoedt dat het regelmatig gebeurt en er dus meer aan de hand is. Dan trekt men meteen aan de bel!

Naar: www.puber-wijzer.nl, op 7 november 2017

Opdracht
5

1 Welk spreekwoord wordt in de rebus bedoeld?
2 Wat betekent het spreekwoord?

Ik kan/weet
- formeel taalgebruik herkennen en begrijpen.
- de betekenis van een onbekend woord in de tekst vinden of opzoeken in een woordenboek. 2F
- de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit deze paragraaf.

Maak de extra opdrachten online. Daar vind je ook de woordenlijst.

Taalverzorging
formuleren

Je leert samengestelde zinnen maken.

Startopdracht

1 Zoek op wat Leidens Ontzet is.
2 Maak de zinnen die links staan af. Kies uit *a* tot en met *d*.

1 Toen de Tachtigjarige Oorlog speelde, …	*a* als ze op 3 oktober Leidens Ontzet vieren.
2 De watergeuzen prikten de dijken door, …	*b* want Cornelis Joppenszoon vond in een Spaans kamp een achtergelaten pan hutspot.
3 Het was zeker dat zij waren gevlucht, …	*c* werd Leiden in 1574 belegerd door de Spanjaarden.
4 Nog steeds eten veel Leidenaren hutspot, …	*d* zodat de Spanjaarden op de vlucht sloegen.

Theorie

video-uitleg

Samengestelde zinnen

Elke zin bevat een persoonsvorm. Een zin met één persoonsvorm en één onderwerp is een **enkelvoudige zin**. Zinnen met twee of meer persoonsvormen noem je **samengestelde zinnen**. Let op: bij elke persoonsvorm hoort een onderwerp.
Als je van twee losse zinnen één zin maakt, heb je een **voegwoord** nodig. De woordvolgorde van zo'n samengestelde zin hangt af van het voegwoord. Met een voegwoord zoals *en*, *maar* en *want* staan de persoonsvormen en de onderwerpen naast elkaar. Bijvoorbeeld:

enkelvoudige zinnen	samengestelde zin
– *Opa werkte. Oma deed het huishouden.* – *Iedereen viert feest. Het is Bevrijdingsdag.*	– *Opa werkte **en** oma deed het huishouden.* – *Iedereen viert feest, **want** het is Bevrijdingsdag.*

Met andere voegwoorden, zoals *omdat*, *doordat* en *hoewel*, hoeven de persoonsvormen en de onderwerpen niet naast elkaar te staan. Bijvoorbeeld:

enkelvoudige zinnen	samengestelde zin
– *Iedereen viert feest. Het is Bevrijdingsdag.* – *Napoleons vrouw had een hondje, Napoleon hield niet van dieren.*	– *Iedereen viert feest, **omdat** het Bevrijdingsdag is.* – *Napoleons vrouw had een hondje, **hoewel** Napoleon niet van dieren hield.*

In een samengestelde zin kunnen naast de persoonsvormen nog andere werkwoordsvormen staan. Bijvoorbeeld:
– *Ik wil (pv) graag op tijd komen, maar ik heb (pv) de bus gemist.*

Opdracht
1

Noteer de persoonsvormen en de onderwerpen van de samengestelde zinnen.
1 Flevoland bestond vroeger niet, want het IJsselmeer was nog niet drooggelegd.
2 Rembrandt ging in de leer bij een meester-schilder, omdat hij goed kon tekenen.
3 Voordat de tandenborstel werd uitgevonden, poetsten mensen hun tanden met zand, zout of gemalen krijt.
4 In 1973 is de eerste mobiele telefoon geproduceerd en dit apparaat had het formaat van een baksteen.

Opdracht
2

Noteer de juiste volgorde van het onderwerp en de persoonsvorm.
1 Dinosauriërs zijn uitgestorven, doordat **een meteoriet op de aarde viel / een meteoriet viel op de aarde**.
2 Vincent van Gogh is nu beroemd, maar **hij was / was hij** tijdens zijn leven niet zo succesvol.
3 Opa praat graag over vroeger, want **alles was / was alles** toen beter.
4 Isra woonde in Syrië, totdat **zij als zesjarige naar Nederland is gevlucht / zij is als zesjarige naar Nederland gevlucht**.

Opdracht
3

Lees de tekst. Maak van elke twee zinnen bij 1 tot en met 7 een samengestelde zin. Gebruik het voegwoord dat tussen haakjes staat.

Tekst 1

Kinderwetje van Van Houten

1 (totdat) Veel kinderen in Nederland moesten werken. In 1874 werd het *Kinderwetje van Van Houten* ingevoerd. **2** (maar) Door de nieuwe wet mochten kinderen tot 12 jaar niet meer in fabrieken werken. Ze mochten nog wel thuis en op het land werken. **3** (doordat) Kinderarbeid in de fabrieken ging helaas gewoon door. De uitvoering van de wet werd nauwelijks gecontroleerd. **4** (zodat) In 1889 voerde Nederland de arbeidsinspectie in. Er kwam meer controle. **5** (en) Overtreders van de wet konden een boete krijgen. Ze konden zelfs in de gevangenis komen. **6** (want) In 1901 stopte de kinderarbeid thuis en op het land ook in Nederland. Toen moesten kinderen tussen 6 en 12 jaar verplicht naar school. **7** (hoewel)

Kinderarbeid is in Nederland dus allang afgeschaft. Vooral in Afrika, Zuid-Amerika en Azië moeten nog steeds veel kinderen werken.

Naar: www.historien.nl, op 25 oktober 2017

Opdracht
4*

Maak een samengestelde zin met de gegeven woorden en woordgroepen. Bedenk er zelf woorden bij om de zin kloppend te maken.
1 vorig jaar – vliegtuig – vakantie – maar
2 vroeger – de meeste mensen – tussen de middag – tenzij
3 een tijdscapsule – in de tuin – zodat
4 Chantals oom – zijn tijd in militaire dienst – want

Ik kan/weet • voegwoorden gebruiken om samengestelde zinnen te maken. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Taalverzorging
spelling

Je leert over de persoonsvorm in samengestelde zinnen.

Startopdracht

1 Lees de volgende fantasiezin:
De blurk breult snarp tegen de plaf die in het kleif gneupt.
2 Zet de fantasiezin in een andere tijd.
3 Welke twee woorden zijn veranderd? Dat zijn de persoonsvormen.
4 Bedenk zelf een fantasiezin.
5 Laat je zin lezen aan een klasgenoot. Kan hij of zij de persoonsvorm(en) in jouw fantasiezin vinden?

Theorie

video-uitleg

Persoonsvormen in een samengestelde zin

Je hebt geleerd dat in **samengestelde zinnen** meer dan één **persoonsvorm** staat. Om de werkwoorden goed te kunnen spellen moet je eerst ontdekken welke werkwoorden in een samengestelde zin persoonsvorm zijn. Dat doe je zo:
Kijk of de werkwoorden van tijd kunnen veranderen. De werkwoorden die van tijd kunnen veranderen, zijn persoonsvormen.
Bijvoorbeeld:
– *Mijn oom (vertellen) over de oldtimer die hij (hebben) (besturen).*
– *Mijn oom vertelt (pv) over de oldtimer die hij heeft (pv) bestuurd (vd).*

Zo spel je persoonsvormen goed

1 **Kijk of je de tegenwoordige tijd of de verleden tijd moet gebruiken.**
Vaak kun je aan de zin zien welke tijd je moet gebruiken. Bijvoorbeeld:
– *Toen Sem gisteren het verhaal (vertellen), (lachen) zijn klasgenoten.*
Aan de woorden 'toen' en 'gisteren' zie je dat je de verleden tijd moet gebruiken.

2 **Kijk of je enkelvoud of meervoud moet gebruiken.**
Zoek de onderwerpen. Bijvoorbeeld:
– *Toen Sem* (enkelvoud) *gisteren het verhaal (vertellen), (lachen) zijn klasgenoten* (meervoud).

3 **Vul de juiste vorm van het werkwoord in.**
Bepaal hoe je het werkwoord moet schrijven. Je kunt daarvoor het schema op bladzijde 212 gebruiken.
– *Toen Sem gisteren het verhaal vertelde, lachten zijn klasgenoten.*

Opdracht 1

Noteer de persoonsvormen van de samengestelde zinnen.
1 Benthe finishte als eerste bij de hardloopwedstrijd, want ze had veel getraind.
2 Tim heeft de jongens uitgenodigd die hij in de vakantie ontmoet heeft.
3 Vlogger Bibi legt in dit filmpje uit hoe je in vijf minuten jezelf kunt opmaken.
4 In de Rotterdamse haven wordt graan soms tijdelijk opgeslagen in een silo, omdat het anders snel bederft.
5 Salih vulde het formulier in dat de ambtenaar hem had overhandigd.
6 Terwijl de toeschouwers de circustent verlieten, werd de vloer aangeveegd.

Opdracht
2

Noteer de juiste vorm van de werkwoorden tussen haakjes. Kijk goed welke tijd je moet gebruiken, als dat er niet bij staat.

1 Rishi ... (spelen) vroeger graag met poppen, die ze ... (aankleden) met jurkjes.
2 De loodgieter heeft de wastafel aan de muur ... (bevestigen) en morgen ... (monteren) hij de kraan.
3 De kok ... (ontdooien – tt) het brood, nadat hij de soep heeft ... (bereiden).
4 ... (Vinden – tt) jij het goed dat de wedstrijd ... (worden – tt) afgeblazen?
5 Toen Alwin eindelijk boven op de toren ... (staan), ... (durven) hij gelukkig ook weer naar beneden.
6 Drie jaar geleden ... (ontvluchten) Adil en zijn ouders hun land, omdat zij daar werden ... (vervolgen).

Opdracht
3

Verbeter in tekst 1 de zes werkwoorden die onjuist zijn geschreven.

Tekst 1

Tijdcapsule gevonden

In een voormalig V&D-pand in Den Haag is een tijdcapsule ontdekt door het bedrijf dat het pand verbouwd. Iemand stuite op een kluis, nadat een voormalige V&D-medewerker daarover had verteld. De kluis werd in 1964 ingemetselt in een muur en mocht pas na honderd jaar worden opengemaakt. Hoewel veel oud-personeel dat jammer vind, is de kluis toch al geopend. De inhoud herinnerd aan het verleden van de failliete winkel, want de kluis blijkt te zijn gevuldt met spullen uit het V&D-assortiment van de jaren zestig.

Naar: www.ad.nl, op 18 november 2016

Opdracht
4*

Het onderwerp en de persoonsvorm zijn allebei enkelvoud of allebei meervoud. Sommige onderwerpen lijken meervoud, maar zijn toch enkelvoud of andersom. Noteer de juiste vorm van de werkwoorden die tussen haakjes staan.

1 Zowel Oscars ouders als zijn zus ... (verrassen) hem laatst met een cadeau.
2 Op de dijk bij Lauwersoog ... (staan) vorige zomer een kudde schapen te grazen.
3 Gisteren ... (melden) de media dat Apple met een nieuw apparaat komt.
4 60 procent van Annemaries spullen ... (zijn) via Marktplaats ... (aanschaffen).
5 Een stuk of drie mannen ... (bevrachten) gistermorgen de zeecontainers.

Opdracht
5

Oefenen met werkwoordspelling
Noteer de juiste vorm van de werkwoorden die tussen haakjes staan.

1 De hond ... (blaffen) luid, toen zijn baas hem ... (vasthouden).
2 Nadat we hadden ... (zwemmen), ... (lusten) we wel een paar pannenkoeken.
3 Gisteren ... (verwachten) de weerman veel regen, terwijl hij op dit moment juist zon ... (voorspellen).
4 Als jij geld hebt ... (verdienen), ... (besteden) jij dat dan allemaal aan kleding?
5 De koper heeft Anna ... (beloven) dat hij later de verzendkosten ... (vergoeden).
6 De leeuw ... (verorberen) nu het vlees dat zijn verzorger de kooi in heeft ... (slingeren).

Ik kan/weet
• de persoonsvormen in samengestelde zinnen goed spellen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Praktijkopdracht

Hebben!

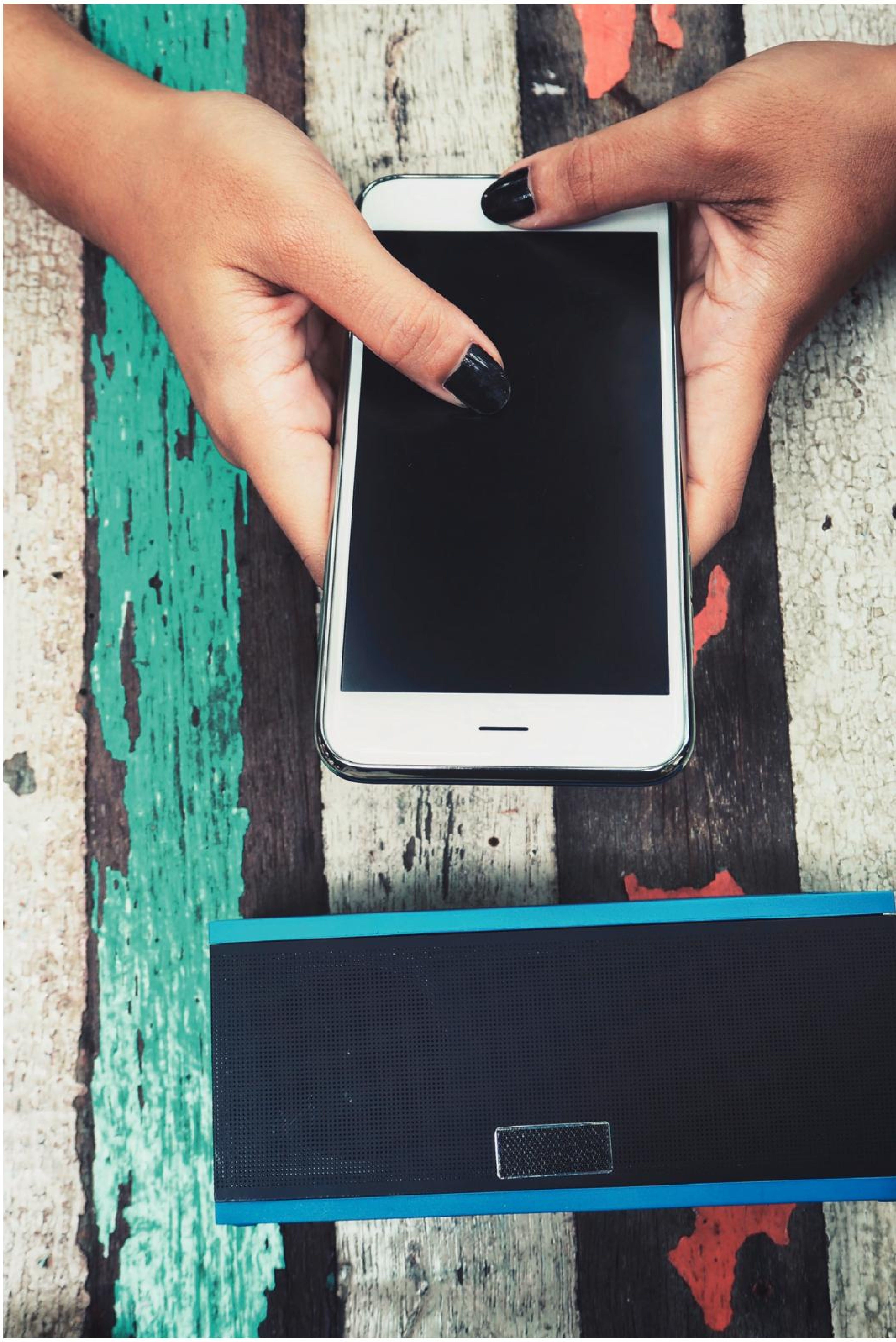
Ideaal voor op je kamer en op reis, deze draadloze speaker van NBL! Voor 25 actiecodes en € 20,- is deze speaker van jou. Je vindt de actiecodes onder op alle blikjes Montana.

Jij deed mee met deze actie, maar je ontvangt een e-mail van Montana: helaas, er is nog maar één speaker. Om deze in handen te krijgen, moet je een e-mail sturen waarin je uitlegt waarom jij de laatste speaker zou moeten ontvangen.

Als lid van de klantenservice van Montana beoordeel je de e-mails van een aantal klasgenoten. Wie wordt de gelukkige winnaar?

Bij deze opdracht breng je de volgende theorie in de praktijk:
- *Schrijven*: Een publiekgerichte tekst schrijven
- *Spreken en gesprekken*: Feedback geven en krijgen

Het stappenplan voor de opdracht krijg je van je docent of vind je online.

Wat heb je geleerd?

Leerstofoverzicht

Lezen	• Ik kan bepalen wat het tekstdoel is. 2F • Ik kan aan een tekst zien voor welk publiek hij bedoeld is.
Schrijven	• Ik kan het taalgebruik, de toon en de lay-out van mijn tekst aanpassen aan het publiek. 2F
Kijken en luisteren	• Ik weet hoe je op feedback moet reageren.
Spreken en gesprekken	• Ik kan feedback geven en op feedback reageren.
Woordenschat	• Ik kan formeel taalgebruik herkennen en begrijpen. • Ik kan de betekenis van een onbekend woord in de tekst vinden of opzoeken in een woordenboek. 2F • Ik weet de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit deze paragraaf.
Taalverzorging formuleren	• Ik kan voegwoorden gebruiken om samengestelde zinnen te maken. 1F
Taalverzorging spelling	• Ik kan de persoonsvormen in samengestelde zinnen goed spellen. 2F

Zo bereid je de toets goed voor

- Zorg ervoor dat je weet welke paragrafen in de toets voorkomen.
- Zorg ervoor dat je weet hoe je de verschillende paragrafen moet leren: moet je dingen uit je hoofd leren of moet je de leerstof kunnen gebruiken?
- Leer van je fouten: welke opdrachten gingen nog niet goed? Maakte je fouten omdat je iets niet begreep, waren het slordigheden of wist je bij deze opdrachten niet hoe je ze moest maken?
- Lees de theorie nog eens goed door. Begrijp je alles? Bekijk de theorievideo's voor extra uitleg.
- Maak de opdrachten die je lastig vond nog een keer. Je kunt online extra oefenen.

Maak de oefentoets online om te controleren of je klaar bent voor de toets. Succes!

Hoofdstuk 3

Smaak

Ha, dat rijmt!

Rijm valt op én blijft goed hangen. Precies daarom gebruiken reclamemakers graag rijm. Er bestaan verschillende soorten rijm. De bekendste soort is **eindrijm**: de klank van de laatste woorden van de zinnen is dan gelijk, zoals in deze slogan van Iglo: niet m**okken**, lekker w**okken**. Stel, jij bent reclamemaker. Bedenk een rijmende slogan voor deze bedrijven: *Schoonmaakbedrijf Boon – Bakker Van der Kruin – Kapper ...*

Rap met rijm

Rappers zijn dagelijks bezig met rijmen op een beat. Als professionele rapper moet je ook kunnen freestylen en dus heel snel rijmwoorden kunnen verzinnen. Bekijk het filmpje om te zien hoe Kraantje Pappie dat doet. Freestyle daarna samen met een klasgenoot: bedenk om de beurt zo snel mogelijk een woord dat rijmt op *smaak*. Wie weet de meeste woorden? Probeer het ook met *ruiken*, *zien* en *horen*.

Bekijk het filmpje over de rapper Kraantje Pappie.

Heb je de smaak te pakken?

Bij **beginrijm** zijn de eerste klanken van de woorden gelijk, zoals bij ***k**nappe **k**apper* of ***sl**ome **sl**akken*. Zinnen met beginrijm zijn soms echte tongbrekers. Probeer deze maar eens uit te spreken: 'Een pet met een platte klep is een platte-kleppet.' Of deze, heel snel: 'Liesje leerde Lotje lopen langs de lange Lindelaan.' Gelukt?

Doe de tongbrekerstest.

Lezen

Je leert over verbanden en signaalwoorden.

Startopdracht

Werk samen met een klasgenoot. Lees tekst 1.
1 Wat wordt er in de tekst opgesomd?
2 Leg aan elkaar uit wat je wel of niet smakelijk lijkt aan dit gerecht.
3 De bereidingswijze van het gerecht ontbreekt. Bedenk samen hoe je stap voor stap met de ingrediënten de poffert zou maken. Gebruik doe-woorden.

Tekst 1

Groninger poffert

Van origine werd poffert gegeten als warme maaltijd door boeren die van het land kwamen, nadat het werk was gedaan. Poffert heeft een eigenzinnige smaak en wordt gekookt in een traditionele poffertpan met deksel. Bakker Jager uit Grijpskerk is specialist in het bereiden van de traditionele poffert.
Wat heb je nodig: *500 g zelfrijzend bakmeel, 500 ml melk, 3 eieren, zout, rozijnen, krenten, stukjes appel, boter (om de vorm in te vetten), eventueel paneermeel.*

Theorie

video-uitleg

Verbanden en signaalwoorden (1)

In teksten hebben zinnen en alinea's met elkaar te maken. Ze houden **verband** met elkaar. Aan een **signaalwoord** zie je met welk verband je te maken hebt. Die woorden helpen je een tekst beter te begrijpen. Er zijn verschillende soorten verbanden.

Een **opsomming** herken je aan signaalwoorden zoals: *ten eerste, ten tweede, om te beginnen, ook (nog), verder, bovendien, tevens, daarnaast, ten slotte, en*. Je kunt een opsomming ook herkennen aan opsommingstekens, zoals een dubbele punt (:), liggende streepjes (-), getallen (*1, 2, 3*) of 'dots' (•). Bijvoorbeeld:
Voor een cake heb je nodig: bloem, boter, suiker, een ei en bakpoeder.

Een **tegenstelling** herken je aan signaalwoorden zoals: *tegenover, maar, hoewel, echter, toch, aan de ene kant … aan de andere kant, daarentegen.* Bijvoorbeeld:
Veel jongeren willen graag in de vakantie wat bijverdienen, maar niet elke klus is aantrekkelijk of levert genoeg geld op.

Een **voorbeeld (toelichting)** herken je aan signaalwoorden zoals: *bijvoorbeeld, zo, zoals, denk aan, neem nou, onder andere, ter illustratie.* Een voorbeeld of toelichting volgt vaak na een algemene uitspraak. Bijvoorbeeld:
Je kunt afspraken voor een reis laten vastleggen in een reisovereenkomst. Denk aan het aantal excursies dat je per week wilt doen.

Opdracht 1

Lees tekst 2.

1 Het schuingedrukte (cursieve) deel boven de tekst is de inleiding. Deze inleiding geeft …
A de achtergrond van het onderwerp
B een korte samenvatting vooraf
C een persoonlijke mening van de schrijver
D een uitleg over de opbouw van de tekst

2 Welke signaalwoorden voor een opsomming staan er in de inleiding?

3 Bedenk een tussenkopje dat past bij de inhoud van alinea 1 tot en met 4.

4 'Hoe komt dit eigenlijk?' (inleiding) In welke alinea('s) wordt deze vraag beantwoord?

5 Wat is het doel van de tekst?

6 Leg uit dat de uitspraak 'Je proeft eigenlijk met je hersenen' juist is. Maak voor je uitleg gebruik van de informatie in alinea 1, 2 en 5.

7 Welk signaalwoord voor een opsomming herken je in alinea 2?

8 Waarom denk je dat voedingsproducenten gebruikmaken van smaakversterkers?

9 Welk signaalwoord voor een toelichting staat er in alinea 4?

10 Welke signaalwoorden voor een tegenstelling staan er in alinea 6?

11 Wat is het verband tussen alinea 6 en 7?
A Alinea 6 en 7 vormen samen een opsomming.
B Alinea 6 en 7 vormen samen een tegenstelling.
C Alinea 7 is een antwoord op een vraag in alinea 6.
D Alinea 7 is een voorbeeld bij een begrip in alinea 6.

12 Wat wordt er in alinea 7 opgesomd?

13 'Smakelijk eten' (titel) Welke zin uit de tekst past het best bij deze titel?
A 'Papillen zijn eigenlijk een verzameling van kleine smaakorganen, ook wel 'sensorische organen' genoemd.' (al. 2)
B 'Je merkt ook wel dat het eten net iets minder smaakt als je verkouden bent.' (al. 5)
C 'Hoewel iedereen met dezelfde smaakvoorkeur begint, ontwikkelt iedereen toch een eigen smaakvoorkeur.' (al. 6)
D 'Welke smaken je lekker vindt, wordt behalve door gewenning ook beïnvloed door geur, geluid en gedachten en meningen over producten.' (al. 7)

Tekst 2

Smakelijk eten

De een kan enorm genieten van een stukje blauwschimmelkaas, terwijl de ander ervan gruwelt. Niet iedereen houdt van hetzelfde eten. Hoe komt dit eigenlijk? Niet alleen onze tong speelt een grote rol bij het proeven, ook onze hersenen zijn belangrijk bij het proeven. Daarnaast bepaalt ons idee over voedsel onze smaak.

[1] Proeven doe je met je tong. Deze spier kan behalve proeven ook voedsel verplaatsen, je gebit reinigen, je kunt ermee zuigen en met dit beweeglijke orgaan is het mogelijk om te spreken. Het proeven van verschillende smaken doe je met heel kleine uitsteeksels op je tong. Deze uitsteeksels noem je 'smaakpapillen', zenuwuiteinden die in verbinding staan met je hersenen.

[2] De smaakpapillen zitten op je tong, het zijn de kleine puntjes die je ziet. Papillen zijn eigenlijk een verzameling van kleine smaakorganen, ook wel 'sensorische organen' genoemd. Je proeft met je tong →

en tevens met verschillende smaaksensoren, die in het slijmvlies van het gehemelte en de keelholte zitten.

[3] Smaakpapillen proeven zoete, zure, zoute en bittere smaken die in je voedsel of drinken zitten. Onlangs is er een soort vijfde 'smaak' bijgekomen: umami, ook wel 've-tsin' genoemd. Umami, wat in het Japans 'heerlijk' of 'hartig' betekent, is een smaakversterker die zorgt voor een extra productie van speeksel waardoor zoete en zoute smaken beter worden geproefd. Deze smaakversterker bevordert de eetlust voor bepaalde voedingsproducten.

[4] Bepaalde soorten smaakpapillen liggen meer achter of op de zijkant of verspreid op je tong. Het is niet waar dat een bepaalde plaats op je tong een specifieke smaak oppikt. Zo proef je niet alleen met de rechterkant van de tong zout, maar over de hele tong zijn er sensoren die zout proeven. De duizenden smaakpapillen worden elke zeven à tien dagen vernieuwd. Dat moet wel, omdat je tong regelmatig beschadigt. Als je bijvoorbeeld te warm eten eet en je tong verbrandt, dan kunnen de papillen worden aangetast.

Proeven

[5] Herkennen wat voor smaak voedsel heeft, gaat niet zomaar. Speeksel in je mond speelt een belangrijke rol bij het proeven. Speeksel lost vast voedsel voor een deel op. Via het speeksel worden de smaakstoffen naar de smaakorgaantjes getransporteerd. De smaakpapillen worden op deze manier geprikkeld. Vervolgens sturen ze via zenuwen een signaaltje naar je hersenen en deze doen een zogenaamde smaakwaarneming. Je hersenen proeven dus uiteindelijk wat je eet. Het is niet alleen je tong waarmee je proeft. Proeven doe je namelijk in combinatie met je neus. Er wordt wel gezegd dat wat we proeven voor 95 procent wordt bepaald door ons reukvermogen. Je merkt ook wel dat het eten net iets minder smaakt als je verkouden bent.

Voorkeur

[6] Hoewel iedereen met dezelfde smaakvoorkeur begint, ontwikkelt iedereen toch een eigen smaakvoorkeur. Een zuigeling kent in het begin maar één smaak, die van (moeder)melk. Wanneer het kind later zijn eerste hapjes krijgt, komt het in aanraking met verschillende smaken. Op deze manier ontwikkelt zich smaak. Een baby zal niet gelijk alles lekker vinden. Het eerste eten dat een pasgeborene binnenkrijgt, is zoet van smaak. Zo ontstaat er een natuurlijke afkeer van zout, omdat het kind hier niet aan gewend is. In de loop van je leven wen je aan smaken en ontwikkel je een voorkeur voor smaken.

[7] Welke smaken je lekker vindt, wordt behalve door gewenning ook beïnvloed door geur, geluid en gedachten en meningen over producten. Bij hard geluid zou zoet of zout eten minder worden gewaardeerd, blijkt uit Amerikaans onderzoek. Knapperig voedsel wordt juist meer gewaardeerd bij harde muziek. Ten slotte kunnen ook gedachten en meningen over bepaalde producten de smaak beïnvloeden. De indruk die je hebt van bepaald eten stuurt de smaakervaring.

Naar: www.hoewerktmijnlichaam.nl, op 20 november 2017

Opdracht 2

Lees tekst 3.

1 Wat is het onderwerp van de tekst?
2 Wat was voor de schrijver de aanleiding om deze tekst te schrijven?
3 Wat wordt er opgesomd in alinea 2 en 3?
4 Wat betekent 'roem vergaren' (al. 2)?
5 Wat wordt in alinea 4 na de eerste zin opgesomd?
6 'Tieners laten zich niet fotofoppen!' (al. 5) Wat toont dat volgens het onderzoek aan?
7 Welke drie manieren van fotoshoppen zijn het populairst?
8 Wat is het verband tussen alinea 6 en 7?
9 Aan welk signaalwoord herken je dat verband?
10 'Een kwart zegt het sowieso stom te vinden (...)' (al. 7) Waar verwijst 'het' naar?
11 'Ouders zijn soms bang dat al die beelden van perfecte mensen hun kind onzeker maken (...)' Citeer uit alinea 1 tot en met 3 een zin die ouders kan geruststellen.

Opdracht
3

Lees tekst 3 nog eens.

1 'Beroemd worden en mooi willen zijn is leuk, maar er zijn grenzen.' (al. 8) Welke grenzen noemen jongeren volgens het onderzoek?
2 Moeten ouders hun kinderen erop wijzen dat de foto's van beroemdheden vaak bewerkingen zijn? Leg je antwoord uit.
3 Formuleer een conclusie die past bij de inhoud van de tekst.

Tekst 3

(On)bewerkt beroemd

[1] **Wil jij beroemd worden? Ruim de helft van de tieners tussen 11 en 17 jaar wel. Waarom? 'Omdat je dan andere mensen blij maakt' en 'Omdat je dan rijk bent en in een mooi huis woont' was hun antwoord op die vraag. Uit een recent onderzoek blijkt ook dat ze bijna allemaal denken dat beroemdheden door fotobewerking (fotoshoppen) op een foto mooier zijn dan in het echt.**

[2] Stichting Mijn Kind Online heeft een onderzoek uitgevoerd onder vijfhonderd tieners. Hieruit blijkt dat meisjes het liefst bekend willen worden als filmster of zangeres. Maar die wens betekent niet dat ze echt veel aan hun uiterlijk willen veranderen. Ook jongens willen liever zichzelf blijven en roem vergaren als sporter of als uitvinder. Slechts vijf procent van de tieners is ontevreden over hoe ze eruitzien!

[3] Tieners die regelmatig tijdschriften lezen waarin mooie mensen zijn afgebeeld en vaak naar programma's zoals *America's Next Topmodel* kijken, vinden meer dingen mooi aan zichzelf. 'Ook willen ze wat vaker beroemd zijn, maken ze meer foto's van zichzelf, bewerken deze en zetten die vaker online', aldus Justine Pardoen van stichting Mijn Kind Online.

De verdwenen navel

[4] Beroemde mensen en fotomodellen kom je veel tegen in tijdschriften, op posters in bushokjes en op internet. Hun foto's zijn vaak gefotoshopt. Soms maken fotobewerkers alleen de huid wat gladder en vegen ze oneffenheden weg. Maar wist je dat ze ook mensen dunner maken, of de ogen en mond groter maken? Soms zijn de fotoshoppers zelfs zo enthousiast, dat ze per ongeluk de navel van een fotomodel laten verdwijnen.

[5] Gelukkig laten de meeste tieners uit het onderzoek zich niet voor de gek houden: bijna twee

derde denkt dat vrijwel alle foto's in reclames en bladen mooier zijn gemaakt. Ze snappen heel goed dat de afgebeelde modellen geen 'echte' mensen zijn. Tieners laten zich niet fotofoppen! Slechts een op de zes tieners zou iets willen veranderen aan zichzelf, maar alleen als het gratis is.

Pukkeltjes wegwerken

[6] Foto's bewerken is ook gewoon leuk om te doen. Meer dan de helft van de tieners is ermee bezig. Vooral meisjes doen dat graag. De top drie is foto's zwart-wit en lichter of donkerder maken, bijsnijden (croppen) en tekst eroverheen zetten. Pukkeltjes wegwerken doet een op de vijf. De ogen of mond groter of kleiner maken, gebeurt maar heel weinig.

[7] Toch vinden veel jongens en meisjes het niet leuk als mensen foto's van zichzelf te veel bewerken. Een kwart zegt het sowieso stom te vinden, omdat je bent zoals je bent. Echt dingen veranderen, zoals iemand dunner maken, vindt slechts een enkeling oké.

[8] 'Ouders zijn soms bang dat al die beelden van perfecte mensen hun kind onzeker maken', zegt Pardoen. 'Beroemd worden en mooi willen zijn is leuk, maar er zijn grenzen. Gelukkig vinden veel jongeren dat zelf ook!'

Naar: mijnkindonline.nl, op 17 november 2017

Opdracht 4

Lees tekst 4 en 5.

1. Wat is het onderwerp van beide teksten?
2. Wat is het belangrijkste doel van beide teksten?
3. Hoe wordt tekst 4 ingeleid?
   A met het geven van een voorbeeld bij het onderwerp
   B met het vertellen over bijzondere ervaringen van Annie
   C met het vertellen van een anekdote bij het onderwerp
4. In alinea 2 van tekst 4 staat een voorbeeld. Waarvan is het een voorbeeld?
5. Wat is het verband tussen alinea 2 en 3 van tekst 4?
   A Alinea 2 en 3 vormen samen een opsomming.
   B Alinea 2 en 3 vormen samen een tegenstelling.
   C Alinea 3 is een uitleg bij alinea 2.
   D Alinea 3 is een voorbeeld bij alinea 2.
6. Wat is het verband tussen alinea 4 en 5 van tekst 4?
7. Aan welke signaalwoorden herken je dat verband?
8. Indien de afwijking te genezen zou zijn, denk je dat Annie daarvoor in aanmerking zou willen komen? Leg je antwoord uit.
9. 'De exacte oorzaak van synesthesie is nog niet vastgesteld, maar een gangbare theorie is dat in eerste instantie alle zintuigen op een hoop worden gegooid wanneer we als baby ter wereld komen.' (tekst 5, al. 1) Citeer uit alinea 2 van tekst 5 de zin die het best op deze zin kan volgen, omdat die de oorzaak van synesthesie duidelijk maakt.
10. Wat is de functie van de rest van alinea 1 (tekst 5)?
    A De rest van de alinea geeft een bewijs.
    B De rest van de alinea geeft een conclusie.
    C De rest van de alinea geeft een uitleg.
    D De rest van de alinea geeft een voorbeeld.
11. Welke conclusie trekken de in tekst 4 genoemde Amsterdamse psychologen uit hun onderzoek? Citeer die conclusie uit tekst 5.
12. Leg uit waarom de zin 'Er blijven dus een of meer zintuigen met elkaar verbonden' (tekst 5, al. 2) geschrapt zou moeten worden.
13. Waarom zou alinea 6 van tekst 4 heel goed bij tekst 5 passen?

Tekst 4

Annie proeft woorden

[1] Een typisch gevalletje van 'Je zal het maar hebben'. Voor de 19-jarige Annie Bird uit het Schotse Edinburgh is het altijd een verrassing waar haar eten of drinken naar smaakt. Ze proeft namelijk wat ze hoort. Staat bepaalde hiphop aan? Dan proeft ze spontaan versgebakken muffins. Hoort ze het woord 'put'? Dan krijgt haar eten de smaak van rottend voedsel.

[2] Annie lijdt aan een speciale vorm van *synesthesie*. Normaal gesproken betekent deze zeldzame afwijking (0,05% van de mensen) dat zintuiglijke waarnemingen zich met elkaar vermengen. Zo worden getallen of woorden aan kleuren gekoppeld: bij het horen van het getal zeven wordt bijvoorbeeld de kleur rood opgeroepen.

[3] Annie heeft echter een zeer zeldzame aandoening, waardoor muziek, woorden of gedachten haar smaak ter plekke veranderen. 'Ik dacht altijd dat het normaal was, dat iedereen woorden en muziek kon 'proeven'. Tot ik ooit een video op YouTube zag en daar zag wat synesthesie inhield. Ik ben gaan zoeken en toen ik deze vorm tegenkwam, dacht ik: dat ben ik!'

[4] De afwijking kan lastig zijn om mee te leven, vertelt ze. Zelfs het lezen van een boek zorgt ervoor dat de smaak in haar mond verandert. Wanneer er te veel impulsen haar hoofd binnendringen, kan het soms leiden tot paniekaanvallen. Toch zijn er volgens haar ook positieve punten. Het maakt haar naar eigen zeggen creatiever en naar muziek luisteren is een stuk interessanter.
[5] Annie geeft nog wat bijzondere voorbeelden van haar eigenaardigheid. Het woord 'links' zorgt ervoor dat ze patat van McDonald's proeft, terwijl nummers van popster Lana Del Rey zorgen voor de smaak van mango. Het woord 'put' geeft daarentegen een 'rottende smaak' en bij het woord 'beving' of 'trilling' smaakt haar eten of drinken naar cement. Niet bepaald fijne smaken tijdens een dinertje. 'Als ik in gesprek ben tijdens het eten en ik hoor bepaalde woorden, dan probeer ik gewoon even niet te eten of niet te slikken.'
[6] Het lijkt erop dat synesthesie niet alleen wordt veroorzaakt door een afwijking in de vroege verwerking van zintuiglijke signalen, maar dat er ook bij de latere verwerking iets ongewoons gebeurt. Twee Amsterdamse psychologen hebben onlangs namelijk ontdekt dat synesthesie wordt veroorzaakt door meer verbindingen tussen verschillende hersengebieden. Volgens deze onderzoekers hebben synestheten dus echt een anatomisch ander brein dan niet-synestheten. Hun onderzoeksresultaten werden onlangs gepubliceerd in het wetenschappelijke tijdschrift *Nature Neuroscience*.

Naar: www.nemokennislink.nl, op 20 november 2017

Tekst 5

De oorzaak van synesthesie

[1] Hoe ontstaat een fenomeen als synesthesie nu eigenlijk? De exacte oorzaak van synesthesie is nog niet vastgesteld, maar een gangbare theorie is dat in eerste instantie alle zintuigen op een hoop worden gegooid wanneer we als baby ter wereld komen. Zo zien baby's kleuren bij beelden en kunnen ze een bepaalde smaak proeven wanneer ze een bepaald persoon zien. Dit fenomeen ontstaat doordat de verschillende hersendelen die de zintuigen reguleren, nauw met elkaar in verbinding staan. Deze verbindingen verdwijnen gewoonlijk na een paar weken. Op dat moment krijgt elk zintuig zijn eigen functie. Zo kunnen de oren alleen horen, de mond alleen proeven enzovoort.
[2] Gewoonlijk worden de verbindingen tussen de zintuigen dus verbroken, maar bij sommige mensen blijft zo'n verbinding bestaan. Er blijven dus een of meer zintuigen met elkaar verbonden. Deze mensen zullen dan altijd het verband tussen verschillende zintuigen blijven ervaren, bijvoorbeeld het ruiken van een geur wanneer je bepaalde muziek hoort, of het zien van een kleur bij bepaalde woorden.

Naar: www.wetenschap.info.nl, op 20 november 2017

Opdracht

5

Lees tekst 6.

1 De eerste twee alinea's vormen de inleiding van de tekst. Deze inleiding …
- A beschrijft de aanleiding voor het schrijven van de tekst.
- B geeft vooraf een korte samenvatting van de tekst.
- C noemt een voorbeeld bij het onderwerp van de tekst.
- D stimuleert de lezer met het vertellen van een anekdote.

2 Wat beschrijft deze tekst? Deze tekst beschrijft …
- A een gebeurtenis.
- B een ontwikkeling.
- C een teleurstelling.
- D een verklaring.

3 Hoe zit het nou: Nederlanders eten minder peren dan appels. Waarom telen fruittelers dan toch steeds meer peren dan appels? Baseer je antwoord op de inhoud van alinea 1.

4 Wat is het verband tussen alinea 1 en 2?
- A Alinea 1 is een verklaring bij wat in alinea 2 wordt verteld.
- B Alinea 1 is een voorbeeld bij wat in alinea 2 wordt verteld.
- C Alinea 2 is een tegenstelling bij alinea 1.
- D Alinea 1 en 2 vormen een opsomming.

5 Hoe kon Polen zo'n geduchte concurrent voor de Nederlandse fruitteler worden? Noem drie oorzaken.

6 'Met peren is de concurrentie minder groot.' (al. 5) Waardoor komt dat?

7 'De perenteelt is daarom nog wel rendabel, 'al wordt het plusje wel steeds kleiner' (…)' (al. 5) Leg uit wat Erik Appelman bedoelt met deze uitspraak.

8 Op welk verband wijzen de woorden 'Anders dan' (al. 7)?

9 Welk woord uit de laatste drie alinea's kun je goed gebruiken als tussenkopje boven alinea 8 tot en met 10, waardoor het tussenkopje informatiever wordt?

10 Wat is het verband tussen alinea 8 en 9?

11 Welk bewijs noemt Appelman voor de uitspraak dat mensen moeilijk aan nieuwe soorten fruit kunnen wennen?

12 Nederlandse fruittelers zien de toekomst positief tegemoet. Wat hebben ze daarbij volgens jou vooral nodig?

Tekst 6

Peer wint het van de appel

[1] Peren worden steeds populairder onder fruittelers. Al enkele jaren komen er meer peren dan appels van de Nederlandse boomgaarden, hoewel Nederlanders ze relatief weinig eten en ze niet heel veel winst opleveren. Toch leveren peren nog altijd meer op dan appels. 'Bij peren ligt het rendement net boven de kostprijs, terwijl appels vaak verliesgevend zijn', zegt Michiel Gerritsen, voorzitter van de branchevereniging voor fruittelers NFO.

[2] Vandaar dat steeds meer telers perenbomen planten als hun appelbomen aan vervanging toe zijn, zo blijkt uit onderzoeksgegevens van de NFO. Kwam er twintig jaar geleden nog 141 miljoen kilo peren van

de bomen tegenover 420 miljoen kilo appels, vorig jaar bedroeg de oogst 374 miljoen kilo peren tegenover 317 miljoen kilo appels. Het omslagpunt lag in 2012. Toen was het aantal hectaren perenbomen voor het eerst groter dan het aantal hectaren appelbomen.

Appelschuur Polen

[3] Erik Appelman is een van de telers die van appels zijn overgegaan op peren. 'Wij hadden altijd half appels, half peren. Maar nu hebben we alleen nog maar perenbomen, en wat kersen', aldus de teler, met boomgaarden in Zwaagdijk en Wognum.
Nederland was altijd een belangrijk appelexportland met de Elstar en Jonagold. Sinds een jaar of tien geleden is daar verandering in gekomen door de opkomst van een nieuwe grote concurrent, Polen. 'Door die Poolse appels is de export bijna helemaal weggevallen', zegt Appelman. 'Nu produceren de telers bijna alleen nog maar voor de Nederlandse markt.' Volgens brancheorganisatie NFO gaat nog maar 20 procent van de Nederlandse appels naar het buitenland.

[4] Polen is inmiddels de grootste appelschuur van Europa. Het land heeft enorme Europese subsidies gekregen, waarmee het de appelteelt heeft gemoderniseerd. Bovendien is arbeid er goedkoop en zijn de milieuregels er niet zo streng als hier. Daardoor wordt de markt overspoeld met goedkope Poolse appels.

Gunstig klimaat

[5] Met peren is de concurrentie minder groot. Ons land heeft een heel gunstig klimaat voor de perenteelt, anders dan in Oost- en Zuid-Europa. 'Vanaf het zuiden van België wordt het al snel te warm in de zomer, en in Oost-Europa zijn de winters te koud, waardoor de bomen doodvriezen', zegt teler Appelman.

[6] De perenteelt is daarom nog wel rendabel, 'al wordt het plusje wel steeds kleiner, doordat er steeds meer perenbomen bij komen in Nederland', is de ervaring van Appelman. Van de diverse perensoorten wordt de langwerpige conference-peer verreweg het meest geteeld in Nederland, gevolgd door de dikkere, bredere doyenné du comice.

[7] Anders dan bij appels is het grootste deel van de perenteelt bestemd voor de export. Ongeveer twee derde gaat de grens over, want Nederlanders zijn nog altijd moeilijk aan de peren te krijgen. Gemiddeld worden er per huishouden vier keer zoveel appels gegeten als peren.

Chinezen aan de peren

[8] Groot-Brittannië en Duitsland zijn de belangrijkste afzetmarkten. Daar gaat ongeveer driekwart van al het Nederlandse fruit naartoe. Ook Scandinavië is een belangrijke bestemming.

[9] Daarnaast zijn de telers en groothandels hard bezig om andere afzetmarkten te vinden sinds de boycot door Rusland. 'Sinds twee jaar zijn we bezig met nieuwe, verre bestemmingen voor onze peren, zoals Zuid-Korea, Vietnam en China', zegt NFO-voorzitter Gerritsen.

[10] Op korte termijn levert dat niet zoveel op. 'Het is moeilijk om mensen aan nieuwe soorten fruit te laten wennen', zegt Appelman. 'Het heeft ook jaren gekost om Nederlanders aan de kiwi te krijgen. Net zo moeilijk is het om Chinezen aan onze peren te laten wennen.' Toch heeft hij goede hoop dat dit op termijn wel gaat lukken. 'Dan kunnen we geen perenbomen genoeg hebben in Nederland.'

Naar: www.nos.nl, op 1 december 2017

Ik kan/weet

- opsommingen, tegenstellingen en voorbeelden herkennen aan de hand van signaalwoorden. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Schrijven

Je leert een zakelijke brief schrijven.

Startopdracht

Lees tekst 1. Het is een WhatsAppbericht.

1 Zou de tekst ook op de website van een kooktijdschrift kunnen staan?

2 Verplaats je in de redactie van het kooktijdschrift. Je krijgt dit bericht toegestuurd, maar wilt het niet plaatsen. Wat schrijf je aan Bobbie?

Tekst 1

Nou, ik hem uitgeprobeerd, dat recept met kastanjes, kruidnoten en aardperen. Niet te hachelen. Ik kreeg spontaan kokneigingen na de eerste hap. De combinatie van die drie ingrediënten was wat mij betreft drie keer niks. Als je nog eens wat eet en weet, stuur me dan maar geen recepten meer.
Toch een dikke knuffel van je nicht Bobbie

Theorie

video-uitleg

Een zakelijke brief schrijven

Als je iemand iets wilt vragen of meedelen, kun je een **zakelijke e-mail** of brief sturen. Een zakelijke brief is officiëler dan een e-mail.
De **inhoud** van een zakelijke brief is, net als een zakelijke e-mail, verdeeld in een inleiding, een middenstuk en een slot.

Inleiding	Hier leg je uit waarom je de brief schrijft: de aanleiding. Vertel, als dat nodig is, ook wie je bent.
Middenstuk	Hier leg je uit wat voor informatie je wilt hebben of welke informatie je wilt geven.
Slot	Hier spreek je een wens of verwachting uit. Bijvoorbeeld: *Ik hoop snel een antwoord van u te krijgen.*

Omdat een zakelijke brief een officiële brief is, gelden er speciale regels voor de **vorm** van zo'n brief, dat noem je de **briefconventies**.
In het voorbeeld op bladzijde 210 zie je wat die conventies zijn.

Opdracht
1

Lees tekst 2. Je ziet deze advertentie in de hal van een mbo-school waar je komt voor een voorlichtingsavond. Je houdt van salades en je wilt later iets met voedsel gaan doen. Daarom wil je je graag opgeven.

1 Noteer de eerste vier vaste gegevens volgens de conventies van de brief die je gaat schrijven.
2 In welke alinea stel je jezelf voor?
3 In welke alinea noteer je je motivatie om mee te doen?
4 Schrijf de slotalinea. Die bestaat uit één zin.

Tekst 2

Proefkonijnen gevraagd

Wij zoeken voor ons smaakpanel jongeren die onze producten willen testen. Wij van Nestla zijn salademakers die willen weten welke smaken jongeren aanspreken.
Wat vragen wij van je?
– Je bent in de leeftijd van 14 tot 18 jaar.
– Je hebt een goed reuk- en smaakvermogen.
– Je rookt niet en drinkt geen alcohol.

Reageer voor 9 november met een brief naar Nestla, Rammelaarlaan 20, 4441 KM Beetsterzwaag. Vermeld het onderwerp: proefkonijnenpanel.

Opdracht
2

Je zus heeft op 12 oktober voor in haar nieuwe huis een dure kast gekocht. Bergop Bessy wordt begin november, keurig verpakt in een doos, thuisbezorgd. Na een uurtje knutselen staat het ding in elkaar, maar de poten steken uit zodat je er bij het langslopen over struikelt. Bovendien is het bij nader inzien eigenlijk erg lelijk. Je zus belt de winkel, maar die wil de kast niet terugnemen. 'Jammer mevrouwtje, gevalletje van pech hebben' was het botte antwoord. Je zus besluit het hogerop te zoeken. Ze wil de fabrikant aanschrijven. Het liefst zou ze de kast ruilen, maar in elk geval wil ze andere pootjes. Daarbij wil ze ook melding maken van de onbeschofte reactie van de winkelier. Je zus heeft het druk met verhuizen. Daarom bied jij aan voor haar de brief te schrijven. Je dateert de brief op 10 november. Gebruik je eigen naam en adres voor de gegevens van de afzender.
De winkel Dekkers Droom Design is gevestigd in de Hoogstraat in Maassluis; de fabrikant is Hulshout, Kanaalweg 10, 7564 HB Houten.

1 Schrijf de brief.
2 Controleer je brief. Gebruik daarvoor het feedbackformulier. Dat krijg je van je docent of vind je online.

Ik kan/weet
• een nette zakelijke brief schrijven. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Kijken en luisteren

Je leert over jezelf goed presenteren.

Startopdracht

Lees het gesprek tussen Sylvie en Bram. Ze hebben een eerste date in een Italiaans restaurant.

1 Wat zou je anders doen of zeggen, als je Bram was?

2 Zou je nog een keer uit eten willen met Bram, als je Sylvie was? Licht je antwoord toe.

Doelgroep Kleding Taalgebruik Sfeer

Theorie

video-uitleg

Jezelf goed presenteren

In gesprekken en in bijvoorbeeld programma's op tv zorgen goede sprekers ervoor dat de manier waarop ze zichzelf presenteren, past bij het doel dat ze willen bereiken en bij het publiek. Ze letten dan bijvoorbeeld op hun stemgebruik, oogcontact, taalgebruik, lichaamshouding, gebaren en kleding.

Bijvoorbeeld:

- Een leerling die graag een stageplaats wil, zorgt bij een sollicitatiegesprek dat hij enthousiast spreekt, rechtop zit en goed gekleed is.
- Iemand die een klacht heeft, kan het best rustig en kalm praten. Als hij boos wordt en schreeuwt, bereikt hij waarschijnlijk zijn doel niet.
- Als iemand deelneemt aan een discussie en het niet met de ander eens is, is het niet handig om boos te worden, maar kan hij beter rustig zijn mening en argumenten geven.

Als je kijkt naar hoe iemand zich presenteert, probeer je de volgende vragen te beantwoorden:

- Hoe praat de spreker?
- Maakt de spreker oogcontact met zijn gesprekspartner?
- Past de manier van spreken bij het doel dat de spreker wil bereiken?
- Past het taalgebruik bij zijn gesprekspartner?
- Heeft de spreker een goede lichaamshouding (rechtop, handen uit de zakken)?
- Draagt de spreker gepaste kleding en ziet hij er verzorgd uit?

Opdracht 1

Bekijk drie fragmenten die gepresenteerd worden door Curt Fortin.

1 Vul de tabel voor de drie fragmenten in. Kies uit:
doelgroep: *basisscholieren / middelbare scholieren / volwassenen*
kleding: *sportief + neutraal / sportief met kleurrijke opdruk / sportief met stoere opdruk*
taalgebruik: *cool / eenvoudig / neutrale zinnen*
sfeer: *lacherig / serieus / supervrolijk*

	Doelgroep	**Kleding**	**Taalgebruik**	**Sfeer**
1 Schatkamer				
2 Vlog				
3 Mijn Den Haag				

2 Leg uit hoe Curt in zijn kleding en taalgebruik rekening houdt met zijn publiek/gesprekspartner.
3 Hoe maakt Curt in elk van de fragmenten contact met zijn publiek/gesprekspartner?
4 Welke gebaren maakt Curt om zijn verhaal te ondersteunen?

Opdracht 2

Bekijk het eerste fragment over een kassière in de supermarkt.

1 Wat doet de kassamedewerkster niet goed? Let op haar houding, het contact met de klant, op wat ze zegt en doet.
2 Wat zou jij als kassamedewerkster beter doen?

Bekijk nu het tweede fragment.

3 Doet de kassamedewerkster inderdaad wat jij bij vraag 2 had geantwoord? Geef aan wat ze nog meer doet.

Opdracht 3

Je krijgt vier sollicitanten voor de baan van receptioniste te zien.

1 Bekijk de vier fragmenten en vul de tabel in.

Fragment	**Wat is je eerste indruk van de sollicitant?**	**Waardoor krijg je deze indruk? (houding, gebaren, taalgebruik, oogcontact)**
1 Janneke		
2 Angel		
3 Tara		
4 Milou		

2 Bekijk nu het hele filmpje met daarin steeds tussendoor (in zwart-wit) de eerste indruk van de werkgever. Kwam haar eerste indruk overeen met de jouwe? Licht je antwoord toe.

Ik kan/weet
- beoordelen of iemand zichzelf goed presenteert.

Maak de extra opdrachten online.

Spreken en gesprekken

Je leert jezelf presenteren.

Startopdracht

Lees tekst 1 en tekst 2. De teksten zijn telefoongesprekken van Remco die stage wil lopen in de keuken van een ziekenhuis.

1 Na welk telefoongesprek heeft Remco een afspraak voor een kennismaking, denk je? Waarom?

2 Geef positieve en negatieve feedback op het andere telefoongesprek.

Tekst 1

Hai, mijn naam is Remco. Ik houd erg van koken. Oh, sorry, ik moet even niezen. Hèhè, dat lucht op. Daar ben ik weer. Ik wil bij jullie stage lopen. Kan dat?

Tekst 2

Goedemiddag, mijn naam is Remco van der Keuken. Ik doe een koksopleiding en ik zoek een stageplaats. Heeft u plaats voor een stagiair?

Theorie

video-uitleg

Jezelf goed presenteren

Als je stage gaat lopen of solliciteert naar een bijbaantje, moet je **jezelf goed presenteren**. Je laat dan zien wat voor persoon jij bent en welke kwaliteiten je hebt.
Je presenteert jezelf natuurlijk zo goed mogelijk. Bedenk van tevoren welke punten jij wilt noemen en bedenk daar voorbeelden bij.

Zo presenteer je jezelf

- Bereid op papier enkele vragen voor.
- Haal je handen uit je zakken, je kauwgom uit je mond en zet je mobiel uit.
- Geef de ander een hand en stel je voor met je voor- en achternaam.
- Let op de taal die je gebruikt. *Tot ziens* en *u* is vaak beter dan *doei* en *jij*.
- Let op je lichaamstaal: kleed je verzorgd, blijf rechtop zitten en houd oogcontact.
- Herhaal belangrijke afspraken. Noteer ze meteen in je agenda.
- Probeer jezelf zo goed mogelijk te presenteren. Blijf jezelf en overdrijf niet. Wees eerlijk.

Opdracht 1

Bekijk het filmpje van Diego die op sollicitatiegesprek gaat.

1 Noem twee dingen die je positief vindt van de lichaamstaal van Diego.

2 Noem twee antwoorden waarmee Diego een goede indruk maakt.

3 Is Diego eerlijk in zijn antwoorden? Waaruit blijkt dat?

4 Geef Diego een tip waarmee hij zijn sollicitatie kan verbeteren.

Opdracht 2

Lees tekst 3. De tekst vind je op de vacaturesite van LinkedIn. Jij bent een enthousiaste vlogger, vindt het werk van het Rode Kruis enorm belangrijk en daarom wil je deze baan graag. Je besluit een korte presentatie (pitch) op te nemen en op te sturen.

1 Bedenk wat je gaat zeggen en hoe je wilt overkomen. Noteer zo nodig een aantal punten op een spreekkaartje. Oefen je pitch een paar keer.
2 Neem je pitch op met je mobiel.
3 Enkele leerlingen laten hun pitch zien aan de klas. De klas bepaalt wie van deze leerlingen voor een volgend gesprek zullen worden uitgenodigd. Gebruik voor je beoordeling het feedbackformulier. Dat krijg je van je docent of vind je online.

Tekst 3

Leer-werkplek voor junior vlogger/ verslaggever bij het Rode Kruis

Als junior vlogger/verslaggever word je hét gezicht van de online media van het Rode Kruis. Je leert presenteren en interviewen voor de camera. Je ondersteunt de online redactie bij het bedenken en produceren van video-items. Ook draai je je hand niet om voor het opnemen van een instastory.
Tijdens de periode van zes maanden krijg je de kans je te ontwikkelen tot een echte verslaggever en online video-editor. Je leert in no time om op wekelijkse basis een productie af te leveren. Er is daarbij veel ruimte voor creativiteit en eigen inbreng.
Stuur een filmpje in waarin je kort laat zien wie je bent en hoe je je presenteert. Je pitch mag niet langer zijn dan twee minuten.

Opdracht 3

Deze opdracht doe je samen met twee klasgenoten. Lees eerst de hele opdracht. Je hebt je vmbo-diploma gehaald en bent eerstejaars op een mbo-opleiding. Je solliciteert naar een stageplaats. Elk groepslid kiest een van de volgende stageplaatsen waarnaar hij wil solliciteren:
- een dierentuin of museum waar je rondleidingen doet
- het zorghotel in een plaats bij jou in de buurt waar je op de kraamafdeling baby's verzorgt
- een installatiebedrijf voor cv-ketels waar je op de receptie mensen ontvangt en telefonisch te woord staat
- een scheepvaart- of transportbedrijf waar je administratief werk verricht
- een telefoon- en computerwinkel waar je als verkoper werkt
- een hotel-restaurant waar je de rechterhand bent van de chef-kok

1 Zoek een bedrijf in de buurt waar je een van bovenstaande stageplaatsen zou kunnen vinden. Je bent uitgenodigd voor een sollicitatiegesprek bij dit bedrijf en gaat het gesprek voorbereiden. Verdiep je in het bedrijf.
Zorg ervoor dat je weet wat het werk inhoudt en wat je van het werken in het bedrijf kunt verwachten. Maak aantekeningen van de informatie die je hebt gevonden.
2 Bedenk welke kleding je aandoet voor het gesprek. Maak daarvan een notitie, zoek een afbeelding van de geschikte kleding of maak een foto.
3 Welke vragen kun je als sollicitant verwachten? Bereid je voor op deze vragen.
4 Bereid je ook voor op het gesprek in de rol van stagegever. Welke vragen ga je stellen?
5 Voer om beurten met je klasgenoten het sollicitatiegesprek, in de rol van stagegever, sollicitant en observant. Degene die observeert, maakt gebruik van een observatieformulier. Dat krijg je van je docent of vind je online.
6 Verliep het gesprek zoals je wenste? Wat ging er goed? Wat kon beter?

Ik kan/weet • mezelf presenteren.

Maak de extra opdrachten online.

Woordenschat

Je leert over figuurlijk taalgebruik.

Startopdracht

Aan het einde van de eerste ronde van *Heel Holland Bakt* mag de jury een oordeel uitspreken over de taarten. Dit zegt de jury:

Welke taart vindt de jury volgens jou het best?

Theorie

video-uitleg

Figuurlijk taalgebruik

In teksten kom je vaak zinnen met een figuurlijke betekenis tegen. Er wordt dan iets anders bedoeld dan er eigenlijk staat. Bijvoorbeeld:
De baby was om op te vreten. Dit betekent: *De baby zag er heel schattig uit*.

Om een tekst te begrijpen, is het belangrijk dat je **figuurlijk taalgebruik** herkent. Lees de tekst zorgvuldig en vraag je af: bedoelt de schrijver het letterlijk, dus precies zoals het er staat? Als dat niet zo is, lees dan verder. Meestal begrijp je dan wel wat er bedoeld wordt.

Uitdrukkingen zijn ook een vorm van figuurlijk taalgebruik. Als je niet weet wat een uitdrukking betekent, zoek je de betekenis op in het woordenboek. Zoek bij het belangrijkste woord uit de uitdrukking. Bijvoorbeeld:
De hand boven het hoofd houden – Je zoekt in het woordenboek bij *hand* of bij *hoofd*.

Opdracht 1

De volgende zinnen gaan over smaak, maar hebben niets met het proeven van eten te maken. Wat betekenen de onderstreepte woorden, uitdrukkingen of spreekwoorden?

1. Quinten had de smaak te pakken en rende daarom nog een extra rondje.
2. Een scheetkussen op de stoel van je docent leggen is een smakeloze grap.
3. 'Over smaak valt niet te twisten', zei Carine, toen ze mijn nieuwe broek zag.
4. Cristiano Ronaldo is de smaakmaker van Real Madrid.
5. Romi's nieuwe kapsel is iets te kort naar mijn smaak.

Opdracht
2

Lees tekst 1.

1 Noteer de volgende betekenissen onder elkaar.

– ben je op de goede plaats
– een onfatsoenlijk persoon
– ga ervandoor
– heb je een hekel aan
– iets heel ergs
– is men er niet blij mee
– krijg je ruzie met
– knap het onaangename klusje op
– heb je het verpest
– vinden het heel gewoon
– wees niet meteen blij
– zo simpel is het

2 Noteer achter de woordbetekenissen de juiste uitdrukking. Kies uit de onderstreepte uitdrukkingen 1 tot en met 12 in de tekst.

3 Wat wordt er bedoeld met ‘stoelgang’ (al. 3)?

4 Noteer nu zelf nog twee uitdrukkingen bij de volgende woorden:

a appel
b kip
c water

Tekst 1

Eet smakelijk!

[1] Haal je ellebogen van tafel en eet met mes én vork! (1) Heb jij een broertje dood aan die opmerkingen? Dan moet je misschien verhuizen, want wist je dat tafelmanieren per land nogal kunnen verschillen? Kijk maar!

Geslurp aan tafel

[2] In Nederland (2) valt het niet in goede aarde, maar Japanners (3) vinden het de normaalste zaak van de wereld om te slurpen tijdens het eten. Sterker nog: ze denken dat het de smaak van het gerecht verbetert en dat je zo je eten sneller kunt eten als het heel warm is. Lekker de boel naar binnen slurpen, dus: (4) dat is het hele eieren eten!

Vieze handen

[3] Eet je graag met je handen? Dan (5) val je met je neus in de boter in Indonesië! Daar is je rechterhand ook je bestek. Maar (6) juich niet te vroeg, want het wordt geen smeerboel! Indonesiërs eten juist heel keurig. Ze maken een kommetje van hun vingers, schuiven het eten erin met hun duim en brengen het dan naar de mond. Let op: als je van plan bent het na te doen, gebruik dan alléén je rechterhand. Met links eten is (7) een doodzonde in Azië. De linkerhand wordt namelijk gebruikt om de billen te wassen na de stoelgang.

Zonder vingers

[4] In Brazilië moet je nooit je vingers gebruiken tijdens het eten. Dan (8) kom je in aanvaring met je gastvrouw. Je gebruikt altijd en overal je bestek of je wikkelt het voedsel in een servet voordat je het pakt. Ook goed om te weten: als iemand je eten aanbiedt, is het heel onbeschoft om het zomaar te weigeren. Als je iets echt niet wilt of lust, (9) bijt dan door de zure appel heen of (10) neem de benen!

Met stokjes

[5] Net als in veel andere Aziatische landen eten mensen in China met stokjes. Dat is al een kunst op zich en er zijn ook nog eens regels aan verbonden. Zo mag je de stokjes absoluut niet rechtop in de rijst laten staan. Ermee zwaaien, schuiven of op tafel tikken mag je ook niet. Dan vindt men je (11) een ongelikte beer en (12) kun je het wel schudden bij de tafelgenoten! Ook is het niet de bedoeling dat je je bord helemaal leegeet. Dan wek je namelijk de indruk dat je niet genoeg hebt gehad. Wist je dat je in China wel een dikke boer mag laten na het eten? Dat is heel beleefd!

Naar: Zo Zit Dat?!, nummer 9, 2017

Opdracht 3

Combineer de juiste uitdrukking met de juiste zin.

1 De kogel is door de kerk.	*a* Alex kreeg trek, toen hij het heerlijke kerstbuffet zag.
2 Dat staat als een paal boven water.	*b* Eindelijk is besloten wat er op de plaats van de oude bibliotheek wordt gebouwd.
3 Dat was op de valreep.	*c* Het is overduidelijk dat Federer de tenniswedstrijd gaat winnen.
4 Het water liep hem in de mond.	*d* Ik kon nog net op tijd mijn aanmelding voor het kamp inleveren.
5 Vele wegen leiden naar Rome.	*e* Je kunt het lidmaatschap telefonisch aanvragen, per mail of via de website.

Opdracht 4

Lees tekst 2.

1 Noteer de woorden 1 tot en met 7 uit de tekst onder elkaar.

2 Zoek in de tekst naar de betekenis van de woorden en schrijf die achter de woorden. Noteer ook welke woordraadstrategie je hiervoor gebruikt. Gebruik alleen het woordenboek als je de betekenis niet op andere manieren kunt vinden.

3 Noteer de volgende betekenissen onder elkaar.

- als het erop aankomt
- een ongeluk gebeurt al snel
- er verstand van heeft
- heeft geen idee
- heel veel
- maakt veel duidelijk
- niet hebben bestraft
- wat het kost
- zeer ervaren

4 Noteer achter de betekenissen de juiste uitdrukking. Kies uit de onderstreepte uitdrukkingen *a* tot en met *i* in de tekst.

5 Zoek op waar de afkorting 'NASA' (al. 3) voor staat en wat de NASA doet.

Tekst 2

Kunst of kitsch? Smaken verschillen …

[1] De rommel van zolder die wordt meegesleept naar de uitzending. De verhalen van de experts over de (1) herkomst van de spulletjes. En de (2) extase of teleurstelling als dan eindelijk verteld wordt (a) welk prijskaartje eraan hangt. Het programma *Tussen Kunst* en *(3) Kitsch*, waarin mensen de waarde van kunstschatten kunnen laten taxeren, levert mooie televisie op. Hoogtepunten zijn er (b) te kust en te keur:

De duurste vondst

[2] Een schilderij van de Nederlandse kunstschilder Joost van Geel was de duurste vondst tot nu toe. De ontdekking van 'Het Kantwerkstertje' werd gedaan in 2011 en werd door expert John Hoogsteder

(4) getaxeerd op 250.000 euro. Het schilderij toont een dame (5) van stand, gekleed in satijnen jurk en bontjas en zou zijn gemaakt in de zeventiende eeuw.

De vreemdste vondst

[3] Tijdens een uitzending in 1990 komt een gouden schijf voorbij. De schijf is aan de ene kant (6) gedecoreerd met een kruis, aan de andere kant beschreven met een tekst die zelfs de (c) door de wol geverfde archeologe Mieke Zilverberg niet kan ontcijferen. Ze schat dat hij uit de middeleeuwen komt, maar (d) tast in het duister over de waarde. De man die de schijf mee heeft genomen, gaat op onderzoek uit. Er is echter niemand die (e) er kaas van gegeten heeft. Uiteindelijk belandt hij zelfs bij de NASA, hopende dat zij iets kunnen zeggen over de mogelijk buitenaardse afkomst van de schijf. De NASA (7) weerlegt het idee dat de schijf buitenaards is, maar (f) als puntje bij paaltje komt, hebben ook zij geen idee waar hij dan wél vandaan komt. Zo is de herkomst nog altijd onbekend.

Ongelukje

[4] (g) Een ongeluk zit echter in een klein hoekje. Tijdens de uitzending op 6 maart 2013 bespreekt Mieke Zilverberg een bronzen kannetje uit de oudheid – eind eerste eeuw tijdens de Romeinse periode – dat de eigenaar heeft opgedoken met een metaaldetector. Maar als Zilverberg de kan probeert op te tillen, breekt het handvat af. De reactie van het publiek (h) spreekt boekdelen. ‘Ik hoop dat meneer niet schrikt’, probeert Zilverberg het goed te praten, om daarna te vertellen dat het handvat er een eeuw later opgezet is. De eigenaar zal het (i) door de vingers hebben gezien, omdat Zilverberg uiteindelijk de waarde van het kannetje – zonder handvat – schat op zo’n 10.000 euro.

Naar: Sam de Voogt, nrc.nl, op 8 oktober 2014

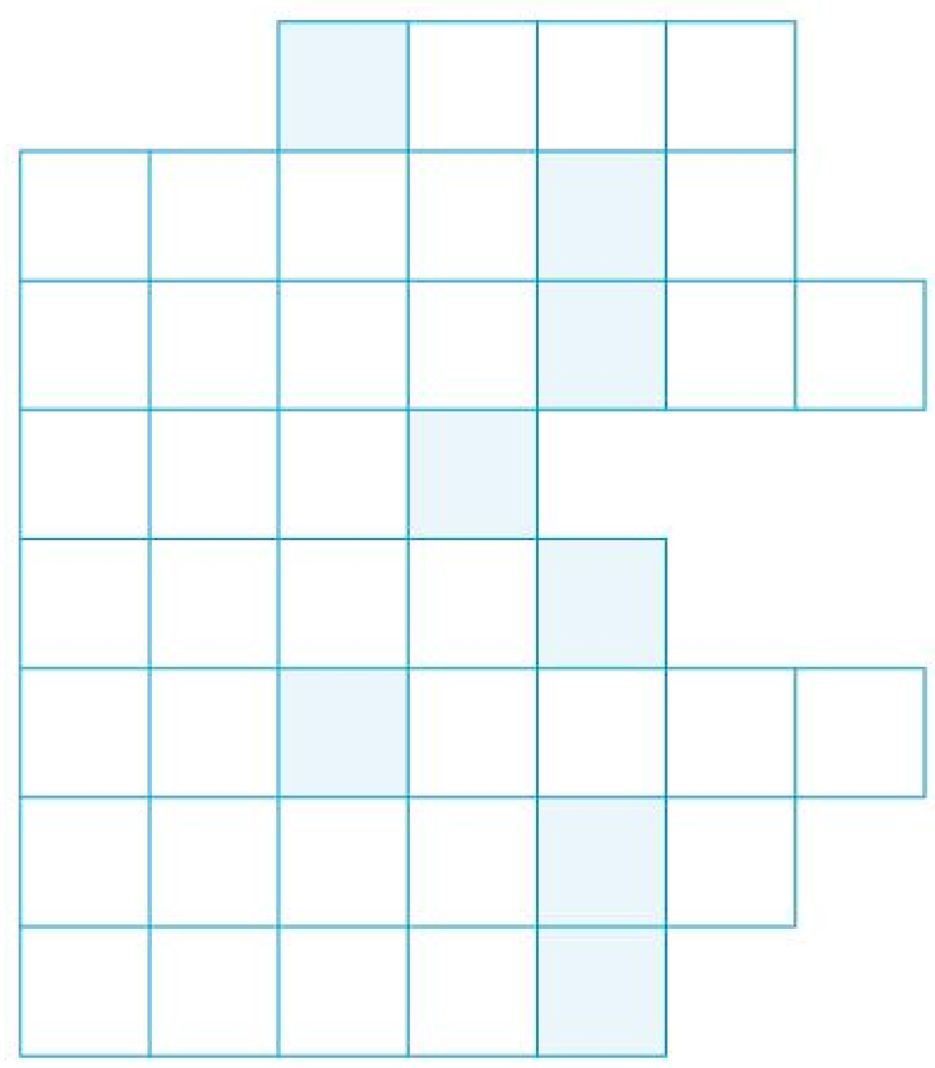
Opdracht
5

1 Download de puzzel of neem hem over.

2 Vul het ontbrekende woord uit de uitdrukking in de vakjes in.

a door de zure appel … bijten
b dat is het hele … eten
c iets door de … zien
d te kust en te …
e de … is door de kerk
f in het … tasten
g als … bij paaltje komt
h over … valt niet te twisten

3 Welk woord kun je van boven naar beneden vormen van de letters in de blauwe vakjes?

Ik kan/weet

- figuurlijk taalgebruik herkennen en begrijpen. 2F
- de betekenis van uitdrukkingen opzoeken in het woordenboek. 2F
- de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit deze paragraaf.

Maak de extra opdrachten online. Daar vind je ook de woordenlijst.

Taalverzorging
grammatica

Je leert over woordsoorten.

Startopdracht

Bekijk de afbeelding.

1 Waarnaar wijst de pijl op de afbeelding? Geef antwoord met één woord.
2 Wat kun je daarmee doen? Geef antwoord met één woord.
3 Bekijk je antwoorden bij vraag 1 en 2. Weet je nog van welke woordsoort de woorden zijn?
4 Welke woordsoorten ken je nog meer?

Theorie

video-uitleg

Woordsoorten

De woorden van een taal kun je indelen in **woordsoorten**. Deze woordsoorten heb je al geleerd: werkwoord, lidwoord, zelfstandig naamwoord, bijvoeglijk naamwoord, voorzetsel en voegwoord.
Gebruik het overzicht op bladzijde 213 als je woordsoorten moet benoemen.

Opdracht
1

Neem de tabel over en vul van elke woordsoort nog twee voorbeelden in. Let op: bedenk voorbeelden die niet in het overzicht op bladzijde 213 staan.

Woordsoort	Voorbeelden
werkwoord	*eten*
zelfstandig naamwoord	*kookboek*
bijvoeglijk naamwoord	*lekker*
stoffelijk bijvoeglijk naamwoord	*ijzeren*
voorzetsel	*voor*
voegwoord	*voordat*

Opdracht
2

Noteer het woord dat er niet bij hoort. Leg je antwoord uit.

1 geproefd – kookt – opeten – smakelijk
2 kunstwerk – lelijke – metalen – prachtig
3 door – maar – naar – voor
4 gele – houten – klein – krullerig
5 hoewel – nadat – terwijl – volgens
6 Hans – Parijs – Spaans – T-shirts

Opdracht
3

Neem de onderstreepte woorden over. Zet erachter wat voor woordsoort het is.
Kies uit: *ww – lw – zn – bn – vz – vw*.

Mislukt of een kwestie van smaak?

1 Ken jij het borstbeeld van Cristiano Ronaldo? **2** De Portugese voetballer heeft een borstbeeld in de luchthaven van Madeira gekregen, nadat die luchthaven was omgedoopt tot Aeroporto Cristiano Ronaldo. **3** Kunstenaar Emanuel Santos heeft het bronzen beeld gemaakt en het beeld is nogal apart. **4** De ogen, de mond en de gezichtsuitdrukking lijken niet echt op die van de knappe voetballer. **5** Hoewel veel mensen het beeld op internet belachelijk maken, vindt de maker het beeld zelf wel geslaagd. **6** Volgens hem is het een kwestie van smaak. **7** Hij vertelde ook dat Ronaldo zelf wel tevreden is met het borstbeeld.

Naar: www.newsmonkey.be, op 27 november 2017

Opdracht
4

Noteer de woorden van de woordsoort die voor de zin staat.

1 (bn) De bekende kok kookte een Franse maaltijd in een koperen pan.
2 (lw) Dit architectenbureau heeft een bijzonder ontwerp gemaakt voor de nieuwbouw van het stadhuis.
3 (vw) Smaken verschillen, dus niet iedereen vindt hetzelfde mooi.
4 (vz) In het Mauritshuis hangt schilderkunst uit de Gouden Eeuw; een voorbeeld is *Het meisje met de parel*.
5 (ww) Volgens Anouk werd de verkeerde kandidaat weggestuurd, doordat het publiek de winnaar mocht kiezen.
6 (zn) Groningen is een gezellige stad: het centrum is niet te groot en er zijn veel winkels en terrasjes.

Opdracht
5 ✱

Bedenk zelf een zin met de aangegeven volgorde.

1 vz – lw – bn – zn – ww – lw – bn – bn – zn – ww
2 lw – zn – vz – lw – bn – zn – ww – bn

Opdracht
6

Sommige woorden kunnen voorkomen als meer dan één woordsoort. Bijvoorbeeld: *Ik fiets (ww) op een fiets (zn).*

1 Noteer welke woordsoort het onderstreepte woord is in de zin.
2 Maak zelf een zin waarin je het woord als een andere woordsoort gebruikt.
  a We willen een reis boeken naar Italië.
  b Op internet ging een naar filmpje rond.
  c Ilse heeft een want verloren op de ijsbaan.
  d Op het plein staat een stenen bank.

Ik kan/weet
- werkwoorden, zelfstandige naamwoorden en (stoffelijke) bijvoeglijke naamwoorden benoemen. 1F
- lidwoorden, voorzetsels en voegwoorden benoemen.

Maak de extra opdrachten online.

Taalverzorging
spelling

Je leert over het voltooid deelwoord als bijvoeglijk naamwoord.

Startopdracht

Lees de tekst. Vervang alle bijvoeglijke naamwoorden door een ander bijvoeglijk naamwoord.

> Engelse drop werd in 1899 voor het eerst gemaakt in Engeland. Het is een mengsel van massieve dropstaafjes, met kokos gevulde dropstaafjes, anijsrondjes met spikkels, roze en gele kokosrondo's en laagjeskubussen. Voor elk wat wils dus, hoewel de lekkerste snoepjes vast het eerst op zijn.
>
> *Naar: www.nederdropje.blogspot.nl, op 9 januari 2018*

Theorie

video-uitleg

Het voltooid deelwoord als bijvoeglijk naamwoord

In veel zinnen komt een voltooid deelwoord voor. Bijvoorbeeld:
– *Ik heb mijn kamer opgeruimd.*
– *Sonja heeft haar zonnebril opgepoetst.*
– *Mijn ouders zijn gisteren vertrokken.*

Een **voltooid deelwoord** kan deel uitmaken van het gezegde, zoals in de zinnen hierboven. Maar een voltooid deelwoord kan ook als **bijvoeglijk naamwoord** worden gebruikt. Bijvoorbeeld: *de opgeruimde kamer; de opgepoetste zonnebril; de vertrokken ouders*.

Zo schrijf je een voltooid deelwoord als bijvoeglijk naamwoord
- Bij een voltooid deelwoord of bijvoeglijk naamwoord dat bij de uitspraak op een t-klank eindigt, gebruik je de verlengproef. Je hoort dan of je een *-d* of *-t* moet schrijven. Bijvoorbeeld:
  – Het is *opgeruimd* met een *-d*, want je zegt: *de opgeruimde kamer.*
  – Het is *opgepoetst* met een *-t*, want je zegt: *de opgepoetste zonnebril.*
- Schrijf een voltooid deelwoord als bijvoeglijk naamwoord altijd zo kort mogelijk. Bijvoorbeeld:
  – *De danseres was mooi gekleed; de mooi geklede danseres*.
  – *Het hek was compleet verroest; het compleet verroeste hek*.
  – *Het kind werd gered; het geredde kind.*
  – *Het glas is gebroken; het gebroken glas*.

Opdracht 1

Noteer eerst het voltooid deelwoord van het werkwoord. Maak er daarna een bijvoeglijk naamwoord van.

1 (verbouwen) Het winkelcentrum is …. Het … winkelcentrum.
2 (ontwerpen) De kleding is zelf …. De zelf… kleding.
3 (kruiden) De soep is …. De … soep.
4 (vergroten) De foto is …. De … foto.

5 (opzetten) De vogel is .... De ... vogel.
6 (verlichten) De kerktoren is .... De ... kerktoren.

Opdracht
2

Kies de juiste vorm van het woord.
1 Wat is het meest **gezochte / gezochtte** boek in de bibliotheek?
2 Tims **gescheidden / gescheiden** ouders wonen vlak bij elkaar.
3 Savanna **bestede / besteedde** veel aandacht aan haar make-up.
4 Medina's lievelingseten is lamsfilet met **geplete / geplette** peper.
5 Jelle was tevreden over de **gebode / geboden** service bij de kapper.
6 De jury van de bakwedstrijd proefde alle **bereidde / bereide** taarten.

Opdracht
3

Een **onvoltooid deelwoord** (od) maak je door *-d* achter het hele werkwoord te zetten. Net als een vd kun je een od als bijvoeglijk naamwoord gebruiken.
Bijvoorbeeld: *Blaffend (od) komt de hond eraan. De blaffende (bn) hond komt eraan*.
Maak een passend bijvoeglijk naamwoord van de werkwoorden.
1 De ... (mopperen) bakker haalde de ... (verbranden) cake uit de oven.
2 Eyal gaf een ... (persen) sinaasappel aan het ... (snotteren) kind.
3 De jury sprak ... (troosten) woorden tegen de ... (teleurstellen) verliezer.
4 De dj liet de ... (feesten) mensen dansen op speciaal ... (uitkiezen) muziek.
5 De ... (verloten) prijs viel in de smaak bij mijn blij ... (verrassen) oma.
6 Vers ... (branden) pinda's zijn een heerlijk ... (smaken) tussendoortje.

Opdracht
4

Noteer de juiste vorm van de werkwoorden in tekst 1.

Tekst 1

Oliebollenbakster voorkomt smaaktest

1 Grietje, de eigenares van een Groningse oliebollenkraam, ... (vinden) de *AD*-oliebollensmaaktest gemeen. **2** Daarom heeft ze haar oliebollen ... (terughalen). **3** Ze werd ... (opbellen) door een collega. **4** Deze ... (vertellen) dat de *AD*-keurmeester in het noorden was en gaf haar het signalement. **5** De ... (waarschuwen) oliebollenbakster had de keurmeester eerst niet ... (herkennen). **6** Pas toen hij met de pas ... (kopen) oliebollen alweer in zijn auto was ... (stappen), had Grietje het in de gaten. **7** 'Ik heb een tik op zijn wagen ... (geven) en ik heb mijn oliebollen ... (terughalen)', ... (vertellen) ze vandaag. **8** 'Ik ... (vinden) het niet erg als ze mijn oliebollen niet lekker vinden. **9** Het gaat om hoe ze over de ... (testen) oliebollen schrijven.' **10** Het *AD* ... (vermelden) vorig jaar bijvoorbeeld dat de bollen van een andere kraam 'prima geschikt zijn om een fietsketting mee te smeren'. **11** De hoofdredacteur van het *Algemeen Dagblad* ... (onderkennen) nu dat de teksten de ... (aflopen) jaren te negatief waren, maar volgend jaar ... (worden) dat anders. **12** De hoofdredacteur heeft ... (beloven) dat vanaf nu de toon ... (veranderen). **13** Grietje kan haar vers ... (bakken) bollen voortaan dus best meegeven, als de tester haar kraam met een bezoek ... (verblijden).

Naar: www.dvhn.nl, op 31 december 2017

Ik kan/weet • voltooide en onvoltooide deelwoorden als bijvoeglijk naamwoord goed spellen. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Praktijkopdracht

Dee Jee

Rap, pop, hardcore, Nederlandstalig: wat is jouw favoriete muziek? Presenteer je muziek en jezelf in deze muzikale opdracht!

Bij deze praktijkopdracht ben jij de dj. Je draait je favoriete muziek en je kondigt de muziek enthousiast aan. Je geeft ook achtergrondinformatie en je vertelt waarom juist deze muziek bij jou past.

Bij deze opdracht breng je de volgende theorie in de praktijk:
- *Kijken en luisteren*: Jezelf goed presenteren
- *Spreken en gesprekken*: Jezelf presenteren

Het stappenplan voor de opdracht krijg je van je docent of vind je online.

Wat heb je geleerd?

Leerstofoverzicht

Lezen	• Ik kan opsommingen, tegenstellingen en voorbeelden herkennen aan de hand van signaalwoorden. 2F
Schrijven	• Ik kan een nette zakelijke brief schrijven. 2F
Kijken en luisteren	• Ik kan beoordelen of iemand zichzelf goed presenteert.
Spreken en gesprekken	• Ik kan mezelf presenteren.
Woordenschat	• Ik kan figuurlijk taalgebruik herkennen en begrijpen. 2F • Ik kan de betekenis van uitdrukkingen opzoeken in een woordenboek. 2F • Ik weet de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit deze paragraaf.
Taalverzorging grammatica	• Ik kan werkwoorden, zelfstandige naamwoorden en (stoffelijke) bijvoeglijke naamwoorden benoemen. 1F • Ik kan lidwoorden, voorzetsels en voegwoorden benoemen.
Taalverzorging spelling	• Ik kan voltooide en onvoltooide deelwoorden als bijvoeglijk naamwoord goed spellen. 1F

Zo bereid je de toets goed voor

- Zorg ervoor dat je weet welke paragrafen in de toets voorkomen.
- Zorg ervoor dat je weet hoe je de verschillende paragrafen moet leren: moet je dingen uit je hoofd leren of moet je de leerstof kunnen gebruiken?
- Leer van je fouten: welke opdrachten gingen nog niet goed? Maakte je fouten omdat je iets niet begreep, waren het slordigheden of wist je bij deze opdrachten niet hoe je ze moest maken?
- Lees de theorie nog eens goed door. Begrijp je alles? Bekijk de theorievideo's voor extra uitleg.
- Maak de opdrachten die je lastig vond nog een keer. Je kunt online extra oefenen.

Maak de oefentoets online om te controleren of je klaar bent voor de toets. Succes!

Hoofdstuk 4

Anders

Waar komen namen vandaan?

We hebben allemaal een officiële achternaam, dankzij Napoleon. Nadat hij Nederland veroverd had, besloot hij dat alle Nederlanders een achternaam moesten opgeven. Had je die nog niet, dan mocht je er zelf een bedenken. Veel mensen kozen daarvoor hun bijnaam. Vaak had die te maken met hun beroep (*Smid*), woonplaats (*Van Aken*) of met een uiterlijk kenmerk (*De Lange*) of karaktertrek (*Onrust*). Je voornaam is vaak gekozen omdat die een speciale betekenis heeft. Weet jij waar jouw achternaam mee te maken heeft?

Zoek de betekenis van je voornaam op in de Nederlandse Voornamenbank.

Namen voor plaatsen

In namen van steden, dorpen en provincies zie je vaak de geschiedenis terug. Zo is Hoogezand gebouwd op een zandheuvel en is Lelystad genoemd naar Cornelis Lely, de bedenker van onder andere de Afsluitdijk. Wat zou de geschiedenis achter bijvoorbeeld 'Rotterdam' zijn?

Ontdek het in de puzzel over plaatsnamen.

Geintje zeker?

Een leuke, originele bedrijfsnaam wordt beter onthouden dan een gewone naam, zoals *Jansen bv*, maar soms weet je niet zeker of een bedrijfsnaam grappig bedoeld is. *Hairstudio Hoofdweg* bijvoorbeeld: het is te hopen dat de kappers die hier werken alleen haren knippen.
Waar horen de volgende namen bij: Bootkapje – De Stofwisseling – Eau Eau Den Haag – Rij-Me-Wijs – So de Jus. Kies uit: *biefstukrestaurant – meubelstoffeerder – mineraalwaterfles – rijschool – zeilmakerij*.
Bedenk zelf ook een leuke naam voor een bedrijf.

Lezen

Je leert over verbanden en signaalwoorden.

Startopdracht

Lees tekst 1 en tekst 2. Tekst 1 is een advertentie en tekst 2 is een reactie erop.

1. Neem de straattaalwoorden uit tekst 1 over en geef de formele betekenissen.
2. Wat is het doel van de advertentie?
3. Wat was de reden van alle boosheid op social media volgens tekst 2?
4. Wat vind jij van de advertentie? Geef twee argumenten voor je mening.

Tekst 1

Manpower

Over Manpower | Veelge

Ik zoek werk Voor werkzoekenden Voor werkgevers

Doekoe verdienen met bagage tillen op Schiphol

Over de functie

"Ey man, wat doe jij dan deze zomer?"
"Geen idee, G. Ik ben skeer. Jij dan?"
"Ik ga een kast worden bij KLM, toch. Effe gymen met die koffers en doekoe verdienen"

"Wat moet je doen, dan?"
"Je gaat koffers sjouwen, van zo'n karretje op de band. In die kelder, je weet toch."

"Ga je niet dood dan?"
"Nee, valt wel mee. Je werkt 3 tot 7 uur op een dag. Daarna lekker chillen.

Naar: volkskrant.nl, op 10 december 2017

Tekst 2

Om jongeren te werven voor een vakantiebaan als bagagemedewerker bij KLM, bedacht uitzendbureau Manpower een vacaturetekst in straattaal. De vacature was grappig bedoeld, maar leidde tot veel boosheid op social media. Ten eerste vonden veel mensen de tekst van de vacature racistisch. Verder was de vacature ook bijzonder geschreven, namelijk in de vorm van een dialoog, in een taal die voor veel lezers net zo begrijpelijk is als Chinees en bovendien stond de tekst bol van de taalfouten. KLM heeft laten weten niet blij te zijn met de actie van Manpower.

Naar: nos.nl, op 15 maart 2018

Theorie

video-uitleg

Verbanden en signaalwoorden (2)

Drie **verbanden** die in een tekst kunnen voorkomen, heb je al geleerd in het vorige hoofdstuk: opsomming, tegenstelling en voorbeeld. Hier volgen nog drie verbanden en de **signaalwoorden** die daarbij horen.

Een **tijdsvolgorde** (chronologie) herken je aan signaalwoorden zoals: *vroeger, later, nu, eerst, daarna, vervolgens, nadat, dadelijk, terwijl, intussen, tijdens, inmiddels, sinds*. Bijvoorbeeld:

– *Eerst bereikten de Nederlandse voetbalvrouwen de kwartfinale, daarna gingen ze door naar de halve finale en vervolgens wisten ze de finale te winnen!*

Een **oorzaak – gevolg** herken je aan signaalwoorden zoals: *daardoor, doordat, zodat, de oorzaak hiervan is, waardoor, ten gevolge van.* Bijvoorbeeld:

– *Doordat Ilse een enge film had gekeken, durfde ze niet meer in het donker te fietsen.*

Oorzaak: een enge film kijken.
Gevolg: niet meer in het donker durven fietsen.

Een **voorwaarde** herken je aan signaalwoorden zoals: *als … (dan), indien, tenzij, mits.* Bijvoorbeeld:

– *Als Jasper anders en beter gaat leren, dan gaat hij dit jaar nog over.*
Jasper móét dus anders en beter gaan leren als hij dit jaar nog over wil gaan. De voorwaarde is dus: anders en beter gaan leren.

Opdracht
1

Bekijk het schema van vraag 1. Lees daarna tekst 3 tot en met 5.

1 In de teksten staan veel verbanden en signaalwoorden. Sommige van deze verbanden en signaalwoorden zijn al in dit schema ingevuld, andere nog niet. Zoek de ontbrekende verbanden en signaalwoorden uit tekst 3 tot en met 5 en noteer deze in het schema op de juiste plaats.

	Verbanden	**Signaalwoorden**
Tekst 3	1 … 2 voorbeeld 3 …	1 maar 2 … 3. waardoor
Tekst 4	1 oorzaak – gevolg 2 …	1 … 2 eerst + vervolgens
Tekst 5	1 … 2 voorwaarde 3 opsomming 4 tegenstelling	1 als – dan 2 … 3 … + … + … 4 …

Lees tekst 3 nog een keer.

2 Noteer de beide delen van de tegenstelling uit alinea 1.
3 Welke voorbeelden van uiterlijke verschillen bij albino-uilen worden er genoemd?
4 Wat is een nadelig gevolg van albinisme bij uilen?

Lees tekst 4 nog een keer.

5 Wat wordt er bedoeld met 'dat vertalen ook een vak is' (al. 1)?
6 Wat was de directe oorzaak voor de langere wachttijden?
7 Zoek de correcte Spaanse vertaling op voor 'graag per kassa één rij vormen'.

Tekst 3

Zeldzame albinoransuil gespot bij de Coentunnel

[1] De fotograaf dacht eerst dat het een kaketoe was, maar later bleek de witte vogel een albinoransuil te zijn. Hij werd gefotografeerd in de omgeving van de Coentunnel.

[2] Albinisme is bij dieren, net als bij mensen, zeldzaam. Het dier heeft geen pigment, waardoor bijvoorbeeld zijn veren spierwit zijn en zijn ogen rood in plaats van goudbruin.

[3] Ransuilen zijn normaal gesproken bruin. Daardoor vallen ze niet op in de bosjes en in bomen. Het is dan ook een klein wonder dat deze ransuil volwassen geworden is in een gebied waar ook grote roofvogels jagen.

Tekst 4

'Alstublieft, om te poepen een dochter'

Dat vertalen ook een vak is, weten ze nu in de Albert Heijn aan het Koningsplein in Amsterdam ook. Iedereen stond daar altijd kriskras door elkaar heen te wachten bij de kassa, waardoor er langere wachttijden ontstonden. Daarom wordt er nu aan de klanten gevraagd om eerst per kassa een duidelijke rij te vormen, zodat ze vervolgens snel geholpen kunnen worden. Dat staat er ook in het Spaans. Althans, dat was de bedoeling. De tekst 'Por favor, por caga una filla' heeft alleen niets met netjes in de rij staan te maken. 'Caga' betekent namelijk 'poepen' en 'Filla' betekent 'dochter'. 'Alstublieft, om te poepen een dochter', staat er dus.

Tekst 5

FEBO-fashion!

FEBO heeft een eigen kledinglijn! Als je een echte FEBO-fan bent, dan moet je deze kleding aanschaffen! Mits je geld genoeg hebt, want het is best wel prijzig. Om te beginnen hebben ze de modieuze snackslipper, daarnaast is er ook een hip shirt te krijgen en bovendien kun je een echt FEBO-short aanschaffen. Voor de 'gewone' FEBO-fan was de outfit hiermee compleet, maar de FEBO wilde ook hun grootste fans tegemoetkomen. Daarom bedacht de keten voor de echt modieuze frituurfanaten nog iets extra's: het FEBO-gripshirt. Dit is niet zomaar een shirt, maar een shirt met een geïntegreerd warmhoudcompartiment, zodat je snacks altijd lekker warm blijven!

Opdracht
2

Lees tekst 6.

1 Alinea 1 en 2 vormen de inleiding. Leg uit waarom dit zo is.
2 Wat was voor de schrijver de aanleiding om deze tekst te schrijven?
3 Wat is het onderwerp van de tekst?
4 Wat is het verband tussen alinea 1 en 2?
A Alinea 1 en 2 vormen samen een opsomming.
B Alinea 1 en 2 vormen samen een tegenstelling.
C Alinea 2 geeft een gevolg bij alinea 1.
D Alinea 2 is een toelichting bij alinea 1.
5 Welk verband herken je in de laatste zin van alinea 2?
6 Aan welke signaalwoorden herken je dit verband?
7 Waarom vindt Herman Nederland een mooi land?
8 '(...) bovendien geniet ik van de diversiteit van het land.' (al. 3) Wat betekent 'diversiteit'?
9 Welk verband herken je in alinea 4?
10 Wat is de belangrijkste reden voor de familie Zapp om niet in hotels te slapen?
A Door bij mensen thuis te slapen, leer je de mensen die er wonen beter kennen.
B Door niet in hotels te slapen, ontmoeten ze heel veel verschillende mensen.
C Door niet in hotels te slapen, ontmoeten ze veel mensen en dat is speciaal.
D Slapen bij mensen thuis is leuker en gezelliger dan slapen in een hotel.
11 Hoe komt het dat de familie Zapp al haar uitstapjes binnen een land kan betalen? Leg je antwoord uit.
12 De Zapp-kinderen hebben bijzondere namen. Leg uit hoe de ouders op deze namen zijn gekomen.

Opdracht
3

Lees tekst 6 nog een keer.

1 Stel je voor dat jij een van de vier Zapp-kinderen bent. Hoe zou je het vinden om op deze manier te leven? Ondersteun je antwoord met twee argumenten.
2 Wat zou jij aan de familie Zapp willen vertellen over jouw woonplaats? Noteer minstens twee dingen en licht je keuzes toe.
3 Je leest in de tekst niets over het onderwijs van de Zapp-kinderen. Zoek uit hoe dit zit en leg uit of dit lijkt op de manier waarop jij leert.

Tekst 6

Argentijnse nomadenfamilie strijkt neer in Apeldoorn

[1] Gedurende haar wereldreis, die nu al zeventien jaar aan de gang is, heeft de Argentijnse familie Zapp maar liefst 83 landen bezocht. Met hun oldtimer – een Amerikaanse Graham Paige uit 1929 – heeft het gezin meer dan 350.000 kilometer afgelegd. Vorige maand streek de familie neer in Nederland. Een bezoek aan Apeldoorn kon natuurlijk niet ontbreken. Het gezin kreeg een rondleiding door Paleis Het Loo.

[2] ‘Wat een koninklijke bestemming’, grapt vader Herman Zapp met een brede glimlach. ‘Ik ben zo enorm blij om hier te zijn.’ Het bijna kinderlijke enthousiasme van de Argentijn is bijzonder om te zien. Na zeventien jaar en ontelbaar veel steden, dorpjes en bezienswaardigheden glundert hij nog altijd van oor tot oor als hij een nieuwe plek bezoekt. Nee, Paleis Het Loo kende Zapp nog niet, maar hij staat te popelen om daar verandering in te brengen. Eerst hebben ze een ontmoeting met de pers, daarna staan ze nog wat nieuwsgierige voorbijgangers te woord en vervolgens beginnen ze aan een privérondleiding door het paleis.

Vier kinderen

[3] Al zeventien jaar zijn Herman en zijn vrouw Candelaria onderweg. Tijdens de wereldreis werden hun vier kinderen geboren: Pampa (15) in Amerika, Tehue (12) in Argentinië, Paloma (9) in Canada en Wallaby (8) in Australië.
Het gezin toert nu iets meer dan een maand door Nederland. ‘Een prachtig land’, oordeelt Herman. ‘Ik ben dol op water en ook op groen, bovendien geniet ik van de diversiteit van het land.’ De familie heeft onder andere een bezoek gebracht aan Amsterdam, Den Helder, Leeuwarden, Wageningen en Culemborg.

Mooie verhalen

[4] Tijdens het driedaagse verblijf in Apeldoorn logeert de familie Zapp bij Annet Westebring en haar gezin. ‘Heel bijzonder om deze mensen over de vloer te hebben’, vertelt de Apeldoornse. ‘Hun verhalen zijn fantastisch,

hierdoor werd het vannacht dus ook een latertje.’ Westebring zag het gezin in 2014 voorbijkomen in een aflevering van reisprogramma *Floortje naar het einde van de wereld*. ‘Vanaf dat moment ben ik de familie blijven volgen op Facebook. Toen ik hoorde dat het gezin naar Nederland kwam, heb ik een mailtje gestuurd met de vraag of ze bij ons wilden komen logeren.’ Bij deze open uitnodiging werd direct een rondleiding door Paleis Het Loo, de werkgever van Westebring, in het vooruitzicht gesteld. Twee dagen later werd de Apeldoornse gebeld door Herman Zapp met de mededeling dat hij dolgraag langs wilde komen met zijn gezin.

Overal fans

[5] De Argentijnse familie wordt op Facebook door bijna 80.000 mensen gevolgd. Overal ter wereld hebben zij fans. Het zeskoppige gezin heeft dan ook nooit moeite met het vinden van een slaapplek. Sterker nog, in elk land moeten juist honderden uitnodigingen worden afgeslagen. In hotels slapen, daar doet het gezin niet aan. ‘Dat is onpersoonlijk’, zegt Herman. ‘De mensen die we ontmoeten, maken onze reis juist zo bijzonder. Vandaag vervolgt het gezin zijn reis. Met de oldtimer wordt koers gezet richting het Noord-Brabantse Kaatsheuvel, waar een bezoek wordt gebracht aan de Efteling. Ook op uitnodiging, uiteraard. Daarna neemt de familie afscheid van Nederland en wacht de volgende bestemming: België.

Naar: destentor.nl, op 21 november 2017

Opdracht 4

Lees tekst 7.

1 Wat is het onderwerp van de tekst?
2 Waar zijn 'trilvloeren, signdancers en visuele kunst' (al. 1) voorbeelden van?
3 Welke twee tekstverbanden herken je in alinea 2?
4 Aan welke signaalwoorden herken je de tekstverbanden in alinea 2?
5 In alinea 2 staat nog een oorzaak-gevolgverband. Aan welk signaalwoord herken je dit verband?
6 Wat is het verband tussen alinea 2 en 3?
A Alinea 2 en 3 vormen een tegenstelling.
B Alinea 3 geeft een toelichting bij alinea 2.
C Alinea 3 geeft een voorbeeld bij alinea 2.
D Alinea 3 geeft een voorwaarde bij alinea 2.
7 Noem drie redenen waarom het belangrijk is dat Jessica en haar vrienden recht voor de boxen staan.
8 'Na een avond concerthoppen met het viertal ontstaat niet het idee dat dit tweederangsmuziekbeleving is.' Wat wordt er bedoeld met 'tweederangsmuziekbeleving' (al. 4)?
9 Wat is voor Mirjam Stolk de belangrijkste reden om te signdancen?
A De reacties vanuit het horende publiek zijn voor Mirjam erg belangrijk.
B Dove en slechthorende mensen kunnen dankzij Mirjams signdance genieten.
C Mirjam kan nu helemaal uit haar dak gaan: playbacken, gebaren en dansen.
D Mirjam wil een brug slaan tussen het horende publiek en het dove publiek.
10 Wat wordt er in alinea 5 opgesomd door Mirjam Stolk?
11 Aan welke signaalwoorden herken je deze opsomming?
12 Schrijf de zin over en vul aan: In alinea 6 is er sprake van een …….. verband. Dit zie je aan de signaalwoorden: …… – ……. – ……..
13 'Blijven hangen (…) echt vreselijk.' (al. 7) Welk verband herken je in deze zin?
14 Waarvan is 'mooi – weer – buiten' (al. 8) een voorbeeld?
15 De laatste alinea is vooral een:
A aanbeveling.
B conclusie.
C samenvatting.
D toekomstverwachting.
16 Zoek op internet een nummer dat Mirjam Stolk signdancet. Geef je mening hierover en ondersteun je mening met twee argumenten.
17 Kies een nummer uit en bedenk hoe je dit nummer kunt signdancen.

Tekst 7

Hoe doven van een popconcert genieten

[1] Doof zijn en muziek luisteren: het lijkt een onmogelijke combinatie. Maar met trilvloeren, signdancers en visuele kunst kunnen ook mensen zonder gehoor genieten van een concert.

[2] Als je nog niet doof bent, dan word je het wel als je zonder oordoppen staat op de plek waar Jessica de Waard en haar drie vrienden zich hebben opgesteld. De 24-jarige De Waard is sinds haar twintigste slechthorend, doordat ze een verkeersongeluk heeft gehad. De drie vrienden die mee zijn naar de popavond van de Woerdense vakantieweek zijn ook doof of slechthorend. Ze staan in

de feesttent recht voor de boxen die de muziek er zo hard uit blazen, dat je borstkas ervan trilt.

[3] Dat is dan ook precies de bedoeling. Zo voelen de vier goed de trillingen van de muziek en hebben ze goed zicht op het podium én op speciale muziektolk Mirjam Stolk. Zij staat op een geïmproviseerd opstapje achter het dranghek.

[4] Na een avond concerthoppen met het viertal ontstaat niet het idee dat dit tweederangsmuziekbeleving is. 'Ik vind het super awesome!' zegt Jessica glunderend halverwege het concert van hoofdact Golden Earring. Het opvallendste verschil met andere vriendengroepen die bij het concert aanwezig zijn, is dat de vriendengroep van Jessica met elkaar praat in gebarentaal en hun blik regelmatig richt op tolk Mirjam Stolk, die zich staat uit te leven. Jessica: 'Ik ben trots dat Mirjam hier is. Zij is een bekendheid in ons wereldje, echt een ster.'

[5] Mirjam Stolk is in Nederland een van de weinige muziektolken, ook wel 'signdancers' genoemd. Signdancen is een combinatie van playbacken, gebaren en dansen; ook voor horenden leuk om naar te kijken. Het doet denken aan een hartstochtelijke fan die alle teksten uit het hoofd kent en helemaal opgaat in de muziek. 'Ik krijg vaak reacties vanuit het horende publiek dat ze ervan hebben genoten', zegt Mirjam Stolk. 'Dat vind ik mooi; zo sla je een brug tussen die twee werelden. Ik ben erg belangrijk voor het dove publiek. Ten eerste zorg ik ervoor dat het dove publiek het gevoel meekrijgt, daarnaast wil ik ook graag de songtekst goed overbrengen. Tot slot is het voor mij ook erg belangrijk om de beleving van het nummer zo goed mogelijk over te brengen.'

[6] Stolk werd bekend nadat ze in tv-programma *Mooi! Weer de Leeuw* het lied *Blijf tot de zon je komt halen* op een gepassioneerde manier muziektolkte. Later vroeg De Leeuw haar dat ook te doen tijdens een van zijn Symphonica in Rosso-optredens. Nu post ze regelmatig filmpjes op YouTube met haar signdancevertolkingen van nummers als *Amigo* van Chef's Special of Ed Sheerans *Shape of you*. 'Het is mijn uitlaatklep. Ik hield altijd al van muziek en dansen en tijdens mijn opleiding als gebarentolk kwam ik erachter dat ik dat kon combineren.'

[7] Het voorbereiden van deze liedjes kost ontzettend veel tijd, maar die tijdsinvestering vindt Stolk het meer dan waard. Voor de concertavond in Woerden moest ze 160 nummers voorbereiden. Dat betekent: de setlists opvragen bij de bands, alle teksten doornemen, Engelse woorden opzoeken die ze niet kent, gebaren opzoeken die ze even niet paraat heeft. Stolk: 'Blijven hangen tijdens een optreden, doordat mijn voorbereiding niet goed was, lijkt mij echt vreselijk.'

[8] De teksten tolkt ze niet letterlijk woord voor woord. 'Het is meer een creatieve interpretatie, waarbij het erom draait dat je het grote geheel overbrengt. De zinnen maak je sowieso compacter. Dus de zin 'Het is mooi weer buiten' wordt bijvoorbeeld 'mooi – weer – buiten'.'

[9] Een signdancer is dus voor een dove een belangrijk extraatje in de muziekbeleving. Als je de muziek niet (optimaal) kunt horen, moet je wel andere bronnen aanboren om er toch van te kunnen genieten. Ook voor goed horende mensen is een signdancer echter een mooie aanvulling bij een concert. Het is dus een bijzondere ervaring voor zowel de dove mensen als de horenden. Het zou mooi zijn als die twee werelden nog meer samen zouden komen.

Naar: NRC Handelsblad, 28 december 2017

Opdracht 5

Lees tekst 8.

1 De eerste alinea leidt de tekst in door:
- A de aanleiding voor het schrijven van de tekst te noemen.
- B een aantal voorbeelden bij het onderwerp te noemen.
- C een anekdote bij het onderwerp te vertellen.
- D een korte samenvatting van de tekst te geven.

2 Noteer de opsomming die in alinea 2 staat

Na de inleiding kan de tekst verdeeld worden in drie delen:
Deel 1: angsten
Deel 2: hoe werkt angst?
Deel 3: angst bij verschillende groepen

3 Bij welke alinea begint deel 2?
4 Bij welke alinea begint deel 3?
5 Noteer de kernzin van alinea 3 en van alinea 4.
6 'Vrees voor pijn en letsel en verval staan namelijk hoog in de angst-top 10.' (al. 3) Bij welke zin uit alinea 3 vormt deze zin een toelichting?
7 Noteer de oorzaak en het gevolg die in alinea 3 staan.
8 'Zelfs organismen zonder hersens, zoals een kwal, kennen die fysiologische reactie.' (al. 4) Over welke fysiologische reactie gaat het hier?
A Het gaat over angst als waarschuwing.
B Het gaat over angst als zeer gewoon verschijnsel.
C Het gaat over fysiek klaarmaken voor actie.
D Het gaat over twee keuzes: vechten of vluchten.
9 Wat is de functie van alinea 5 ten opzichte van alinea 4?
A Alinea 5 geeft een gevolg bij alinea 4.
B Alinea 5 is een toelichting bij alinea 4.
C Alinea 5 vormt een tegenstelling bij alinea 4.
D Alinea 5 vormt met alinea 4 een opsomming.
10 Welke twee zaken zijn belangrijk om cognitieve angst de baas te worden?
11 Wat is het verband tussen alinea 5 en 6?
12 Wat is de belangrijkste reden voor Paul van Loon om een deur tijdens zijn voorstelling te gebruiken?
A Alle kinderen kunnen zo hun angst kwijt, het kan voor iedereen anders zijn.
B Iets eenvoudigs blijkt vaak juist het engste en een deur gebruiken is dat.
C Kinderen gaan door de deur zelf bedenken wat er voor engs achter kan zitten.
D Kinderen projecteren hun eigen angsten op de situatie met de deur.
13 Welke angsten uit de top 10 worden in alinea 8 opgesomd?
14 Aan welke signaalwoorden herken je deze opsomming?
15 Bedenk een situatie waarin jij angst voelde. Zijn er zaken uit de tekst die hier verband mee houden en de situatie en jouw reactie kunnen verklaren? Leg je antwoord uit.

Tekst 8

Ha lekker, rottende wonden! Halloween is hot

[1] Horrorclowns. Heksen met dichtgenaaide ogen. Maden uit vleeswonden. Hoe gruwelijker, hoe leuker tijdens Halloween. Logisch, zeggen de deskundigen, want we vinden het wel lekker om bang te zijn.
[2] Traditionele heksen en vampiers zijn nog steeds de meest voorkomende figuren tijdens Halloweenparty's. Feestkleding 365, de grootste online kostuumshop, signaleert echter ook een rauwere trend: het vergruwelijken van gewone outfits. Dat is heel simpel. Met make-up, contactlenzen en nepbloed kom je al een heel eind. Gebruik je daarbij ook nog open oogbollen en andere zombieachtige dingen, dan ben je helemaal afschrikwekkend. Daarnaast kun je met een speciale app op je telefoon net doen alsof er krioelende maden op je zitten en alsof er stromend pus of ander vies vocht uit je lichaam komt. Weerzinwekkend én realistisch.
[3] Angstprofessor Peter Muris, die verbonden is aan de universiteit van Maastricht, noemt

deze combinatie van afkeer en aantrekking, die ook de basis vormt van het succes van hitserie *The Walking Dead*, logisch. Vrees voor pijn en letsel en verval staan namelijk hoog in de angst-top 10.

'Zowel mannen als vrouwen zijn bang voor fysieke dreiging. De tandarts, operaties en ongelukken vallen daar allemaal onder. Daardoor is alleen de gedachte daaraan al genoeg om een lichamelijke reactie te veroorzaken, zoals zweten.'

[4] Muris, schrijver van de opvoedwijzer *Monsters onder het bed*, noemt angst een normale emotie die ervoor zorgt dat we kunnen overleven. 'Angst waarschuwt voor dingen die gevaarlijk zijn en bereidt het lichaam voor op twee dingen: vluchten of vechten. De hartslag gaat omhoog, de bloeddruk stijgt, spieren spannen aan. Je maakt je fysiek klaar voor actie. Hetzelfde mechanisme als bij dieren treedt in werking. Zelfs organismen zonder hersens, zoals bijvoorbeeld een kwal, kennen die fysiologische reactie.

[5] 'Daarnaast kennen wij mensen ook cognitieve angst: het vermogen om na te denken over situaties en gebeurtenissen die gevaarlijk kunnen zijn. Door na te denken, kun je ook je eigen gedachten overrulen. Op die manier beheers je je eigen angst. Zie je een slang, dan denk je eerst: alarm. Zodra je echter registreert dat het beest achter glas in een dierentuin zit, weet je dat er niks aan de hand is. Je hebt de situatie concreter en minder beangstigend gemaakt.'

[6] Zolang dat niet het geval is, kan je fantasie op hol slaan, waardoor angst juist wordt aangewakkerd, weet griezelgoeroe Paul van Loon. De kinderboekenschrijver die meer dan 100 (griezelige) titels schreef, creëert tijdens optredens spanning door middel van een huis-tuin-en-keukenhulpmiddel: een deur. 'Het simpele blijkt vaak juist het engste. Zolang je niet weet wie of wat zich achter die deur bevindt, groeit je onrust, omdat je fantasie met je op de loop gaat. Je gaat het zelf invullen. Je maakt het groter en enger dan het eigenlijk is. Het kan een monster zijn, een enge man met een hockeymasker, een schreeuwende wortel. Kinderen vinden dat vreselijk. Wat ik extra mooi vind, is dat zij mij ook na afloop laten weten dat ze zich krachtig voelen. Dat komt doordat ze hun eigen angsten onder ogen durfden te komen.'

[7] Iets soortgelijks gebeurt bij volwassenen die 'fijne angst' ervaren, aldus Peter Muris. Daar valt Halloween onder, maar ook het zien en beleven van horror. 'Daarbij kun je je emoties op een gecontroleerde manier beheersen, omdat je weet dat er geen echt levensgevaar dreigt.'

[8] Om die reden staan angst voor moord of de vrees voor een man onder het bed laag in de top tien: we weten dat de kans klein is dat we daar slachtoffer van worden. 'Daarnaast staat de afkeer van dieren hoog in de top tien. Ook hoog genoteerd: paniek vanwege sociale situaties. We zijn bang om af te gaan als er anderen bij zijn, bijvoorbeeld tijdens een date. Zowel mannen als vrouwen vinden dit verschrikkelijk. Zij ervaren ook ongeveer evenveel angst in soortgelijke situaties. Alleen zullen mannen dit minder snel aan de buitenwereld tonen, bang om voor watje te worden uitgemaakt. Het klinkt als een cliché, maar van vrouwen wordt het geaccepteerd wanneer ze hard gillen of op tafel springen vanwege een muis.'

Naar: ad.nl, op 21 november 2017

Ik kan/weet

- tijdsvolgorde, oorzaak-gevolg en voorwaarden herkennen aan de hand van signaalwoorden. 2F

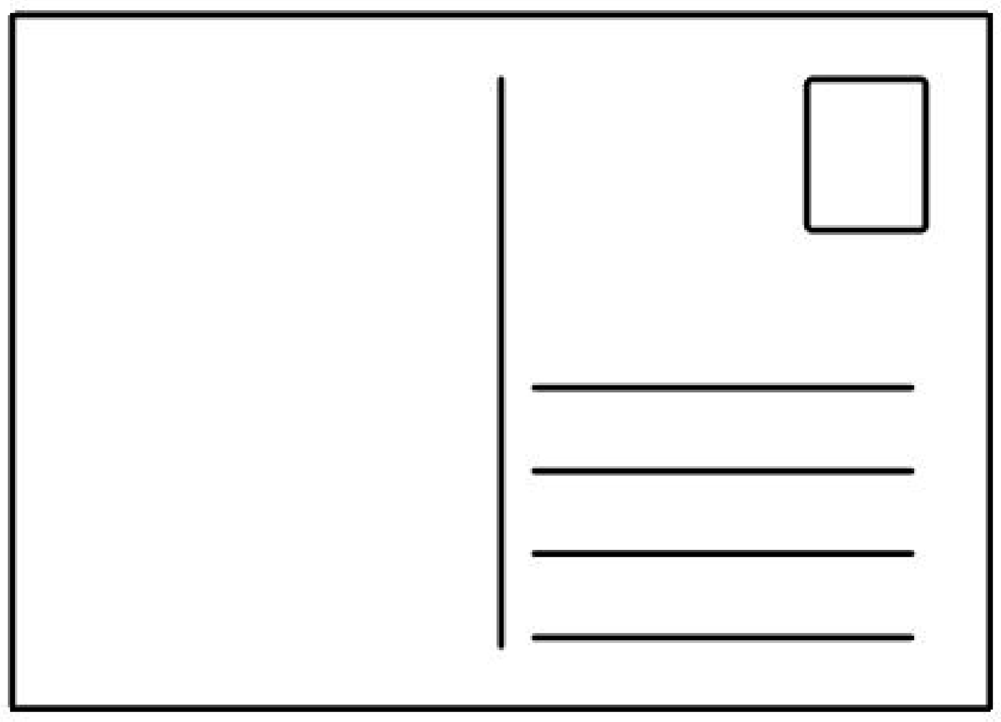
Maak de extra opdrachten online.

Schrijven

Je leert een verslag schrijven.

Startopdracht

Bekijk de afbeeldingen. Je ziet de voor- en achterkant van een ansichtkaart.

1 De mensen in dit land leven anders en zien er anders uit dan wij. Wat is er zo anders? Noteer drie dingen.

2 Je stuurt deze kaart aan je familie, waarin je schrijft over de bijzondere reis die je maakt en wat hier zo anders is dan thuis. Gebruik niet meer dan 50 woorden.

Theorie

video-uitleg

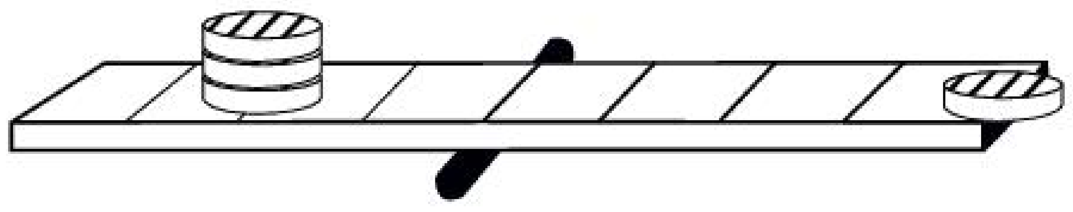
Een verslag schrijven

Een verslag is een tekst waarin je beschrijft wat je hebt gedaan of wat er is gebeurd. Dit kan bijvoorbeeld een beschrijving zijn van een experiment bij techniek, een stagerapport of een beschrijving van een bezoek aan een bedrijf.
In een **zakelijk verslag** schrijf je alleen feiten. In een **persoonlijk verslag** schrijf je ook je eigen mening. Die mening kun je op twee manieren in je verslag verwerken:
- Je schrijft eerst de feiten op. In het slot geef je je mening.
- Je wisselt feiten en mening af.

Zo schrijf je een verslag
- Verzamel alle feiten. Hiervoor kun je de 5w+h-vragen gebruiken.
- Noem in de inleiding het onderwerp en geef kort antwoord op de 5w+h-vragen.
- Vertel in het middenstuk de gebeurtenissen in de volgorde waarin ze gebeurd zijn: de **chronologische volgorde**.
- Noteer de gebeurtenissen in goede zinnen.
- Gebruik signaalwoorden voor een volgorde van tijd, zoals: *eerst, daarna, vervolgens, tot slot*.
- Schrijf in het slot je mening en gevoelens of vat je verslag kort samen. Je kunt ook vertellen wat je hebt geleerd.
- Controleer je tekst: staat alles erin? Staan de gebeurtenissen in chronologische volgorde? Zijn alle zinnen volledig en begrijpelijk? Is de tekst goed gespeld en zijn de leestekens goed gebruikt?

Opdracht
1

Bekijk de afbeelding. De afbeelding is een opstelling voor een proef met een hefboom. Lees de opdracht eerst helemaal door en voer die dan uit.

Maak een opstelling voor de proef. Je hebt nodig: een liniaal, een ronde viltstift of koker en vier 2 euromunten of vier dezelfde munten. Leg op de liniaal drie munten aan één kant op 2 cm uit het midden. Onderzoek op hoeveel afstand je de vierde munt aan de andere kant moet leggen om een zo goed mogelijk evenwicht te krijgen. Voordat je de proef doet, noteer je wat voor uitkomst je verwacht.

1. Beschrijf de opstelling, welke proef je hebt gedaan en wat de uitkomst van je proef is.
2. Noteer in het slot je conclusie. Kun je iets zwaars optillen met iets wat lichter is? Is dat anders dan je vooraf had gedacht?
3. Voeg signaalwoorden toe aan je verslag.
4. Schrijf een inleiding bij dit verslag waarin je uitlegt waarover je verslag gaat.
5. Controleer je verslag. Gebruik daarvoor het feedbackformulier. Dat krijg je van je docent of vind je online.

Opdracht
2

Lees tekst 1. De tekst is een inleiding op een gebeurtenis waarvan je verslag doet in het digitale wijkkrantje *De andere Kletskous*.

1. Schrijf het vervolg op de tekst. Dit is een persoonlijk verslag van ongeveer 200 woorden. Je vertelt wat je op een normale avond doet en waarvan je op deze avond geen gebruik kon maken. Bedenk wat je allemaal zou kunnen doen als de stroom uitvalt en je toch niet naar bed wilt gaan. Beschrijf hoe jij je met je familie de verdere avond hebt vermaakt.
2. Schrijf ook een zakelijk verslag voor op de site van je gemeente. De inleiding moet je nu zelf bedenken. Gebruik hiervoor niet minder dan 40 en niet meer dan 60 woorden.
3. Controleer je teksten. Gebruik daarvoor het feedbackformulier. Dat krijg je van je docent of vind je online.

Tekst 1

En toen viel de stroom uit en zaten we plotseling in het donker. Ook de straatverlichting buiten deed het niet. Alleen aan de koplampen van passerende auto's kon je zien dat het leven niet was opgehouden. De tv was uit en er was geen internetverbinding. Snel ging mijn vader op zoek naar waxinelichtjes. Toen wisten we nog niet dat de hele stad zonder stroom zat en dat we de verdere avond bij kaarslicht zouden zitten. Ik zal je vertellen hoe wij die avond hebben doorgebracht. Die was inderdaad anders dan anders …

Ik kan/weet
- een kort (zakelijk en persoonlijk) verslag schrijven aan de hand van de 5 w+h-vragen. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Kijken en luisteren

Je leert over reportages.

Startopdracht

Een verslaggeefster interviewt de burgemeester van Kampen. Het interview loopt anders dan gepland. Bekijk het fragment.

1 Wat is de aanleiding voor het interview?
2 Welke vier personen zijn nodig voor het interview?
3 Waar is het interview opgenomen?
A in de studio
B op locatie
C via de telefoon
4 Vind je de plaats van het interview een goede keuze? Licht je antwoord toe.
5 Waarom komt volgens jou aan het eind de microfoon in beeld?

Theorie

video-uitleg

Reportage

Een **reportage** is een verslag van een (actuele) gebeurtenis waarbij een verslaggever aanwezig is. De verslaggever kan ook iemand interviewen die bij de gebeurtenis aanwezig is geweest.
Onderwerpen voor reportages zijn bijvoorbeeld:
- koninklijk bezoek aan Indonesië;
- fouten in de medische wereld;
- een etappe in de Tour de France;
- undercoveragenten in de Mexicaanse drugsmaffia.

Een reportage bevat vaak veel feiten, maar de mensen die aan het woord komen, kunnen ook hun mening geven. De verslaggever moet **objectief** zijn, maar dat lukt niet altijd. Hij laat dan ook merken wat hij zelf vindt. Tijdens een voetbalwedstrijd vertelt hij bijvoorbeeld niet alleen welke doelpunten er vallen, maar geeft hij ook commentaar op hoe de doelpunten gemaakt worden. Een verslaggever kan zijn mening ook laten blijken door de keuze van de beelden die worden uitgezonden.

Opdracht
1

Bekijk het fragment uit *De Reünie*, waarin Ajouad op bezoek gaat bij Monique in Suriname.

1 Op welke locatie in Suriname bevinden ze zich aan het begin van het fragment?
2 Wat doet Monique daar?
3 Zijn Ajouad en Monique het eens over wat er met de luiaard moet gebeuren? Licht je antwoord toe.
4 Waarvoor dient de (eerste) voice-over?
A om te vertellen wat Ajouads mening is over Monique
B om te vertellen hoe Monique met haar werk is begonnen
C om te vertellen waar ze nu naartoe gaan
5 Ajouad vertelt over het kappen. Wat kom je hierover te weten? **Vooral Ajouads mening / vooral feiten**?

6 Hoe reageert Ajouad op het feit dat de luiaards los rondlopen in huis?
   A blij
   B geschrokken
   C verbaasd
7 Noem nog twee voorbeelden waarbij je duidelijk aan de gezichtsuitdrukking of intonatie van Ajouad kan merken wat hij voelt.
8 Ajouad stelt veel vragen aan Monique. Haar antwoorden bevatten **alleen feiten / feiten en meningen / alleen meningen**.
9 Waarvoor dient het gedeelte van de reportage zonder tekst?
10 Wat is de derde locatie van de reportage?
11 Welke twee doelen heeft het opvanghuis?
12 Wat wordt bedoeld met 'het walhalla van de luiaards'?

Opdracht 2

Bekijk het fragment uit *Lauren en het geld*.

1 Met wat voor camera wordt het begin gefilmd?
2 Wat is het doel van deze manier van filmen?
3 Over wie gaat de reportage volgens de voice-over?
4 Welke twee dingen wil Lauren in haar reportage te weten komen?
5 Vind je Laurens opmerking over een 'kabouterhuisje' objectief? Licht je antwoord toe.
6 Met welke twee bijvoeglijke naamwoorden beschrijft Lauren het huisje van Bob en Cathelijn? Is dat een feit of een mening?
7 Welke dingen zijn aanwezig in het huisje? Kies uit: *elektriciteit – elektrische kachel – houtkachel – stromend water – vloerverwarming – zonnepanelen*.
8 Wat is Laurens mening over de netheid van het huisje? Noem twee dingen waaruit je dit opmaakt.
9 Welk voordeel van eigen baas zijn zou Lauren wel bevallen?
10 Waarom zijn Bob en Cathelijn in het bos gaan leven?
11 Wat wordt bedoeld met een 'levend dorp'?
12 Hoe willen ze in het dorp leven zonder geld?
13 Kunnen de bewoners helemaal zonder geld leven? Licht je antwoord toe.
14 Denk je dat Lauren ook in het bos zou willen wonen? Licht je antwoord toe.

Opdracht 3

Bekijk het fragment uit *Je zal het maar hebben*.

1 Op welke locatie wordt de reportage gefilmd?
2 Welke ziekte heeft Sandra en wat houdt de ziekte in?
3 Wat doet Tim om meer informatie te krijgen van Sandra?
4 Waarom woont Tim een college bij?
5 Hoe reageren de docenten volgens Sandra op haar ziekte?
6 Helpen de medicijnen van Sandra? Licht je antwoord toe.
7 Wat doet Tim om te ervaren hoe Sandra zich voelt?
8 Welke tegenstelling laten de beelden in de sportschool zien?
9 Vind je dat de reporter een neutrale rol heeft in dit fragment? Licht je antwoord toe.
10 Bestaat de reportage vooral uit feiten of meningen?

Ik kan/weet
- vragen over de inhoud van reportages beantwoorden. 1F
- in een reportage feiten en meningen herkennen. 3F

Maak de extra opdrachten online.

Spreken en gesprekken

Je leert mondeling verslag doen.

Startopdracht

Bekijk de foto. Het is een foto van een glazen brug, de langste ter wereld. In China dachten ze blijkbaar: we doen het eens anders.
Jij bent door een bekend tv-programma uitgenodigd om de glazen brug te testen.

1 Hoe bereid je je voor?
2 Wat vertel je je publiek als je over de brug loopt?

Theorie

video-uitleg

Mondeling verslag doen

Soms moet je een presentatie houden in de vorm van een verslag: je moet vertellen wat je hebt meegemaakt of hebt onderzocht. Je leest dan niet zomaar een schriftelijk verslag voor, want je wilt dat je publiek je begrijpt en met plezier naar je luistert.

Zo doe je mondeling verslag

- Bedenk of je verslag zakelijk of persoonlijk moet zijn.
- Bedenk wat je wilt gaan vertellen. In de paragraaf Schrijven staat wat er allemaal in een verslag moet staan.
- Schrijf op spreekkaartjes je inleiding, het middenstuk in steekwoorden en het slot.
- Denk aan je publiek. Pas eventueel je taalgebruik aan.
- Geef voorbeelden en/of laat dingen zien als die je verslag duidelijker of interessanter maken.
- Praat rustig, duidelijk en hard genoeg en kijk zo veel mogelijk de klas in.
- Beantwoord aan het eind eventuele vragen.

Opdracht 1

Bekijk de foto en verplaats je in de persoon in de auto. Je zou vanavond op je skivakantiebestemming aankomen, maar het loopt anders. Je bent met je ouders en je broer ingesneeuwd en zit in de auto te wachten op hulp of dooi.

Als vlogger wil je je volgers laten weten hoe het met je is en wat je voelt.

1 Noteer eerst de feiten. Waar ben je? Waarom ben je daar? Hoe ben je daar gekomen? Met wie?
2 Bedenk hoe je je de eerste tien minuten voelde en hoe je je voelt na een uur en hoe dat over een halve dag zal zijn. Wat denk je dat er gaat gebeuren? Noteer dit kort.
3 Neem je vlog op met je mobiele telefoon. Maak gebruik van je aantekeningen.

Opdracht 2

Geen enkele wolk ziet er hetzelfde uit en elke wolk betekent ook iets anders. Kijk maar eens goed naar boven en probeer te weten te komen wat de lucht je te zeggen heeft.

1 Zoek op *www.meteolink.nl/educatief/wolkengids* welke wolkensoorten er zijn en maak van elke soort een aantekening. Waaraan kun je ze herkennen en wat voorspellen ze?
2 Breng mondeling verslag uit van je onderzoek naar wolken. In je inleiding noem je wat je hebt onderzocht en waarom. Je doet dit voor een uitzending op een lokale radiozender. Maak een opname van je verslag.
3 Kijk vervolgens naar buiten en beschrijf achtereenvolgens de temperatuur, de neerslag, de zon en de wolken. Trek hieruit een conclusie: wat voor weer wordt het?
4 Geef tot slot je luisteraar een tip. Jas aan? Paraplu mee? Binnenblijven?
5 Beluister de opname van een klasgenoot en beoordeel het verslag. Gebruik daarvoor het feedbackformulier. Dat krijg je van je docent of vind je online.

Opdracht 3

Je hebt eens een heel ander vervoermiddel genomen om een familielid in een ander deel van het land te bezoeken.

1 Bedenk om welk vervoermiddel het gaat. Kies bijvoorbeeld een tuktuk, een ligfiets, een drone of een kano. Zoek gegevens op over dit vervoermiddel. Waarvan is het gemaakt? Met hoeveel personen kun je erin/erop? Is het duur? Hoe hard gaat het? Is het energiezuinig? Zoek foto's of illustraties die je bij je presentatie kunt gebruiken. Noteer de gegevens op een spreekkaartje.
2 Zoek de afstand tussen jou en je familielid. Noteer het aantal kilometers en maak een foto van het kaartje op routeplanner.nl of Google Maps.
3 Bedenk wat je kunt vertellen over de rit naar je familielid. Wanneer en waar stap je in/op? Hoelang doe je erover? Wat kan er onderweg gebeuren? Is het belangrijk dat het weer goed is? Is het comfortabel? Wil je hierna nooit meer anders? Maak aantekeningen op je spreekkaartje.
4 Breng mondeling verslag uit van je reis. Laat tijdens je presentatie de foto's zien.
5 Laat je verslag beoordelen door een klasgenoot. Die gebruikt daarvoor het feedbackformulier. Dat krijg je van je docent of vind je online.

Ik kan/weet
- mondeling (zakelijk en persoonlijk) verslag doen van een gebeurtenis met behulp van spreekkaartjes. 1F

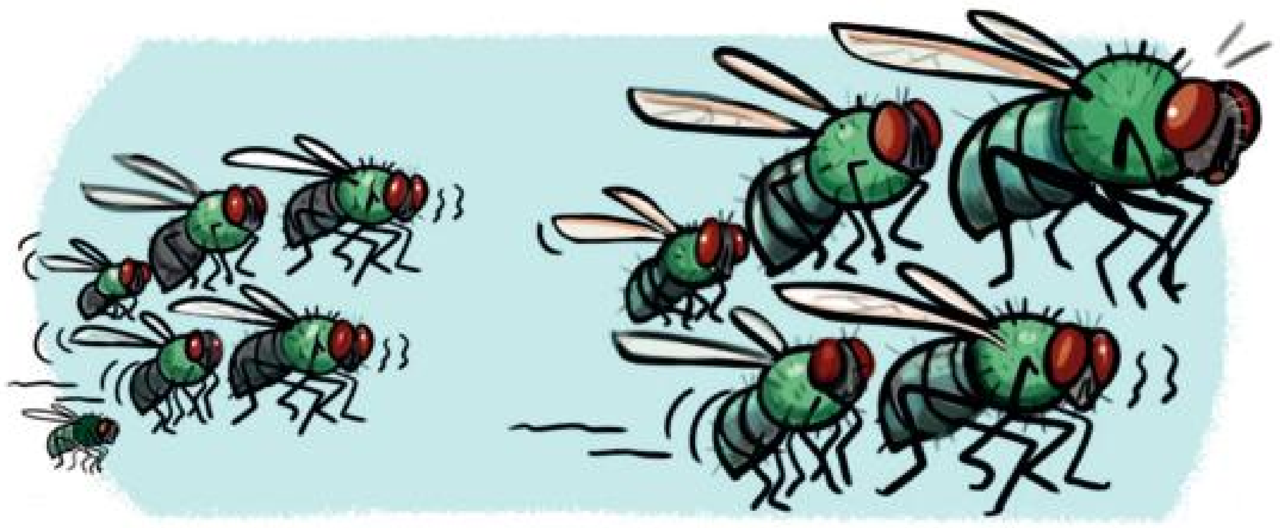
Maak de extra opdrachten online.

Woordenschat

Je leert over homoniemen.

Startopdracht

1 Neem de zinnen *a* tot en met *d* over in je schrift en lees ze hardop voor.
   a 'Wat een weer weer', zei de vrouw die aan de was was.
   b Ik zag haar haar haar kammen.
   c Apen apen apen altijd na.
   d Als achter vliegen vliegen vliegen, vliegen vliegen vliegen achterna.

2 Onderstreep de zelfstandige naamwoorden.
3 Teken de afbeelding na in je schrift en verbind de juiste vliegen in zin *d* met de juiste vliegen op de afbeelding.

Theorie

video-uitleg

Woorden met meerdere betekenissen

Een woord met **meer betekenissen** noem je een **homoniem**. Daardoor kun je in de war raken. Lees de tekst goed, want vaak kun je uit de rest van de tekst opmaken welke betekenis wordt bedoeld. Bijvoorbeeld:
– *De juryleden prijzen de winnaar. Hij heeft uitstekend gezongen en zijn optreden was leuk om naar te kijken.*
Prijzen is hier niet het meervoud van *prijs* (hoeveel iets kost of iets wat je kunt winnen).
Prijzen is hier een werkwoord dat betekent: zeggen dat iemand of iets heel goed is.

Als je een (online) woordenboek gebruikt, moet je goed kijken welke betekenis in de zin past. Bijvoorbeeld:
zich voorstellen = 1 in gedachten voor zich zien, 2 zeggen wie men is
– *Ik kan me niet voorstellen dat ik een voldoende voor mijn verslag krijg.* = betekenis 1
– *Op de eerste dag van je stage moet je je voorstellen aan de afdelingsleider.* = betekenis 2

Opdracht
1

Kies de juiste betekenis van het onderstreepte woord in de zin.
1 Duurzame banken investeren in andere projecten dan commerciële banken.
   geldinstelling / meubelstuk
2 Koningin Elizabeth II is de langst regerende vorst van Europa.
   koningin / vrieskou
3 Bij de paardenrennen zat Margot als koetsier op de bok.
   mannetje van de geit / zitplek voor op een koets
4 Kevin had een kater, want hij had last van muizen.
   mannetjeskat / zich slecht voelen na te veel drank

Opdracht
2

Lees tekst 1.

1 Wat wordt er bedoeld met de titel ‘Paddentrek’?
A de verplaatsing van padden
B het trekken aan padden
C zin hebben om pad te eten

2 Kies de juiste betekenissen van de onderstreepte woorden uit de tekst.
a weer (al. 1, eerste zin) **opnieuw / toestand van de lucht**
b weer (al. 1, tweede zin) **opnieuw / toestand van de lucht**
c voorkomen (al. 2) **gebeuren / zorgen dat iets niet gebeurt**
d pad (al. 2) **soort kikker / weg**

3 Ook de volgende woorden zijn homoniemen. Welke andere betekenis dan in de tekst hebben ze nog?
a plassen (al. 1)
b sloten (al. 1)
c paren (al. 1)
d afzetten (al. 1)
e trekken (al. 2)
f plaatsen (al. 2)
g dood (al. 2)
h kant (al. 2)

4 Geef een synoniem of omschrijving van de volgende woorden.
a bij voorkeur (al. 1)
b obstakels (al. 2)
c amfibieën (al. 2)

Tekst 1

Paddentrek

[1] Als in het voorjaar het weer verandert en het overdag weer warmer wordt, ontwaken de padden uit hun winterslaap en gaan ze naar andere plekken, op zoek naar voedsel. Blijft de omgevingstemperatuur ’s avonds boven de zeven à negen graden en is het bij voorkeur een beetje vochtig weer, dan verlaten de paddenmannetjes en -vrouwtjes massaal hun overwinteringsplaats. Zij trekken dan naar de vijvers, plassen, poelen en sloten om daar te paren en eitjes af te zetten. Padden en bijvoorbeeld ook kikkers zijn namelijk dieren die deels op het land en deels in het water leven.

[2] Meestal komen ze dan een of meer (drukke) verkeerswegen, rioolputten en andere obstakels tegen. Verkeerswegen die wat zijn opgewarmd door de zon, zijn erg gevaarlijk voor de dieren. Als het donker wordt en de padden gaan trekken, komen ze op het nog warme wegdek. Ze blijven hierop graag zitten, met als gevolg dat ze vaak worden doodgereden. Om dit te voorkomen, zijn er op diverse plaatsen in ons land werkgroepen in de weer om de dieren van een waarschijnlijke dood te redden. De vrijwilligers van deze werkgroepen verzamelen de amfibieën in emmers aan de ene kant van de weg en laten ze aan de andere kant van het pad weer vrij.

Naar: www.kikkersite.nl/paddentrek, op 21 november 2017

Opdracht 3

Bij welk woord zoek je het onderstreepte woord op in het woordenboek?

1 Bas probeert bij de buren naar binnen te gluren.
bij *vz* / bij *zn*
2 Hoe spel je het woord 'anderszins'?
spel *zn* / spelen *ww* / spellen *ww*
3 Vele wegen leiden naar Rome.
weg *zn* / wegen *ww* / wegen *zn*
4 Sinan bleek gisteren zijn arm te hebben gebroken.
bleek *bn* / bleek *zn* / blijken *ww*

Opdracht 4

Lees tekst 2 en 3. De teksten bevatten veel dezelfde woorden, maar zijn toch volledig anders.

1 Zoek (delen van) woorden in tekst 2 en 3 die homoniemen zijn. Het zijn er meer dan twintig.
2 Schrijf de twee betekenissen van alle woorden in twee kolommen op.
3 Verzin nu zelf twee zinnen die drie homoniemen bevatten.

Tekst 2

Rupsen in de tuin

Soms treft u in uw tuin, op een licht blad verscholen tussen de viooltjes en ander groen, ineens een mooie rups. Hij baant zich een weg naar het bos. Zijn gang is zeer traag. Zal hij het wagen de tuin te verlaten?
Rupsen hebben zes ogen op hun kop. Sommige zijn dichtbegroeid met haar. Veel rupsen kunnen een soort zijde spinnen, waarmee ze een hulsje maken. Dat heet een cocon.
Een volgroeide rups is ruim duizendmaal zwaarder dan wanneer hij pas uit het ei is gekropen. Met deze energie kan hij later van een pop in een vlinder veranderen.

Tekst 3

Woensdagmiddag

Woensdag is de fijnste dag van de week! Wij spelen dan altijd boven op onze kamer. Ik heb een mooie pop. Haar jurk is groen met een strik. Soms speel ik ook op mijn viool.
Mijn broertje vindt het ook niet naar om op zijn kamer te zijn. Hij heeft veel speelgoed: een politiewagen met rupsbanden en zwaailicht, een treinbaan. Ook heeft hij een boot met spinnen in het ruim.
Dan komt mijn moeder. Ik herken haar looppas op de gang. Ze draagt een blad met een kan drinken, koekjes en een bos bloemen. Dat treft! We hadden net dorst. Zelf neemt ze een kop thee. Die is zo heet dat het zeer doet als je te snel drinkt. Als alles op is, gaat mama weer weg en doet de deur dicht. Dat was een lekker maal!

Opdracht 5

Sommige woorden zijn geen echte homoniemen, maar klinken alleen hetzelfde. We noemen dit ook wel *homofonen*. Kies het juiste woord in de zin.

1	'Ik … een excuus van de gemeente', riep de winkelier.	**eis / ijs**
2	De chirurg scheurde heel … naar het ziekenhuis.	**hard / hart**
3	De bakker stuurde een … aan al zijn klanten.	**mail / meel**
4	De jongens voeren met de … naar Engeland.	**pond / pont**
5	'Hoe moet je een wild zwijn …?' vroeg de kokshulp.	**bereiden / berijden**
6	Nout neemt het niet zo … met de verkeersregels.	**nauw / nou**

Opdracht 6

Vul de woorden in de zinnen in. Je houdt twee woorden over.
afzetten – amfibieën – berijden – kater – obstakels – raad – voorkomen – vorst

1 Bij … kunnen de waterleidingen kapot barsten.
2 Kikkers en salamanders behoren tot de ….
3 Na het eindexamengala had Bibi een flinke ….
4 Badr klom bij de hindernisrun moeiteloos over de … heen.
5 De onderzoeks… vergaderde over het wetsvoorstel.
6 Internetcriminelen willen je voortdurend ….

Opdracht 7

In de onderstaande afbeeldingen is steeds een verkeerde homofoon gebruikt. Verbeter de fouten.

Ik kan/weet

- de betekenis van homoniemen afleiden uit de tekst. 2F
- de betekenis van een onbekend woord in de tekst of in een woordenboek vinden. 2F
- de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit deze paragraaf.

Maak de extra opdrachten online. Daar vind je ook de woordenlijst.

Taalverzorging
formuleren

Je leert over verwijswoorden.

Startopdracht

Bekijk de afbeelding.
1 Wat houdt Henk netjes?
2 Henk zegt altijd ‘hen hebben’.
Wat zeg jij altijd?

Theorie

video-uitleg

Verwijswoorden

Een **verwijswoord** verwijst naar een ander woord, meestal een woord dat eerder of verderop in de tekst staat. Bijvoorbeeld: *Mijn broer is ziek. Hij is vandaag thuisgebleven.* ‘Hij’ verwijst naar ‘mijn broer’.

Je verwijst met *deze* of *die* naar de-woorden. Bijvoorbeeld:
– *Deze deur is op slot, maar die daar is wel open.*
Je verwijst met *dit* of *dat* naar het-woorden. Bijvoorbeeld:
– *Het gereedschap dat jij gebruikt, is beter dan dit oude ding.*

Met de verwijswoorden *waarmee*, *waarvan*, *waarover*, *waaraan* enzovoort verwijs je naar zaken of dingen. Met de verwijswoorden *met wie*, *van wie*, *over wie*, *aan wie* enzovoort verwijs je naar personen. Bijvoorbeeld:
– *De jongen met wie ik heb afgesproken, heeft een brommer waarmee hij elke dag naar school rijdt.*

Persoonlijke voornaamwoorden verwijzen naar mensen, dieren of dingen. Bezittelijke voornaamwoorden geven aan van wie iets is.

Persoonlijk voornaamwoord		**Bezittelijk voornaamwoord**
Als onderwerp in de zin	*Als ander zinsdeel*	*Van wie iets is*
ik	mij, me	mijn, m’n
jij, je, u	jou, je, u	jouw, je, uw
hij, zij	hem, haar	zijn, z’n, haar
het	het	zijn, z’n
wij, we	ons	ons, onze
jullie	jullie	jullie
zij, ze	ze, hen, hun	hun

Opdracht
1

Kies het juiste verwijswoord. Noteer erachter of het een persoonlijk of een bezittelijk voornaamwoord is.
1 **Me / Mijn** neef heeft thuis een slang en hij wil **mij / mijn** ook een slang geven.
2 Zijn dat **jou / jouw** buren? **Hun / Zij** graven een zwembad in **hun / ze** achtertuin.
3 Neemt **u / uw** de bus naar Berlijn of **u / uw** privévliegtuig?
4 Bart wil naar school met **ze / z'n** solex, die oom Jaap **hem / zijn** heeft gegeven.
5 Eliza en Lea denken dat **hun / ze** een leukere feestoutfit hebben dan **ons / wij**.
6 Als ik **jou / jouw** versla met boksen, heb ik net zo vaak gewonnen als **jij / jou**.

Opdracht
2

Kies het juiste verwijswoord.
1 **Deze / Dit** familie woont op een schip **dat / die** helemaal is opgeknapt.
2 De gevaarlijkste stunt **dat / die** Almin doet, is van **dat / die** brug af duiken.
3 De tandarts **dat / die** mij **dat / die** snoepgoed heeft gegeven, is best slim.
4 De trein **met wie / waarmee** Joy reist, stopt ook bij **deze / dit** station.
5 De Chinees **met wie / waarmee** ik een kroket at, kende **deze / dit** snack niet.
6 **Deze / Dit** mantelzorger zorgt voor mijn 80-jarige buurvrouw, **dat / die** blind is.

Opdracht
3

Kies het juiste verwijswoord.

[1] Kun jij met (1) **jou / jouw** schoenen betalen? Sommige mensen in Berlijn kunnen een metro- of tramritje met (2) **hun / zijn** schoenen betalen. Het Berlijnse vervoersbedrijf heeft vanwege (3) **haar / zijn** negentigste verjaardag namelijk een unieke sneaker uitgebracht, (4) **in wie / waarin** een jaarabonnement voor het openbaar vervoer is verwerkt.
[2] Om gebruik te maken van het jaarabonnement (5) **dat / die** in de sneakers zit, moet je (6) **het / ze** wel echt aan hebben. Als je het bijzondere vervoerbewijs los onder je arm houdt, is (7) **het / zij** niet geldig. In het design van de sneakers, (8) **dat / die** is gebaseerd op de Berlijnse metro, zijn de kleuren zwart en geel gecombineerd. Ook de confettiprint (9) **dat / die** op de stoeltjes in de metro staat, komt erin terug.
[3] Sneakerfans kampeerden voor de winkel. Zo graag wilden (10) **hun / zij** de schoenen, (11) **waarvan / van wie** er maar vijfhonderd paar zijn gemaakt.

De stunt is verzonnen door het reclamebureau (12) **dat / die** eerder ook de rappende conducteur bedacht, (13) **van wie / waarvan** het lied *Ist mir egal* in heel Duitsland viral ging.

Opdracht
4 ✱

Hun gebruik je als er een bezit achter staat of als het in zijn eentje meewerkend voorwerp is (Ik heb hun *(mv)* gisteren hun *(bezit)* boeken teruggegeven). *Hen* gebruik je als het lijdend voorwerp is of als er een voorzetsel voor staat (Ik zie hen *(lv)*. Ik geef de boeken aan hen (na een vz). Kies het juiste verwijswoord.
1 Waar zijn Armand en Max? Ik heb **hen / hun** nog niet gezien vandaag.
2 Als mijn ouders jarig zijn, geef ik **hen / hun** een avondje uit cadeau.
3 Janiek en Jim zitten voor in de klas. Naast **hen / hun** zit Anouk.
4 De partijen zullen vanavond **hen / hun** verkiezingsprogramma's toelichten.

Ik kan/weet • verwijswoorden op de goede manier gebruiken. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Taalverzorging spelling

Je leert over meervouden.

Startopdracht

Deze opdracht doe je met een klasgenoot.
1. Noteer ieder een zo lang mogelijk zelfstandig naamwoord.
2. Maak van de letters van elkaars woord zo veel mogelijk andere zelfstandige naamwoorden. Je mag de letters door elkaar husselen.
3. Wat is het langste woord dat jullie hebben gevonden?
4. Wat gebeurt er als je dat woord in het meervoud zet?

Theorie

video-uitleg

Meervoud

De meeste zelfstandige naamwoorden kunnen in het enkelvoud en in het meervoud staan. Er zijn verschillende manieren waarop je het meervoud van zelfstandige naamwoorden maakt.

Zo maak je het meervoud

- Zet **-en** achter het woord. Bijvoorbeeld: *baard* → *baarden, leeuw* → *leeuwen.*
  Soms moet je ook nog iets anders veranderen. Bijvoorbeeld: *mug* → *muggen, braam* → *bramen, buis* → *buizen, brief* → *brieven.*
  Bij een woord dat eindigt op -ee of -ie, gebruik je een trema. Bijvoorbeeld: *zee* → *zeeën, melodie* → *melodieën.* Als de klemtoon niet op -ie valt, komt er een -n. Bijvoorbeeld: *bacterie* → *bacteriën.*
- Zet **-s** achter het woord. Meestal moet de -s aan het woord vast. Bijvoorbeeld: *aapje* → *aapjes, studie* → *studies, café* → *cafés.*
  Als je het woord met een -s eraan vast verkeerd uitspreekt, moet je een apostrof voor de -s zetten. Bijvoorbeeld: *massa* → *massa's, duo* → *duo's.*
  Een afkorting die je als losse letters uitspreekt, krijgt in het meervoud altijd -'s. Bijvoorbeeld: *cd* → *cd's, BMW* → *BMW's.*

Bijzondere gevallen

- Sommige zelfstandige naamwoorden hebben twee meervoudsvormen. Bijvoorbeeld: *datum* → *datum**s*** of *dat**a**, weide* → *weide**n*** of *weide**s**.*
- Sommige zelfstandige naamwoorden hebben een bijzonder meervoud. Bijvoorbeeld: *zeeman* → *zee**lui**, technicus* → *technic**i**.*
- Sommige zelfstandige naamwoorden hebben geen meervoud. Bijvoorbeeld: *melk, koffie.*

Gebruik bij twijfel over de schrijfwijze van het meervoud een (online)woordenboek.

Opdracht 1

Noteer het meervoud op -en/-ën van de woorden.

1	slee	**5**	contactdoos	**9**	planeet
2	staaf	**6**	kooi	**10**	klus
3	fantasie	**7**	olie	**11**	dop
4	idee	**8**	pakket	**12**	druif

Opdracht
2

Noteer het meervoud op -s/-'s van de woorden.

1 abc	**5** cliché	**9** FAQ
2 Eskimo	**6** shampoo	**10** coupé
3 paraplu	**7** agenda	**11** taxi
4 A-selectie	**8** alarmcentrale	**12** vip

Opdracht
3

Noteer het meervoud van de woorden. Het zijn bijzondere gevallen. Als een woord twee meervoudsvormen heeft, noteer je beide. Noteer een streepje als een woord geen meervoud heeft.

1 vierdaagse	**4** bewindsman	**7** kind
2 museum	**5** ei	**8** politicus
3 zand	**6** gemeente	**9** rijst

Opdracht
4

Noteer de zelfstandige naamwoorden uit tekst 1 en zet het meervoud erachter. Als een woord twee meervouden heeft, noteer je beide.

Tekst 1

Alpaca gevonden

1 Het was een opmerkelijke vondst: een Haarlemse politieagent vond deze keer geen vermiste hond of kat, maar een heuse alpaca. **2** Het diertje was verdwaald in het centrum van de stad. **3** Voorlopig is de vondeling ondergebracht bij een boerderij. **4** Daar zijn er meer van zijn soort. **5** Dat is belangrijk, want normaal leeft hij in een kudde. **6** De politie heeft al onderzocht of de berglama misschien afkomstig is van een kinderboerderij of een circus, maar tot nu toe zonder resultaat. **7** Ook een oproep op tv heeft niets opgeleverd. **8** Nu wordt nagedacht over een nieuwe strategie om de eigenaar te vinden.

Opdracht
5 ✱

1 Leg uit wat bijzonder is aan de woorden *hersenen*, *tropen* en *mazelen*.
2 Noteer nog twee voorbeelden van zulke bijzondere woorden.

Opdracht
6

Oefenen met werkwoordspelling

Noteer de juiste vorm in van de werkwoorden die tussen haakjes staan. De tijd van de pv('s) staat voor de zin.

1 (vt) Mijn moeder ... (vinden) dat ik was ... (veranderen).
2 (tt) Sam ... (worden) morgen kampioen, als hij zijn record ... (verbeteren).
3 (vt) Sommige BN'ers ... (verlaten) Nederland en ... (verhuizen) naar Ibiza.
4 (vt) Voordat hij de wond ... (hechten), had de dokter mij ... (verdoven).
5 (tt) De voetballer ... (vertrouwen) erop dat de club zijn contract ... (verlengen).
6 (vt) De buren ... (klagen), omdat de hond de hele nacht heeft ... (blaffen).

Ik kan/weet

- meervouden die eindigen op -en goed spellen. 1F
- meervouden die eindigen op -s goed spellen. 2F
- meervouden van woorden die eindigen op -ee of -ie goed spellen. 3F

Maak de extra opdrachten online.

Praktijkopdracht

Hoe werkt werk?

Last een lasser de hele dag? Zit je altijd op je stoel als je in een kantoor werkt? Zijn de vingers van een hovenier elke dag groen? Wat doe je eigenlijk zoal als je elke dag werkt bij een bedrijf?

Bij deze praktijkopdracht maak je samen met een klasgenoot een reportage over het werk van een familielid of kennis. Jullie vertellen iets over het bedrijf en laten ook de werknemer aan het woord over zijn of haar werk. Hoe ziet bijvoorbeeld een werkweek eruit en wat zijn de voor- en nadelen van dit werk? Kortom, hoe werkt werk eigenlijk?

Bij deze opdracht breng je de volgende theorie in de praktijk:
• *Kijken en luisteren*: Reportage
• *Spreken en gesprekken*: Mondeling verslag doen

Het stappenplan voor de opdracht krijg je van je docent of vind je online.

Wat heb je geleerd?

Leerstofoverzicht

Lezen	• Ik kan tijdsvolgorde, oorzaak-gevolg en voorwaarden herkennen aan de hand van signaalwoorden. 2F
Schrijven	• Ik kan een kort (zakelijk en persoonlijk) verslag schrijven aan de hand van de 5 w+h-vragen. 1F
Kijken en luisteren	• Ik kan vragen over de inhoud van reportages beantwoorden. 1F • Ik kan in een reportage feiten en meningen herkennen. 3F
Spreken en gesprekken	• Ik kan mondeling (zakelijk en persoonlijk) verslag doen van een gebeurtenis met behulp van spreekkaartjes. 1F
Woordenschat	• Ik kan de betekenis van homoniemen afleiden uit de tekst. 2F • Ik kan de betekenis van een onbekend woord in de tekst of in een woordenboek vinden. 2F • Ik weet de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit deze paragraaf.
Taalverzorging formuleren	• Ik kan verwijswoorden op de goede manier gebruiken. 2F
Taalverzorging spelling	• Ik kan meervouden die eindigen op -en goed spellen. 1F • Ik kan meervouden die eindigen op -s goed spellen. 2F • Ik kan meervouden van woorden die eindigen op -ee of -ie goed spellen. 3F

Zo bereid je de toets goed voor

- Zorg ervoor dat je weet welke paragrafen in de toets voorkomen.
- Zorg ervoor dat je weet hoe je de verschillende paragrafen moet leren: moet je dingen uit je hoofd leren of moet je de leerstof kunnen gebruiken?
- Leer van je fouten: welke opdrachten gingen nog niet goed? Maakte je fouten omdat je iets niet begreep, waren het slordigheden of wist je bij deze opdrachten niet hoe je ze moest maken?
- Lees de theorie nog eens goed door. Begrijp je alles? Bekijk de theorievideo's voor extra uitleg.
- Maak de opdrachten die je lastig vond nog een keer. Je kunt online extra oefenen.

Maak de oefentoets online om te controleren of je klaar bent voor de toets. Succes!

Hoofdstuk 5

Groen

Taal en kleur

Of je nu wilt of niet: in je hoofd verbind je allerlei dingen met elkaar en daarvoor hoef je alleen maar een paar klanken of letters in een bepaalde volgorde te horen of te lezen. Denk je aan *blauw*, dan kun je met een paar stappen zo bij de kleur *geel* uitkomen. Bijvoorbeeld:
blauw → *water* → *strand* → *zon* → *geel*.
Waaraan denk jij bij *groen*? En via welke woorden kun je dan bij *wit* terechtkomen?

Doe met de hele klas de Kiki en Boeba-test.

Gekleurde woorden

Eigenlijk is het heel bijzonder: je denkt iets en je kunt het meteen zeggen of opschrijven. Je hoofd kan echter ook spelletjes met je spelen. Probeer maar eens zo snel mogelijk hardop te zeggen in welke kleuren deze woorden zijn gedrukt:
geel blauw rood groen zwart
blauw groen geel rood zwart

Kleuren en emoties

Iedereen weet het: bij rood licht moet je stoppen en bij groen licht mag je doorfietsen. Een rode streep door je werkstuk is geen goed nieuws. Een groen blaadje op een pak melk betekent waarschijnlijk dat het biologisch is. Bij veel kleuren moet bijna iedereen aan ongeveer dezelfde dingen denken. Is dat ook zo bij emoties?

Ontdek het in de kleurenquiz.

Lezen

Je leert over mening, argument en conclusie.

Startopdracht

Lees tekst 1.

1 Citeer de zin waarin een duidelijke mening en een uitleg van die mening staat.
2 Onderstreep in de zin het woord dat de mening aankondigt en het woord waarmee de uitleg begint.
3 Welk woord wordt vaak gebruikt als synoniem voor het woord 'groen' in verband met ons milieu?
4 **Vindt** de schrijver 'groen' een secundaire kleur of **is** 'groen' een secundaire kleur?

Tekst 1

Groen

Groen is een secundaire kleur. De kleur ontstaat door het mengen van de primaire kleuren blauw en geel. In de natuur is groen een van de meest voorkomende kleuren. De kleur groen staat voor rust, vrede en vruchtbaarheid. Volgens veel psychologen is werken in een groen gekleurde ruimte heel goed, want groen heeft een heilzame en activerende werking op lichaam en geest. Groen staat ook voor natuur, frisheid en duurzaamheid. Groen is bovendien de kleur die staat voor verse producten, vruchtbaarheid, voorjaar en nieuw leven.

Theorie

video-uitleg

Mening, argument en conclusie

Een schrijver kan opschrijven wat hij van iets vindt of hoe hij ergens over denkt. Hij geeft dan zijn mening. Met een **mening**, ook wel **standpunt** genoemd, kun je het eens of oneens zijn. Een mening herken je vaak aan signaalwoorden zoals: *ik vind, volgens mij, naar mijn mening, mijn opvatting is.* Bijvoorbeeld:
– *Ik vind afval scheiden erg belangrijk.*

Als de schrijver uitlegt waarom hij iets vindt, geeft hij een argument. Bijvoorbeeld:
– *Ik vind afval scheiden erg belangrijk* (mening), *want dan weet ik zeker dat ik het milieu daarmee help* (argument).

Een **argument** herken je aan signaalwoorden zoals: *want, omdat, namelijk, immers.*

Aan het einde van de tekst, als de schrijver alle argumenten heeft gegeven, trekt hij soms een **conclusie**. De schrijver kan dan kort zijn mening en argumenten herhalen. Een conclusie herken je aan signaalwoorden zoals: *dus, concluderend, dat betekent.* Bijvoorbeeld:
– *Uit alles wat ik gezegd heb, blijkt dus dat ik het belangrijk vind om goed voor het milieu te zorgen.*

Opdracht
1

Lees tekst 2.

1 Is de titel volgens jou een feit of een mening? Leg je antwoord uit.
2 Wat betekent het als 'iets je geen windeieren legt'?
3 Wat was voor de schrijver de directe aanleiding om de tekst te schrijven?
4 In alinea 2 gebruikt Vincent Dekker bijna een Bijbelse spreuk: Na zeven vette jaren volgen zeven magere jaren. Leid uit de tekst af wat de spreuk betekent.
5 Aan welk signaalwoord in alinea 2 zie je dat er een uitleg volgt?
6 '(...) ik heb me er in ieder geval tegen gewapend.' (al. 3) Wat betekent deze uitspraak?
7 Noteer de mening en het argument in de eerste zin van alinea 5. Onderstreep de signaalwoorden voor de mening en het argument. Maak deze zin af: Ik hoef …., want ….
8 In welke alinea legt Dekker uit wat zijn voordeel is als mede-eigenaar van Windmolen Boekel?
9 De zonnepanelen dekken het jaarlijkse stroomverbruik van Dekker bijna helemaal. Wat is het persoonlijke voordeel dat Dekker verwacht als mede-eigenaar van de windmolen?
10 In alinea 4 zegt Dekker welk algemeen belang hij volgens hem dient als molenaar. Citeer het zinsgedeelte waarin het algemeen belang is verwoord.
11 In de slotalinea herhaalt Dekker dat algemeen belang met andere woorden. Citeer het zinsgedeelte dat overeenkomt met het citaat uit alinea 4.
12 Aan welk signaalwoord herken je de conclusie in alinea 7?

Tekst 2

Deze windmolen gaat ons zeker geen windeieren leggen

[1] De wind mag me voortaan flink in mijn gezicht blazen. Ik ben namelijk mede-eigenaar geworden van een windmolen. Zon of wind, het is nu allebei goed.

[2] Het is bijna op de dag af zeven jaar geleden dat ik besloot zonnepanelen op mijn dak te leggen. Over het plaatsen en het gebruik ervan ben ik de weblog 'Vincent wil zon' gaan bijhouden. Het zijn voor mij zeven vette jaren geworden, want er was meer zon en ik had meer zonnestroom dan voorzien.

[3] Of er nu zeven magere zonnejaren aankomen, weet ik niet, maar ik heb me er in ieder geval tegen gewapend. Deze week heb ik een paar eigendomsakten van een windmolen in Alkmaar gekocht. Vlak bij het stadion van voetbalclub AZ staan vier vrijwel nieuwe turbines, en een daarvan is deels overgenomen door mensen in de omgeving die het eigendom samen beheren. Daaronder valt ook Bergen Energie, de coöperatie waarvan ik een paar certificaten kon aanschaffen.

[4] Het voelt goed om me nu een beetje molenaar te kunnen noemen. Op dagen dat er weinig zonnestroom van mijn dak komt, zoals nu in december, draag ik

voortaan toch ook bij aan de productie van duurzame energie.

[5] Ik vind dat ik geen stroom van de windmolen hoef te ontvangen, omdat de opbrengst van mijn zonnepanelen op jaarbasis al zo'n beetje mijn hele stroomverbruik dekt. Nee, de 'Windmolen Boekel', zoals het project heet, is een eenvoudige belegging. De molen is twee jaar oud en gaat in principe nog 18 jaar mee. Als het goed is, ontvang ik de komende 18 jaar naast mijn inleg zoveel geld terug dat ik omgerekend een rendement van vijf procent per jaar maak.

→

[6] Voor die vijf procent haalt een grote belegger ongetwijfeld zijn neus op. Maar voor kleine spaarders is dat toch het tienvoudige van wat je momenteel aan rente op je spaarrekening krijgt. Bovendien zou de 'Boekel' over 18 jaar misschien nog wel een paar jaar kunnen doordraaien, dan stijgt het rendement snel.

[7] Ja, je loopt enig risico en het kan uiteindelijk tegenvallen, maar als dat gebeurt, heb je nog altijd het gevoel dat je hebt bijgedragen aan het vergroenen van ons energiesysteem. Dus durf ik hier de stelling aan dat deze windmolen mij en de samenleving hoe dan ook geen windeieren gaat leggen.

Naar: Vincent Dekker, Trouw, 30 december 2017

Opdracht 2

Lees tekst 3.

1 Wat voor soort tekst is tekst 3? Leg je antwoord uit.

2 De eerste alinea leidt de tekst in door ...
A de aanleiding te noemen voor het schrijven van de tekst.
B de indeling van de tekst aan te geven.
C een deskundige te noemen.
D een korte samenvatting van de tekst te geven.

3 Om welke reden lukte het Annemarieke Piers niet om een gezamenlijke stadstuin met haar buren te realiseren?

4 Waarom was het kweken van groente op een dakterras zo'n succes?

5 Formuleer in eigen woorden het standpunt van Piers over stadstuinieren. Leid haar standpunt af uit alinea 4.

6 Hoeveel argumenten geeft Piers voor haar standpunt?

7 'Stadstuinieren is dus goed voor de portemonnee?' Welk antwoord geeft Piers op deze vraag? Formuleer het antwoord in je eigen woorden.

8 Welke twee redenen noemt Piers om te stoppen met haar minimoestuin aan het spoor?

9 Samen met andere bewoners gaat Piers met moestuinen aan de slag in de buurt van haar appartement. Aan welk bezwaar dat zij eerder noemde, gaat zij dan voorbij?

10 Op welke vraag geeft alinea 6 antwoord?

11 'Niet iedereen is enthousiast over tuinieren in de stad.' (al. 6) Is deze uitspraak een feit of een mening?

12 Aan welke twee signaalwoorden herken je de argumenten die wetenschappers gebruiken om te weerleggen dat het eten van stadsgroente ongezond zou zijn?

Opdracht 3 *

Lees tekst 3 opnieuw.

1 Met welke soort argumenten wordt in alinea 4 de mening over stadstuinieren ondersteund?
A controleerbare feiten
B onderzoeksresultaten
C vermoedens
D waardeoordelen

2 'Een gezamenlijke tuin schept natuurlijk verplichtingen.' (al. 5) Formuleer elke verplichting die Piers noemt in een volledige zin en in eigen woorden. Begin elke verplichting zo: Je moet …

3 Een tekst kan bestaan uit:
1 feiten.
2 de mening van de schrijver.
3 de mening van deskundigen.
Wat tref je in deze tekst aan?
A alleen 1 en 2
B alleen 1 en 3
C alleen 2 en 3
D 1, 2 en 3

4 Vorm je eigen mening. Zou jij een stadstuin willen? Geef ten minste twee argumenten voor je mening.

Tekst 3

Stadstuinieren is hip

[1] *Misschien komt het door de crisis, maar er ontstaan overal initiatieven voor een goedkopere en betere wereld. Stadstuinieren is er zo eentje. Annemarieke Piers oogst er in hartje Utrecht vrolijk op los.*

▶ ***Hoe ben je op het idee gekomen om te gaan stadstuinieren?***

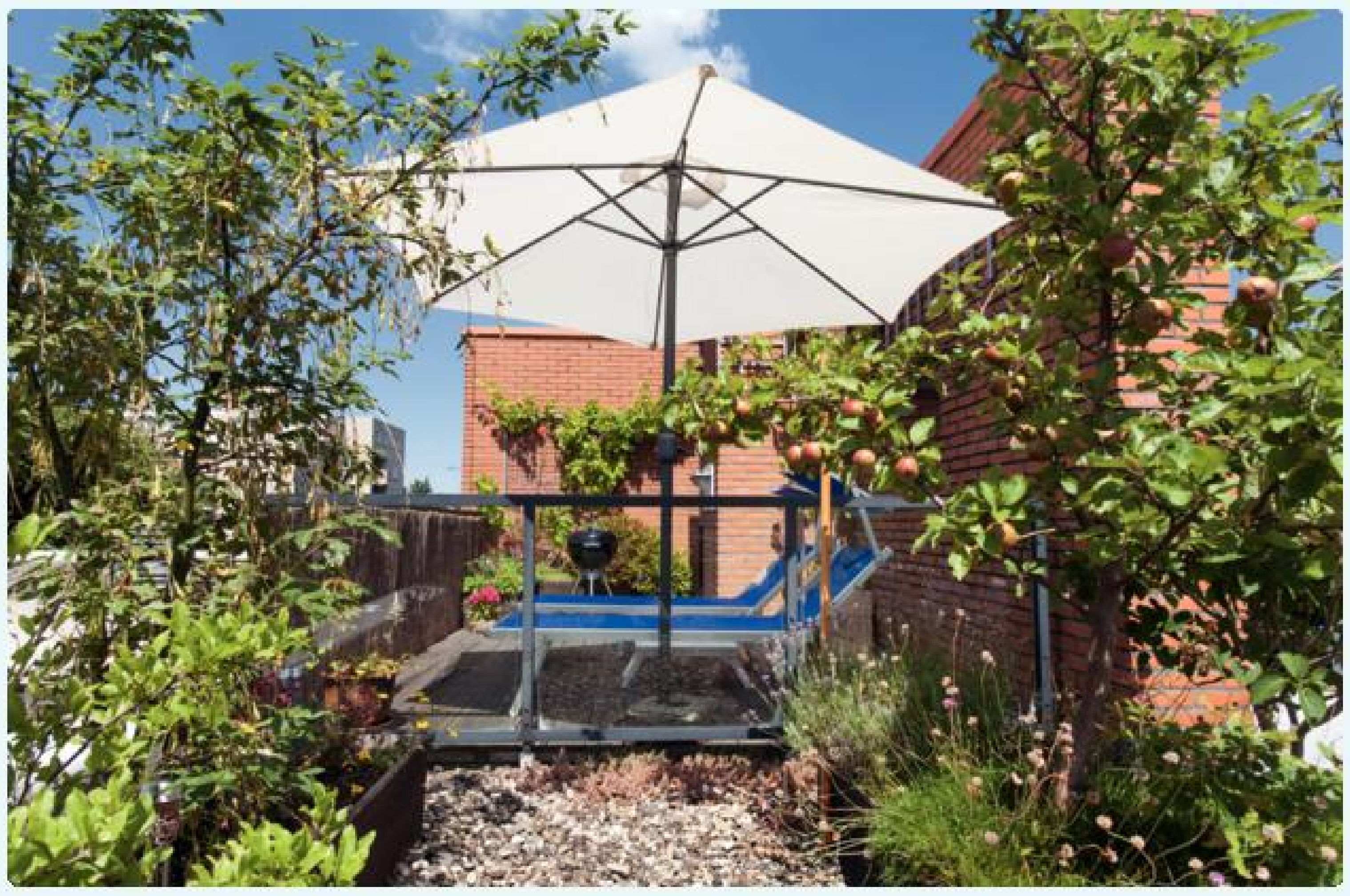
[2] 'Door een interview met de kok van het beroemde Londense restaurant Moro in een Engels tijdschrift. Hij vertelde dat voor Moro groenten werden gekweekt in een gezamenlijke moestuin midden in de stad, waar ook mensen met een migratieachtergrond actief waren. Die sloegen daar direct na een oogst aan het barbecueën en bleken over allerlei fantastische recepten te beschikken. Omdat ik toen nog in de multiculturele Utrechtse wijk Lombok woonde, wilde ik ook zo'n tuin met mijn Turkse en Marokkaanse buurtgenoten. Maar door de taalbarrière heb ik daarvan afgezien en ben ik gewoon in mijn eigen achtertuintje begonnen.'

▶ ***Dat werd een groot succes?***

[3] 'Ja, al de eerste zomer was het raak. Ik stond er versteld van hoeveel één plant kan opleveren. We werden al snel overspoeld door courgettes. En toen ik daarna op het dakterras een vijftal kistjes met onder meer aubergines en pepers had gezet, ging het helemaal hard. Omdat het daar bloedheet werd, groeide alles nog sneller. We hebben er met ons gezin van vijf personen flink van gegeten, en zelfs nog in de straat wat uitgedeeld.'

▶ ***Stadstuinieren is dus goed voor de portemonnee?***

[4] 'Groenten zijn over het algemeen niet zo duur, dus je bespaart relatief weinig door ze zelf te kweken. Maar je eigen oogst is onbespoten en smaakt zoveel lekkerder. Tomaten of aardappelen van eigen teelt zijn echt verrukkelijk. Bovendien is het goed voor de nodige culinaire inspiratie. In mijn nieuwe huis kweek ik van alles op drie verschillende balkons. Als ik moet bedenken wat we 's avonds gaan eten, loop ik even langs de bakken om te kijken wat er geoogst kan worden. En ook voor de kinderen vind ik urban gardening een aanrader. Die leren zo waar hun eten vandaan komt. Hoe bijvoorbeeld spruitjes groeien,

is geweldig om te zien. Zo'n dikke stam met allemaal bolletjes eraan lijkt een plant van een buitenaardse planeet.'

▶ ***Moet je er groene vingers voor hebben?***

[5] 'Helemaal niet. Je begint met voorzaaien in een eierdoos, of koopt opgekweekte plantjes bij een tuincentrum. In het voorjaar – als de vorst verdwenen is – zet je ze in de grond. Daarna is het vooral een kwestie van water geven. In bakken gaat het altijd wel goed. Met een moestuin ligt het iets ingewikkelder. Je moet dan onkruid schoffelen, de grond bemesten en ongedierte op afstand houden. Een gezamenlijke tuin schept natuurlijk verplichtingen. Je hebt dan samenwerkdagen en krijgt opmerkingen als je de boel even hebt verwaarloosd. Met het minituintje op een complex langs het spoor dat ik een tijdje geleden kon overnemen, ga ik daarom stoppen. Ik vind het ook lastig dat ik er telkens naartoe moet. Daarvoor in de plaats komt een moestuin op het voormalige schoolplein bij ons appartementengebouw. Alle andere bewoners gaan daar ook aan de slag, stadstuinieren is echt een trend geworden.'

[6] Niet iedereen is enthousiast over tuinieren in de stad. Omdat de luchtkwaliteit met name in de Nederlandse steden nogal slecht is, zou het eten van stadsgroenten ongezond zijn. Twee wetenschappers weerlegden die kritiek in dagblad *Trouw*. Fijnstof is volgens hen namelijk pas schadelijk als je het inademt. Immers uit een onderzoek in moestuincomplexen in onder meer Leiden en Amsterdam bleek dat de gewaskwaliteit er uitstekend was. Wel raden de onderzoekers aan vooraf bodemonderzoek te laten doen.

Naar: www.radarplus.nl, op 28 januari 2017

Opdracht 4

Lees tekst 4.

1 Op welke vraag geeft de tekst vooral antwoord?
A Wat is nepnieuws en hoe herken je dat?
B Wat is nepnieuws en wie verspreidt dat?
C Wat is nieuws en hoe verspreid je dat?
D Wat is nieuws en wie verspreidt dat?

2 'Bij andere online bronnen en op social media is dat anders.' (al. 2) Wat is er precies anders?

3 Wat is het verband tussen alinea 1 en 2?
A Alinea 1 en 2 vormen een tegenstelling.
B Alinea 1 en 2 vormen samen een opsomming.
C Alinea 2 geeft een uitleg bij alinea 1.
D Alinea 2 geeft een voorbeeld bij alinea 1.

4 Op welke vraag geeft alinea 2 antwoord?

5 De eerste zinnen van alinea 3 en 4 zijn de belangrijkste zinnen. Wat is de functie van de rest van beide alinea's? De rest van de alinea's …
A geeft een argument.
B geeft een bewijs.
C geeft een conclusie.
D geeft een uitleg.

6 Waardoor heeft nepnieuws tegenwoordig veel meer invloed op lezers dan vroeger?

7 Waardoor is nepnieuws vaak moeilijk van juist nieuws te onderscheiden?
A doordat mensen hun brein niet zomaar van de ene op de andere dag kunnen veranderen
B doordat mensen vaak de neiging hebben te geloven wat ze lezen of horen
C doordat nepnieuws en echt nieuws op dezelfde manier worden gepresenteerd

8 Welke signaalwoorden voor een opsomming staan in alinea 5?

9 Wat wordt er opgesomd?

10 'Wat kun je wel doen?' (al. 5) Verbeter deze vraag, zodat duidelijker is waarop antwoord wordt gegeven in de opsomming die volgt.

11 Welke zinnen zou je opnemen in een samenvatting van de tekst?
a Je kunt een journalist vaak wel vertrouwen.
b Mensen verspreiden grappen via social media.
c Mensen verspreiden nepnieuws om de mening van anderen te beïnvloeden of om er geld mee te verdienen.
d Er worden veel leugens over 'klimaatverandering' verspreid.
e Het is aan de lezer om zich goed te informeren en om uit al het nieuws feiten van leugens te scheiden.
f Nepnieuws oftewel foute informatie is niet iets van alleen maar de eenentwintigste eeuw.
g In de digitale wereld verspreidt nepnieuws zich razendsnel.
h Nepnieuws ziet er niet uit als echt nieuws.
i Controleer nieuws bij meerdere bronnen.

Tekst 4

Nieuws en nepnieuws

[1] Het doel van een goed nieuwsbericht is het zo feitelijk mogelijk brengen van het nieuws. Als je een nieuwsbericht leest op de websites van de grote kranten, kun je er wel op vertrouwen dat de journalist zijn werk goed heeft gedaan. Hij heeft zich dan uitgebreid geïnformeerd over een bericht en heeft zijn bronnen op betrouwbaarheid gecontroleerd.

[2] Bij andere online bronnen en op social media is dat anders. Mensen verspreiden nepnieuws om verschillende redenen. Bijvoorbeeld om een grap uit te halen. Een tweede reden is om je mening te beïnvloeden en een derde om er geld aan te verdienen. Bedrijven verdienen geld met nepnieuws door de weergave van advertenties op hun website. Hoe meer mensen op de advertentie klikken of deze te zien krijgen, hoe hoger de inkomsten.

[3] Nepnieuws laat zich het best uitleggen aan de hand van een voorbeeld: het onderwerp 'klimaatverandering'. Er worden veel leugens over 'klimaatverandering' verspreid, waardoor bij discussies argumenten en valse argumenten door elkaar lopen. Een van de nepnieuwsberichten over klimaatverandering gaat over het feit dat CO_2 helemaal niet bijdraagt aan klimaatverandering, terwijl onderzoeken en feiten juist uitwijzen dat de CO_2 wel degelijk bijdraagt aan de klimaatverandering. Het is aan jou om je goed te informeren en om uit al het nieuws feiten van leugens te scheiden.

[4] Nepnieuws, oftewel foute informatie, is niet iets van alleen maar de eenentwintigste eeuw, maar in feite zo oud als de mensheid zelf. Wat de vorige eeuwen niet hadden, waren de social media. In de digitale wereld verspreidt nepnieuws zich razendsnel. Het is moeilijk tegen te spreken en is moeilijk van het internet te verwijderen. Een bericht dat aanslaat, kan zich binnen een paar minuten over de wereld verspreiden, doordat mensen het delen op social media en op het bericht reageren. Het nepnieuws wordt er alleen maar groter van en beïnvloedt de lezers van dat nieuws.

Nepnieuws herkennen

[5] Qua vorm is er bijna geen verschil tussen een normaal nieuwsbericht en een nepbericht. Het verschil zit hem in de inhoud. Kun jij echt nieuws van nepnieuws onderscheiden? Misschien niet. Het is niet eenvoudig om het verschil tussen echt nieuws en nepnieuws te zien. Aan de vorm van een bericht kun je het niet zien. Bovendien heeft ieder mens de neiging om te geloven wat hij leest of hoort. Ook is het moeilijk om iets wat niet waar is in je brein te veranderen. Wat kun je wel doen?

- Kijk verder dan alleen naar de titel.
- Check de datum. Is het geen oud nieuws?
- Kijk naar de bronnen. Zoek die op en controleer of de informatie daar ook te vinden is.
- Op welke website staat het bericht? Wat voor andere berichten staan daarop?
- Check andere (betrouwbare) bronnen. Als het nieuws maar op één plek te vinden is, is het mogelijk nep. Eén bron geeft te weinig zekerheid over de juistheid van de informatie.

Naar: Het Drentsch Dagblad, 31 augustus 2017

Opdracht
5

Lees de titel, de eerste en de laatste alinea van tekst 5. Bekijk daarna de foto's bij de tekst.

1 Wat weet jij over de manier waarop president Trump met nieuws en social media, zoals Twitter of Facebook, omgaat of omging en hoe de reacties daarop zijn of waren?
2 Noteer jouw antwoord op de titel van de tekst en licht je antwoord toe.
3 Noteer drie begrippen uit de eerste en de laatste alinea die te maken hebben met feiten en betrouwbaarheid.

Lees tekst 5 helemaal.

4 Welke drie zelfstandige naamwoorden voor de gebeurtenis in januari 2017 lees je in de inleiding? Ze betekenen ongeveer hetzelfde.
5 Met welk woord in alinea 2 verwijst de schrijver een beetje spottend naar die gebeurtenis in januari?
6 Citeer een zinsgedeelte uit alinea 3 waaruit blijkt wat volgens de schrijver 'alternatieve feiten' zijn.
7 De foto's uit 2009 en 2017 moeten bewijzen hoeveel publiek aanwezig was bij de plechtigheden. Trump beschouwt ze niet als bewijs. Waarvan beschuldigt hij de media die willen aantonen dat er erg weinig publiek was?
8 Welke uitspraken over Trump en zijn aanhangers zijn, gelet op de hele tekst, juist volgens de schrijver? Trump en zijn aanhangers …
a vertellen regelmatig leugens.
b verspreiden nepnieuws.
c geloven de feiten niet als hun dat beter uitkomt.
d beweren dat wetenschappelijk gecontroleerde feiten leugens kunnen zijn.
e twijfelen aan het nut van wetenschap.
f verhullen soms de feiten.
g ontkennen het bestaan van feiten.
9 De standaardreactie 'Ik ben geen wetenschapper' lijkt bescheidenheid te zijn. Als de reactie wel iets met bescheidenheid te maken zou hebben, hoe zou dan de reactie op wetenschappelijk bewezen feiten zijn?
10 Net als iedere president wordt Trump door de media kritisch gevolgd. Wat is vermoedelijk zijn houding tegenover de media?
11 Wat vind jij van de conclusie dat Trump en zijn aanhangers wetenschappelijk bewezen feiten ontkennen? Licht je antwoord toe met één argument.

Tekst 5

Kunnen feiten liegen?

[1] Januari 2017: de officiële beëdiging van Donald J. Trump tot president van de VS vond plaats. Daar kwam veel volk voor opdagen, maar niet zo veel als bij de inauguratie van Trumps voorganger, Obama. Dat was nieuws en dús meldden de media dat. En de waarheid van het nieuws werd aangetoond met twee foto's: de linker gemaakt in januari, de rechter bij de inhuldiging van Obama in 2009.

[2] *So what,* zou je denken, maar zo dacht de nieuwe president er niet over. Hij verweet de media dat ze nepnieuws hadden verspreid over de opkomst bij zijn feestje. Hij liet door zijn woordvoerder beweren dat er nog nooit eerder zo veel belangstelling voor een presidentiële inauguratie was geweest. Volgens Trumps woordvoerder Conway waren de berichten van de media gebaseerd op 'alternatieve feiten' en waren de foto's bewerkt.

[3] 'Alternatieve feiten', helemaal nieuw is die uitdrukking niet. En ja, het komt natuurlijk heus weleens voor dat berichten door de media verdraaid worden of dat foto's worden gemanipuleerd. Dat is misleidend. Vanaf nu bestaan alternatieve feiten dus ook voor de president van Amerika: feiten die niet waar zijn, ook wel 'leugens' genoemd.

[4] Als je Trump of een van de zijnen iets vraagt over de opwarming van de aarde, dan is hun standaardreactie: 'Ik ben geen wetenschapper.' Dat lijkt bescheidenheid, maar dat is het niet. Ze zijn geen wetenschappers, dus kunnen ze niet beoordelen of wetenschappers gelijk hebben. En dus hoeven ze zich niets van wetenschappelijke kennis aan te trekken. Ze overschrijden echt een grens door te vinden dat wetenschappelijk gecontroleerde feiten leugens kunnen zijn. Er zou bij niemand, en zeker niet bij politici, twijfel moeten zijn over resultaten van goed opgezette, goed uitgevoerde en niet zo moeilijk te controleren wetenschappelijke onderzoeken.

[5] Je hebt feiten en je hebt onwaarheden. Per definitie hebben feiten geen alternatief: het zijn gecontroleerde en controleerbare waarheden. Alternatieve feiten bestaan niet. Alternatieve feiten zijn niets anders dan verhullingen, verdraaiingen en omkeringen van de feiten, van welke media ze ook afkomstig zijn.

Naar: www.taalbank.nl, op 31 augustus 2017

Ik kan/weet

- tekstverbanden herkennen aan de hand van signaalwoorden. 2F
- onderscheid maken tussen meningen, argumenten en de conclusie van een tekst. 3F

Maak de extra opdrachten online.

Schrijven

Je leert een overtuigende tekst schrijven.

Startopdracht

Bekijk samen met een klasgenoot de afbeeldingen.

1 Welk verkeerslicht heeft jouw voorkeur en waarom?
2 Welke eisen stel je aan een verkeerslicht? Bedenk minstens drie eisen.
3 Stel je voor dat je een ander verkeerslicht mag ontwerpen. Wat zou je willen veranderen? Zou je het groene licht bijvoorbeeld bovenaan zetten?
4 Noteer een argument om je klasgenoot ervan te overtuigen dat jouw verandering goed is.

Theorie

video-uitleg

Een overtuigende tekst schrijven

In een **overtuigende tekst** maak je de lezer duidelijk hoe jij over een onderwerp denkt. Je geeft dan niet alleen je **mening**, maar je probeert hem te overtuigen van jouw mening (je standpunt). Om je mening te verdedigen, gebruik je **argumenten**.

Zo schrijf je een overtuigende tekst

- Verdeel je tekst in een inleiding, middenstuk en slot.
- In de inleiding vertel je wat het onderwerp is en geef je daarover kort je mening. Gebruik signaalwoorden voor een mening: *Ik vind … Ik denk … Volgens mij … Ik ben van mening …*
- In het middenstuk zet je argumenten. Gebruik voor elk argument een nieuwe alinea. Je kunt een argument duidelijker maken door een voorbeeld of uitleg te geven.
- In het slot rond je de tekst af met een korte samenvatting of conclusie. Vaak herhaal je heel kort je mening en je argumenten.

Opdracht 1

Lees tekst 1.

1 Wat is het standpunt van de schrijver?
2 Welk argument gebruikt de schrijver in alinea 2?
3 Welk voorbeeld gebruikt de schrijver om het argument duidelijk te maken?
4 Waaruit bestaat het slot van de tekst?
5 In alinea 3 staat een tweede argument. Maak duidelijk wat de schrijver bedoelt door een uitleg te geven. Schrijf de alinea af. Gebruik 40 tot 80 woorden.

Tekst 1

[1] De buurman stapt in de auto met een zware tas waaruit allemaal clubs steken. Hij gaat naar de golfbaan. Dat is een uitgestrekt groen terrein voor golfers. Hij moet een eindje rijden voor hij z'n sport kan beoefenen, maar dan heeft hij dat hele park wel bijna voor zichzelf. Ik vind dat belachelijk. Nederland heeft geen plaats voor deze luxe sporten.
[2] In de eerste plaats is er al weinig groen in Nederland. Wanneer je het land vanuit de lucht beziet, dan zie je overal bebouwing. In de Randstad, waar de meeste mensen wonen, is heel veel behoefte aan wandelparken, speelterreinen en frisse lucht. Daar moet meer ruimte voor vrijgemaakt worden.
[3] In de tweede plaats zijn er maar weinig mensen die de golfsport beoefenen [...]
[4] Kortom, Nederland is te klein voor de golfsport. Ik vind dat de 'greens' teruggegeven moeten worden aan de gewone Nederlander. Iedereen moet van het groen kunnen genieten!

Opdracht 2

Lees de onderwerpen *a* tot en met *d*.

a de verplichte fietshelm
b een pasje voor het stadspark
c een koe in de achtertuin
d verbod op brugspringen

1 Kies een van de onderwerpen en bepaal je standpunt over dat onderwerp.
2 Bedenk bij het standpunt drie argumenten.
3 Werk een van de argumenten uit in één alinea. Geef een uitleg bij het argument en bedenk een voorbeeld.

Opdracht 3

Lees tekst 2 en lees de reacties op NN online.

1 Met één reactie ben je het helemaal niet eens. Noteer het standpunt en het argument van deze schrijver.
2 Schrijf voor een forum een overtuigende tekst van vier alinea's.
- Vermeld in de inleiding op wie je reageert en noem je standpunt.
- Het middenstuk bevat ten minste twee argumenten voor jouw standpunt met een voorbeeld of uitleg. Noem een tegenargument en bedenk wat je daartegenin kunt brengen.
- Trek in het slot de conclusie dat de boom behouden moet blijven of gekapt moet worden.
- Controleer je tekst. Gebruik daarvoor het feedbackformulier. Dat krijg je van je docent of vind je online.

Tekst 2

De bekende beuk in het Mastbos in Breda staat op sterven. De boom is meer dan 250 jaar oud, maar hij zal binnenkort gekapt worden.
'Bomenfluisteraar' Netty van Rijckevorsel trekt zich het lot van de boom aan. 'Ik hoor hem zeggen: 'Geef me nog drie maanden de tijd". Het klinkt zweverig, maar hij voelt zich alleen gelaten. De mens moet meer samenwerken met de natuur, is de boodschap van de boom.'
Staatsbosbeheer houdt het erop dat behoud van de boom gevaarlijk is doordat hij is aangetast door de reuzenzwam. 'Je kunt het ook zien aan de schimmeldraden op de boom waar net een tak is afgebroken', zegt boswachter Liza van Velzen. 'We hebben alles afgezet rond de boom omdat mensen geraakt kunnen worden door afbrekende takken.'

Ik kan/weet
- een korte overtuigende tekst schrijven met een inleiding, middenstuk en slot. 2F
- mijn mening onderbouwen met argumenten en voorbeelden of uitleg. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Kijken en luisteren

Je leert kritisch naar een debat kijken en luisteren.

Startopdracht

Stelling: Je moet elke dag groenten eten.

1 Ben je het eens met deze stelling?
2 Waarom ben je het er wel of niet mee eens?

Theorie

video-uitleg

Debat

Een **debat** is een woordenstrijd tussen twee partijen over een stelling.
Bijvoorbeeld:
Iedereen die vanaf vandaag zijn rijbewijs haalt, mag alleen een elektrische auto kopen.
Een debat is niet hetzelfde als een discussie. De ene partij is voor de stelling en de andere partij is tegen. Beide partijen proberen het publiek of een jury met goede argumenten te overtuigen.

Zo kijk en luister je naar een debat

- Kijk en luister naar de gespreksleider. Over welke stelling wordt gedebatteerd? Wie zijn de voorstanders en de tegenstanders?
- Kijk en luister naar de deelnemers. Wat is hun mening (standpunt) en welke argumenten gebruiken ze? Reageren ze op de standpunten en argumenten van hun tegenstanders?
- Kijk en luister kritisch. Ben jij het eens met de tegenstanders of de voorstanders? Bedenk ook waarom je het met hen eens bent.

Opdracht **1**

Bekijk het debat over mediawijsheid.

1 Over welke stelling debatteren de leerlingen?
2 Wat is 'mediawijsheid' volgens jou?
3 Wie legt de stelling aan de leerlingen voor?
4 Hoe kun je zien wie voorstanders zijn en wie tegenstanders?
5 Welk argument gebruikt de eerste spreekster vóór de stelling?
6 Wat doet de gespreksleider na de spreekster?
A Hij geeft zijn eigen mening over de stelling.
B Hij herhaalt haar argument in andere woorden.
C Hij noemt een tegenargument.
D Hij vat haar bijdrage kort samen.
7 Welk argument noemt de tegenpartij?
8 Is dit een nieuw argument of een reactie op de voorstanders?
9 De docent van de voorstanders reageert hierop. Voor wie vindt hij de stelling dat er een verplicht examen Mediawijsheid moet komen een goed idee?
10 Een van de tegenstanders vraagt of het examen niet alleen voor docenten kan zijn. Welk argument tegen dit voorstel noemt Marvin?
11 Hoe verdwijnt de kloof tussen leerlingen en docenten volgens Michiel?
12 Ben jij het eens of oneens met de stelling? Geef een argument uit het debat en een eigen nieuw argument.

Opdracht 2

Bekijk het eerste fragment uit een vmbo-debattoernooi.

1 Over welke stelling debatteren de leerlingen?
2 Hoe luiden de drie argumenten van de voorstander in het kort?
3 Welke toelichting geeft het meisje bij haar eerste argument?
4 Welk alternatief geeft het meisje voor consumentenvuurwerk?
5 Vind jij het tweede argument een nieuw argument? Licht je antwoord toe.
6 Wat houdt het derde argument precies in?
7 Wie spreekt het meisje in de conclusie van haar mening aan?
8 Bedenk twee argumenten die jij als tegenstander tegen de argumenten van het meisje in zou kunnen brengen.

Bekijk nu het tweede fragment van de tegenpartij.

9 Is het duidelijk hoeveel argumenten de tegenstander noemt? Licht je antwoord toe.
10 Noteer drie verschillende tegenargumenten van het meisje.
11 Het meisje zegt: 'Om terug te komen op de veiligheid (...)' Komt ze hier terug op een van haar eigen argumenten of op een argument van de voorstander? Licht je antwoord toe.

In het derde fragment mogen de voorstanders reageren op een argument van de tegenstanders.

12 Welk argument brengt de jongen in tegen het bestaan van veiligheidsbrillen?
13 De jongen zegt: 'Als het veiliger wordt, dan is de lol ervan af.' Leg dit uit als een argument voor het verbieden van consumentenvuurwerk.

Opdracht 3

Bekijk het scholierendebat over zwerfvuil.

1 Waarom is een debat over zwerfvuil van belang volgens de gespreksleider?
2 De leerlingen kunnen laten zien of ze het eens of oneens zijn met een stelling door een groen of rood blaadje omhoog te houden. Is het eerste punt waarop de leerlingen moeten reageren een stelling? Licht je antwoord toe.
3 Hoe luidt de eerste echte stelling?
4 De eerste voorstander noemt twee argumenten: een grappig bedoeld en een serieus argument. Wat is zijn serieuze argument?
5 Hoe luidt de derde stelling?
6 Zijn de meeste leerlingen voor- of tegenstander van deze stelling?
7 Wie moeten opruimen volgens de tegenstanders?
8 De man in het zwarte jasje maakt een opmerking over een tientje. Hoe maakt de volgende spreker duidelijk dat deze opmerking buiten de stelling valt?
9 De gespreksleider vraagt 'En wie betaalt de belasting dan voor jullie?' als een soort argument tegen de stelling. Formuleer deze vraag als een duidelijk argument.
10 Vind jij dat de vraag of je trots bent op je buurt bij de stelling past? Licht je antwoord toe.
11 Ben jij het eens met de voor- of tegenstanders van de derde stelling? Licht je antwoord toe met twee argumenten.

Ik kan/weet	• in een debat de stellingen, meningen en argumenten herkennen. 3F

Maak de extra opdrachten online.

Spreken en gesprekken

Je leert meedoen aan een debat.

Startopdracht

Lees de dilemma's (*a* tot en met *d*).

1 Maak bij elk dilemma een keuze.
- *a* een brede stoep voor de deur – een groen grasveld voor de deur
- *b* in bomen mag je altijd klimmen – klimmen in bomen moet je verbieden
- *c* in een natuurgebied wonen – dicht bij je werk en winkels wonen
- *d* tandpasta met broccolismaak – shampoo met doperwtengeur

2 Vergelijk je antwoorden met die van een klasgenoot. Hebben jullie dezelfde keuze gemaakt?

3 Leg aan je klasgenoot uit waarom je voor deze uitspraken gekozen hebt.

Theorie

video-uitleg

Een debat houden

In een debat verdedig je een stelling of je valt de stelling aan. Je hoort dus bij de partij die voor de stelling is of bij de partij die tegen de stelling is. Beide partijen blijven bij hun standpunt en proberen het publiek of de jury te overtuigen met goede argumenten. Een jury beslist wie gewonnen heeft.

Tijdens een debat mogen de twee partijen elkaar niet in de rede vallen. Daarom is een debat verdeeld in 'spreekronden' die in een bepaalde volgorde verlopen. Van tevoren wordt vastgesteld hoelang zo'n spreekronde duurt. Een voorzitter zorgt ervoor dat de sprekers zich aan de regels houden. Een tijdwaarnemer houdt de tijd in de gaten en roept 'stop' als de tijd voorbij is.

Zo houd je een debat
- Maak twee partijen (teams). Wijs een tijdwaarnemer en een voorzitter aan.
- Spreek af over welke stelling je gaat debatteren en wie voor en wie tegen de stelling is.
- Zoek als voorbereiding extra informatie over het onderwerp.
- Bedenk argumenten voor of tegen de stelling.
- Verplaats je in de andere partij: met welke argumenten zullen zij komen? Bedenk hoe je die argumenten kunt weerleggen met tegenargumenten. Bijvoorbeeld bij de stelling: *Er moet cameratoezicht in de binnenstad komen.*
  - argument tegenpartij: *Het kost veel geld om overal op straat camera's op te hangen.*
  - jouw tegenargument: *De salariskosten van een politieagent zijn hoger dan de camerakosten en een camera kan 24 uur per dag werken.*
- Als voorzitter leid je het debat en zorg je dat iedereen zich aan de regels houdt.
- Luister goed naar elkaar en reageer op de argumenten van de andere partij.

Opdracht 1

Bekijk het filmpje.

1 Noteer de vijf tips die jij het belangrijkst vindt.
2 Ga in tweetallen zitten en bespreek jullie opgeschreven debattips.
3 Wat vind jij het belangrijkste van goed debatteren: *wat* je zegt, *hoe* je iets zegt of allebei? Leg je antwoord uit.

Opdracht 2

Werk samen met een klasgenoot. Kies om de beurt een stelling.
Bedenk een argument voor elk van de stellingen *a* tot en met *d* en leg het argument uit.

a Wie met carnaval dronken wordt, moet een kop erwtensoep eten.
b Jongeren van 14 jaar moeten elke dag met een bejaarde buiten wandelen.
c Nederland moet bergen aanleggen.
d Boeren die hun koeien op stal houden, horen een uitgaansverbod te krijgen.

Opdracht 3

Bedenk een tegenargument bij elk van de stellingen a tot en met *d* en hoe je dat kunt weerleggen (wat je daartegenin kunt brengen).

a Iedere debutant moet een groene overall aan, zodat je ziet dat hij nieuw is.
b De luipaard moet het nationale symbool worden, omdat we zijn uitgekeken op de leeuw.
c Jacht op mensen moet mogelijk zijn, want mensen zijn ook een soort dieren.
d Ooievaars mogen geen groene kikkers eten, omdat die anders uitsterven.

Opdracht 4

Vorm een viertal. Lees de stellingen *a* tot en met *c*.

a Het reizen per vliegtuig moet ontmoedigd worden.
b Vleesconsumptie moet verboden worden.
c Iedere burger mag maximaal driemaal per week douchen.

1 Kies een stelling. Voer met twee personen een minidebat over de stelling. Spreek met elkaar af wie voor de stelling en wie tegen de stelling is. Elke spreker krijgt drie keer 30 seconden spreektijd. De derde klasgenoot houdt de tijd bij, de vierde neemt het schema over en noteert daarin de belangrijkste argumenten.

	Voor	**Weerlegging**	**Tegen**	**Weerlegging**
Stelling a				
Stelling b				
Stelling c				

2 Bespreek aan de hand van het schema wie de beste argumenten had.
3 Wissel van rol en debatteer over een van de andere stellingen.

Ik kan/weet • meedoen aan een eenvoudig debat. 3F

Maak de extra opdrachten online.

Woordenschat

Je leert over overdrijving en ironie.

Startopdracht

Bekijk de afbeelding.

1. Wat is ‘groene energie’?
2. Heeft de man gelijk met zijn uitspraak? Licht je antwoord toe.
3. Heeft de tekenaar de afbeelding serieus bedoeld?

Theorie

video-uitleg

Overdrijving en ironie

Schrijvers maken soms gebruik van taalmiddelen om hun teksten afwisselender en aantrekkelijker te maken. Ze kunnen daarvoor gebruikmaken van overdrijvingen en ironie.

Overdrijving: de schrijver laat iets extra opvallen door het groter, mooier, erger of beter te maken dan het eigenlijk is. Bijvoorbeeld: *Het was een doodsaaie les.*
Een overdrijving is meestal een vorm van figuurlijk taalgebruik. De schrijver bedoelt niet wat er letterlijk staat. Bijvoorbeeld:
We moesten eeuwen op de groentesoep wachten. >
We moesten erg lang op de groentesoep wachten, maar geen honderden jaren.

Ironie: de schrijver zegt iets op een grappige of een wat spottende manier, waardoor de lezer weet dat het niet serieus bedoeld is. Vaak zegt hij dan het tegenovergestelde van wat hij eigenlijk bedoelt. Bijvoorbeeld:
– *Geweldig hoor, die twee voor je toets!*
– *Fijn, al die moddersporen op de schone vloer!*
Zelf gebruik je vast ook weleens ironie. Als je wilt dat de ander weet dat je het niet serieus bedoelt, zet je er vaak een emoticon achter.

Opdracht 1

Lees de zinnen.

1. Noteer welk taalmiddel in elk van de zinnen *a* tot en met *d* is gebruikt. Kies uit: *overdrijving* of *ironie*.
2. Welk woord is ironisch of overdreven gebruikt?
   a Dat heb je handig gedaan! De hele tafel zit onder de groene verf.
   b Bastiaans achtertuin is niet veel groter dan een postzegel.
   c Ook al was het zomer, ik bevroor in het zwembad.
   d Leuke jongen ben jij: eerst breek je die vaas en dan lieg je erover!

Opdracht
2

Lees tekst 1.

1 Hoe bedoelt de schrijver de woorden 'Ja hoor, de kassajuffrouw weet het beter. Nee, vroeger hadden we dat groene gedoe natuurlijk niet.' (al. 2)?
A ironisch
B overdreven
C serieus

2 Naar welke woorden in alinea 1 verwijst de schrijver met de bovenstaande opmerking?

3 Hoe had de oudere vrouw in alinea 1 haar woorden bedoeld?
A ironisch
B overdreven
C serieus

4 Noteer van de alinea's 3 tot en met 5 steeds een zin die ironisch is bedoeld.

5 Wat tonen de voorbeelden van vroeger in de rest van de alinea's 3 tot en met 5 aan?
A dat de schrijver het volledig eens is met de kassajuffrouw
B dat er vroeger eigenlijk veel milieuvriendelijker werd geleefd
C dat er vroeger geen rekening werd gehouden met het milieu

6 Noteer de volgende betekenissen onder elkaar.
– door een ander gebruikte spullen
– groep mensen van dezelfde leeftijd
– hergebruik
– in plastic verpakt
– van nu
– zegt sorry

7 Noteer achter de woordbetekenissen het juiste woord. Kies uit de onderstreepte woorden 1 tot en met 6 in de tekst.

Tekst 1

Dat groene gedoe

[1] Bij de kassa van de supermarkt zie ik dat de jongedame achter de kassa aan een oudere vrouw voorstelt om voortaan haar eigen tas mee te brengen in plaats van een plastic tas te kopen. 'Want plastic tassen zijn niet goed voor het milieu', zegt ze. De oudere vrouw (1) verontschuldigt zich. 'Wij hadden dat groene gedoe niet toen ik jong was!' De juffrouw achter de kassa antwoordt: 'Ja, dat is ons probleem: jullie (2) generatie, oude mensen, maakt zich niet zo druk om het milieu te sparen voor toekomstige generaties.'

[2] Ja hoor, de kassajuffrouw weet het beter. Nee, vroeger hadden we dat groene gedoe natuurlijk niet. Toen hadden we melk in flessen, frisdrank en bier in flessen, jam in glazen potjes die we leeg en omgespoeld terugbrachten naar de winkel. De winkel stuurde deze terug naar de fabriek en daar werden deze flessen en potjes opnieuw gevuld.

[3] Wij deden echt aan (3) recycling. Vis en groenten werden nog verpakt in oude kranten en niet alles was (4) geseald. Maar nee hoor, we deden niet aan dat →

groene gedoe. Wij liepen trappen, omdat we niet over roltrappen en liften beschikten. Wij liepen naar de supermarkt of buurtwinkel en hesen ons niet in de auto als we twee straten verder moesten zijn.

[4] Maar u heeft natuurlijk gelijk, wij hadden dat groene gedoe niet in onze tijd! Babyluiers gingen in de kookwas, omdat wegwerpluiers niet bestonden. Wij droogden kleren aan de waslijn en niet in een energieverslindende wasdroger. Wind- en zonne-energie droogde ons wasgoed. Kinderen droegen de (5) afdankertjes van broers en zussen en kregen niet meteen gloednieuwe kleren.

[5] Maar ja, wij hadden dat groene gedoe niet in onze tijd. Wij liepen of fietsten naar school in plaats van onze ouders als 24-uursservice te gebruiken. Mensen pakten de fiets of namen de bus of trein in plaats van voor elke rit de auto te pakken.

[6] Is het niet in- en intriest dat de (6) huidige generatie klaagt over hoe verspillend wij oudere mensen waren, omdat wij dat groene gedoe niet hadden in onze tijd?

Naar: www.ad.nl, op 19 januari 2017

Opdracht 3

In reclameteksten wordt veel ironie en overdrijving gebruikt.

1 Noteer welke woorden in de slogan overdreven zijn.
- *a* Appelsientje, het beste onder de zon.
- *b* Kip, het meest veelzijdige stukje vlees.
- *c* HEMA, de gewoonste zaak van Nederland.

2 Leg de ironie in de volgende slogans uit.
- *a* Autodrop: Zo lekker, het zou verboden moeten worden.
- *b* Lotto, het grootste risico om miljonair te worden.

3 Verzin nu zelf één reclameslogan met overdrijving en één met ironie.

Opdracht 4

Lees tekst 2.

1 Noteer drie voorbeelden van overdreven taalgebruik in alinea 1.

2 Wordt de vraag 'Waarom is het gras altijd groener bij de buren?' in alinea 1 letterlijk of figuurlijk opgevat?

3 'Het gras is altijd groener bij de buren' is eigenlijk een spreekwoord. Wat wordt ermee bedoeld?

4 Zijn de problemen van de buurjongen in alinea 2 serieus bedoeld? Licht je antwoord toe.

5 Welk spreekwoord zit verborgen in alinea 3?

6 Noteer de volgende betekenissen onder elkaar.
- binnenshuis, van binnen
- gebieden
- gezelschap houden
- iedereen
- kern, punt
- last heeft (van)
- niet te verdragen
- om beurten klusjes doen
- rijkelijker, voller
- samenleving
- soort
- tegenover elkaar gesteld

7 Noteer achter de woordbetekenissen het juiste woord. Kies uit de onderstreepte woorden 1 tot en met 12 in de tekst.

8 Welk spreekwoord past ook bij deze tekst?
- A De beste stuurlui staan aan wal.
- B Gras gaat niet harder groeien als je eraan trekt.
- C Het is niet alles goud wat er blinkt.

Tekst 2

Groener gras

[1] Waarom is het gras altijd groener bij de buren? Het simpelste antwoord zou zijn: 'Omdat de buurjongen het gras beter verzorgt.' Maar de (1) clou is dat jij helemaal niet weet hoe de buurjongen hierover denkt. Misschien heeft de buurjongen wel (2) corvee en moet hij dag en nacht verplicht tuinieren van zijn ouders, waardoor hij eeuwig ruzie heeft met zijn vriendin, zijn schoolwerk eronder lijdt en hij tot 2030 geen tijd heeft om zijn vrienden naar de film te (3) vergezellen. Maar het moet gezegd worden: het gras van de buren is inderdaad groener.

[2] Laten we nu even een stukje uitzoomen, want niet alleen het gras van de buurjongen groeit (4) weelderiger, maar ook zijn scooter, zijn tattoo én zijn vriendin zijn mooier. Wat jij echter niet weet: die scooter is een tweedehandsje, zijn tattoo is nep en zijn vriendin gaat vreemd met de andere buurjongen (ook al zo'n (5) onuitstaanbare jongen). Kort gezegd: jij hebt geen idee met welke (6) interne problemen deze jongen (7) kampt. Elk mens heeft problemen, maar (gelukkig) hebben de meeste mensen niet de behoefte om die met (8) Jan en alleman te delen. Laat staan met de buren!

[3] Waarom worden dan altijd de buren gekozen in deze voorbeelden? Omdat de buurjongen over het algemeen in een huis van dezelfde (9) categorie woont, dus hij moet op andere (10) fronten uitblinken. En aangezien je een goede buur vaker ziet dan een verre vriend, word je regelmatig met elkaar (11) geconfronteerd.

[4] 'Het gras is altijd groener bij de buren' is eigenlijk gewoon een gezegde dat onze verwende (12) maatschappij weerspiegelt. In Jemen is het gras van de buurman net zo dor als dat van jou!

Naar: www.manify.nl, op 1 februari 2018

Opdracht 5

Welke vier negenletterwoorden uit deze paragraaf zitten in de grasveldjes verborgen? Zoek een synoniem van het woord in het witte vakje.

rijkelijk		
g	e	l
w	i	e
d	e	r

soort		
g	a	t
e	c	o
r	e	i

groep even oude mensen		
n	e	e
r	a	g
i	e	t

hergebruik		
c	y	l
g	i	c
r	e	n

Ik kan/weet
- overdrijving en ironie herkennen en begrijpen.
- de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit deze paragraaf.

Maak de extra opdrachten online. Daar vind je ook de woordenlijst.

Taalverzorging spelling

Je leert over verkleinwoorden en afkortingen.

Startopdracht

Bekijk de afbeelding.
1 Wat betekenen de afkortingen in de appjes?
2 Welke afkortingen gebruik jij als je appt?
3 Bedenk zelf een nieuwe afkorting en laat je klasgenoten raden naar de betekenis.

Theorie

video-uitleg

Verkleinwoorden en afkortingen

Verkleinwoorden

Je hebt geleerd dat je van zelfstandige naamwoorden **verkleinwoorden** kunt maken door er *-je*, *-kje*, *-pje*, *-tje* of *-etje* achter te zetten: *hand – handje*; *woning – woninkje*; *pluim – pluimpje*; *broer – broertje*; *ring – ringetje*.
Let op bij woorden die op één lange klinker eindigen: *pyjama – pyjamaatje*; *café – cafeetje*; *auto – autootje*; *paraplu – parapluutje; tosti – tostietje*; *baby – baby'tje*.
Korte klanken worden in het verkleinwoord soms lang: *blad – blaadje*.

Afkortingen

Afkortingen schrijf je op verschillende manieren: met hoofdletters en met kleine letters, met en zonder punten.

Zo schrijf je afkortingen

- Afkortingen van namen van bedrijven, organisaties en landen schrijf je met hoofdletters: *BMW*, *VVD*, *GB*, *PSV*, *RTL*, *VN*.
- Afkortingen waarvan je de woorden altijd volledig uitspreekt, schrijf je met punten: *a.u.b.*, *bijv.*, *e.d.*, *i.c.m.*, *m.a.w.*, *o.a.*, *t.w.v.*, *z.o.z.*
- De meeste andere afkortingen schrijf je met kleine letters, zonder punten: *vmbo*, *bh*, *cv*, *ov*, *pin*, *sms*.

Gebruik bij twijfel over de schrijfwijze van het verkleinwoord of de afkorting een (online) woordenboek.

Opdracht 1

Noteer het verkleinwoord van de woorden 1 tot en met 15.

1	album	**6**	aardbeving	**11**	bestelwagen
2	kassabon	**7**	raam	**12**	zonnebril
3	volumeknop	**8**	bosbrand	**13**	scherm
4	berghelling	**9**	stem	**14**	zalm
5	stekker	**10**	kinderstoel	**15**	ding

Opdracht
2

Bekijk de volgende voorbeelden: *bodempje*, *probleempje*, *helmpje*, *wormpje*, *lammetje*.
1 Bedenk wat de regel is voor een verkleinwoord met -pje.
2 Laat met eigen voorbeelden zien dat jouw regel klopt.

Opdracht
3

Noteer het verkleinwoord van de woorden 1 tot en met 9.

1 chimpansee
2 duo
3 bureau
4 operatie
5 saté
6 bikini
7 programma
8 lolly
9 scène

Opdracht
4

Noteer de afkorting van de volgende woorden en woordgroepen.

1 in plaats van
2 per persoon
3 Volkswagen
4 televisie
5 personal computer
6 in verband met
7 Nederlandse Spoorwegen
8 Hollandsche Eenheidsprijzen Maatschappij Amsterdam
9 openbaar vervoer
10 met andere woorden
11 zo goed als nieuw
12 te koop

Opdracht
5

Lees de tekst.
1 Neem de onderstreepte woorden en woordgroepen 1 tot en met 12 over en noteer de afkorting erachter.
2 Neem de vetgedrukte woorden *a* tot en met *h* over en noteer het verkleinwoord erachter.

Stadscollege vergroent

Het Stadscollege, een (1) rooms-katholieke school voor (2) voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs, wil (3) met ingang van dit schooljaar een 'groene' (a) **school** worden. De school wil (4) onder andere minder afval produceren: maximaal 500 (5) kilogram (6) per jaar. Dat is een (b) **halvering** (7) ten opzichte van vorig schooljaar. Ook komen er aparte (c) **kliko's** om papier, plastic, (8) groente-, fruit- en tuinafval te scheiden. Daarnaast wordt (d) **leerlingen** en leraren gevraagd met de fiets of het (9) openbaar vervoer te komen, (10) met uitzondering van degenen voor wie dat echt niet mogelijk is. Alleen (11) in geval van nood is het toegestaan met de (e) **scooter** of (f) **auto** te komen. Het (g) **duurzaamheidscomité** zal (12) zo spoedig mogelijk alle (h) **ideeën** bekendmaken.

Ik kan/weet
- verkleinwoorden goed spellen. 2F
- afkortingen goed spellen.

Maak de extra opdrachten online.

Taalverzorging
spelling

Je leert over tussenletters in samenstellingen.

Startopdracht

1 Lees de zinnen hardop. Hoor je het verschil tussen *a* en *b* en tussen *c* en *d*?
a We vonden het huis vuil in Groenlo.
b We vonden het huisvuil in Groenlo.
c Heb je pas foto's gemaakt bij fotozaak Groen&Co?
d Heb je pasfoto's gemaakt bij fotozaak Groen&Co?
2 Bedenk nog één paar van zulke zinnen.

Theorie

video-uitleg

Tussenletters

Je kunt een nieuw woord maken door twee bestaande woorden aan elkaar te plakken. Dit is een **samenstelling**. De woorden in een samenstelling kun je vaak gewoon aan elkaar vast schrijven, maar dit kan niet altijd. Soms moet je **tussenletters** gebruiken om een goede samenstelling te maken.

Gebruik **-en-**
- als het eerste woord een zelfstandig naamwoord is met alleen een meervoud op -en: *roos* + *geur* = *roz**en**geur*.

Let op: gebruik geen **-en-** als het eerste woord
- een meervoud op -s heeft: *garages*, dus: *garagebedrijf*.
- een meervoud op -en én -s heeft: *groenten* en *groentes*, dus: *groentesoep*.
- iets is waarvan er maar één is, zoals *zon* of *maan*: *zonnescherm*.
- een versterkende betekenis heeft: *apetrots*, *reuzesterk*.
- geen zelfstandig naamwoord is: *lachebek*, want *lach* is hier een vorm van het werkwoord *lachen*.

Gebruik **-s-**
- als je de -s- hoort: *beroepsvoetballer*, *lievelingskleur*. Vervang het tweede woord als dat woord met een -s begint. Je hoort dan of je een tussen-s moet gebruiken: *varken**s**stal*, want *varken**s**vlees*.

Gebruik bij twijfel over de schrijfwijze van een samenstelling een (online) woordenboek.

Opdracht **1**

Noteer de woorden die aaneengeschreven moeten worden.
1 Groene stroom wordt opgewekt door onder andere wind turbines.
2 In de stilte coupé ergerde Joy zich groen en geel aan een bellende meneer.
3 In de winter maanden strooit Omid brood korsten voor de vogels.
4 Isa bouwt een bijen hotel: een broed plek voor bijen, die met uitsterven worden bedreigd.
5 In veel grote steden zijn oude diesel auto's in het stads centrum verboden.
6 Van alle Wadden eilanden is Texel het grootst en het heeft het hoogste inwoner aantal.

Opdracht
2

Noteer waarom de samenstellingen 1 tot en met 6 geen tussenletters -en- hebben.

1 groentemix
2 huilebalk
3 kuddedier
4 reuzemooi
5 vitaminepil
6 zonnebril

Opdracht
3

Noteer de samenstelling die je van de woorden kunt maken. Gebruik tussenletters als dat nodig is.

1 paard + sport
2 zon + paneel
3 machine + kamer
4 jong + man
5 ster + hemel
6 persoon + bus

Opdracht
4

Noteer de samenstelling die je van de woorden kunt maken. Gebruik een tussen-s als dat nodig is.

1 opening + show
2 beton + steen
3 bakker + zaak
4 verkeer + centrale
5 eetkamer + stoel
6 geluid + signaal

Opdracht
5

Noteer de samenstelling die je van de woorden kunt maken. Gebruik tussenletters als dat nodig is.

1 tent + kamp
2 voorjaar + storm
3 maan + schijn
4 blauw + regen
5 gitaar + solo
6 plant + kas

Opdracht
6

Maak met de woorden drie samenstellingen die in de zin passen. Noteer de hele zin.

1 *stadion – supporter – tribune – plaatsen – vereniging – voetbal*
In het ... zijn ... gereserveerd voor de leden van de ....
2 *leraar – mode – kamer – kapper – kleur – school*
In de ... van de ... zeggen ze dat groen een ... wordt voor je haar.

Opdracht
7 ✱

Leg uit waarom het linker woord geen tussen-n krijgt en het rechter wel.

1 reuzeleuk – reuzenstap
2 spinnewiel – spinnenweb
3 beregoed – berenklauw

Opdracht
8

Oefenen met werkwoordspelling
Noteer de juiste vorm van de werkwoorden die tussen haakjes staan. De tijd van de pv('s) staat voor de zin.

1 (tt) Dit huis ... (worden) ... (verwarmen) met aardwarmte.
2 (tt) Frankrijk ... (willen) minder afval, dus het heeft plastic bekers ... (verbieden).
3 (vt) Aan het plafond was een lamp ... (bevestigen), die de kamer ... (verlichten).
4 (tt) Rik ... (beloven) dat hij de eerlijke vinder met 25 euro ... (belonen).
5 (vt) De ... (verplichten) cursus ... (worden) wel door iedereen ... (waarderen).
6 (tt) ... (Begeleiden) jij de kinderen die hebben ... (surfen)?

Ik kan/weet
• samenstellingen met en zonder tussenletters goed spellen. 3F

Maak de extra opdrachten online.

Praktijkopdracht

Dat kan beter

Iedereen een eigen studieruimte, pas op school beginnen vanaf 9.30 uur, minder theorielessen, een gezonde kantine: wat vind jij belangrijk voor jouw school en waarom dan wel?

Samen met drie klasgenoten bedenk je drie belangrijke zaken die beter moeten op jullie school. Hierover gaan jullie in debat met een ander team dat ook drie belangrijke zaken heeft bedacht. Wie overtuigt de jury?

Bij deze opdracht breng je de volgende theorie in de praktijk:
- *Kijken en luisteren*: Debat
- *Spreken en gesprekken*: Een debat houden

Het stappenplan voor de opdracht krijg je van je docent of vind je online.

Wat heb je geleerd?

Leerstofoverzicht

Lezen	• Ik kan tekstverbanden herkennen aan de hand van signaalwoorden. 2F • Ik kan onderscheid maken tussen meningen, argumenten en de conclusie van een tekst. 3F
Schrijven	• Ik kan een korte overtuigende tekst schrijven met een inleiding, middenstuk en slot. 2F • Ik kan mijn mening onderbouwen met argumenten en voorbeelden of uitleg. 2F
Kijken en luisteren	• Ik kan in een debat de stellingen, meningen en argumenten herkennen. 3F
Spreken en gesprekken	• Ik kan meedoen aan een eenvoudig debat. 3F
Woordenschat	• Ik kan overdrijving en ironie herkennen en begrijpen. • Ik weet de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit deze paragraaf.
Taalverzorging spelling	• Ik kan verkleinwoorden goed spellen. 2F • Ik kan afkortingen goed spellen.
Taalverzorging spelling	• Ik kan samenstellingen met en zonder tussenletters goed spellen. 3F

Zo bereid je de toets goed voor

- Zorg ervoor dat je weet welke paragrafen in de toets voorkomen.
- Zorg ervoor dat je weet hoe je de verschillende paragrafen moet leren: moet je dingen uit je hoofd leren of moet je de leerstof kunnen gebruiken?
- Leer van je fouten: welke opdrachten gingen nog niet goed? Maakte je fouten omdat je iets niet begreep, waren het slordigheden of wist je bij deze opdrachten niet hoe je ze moest maken?
- Lees de theorie nog eens goed door. Begrijp je alles? Bekijk de theorievideo's voor extra uitleg.
- Maak de opdrachten die je lastig vond nog een keer. Je kunt online extra oefenen.

Maak de oefentoets online om te controleren of je klaar bent voor de toets. Succes!

Hoofdstuk 6

Doelen

Taal beweegt

Taal staat nooit stil. Elk jaar komen er duizenden nieuwe woorden bij. Nieuwe woorden worden **neologismen** genoemd. Als een nieuw woord vaak genoeg wordt gebruikt, komt het uiteindelijk in het woordenboek terecht. Deze woorden zijn in 2017 in het woordenboek opgenomen: *smombie, appnek, telefoonarts, wachtverzachter, web-only, vind-ik-niet-leuken.* Weet jij wat ze betekenen?
Bedenk twee zinnen met ten minste drie van deze woorden.

Woord van het jaar!

Elk jaar zijn er verkiezingen voor het Woord van het Jaar. In 2017 was hét nieuwe woord *appongeluk*: een ongeval waarbij een verkeersdeelnemer betrokken is die aan het appen was.

→ ***Van welke neologismen ken jij de betekenis? Ontdek het in de nieuwewoordenquiz.***

Doe het zelf

Neologismen kun je zelf maken op verschillende manieren. Je kunt bestaande woorden aan elkaar plakken, zoals *zooi* en *koorts.* Samen vormen ze een nieuw woord voor het verzamelen van heel veel spullen: *zooikoorts.* Je kunt ook hier en daar een lettertje veranderen. Zo wordt biologische limonade *bionade.* Of je kort twee woorden af en plakt ze dan samen, zoals bij *romkom* is gebeurd: romantische komedie.

→ ***Bedenk woorden voor dingen waar wij (nog) geen woord voor hebben.***

Lezen

Je leert over de lay-out van een tekst.

Startopdracht

Bekijk de poster.

1. Wat wordt bedoeld met 'Jouw mobieltje was er niet zonder mbo'ers'?
2. Waarom worden de mbo'ers de ruggengraat van Nederland genoemd?
3. De poster heeft verschillende lettergroottes en lettertypen. Welke bedoeling zou de maker van de poster daarmee hebben?

Theorie

video-uitleg

Lay-out van een tekst

Een tekst heeft een bepaalde **opmaak** of **lay-out**. De titel, de tussenkopjes, het lettertype, de lettergrootte, het gebruik van kolommen en de tekstkleur bepalen de lay-out.

Bij de opmaak horen ook de afbeeldingen: tekeningen, schema's, (land)kaartjes, tabellen, grafieken en diagrammen.

Een afbeelding kan verschillende functies hebben. Veelgebruikte functies zijn:
- de aandacht van de lezer trekken
- nieuwe informatie aan de tekst toevoegen
- informatie uit de tekst duidelijker maken of benadrukken
- de lezer aansporen om iets te doen

Opdracht 1

Bekijk de posters. Beantwoord de vragen 1 tot en met 5 voor elke poster.

1

2

1 Wat is het doel van de poster?
2 Wat is de belangrijkste functie van de afbeelding op de poster? Kies uit:
A de aandacht van de lezer trekken
B de lezer aansporen om iets te doen
C informatie uit de tekst duidelijker maken of benadrukken
D nieuwe informatie aan de tekst toevoegen
3 Bekijk samen met een klasgenoot je antwoorden op vraag 1 en 2. Wat valt jullie op? Leg je antwoord uit.
4 Wat valt je op aan de lay-out van de posters? Betrek de theorie van dit hoofdstuk bij je antwoord.
5 Welke poster spreekt jou het meest aan? Leg je antwoord uit.

Bekijk afbeelding 1 nog een keer.
6 Wat is de boodschap van de tekst?
7 Het WWF maakt een vergelijking tussen India en Den Bosch. Waarom zouden ze voor de stad Den Bosch hebben gekozen?

Bekijk afbeelding 2 nog een keer.
8 Wat wordt bedoeld met ‘Maak van je patatje een frietje vrede’?
9 Ontwerp zelf een poster voor War Child. Gebruik een passende lay-out voor de poster en gebruik maximaal 20 woorden.

Opdracht 2

Lees tekst 1.
1 Bekijk de lay-out van de tekst. Noem minimaal drie opvallende dingen.
2 Wat is de functie van de foto bij de tekst?
A de aandacht van de lezer trekken
B de lezer aansporen om iets te doen
C informatie uit de tekst duidelijker maken of benadrukken
D nieuwe informatie aan de tekst toevoegen
3 Wat is het doel van de tabel bij de tekst?
4 Wat is het onderwerp van de tekst?
5 Hoe kun je snel zien welke opleidingen je kunt doen bij de VeVa?
A door de afbeelding te bekijken
B door de tabel te bekijken
C door de tekst globaal te lezen
D door de tekst zoekend te lezen
6 Waarom staat achter de opleidingen in de tabel een symbool?
7 In de tekst zitten veel opsommende verbanden. Waaraan kun je deze verbanden snel herkennen?
8 Wat maakt een baan bij Defensie zo anders?
9 Wat maakt Defensie als werkgever bijzonder?
A Je houdt je bezig met rechtshandhaving in het binnenland en het buitenland.
B Je werkt binnen drie gebieden: verdediging, bescherming en ondersteuning.
C Je werkt mee aan de veiligheid, zowel in Nederland als in het buitenland.
D Werken bij Defensie is anders dan werken voor een gewone onderneming.

10 Levert een afgeronde VeVa-opleiding automatisch een baan op? Leg je antwoord uit.

11 Als je de VeVa-opleiding doet, ben je bijna zeker van een baan. Hoe komt het dat Defensie die garantie kan geven?
A Defensie neemt alleen maar gekwalificeerd militair personeel aan.
B Defensie neemt alleen maar mensen aan die aan de toelatingseisen voldoen.
C Defensie neemt alleen maar mensen aan die de VeVa-opleiding hebben gedaan.
D Defensie neemt net zoveel mensen aan als ze werkplekken hebben.

12 Kun je buiten Defensie een baan vinden met je VeVa-diploma?
A Ja, want je beschikt over een volledig mbo-diploma en hebt genoeg ervaring.
B Ja, want je hebt een mbo-diploma en hebt goede kennis van andere zaken.
C Nee, want je bent binnen Defensie opgeleid tot militair.
D Nee, want je moet eerst een aantal jaar bij Defensie werken.

13 Wat zijn de verschillen tussen de toelatingseisen voor niveau 2 en 3?

14 Wat zijn de minimale toelatingseisen voor een maritieme opleiding?
A Diploma bb met wiskunde en scheikunde en positieve uitslag SMA.
B Diploma bb met wiskunde of scheikunde en positieve uitslag SMA.
C Diploma kb met scheikunde en positieve uitslag SMA.
D Diploma kb met natuurkunde en positieve uitslag SMA.

15 In de tekst wordt onder het kopje ‘BELANGRIJK’ gesproken over een VOG. Zou jij een VOG moeten aanvragen voor jouw aankomende studie?

16 Wat zijn de belangrijkste doelen van de tekst?
A informeren en activeren
B informeren en amuseren
C informeren en overtuigen
D informeren en waarschuwen

Opdracht 3 ✱

Lees tekst 1 nog een keer.

1 Beoordeel de tekst van de VeVa op onderstaande punten. Je kunt een onvoldoende, voldoende of goed geven. Licht je beoordeling toe door bij elk punt minimaal één argument en één verbeterpunt te geven.
Duidelijkheid – Aantrekkelijkheid – Volledigheid

2 In de tekst worden alleen maar voordelen genoemd van de VeVa. Bedenk drie nadelen van het volgen van de VeVa.

Tekst 1

Veiligheid en vakmanschap

Ben je zelfstandig, maar kun je ook met gezag omgaan? Zie je daarnaast een toekomst bij een van de onderdelen van de Nederlandse Krijgsmacht helemaal zitten? Dan maak je met een VeVa-opleiding een goede keus! Een baan bij Defensie is anders dan alle andere banen. Dat heeft vooral te maken met het bijzondere karakter van Defensie als werkgever. Defensie is er voor de verdediging van ons grondgebied en dat van onze bondgenoten. Voor de bescherming van de internationale rechtsorde. En de ondersteuning van overheden bij rechtshandhaving, rampenbestrijding en humanitaire hulpacties, zowel in Nederland als over de grens.

HAAL JE MBO-DIPLOMA EN ONTDEK DEFENSIE

VeVa-leerlingen die:
- de VeVa-opleiding positief hebben afgerond én
- zijn goedgekeurd bij Defensie én
- het veiligheidsonderzoek met goed resultaat hebben doorlopen,

krijgen een aanstelling aangeboden als militair. Defensie heeft namelijk altijd behoefte aan voldoende gekwalificeerd militair personeel. Het aantal leerlingen dat wordt toegelaten tot de opleiding is bovendien afgestemd op het aantal beschikbare banen binnen Defensie. Dus, voldoe je aan de eisen? Dan heb jij straks een baan bij Defensie!

VOLWAARDIG MBO-DIPLOMA

Voor iedere vakrichting krijg je een volwaardig mbo-diploma waar je ook buiten Defensie veel kanten mee op kunt. Je leert een vak en dankzij je tijd bij Defensie beschik je over discipline, een goede conditie en de ervaring met het samenwerken in teams.

VEILIGHEID EN VAKMANSCHAP (VEVA)

Veiligheid en Sport

TOELATINGSVOORWAARDEN OPLEIDINGEN VEILIGHEID EN VAKMANSCHAP

NIVEAU 2
- Uitstroomrichting grondoptreden: diploma vmbo bb of kb
- Uitstroomrichtingen maritiem en mechatronica: diploma vmbo bb of kb met in ieder geval wiskunde of natuurkunde/scheikunde 1

NIVEAU 3
- Uitstroomrichting grondoptreden: diploma vmbo kb, gl of tl
- Uitstroomrichtingen maritiem en mechatronica: diploma vmbo kb, gl of tl met in ieder geval wiskunde of natuurkunde/scheikunde 1

Voor alle VeVa-opleidingen geldt dat er eisen worden gesteld aan je fysieke en psychische geschiktheid. Voor toelating tot de opleidingen beschik je in ieder geval over een positieve uitslag Sport Medisch Advies (SMA).

BELANGRIJK!

Voor de VeVa-opleidingen geldt een aangepaste aanmeld- en inschrijfprocedure. Je moet - vóór je je inschrijft bij het ROC - eerst een defensie-account aanmaken. Gedetailleerde informatie hierover vind je terug op www.rockopnh.nl.
Verder is het van belang dat je:
- de Nederlandse nationaliteit bezit
- een Verklaring Omtrent Gedrag (VOG) kunt overleggen

OPLEIDINGEN VEILIGHEID EN VAKMANSCHAP

crebo	opleiding	niveau	leerweg	duur	locatie
25416	Aankomend medewerker grondoptreden #	2	bol	1,5 jaar	Den Helder
25418	Aankomend onderofficier grondoptreden #	3	bol	2,5 jaar	Den Helder
25417	Aankomend medewerker maritiem #	2	bol	1,5 jaar	Den Helder
25419	Aankomend onderofficier maritiem #	3	bol	2,5 jaar	Den Helder
25342	Monteur mechatronica #	2	bol	2 jaar	Den Helder
25340	Eerste monteur mechatronica #	3	bol	3 jaar	Den Helder

Numerus fixus-opleiding; dit betekent dat er een beperkt aantal plaatsen beschikbaar is. Wacht dus niet te lang met inschrijving. Voor meer informatie: **www.rockopnh.nl**.

Opdracht 4

Lees tekst 2.

1. Wat is de functie van de tabel bij de tekst?
   A de aandacht van de lezer trekken
   B de lezer aansporen om iets te doen
   C informatie uit de tekst duidelijker maken of benadrukken
   D nieuwe informatie aan de tekst toevoegen
2. Wat is de functie van de afbeelding bij deze tekst?
3. Voor wie is deze tekst vooral interessant? Leg je antwoord uit.
4. Wat is de beste omschrijving voor het begrip ‘krapte op de arbeidsmarkt’?
   A Er is een grote vraag naar werknemers.
   B Er zijn meer banen dan werknemers.
   C Er zijn meer werknemers dan banen.
   D Er zijn te veel vacatures op de arbeidsmarkt.
5. ‘Zo ontstaat er krapte op de arbeidsmarkt en zullen er steeds meer zogenaamde ‘krapteberoepen’ ontstaan.’ (al. 1) Welke zin wordt hiermee toegelicht?

6 Welke tegenstelling wordt in alinea 1 genoemd?
A krapte in bepaalde beroepen tegenover krapte in algemene zin
B meer vraag naar banen tegenover weinig aanbod van banen
C personeelstekort in de bouw tegenover personeelstekort in de techniek
D verschillen in algemene krapte tegenover stabiele algemene krapte

7 Een algemene krapte zorgt er niet voor dat iedereen een baan kan vinden, omdat …
A de scholen onvoldoende opleidingen aanbieden om krapte te voorkomen.
B een algemene krapte inhoudt dat er in alle beroepen sprake van krapte is.
C er in de meeste beroepen krapte is, maar niet in elk beroep.
D er meer mensen zijn dan er werk is.

8 In alinea 2 is er sprake van een voorwaardelijk verband. Aan welk signaalwoord herken je dit verband?

9 Voor welke doelgroepen geeft Witjes tips in alinea 2? Noteer de doelgroep en de tip.

10 Wat is het belangrijkste doel van deze tekst? Leg je antwoord uit.

11 Wat is de hoofdgedachte van de tekst?
A Een krapte op de arbeidsmarkt biedt meer kansen voor werknemers.
B Een krapte zorgt voor werkgelegenheid; iedereen heeft nu kans op een baan.
C Het is belangrijk om rekening te houden met krapteberoepen en ruime beroepen bij je studiekeuze.
D Op de arbeidsmarkt heerst momenteel een krapte; daarvan moet je profiteren.

12 Lees de titel nog een keer. Past de titel goed bij de tekst? Leg je antwoord uit.

13 Bekijk de lijst met krapte- en ruime beroepen nog een keer. Staat jouw toekomstige beroep in deze lijst? Leg uit of het lezen van deze tekst invloed heeft op je keuze.

Tekst 2

Doelgericht kiezen: krapteberoepen en ruime beroepen

[1] Te weinig mensen voor de vele banen. Dit is wat het UWV, Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen, de laatste tijd vaststelt. Door de groeiende economie zal er zelfs nog meer vraag zijn naar medewerkers, terwijl het aanbod van werknemers niet altijd groot is. Zo ontstaat er krapte op de arbeidsmarkt en zullen er steeds meer zogenaamde 'krapte-beroepen' ontstaan, vertelt het UWV. 'Het lijstje van beroepen met veel vacatures wordt steeds langer', zegt Rob Witjes, hoofd arbeidsmarktinformatie van het UWV. Nu al is er in verschillende sectoren, zoals de bouw en techniek, sprake van een personeelstekort. Witjes verwacht echter dat er rond de zomer een algemene krapte op de arbeidsmarkt zal zijn. Uiteraard verschilt die algemene krapte per jaar, maar over het algemeen zijn er altijd beroepen die structureel krap of ruim zitten.

[2] Zo'n algemene krapte op de arbeidsmarkt wil nog niet zeggen dat iedereen makkelijk een baan zal kunnen vinden. 'Je hebt een aantal beroepen waarvan mensen zullen merken dat ze nog steeds

veel concurrenten hebben op de arbeidsmarkt, zoals administratief medewerker', zegt Witjes. 'Voor deze mensen is het wel van belang dat ze verder gaan kijken qua functies, want er komen volgend jaar nog meer kansen op de arbeidsmarkt dan het afgelopen jaar.' Voor aankomende studenten heeft Witjes ook nog een tip: 'Het is voor aankomende studenten erg belangrijk om de gegevens over krapte- en ruime beroepen eens te bekijken. Als je nog twijfelt, dan kan zo'n lijstje met krapteberoepen en ruime beroepen je ontzettend helpen om een slimme keuze te maken.'

[3] Begin volgend jaar komt het UWV met een prognose waarin staat hoeveel nieuwe vacatures er gedurende het jaar zullen ontstaan. Voor dit jaar was de verwachting een totaal van meer dan 1 miljoen vacatures. Dat gebeurde voor het laatst in 2008, voor de crisis.

Krapteberoepen	**Ruime beroepen**
Timmerlieden, metselaars, stukadoors, loodgieters, schilders, installatiemonteurs, elektromonteurs, werkvoorbereiders	Kantoorassistent, administratief medewerker, administratief-juridisch medewerker, medewerker burgerzaken gemeente
Machinemonteurs, lassers, operators, ontwerpers, constructeurs	Receptionist
Software- en applicatieontwikkelaars, securityspecialisten	Bibliotheekmedewerker
Vrachtwagenchauffeurs, buschauffeurs, transportplanners	Maatschappelijk werker, sociaal-cultureel werker
Verzorgenden, verpleegkundigen	Activiteitenbegeleider
Restaurantkoks, hoveniers, leraren exacte vakken en talen, schoonmakers	Facilitair manager

Naar: nos.nl, maart 2018

Opdracht 5

Lees tekst 3. In alinea 1 is een aantal signaalwoorden weggelaten.

1 Zet de signaalwoorden die in alinea 1 missen op de juiste plek in de tekst. Kies uit: *in plaats van – kortom – daarom – maar.*

2 Wat is de functie van de afbeelding bij tekst 3?

3 Hoe worden mbo'ers in alinea 1 nog meer genoemd?

4 In alinea 1 worden vier vragen gesteld. Wat is de functie van deze vragen?

5 Wat is de voornaamste oorzaak van het tekort aan mbo-mensen?
A Mbo'ers krijgen niet genoeg aanzien met mbo-banen.
B Mbo'ers krijgen niet genoeg betaald van de werkgever.
C Mbo'ers krijgen niet genoeg waardering van iedereen.
D Mbo'ers worden vergeleken met Poolse werknemers.

6 'Daarnaast lijkt het erop dat de Nederlandse werkgevers er goed aan doen een personeelsfunctionaris te zoeken die een of meer Oost-Europese talen spreekt.' (al. 3) Waarom moeten Nederlandse werkgevers een personeelsfunctionaris zoeken die een Oost-Europese taal spreekt?

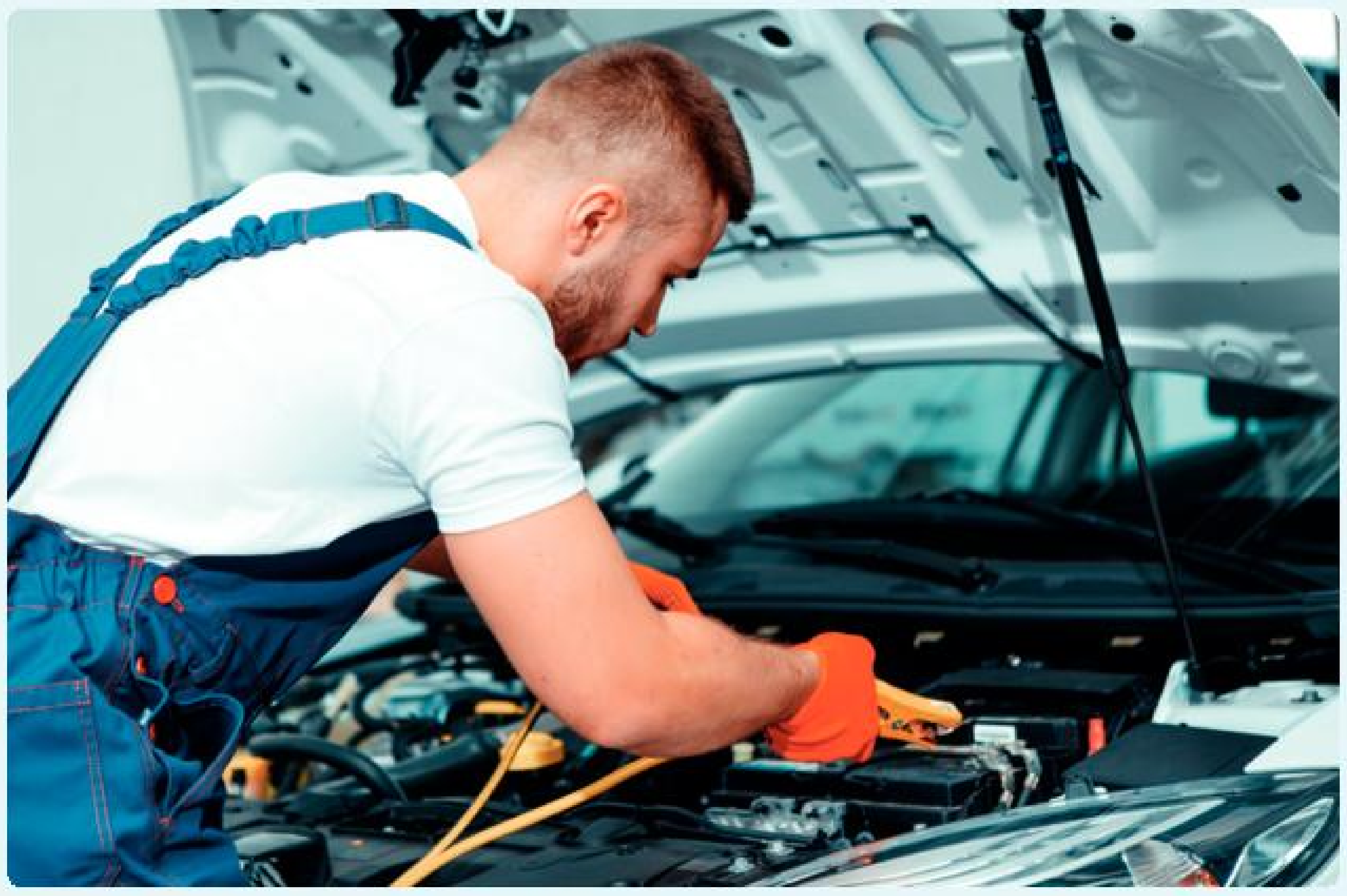
7 Hoe kunnen we ervoor zorgen dat mbo-banen weer aanzien krijgen?
A Er moet bij de mbo'ers een omslag in het denken plaatsvinden.
B Er moet bij ons allemaal een omslag in het denken plaatsvinden.
C Mbo'ers moeten meer betaald krijgen, dan stijgt het aanzien.
D Mbo'ers moeten meer waardering krijgen, dan stijgt het aanzien.

8 Wat wordt er in alinea 4 opgesomd?
9 Noteer alle delen van de opsomming uit alinea 4.
10 Waarom is een omslag in ons denken nodig (al. 4)?
11 'In New York zijn al jaren voorbeelden bekend van loodgieters en kappers die goudgeld verdienen.' (al. 4) Wat betekent 'goudgeld verdienen'?
12 Wat vind jij ervan als mbo'ers meer gaan verdienen dan mensen die vier jaar langer doorgestudeerd hebben? Ondersteun je mening met twee argumenten. Betrek de informatie uit tekst 3 bij je antwoord.
13 Bedenk een passend tussenkopje voor alinea 5.
14 'In Nederland zijn de jonge mensen, leerlingen van het vmbo, de havo en het vwo, helaas nog steeds bezig met het volgen van lange opleidingen.' (al. 5) Waarom wordt het woord 'helaas' hier gebruikt?
A omdat de schrijver het jammer vindt dat wij alleen maar hoge opleidingen doen
B omdat de schrijver vmbo en dan mbo een betere en verstandige keuze vindt
C omdat je met deze lange opleidingen geen praktisch beroep kunt gaan doen
D omdat we op deze manier het tekort aan mbo'ers niet snel oplossen
15 Noteer het voorwaardelijk verband uit alinea 5.
16 Aan welk signaalwoord herken je dit verband?
17 Welke oplossing draagt de schrijver aan voor het herstellen van de waardering van mbo'ers?
18 Wat zou jij een goede oplossing vinden voor het herstellen van de waardering van mbo'ers?
19 Deze tekst bevat geen tabel met informatie. Hoe had deze tekst met behulp van een tabel overzichtelijker gemaakt kunnen worden? Licht je antwoord toe.

Tekst 3

De werkoverall aan: daar is helemaal niks mis mee

(1) De eerste weken van dit nieuwe jaar staan in het teken van de knuffel-mbo'er.
Jarenlang werden de mbo'ers onbegrepen en waren zij ondergewaardeerd, maar nu is het tijd om de mensen met de gouden handjes extra te waarderen. .... wordt er in veel nieuwsitems aandacht besteed aan de voordelen van het volgen van een opleiding op mbo-niveau, ... steeds maar aandacht te schenken aan alle wo'ers en hbo'ers. Veel kranten vertelden ons jarenlang dat Nederland steeds meer hbo'ers en wo'ers telt en dat we ontzettend veel managers hebben. Mooi natuurlijk, ... waar is de vakman of -vrouw toch gebleven? Waar is de loodgieter die de wc weer laat doorspoelen? Waar is de verpleegkundige die voor opa of oma zorgt? ...., waar zijn de mensen die de klus echt kunnen klaren? Het doel van al deze aandacht: meer studenten krijgen voor de mbo-opleidingen!

Waardering
(2) Het was fijn geweest als deze overweldigende liefde voor de mbo'ers een paar jaar geleden al was getoond, want er is inmiddels al een groot tekort aan

vakmensen op mbo-niveau. Een groot deel van de problemen zal eenvoudig kunnen worden opgelost als de werkgever en opdrachtgever de portemonnee trekken. De aantrekkelijkheid van een beroep hangt immers behoorlijk samen met de beloning die ertegenover staat.

(3) Daarnaast lijkt het erop dat de Nederlandse werkgevers er goed aan doen een personeelsfunctionaris te zoeken die een of meer Oost-Europese talen spreekt. Het blijkt tot nu toe namelijk niet mee te vallen om mensen uit het eigen land te interesseren voor het volgen van de juiste mbo-opleidingen. Hoe dat kan? Doordat de waardering ontbreekt voor de beroepen die onze vakmensen uitvoeren. Deze waardering voor hun werk is waarschijnlijk nog wel belangrijker dan geld. Hoog tijd dat deze banen weer aanzien krijgen, zodat de scholieren gestimuleerd worden om een opleiding te volgen voor beroepen als automonteur of timmerman.

Omslag in denken

(4) Om deze waardering te kunnen bereiken, is er een omslag in ons denken nodig. Veel mensen zijn namelijk opgegroeid en opgevoed met het idee dat een hoge opleiding statusverhogend werkt. Daarnaast geloven ze dat een hoge opleiding automatisch betekent dat je meer verdient en dat een hoge opleiding meer kansen biedt op ontwikkeling in de toekomst. Dat beeld zal echter snel (moeten) veranderen. Er zullen namelijk vakmensen komen die veel meer gaan verdienen dan mensen met een kantoorbaan, terwijl die kantoormensen vier jaar langer hebben gestudeerd. In New York zijn al jaren voorbeelden bekend van loodgieters en kappers die ‘goudgeld’ verdienen. In Nederland zou dat ook kunnen gebeuren.

(5) In Nederland zijn de jonge mensen, leerlingen van het vmbo, de havo en het vwo, helaas nog steeds bezig met het volgen van lange opleidingen. Het liefst steeds meer en steeds hoger. Tegelijkertijd zitten honderdduizenden mensen werkloos thuis én zitten we te springen om vakmensen. Misschien moeten we de gevolgen van het tekort aan vakmensen eerst maar eens echt merken. Als je verwarming het bijvoorbeeld een weekje niet doet of als je een maandje moet wachten totdat de wc weer door kan spoelen, dan zal de waardering voor ‘de gouden handjes’ vast wel snel groeien en zal de mbo’er weer in ere hersteld worden!

Naar: tubantia.nl, maart 2018

Ik kan/weet
- uitleggen waarom een afbeelding bij een tekst staat. 1F
- gebruikmaken van de lay-out van een tekst om de tekst beter te begrijpen.

Maak de extra opdrachten online.

Schrijven

Je leert beeld bij een presentatie gebruiken.

Startopdracht

Bekijk de afbeelding van de zes logo's.

1. Waaruit bestaat een logo?
2. Wat is het doel van de logo's?
3. Waarom zou het logo van Fruits du jour deze kleuren hebben?
4. Maak zelf een logo. Je kunt een bedrijf en een product verzinnen, maar je kunt ook een logo maken van je eigen naam. Het logo moet dan ook iets zeggen over de betekenis van je naam.

Theorie

video-uitleg

Beeld bij een presentatie

Bij een presentatie kun je tijdens je verhaal **dia's** laten zien met de belangrijkste informatie. Je kunt bijvoorbeeld een powerpointpresentatie of een Prezi maken. In jaar 1 heb je al geleerd hoe je je dia's het best kunt opmaken.
Je kunt naast je tekst ook afbeeldingen laten zien op je dia's, zoals foto's, tekeningen, schema's, (land)kaartjes, tabellen, grafieken en diagrammen. Gebruik alleen afbeeldingen die iets toevoegen aan je presentatie.

De beelden die je gebruikt, kunnen verschillende functies hebben:
- **De aandacht van je publiek trekken**. Je laat bijvoorbeeld een grappig plaatje of een cartoon zien die gaat over iets wat je gaat vertellen.
- **Nieuwe informatie toevoegen**. In een presentatie over het klimaat laat je bijvoorbeeld een grafiek zien van de temperatuur in de laatste tien jaar.
- **De presentatie beter begrijpen**. Je laat bijvoorbeeld in een presentatie over Berlijn een landkaart zien waarop is aangegeven waar in Europa Berlijn ligt.

Gebruik niet te veel beeld en zorg dat je dia's in één stijl zijn opgemaakt. Kies dus niet te veel verschillende kleuren, lettertypen en lettergroottes.
Soms is het handig om een hand-out uit te delen.

Opdracht 1

Lees tekst 1. De tekst is de inleiding bij een presentatie over een conferentie van jongeren over klimaatdoelen.
Stel je voor dat je over de klimaatdoelen een korte powerpointpresentatie houdt. Je maakt gebruik van vier dia's.

1. Welke drie voorstellen staan in de tekst?
2. Maak een keuze uit de voorstellen die in tekst 1 staan en zoek daarbij een afbeelding.
3. Wat is het doel van de afbeelding op de dia: extra informatie geven, informatie verduidelijken of de aandacht trekken?

Tekst 1

Kleiner wonen en fietsvakanties: zo gaan we de klimaatdoelen wél halen

We gaan onszelf niet meer 'ontdekken' in Zuidoost-Azië, maar tijdens een fietsvakantie in Zuidoost-Limburg. We belonen het rijden in schone auto's en gaan kleiner wonen. Het zijn zomaar drie opvallende voorstellen uit de Jonge Klimaatagenda 2017. Ik wil enkele voorstellen toelichten.

Opdracht 2

Lees tekst 2.

1 Maak een presentatie over de klimaatdoelen van de Europese Unie. Gebruik voor je presentatie de informatie uit tekst 2.
2 Zoek op internet op wat ...
– de CO_2-uitstoot in Europese landen was in 1990.
– welke maatregelen genomen zijn om energieverbruik te verminderen.
– wat het energieverbruik was in 1990 en hoeveel we nu verbruiken.
3 Maak een dia met een grafiek waarin je de ontwikkeling laat zien.
4 Wat is de functie van deze dia?
5 Maak een powerpointpresentatie of Prezi van de informatie. De presentatie bevat minimaal zeven en maximaal tien dia's of velden.
6 Controleer je presentatie. Gebruik daarvoor het feedbackformulier. Dat krijg je van je docent of vind je online.

Tekst 2

20-20-20-doelstellingen

De regeringsleiders van de EU-lidstaten hebben verschillende afspraken gemaakt om de CO_2-uitstoot tot 2050 steeds verder te verlagen. Hiertoe zijn verschillende initiatieven genomen, waaronder de 20-20-20-doelstelling, een klimaat- en energiepakket met regelgeving die ervoor moet zorgen dat de CO_2-uitstoot in het jaar 2020 met 20 procent is afgenomen.
De doelstellingen voor 2020 zijn:

1 20 procent minder CO_2-uitstoot ten opzichte van 1990
2 20 procent minder energieverbruik
3 20 procent van het totale energiegebruik moet afkomstig zijn uit hernieuwbare energie, zoals wind- en zonne-energie

Een van de concrete maatregelen die de Europese Commissie (EC) heeft genomen om de CO_2-uitstoot te verminderen, is het aan banden leggen van de verkoop van vervuilende bestelwagens en personenauto's.
In de voortgangsrapportage van 8 november 2016 concludeerde de Commissie dat de klimaatdoelen voor 2020 waarschijnlijk gehaald zullen worden. Zo lag in 2015 de uitstoot van broeikasgassen 22 procent lager dan in 1990. Ook op andere vlakken boekten de lidstaten vooruitgang. Om aan alle doelstellingen voor 2030 te kunnen voldoen, moet een aantal lidstaten nog extra maatregelen nemen.

Naar: www.europa-nu.nl, op 11 april 2018

Ik kan/weet
• in een presentatie afbeeldingen gebruiken om de aandacht te trekken en de informatie duidelijker te maken.

Maak de extra opdrachten online.

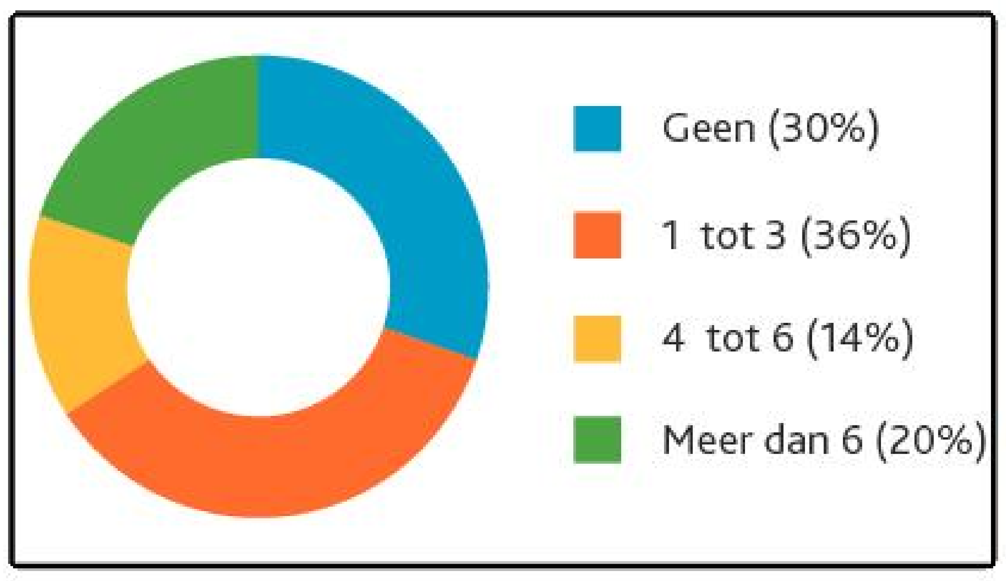
Kijken en luisteren

Je leert over de functie van beelden.

Startopdracht

Bekijk de afbeeldingen. Stel je het volgende voor: je moet bij elke afbeelding een tekst schrijven. De titel bij alle teksten luidt 'Goede doelen'.

1 Waarover zouden de teksten bij de verschillende afbeeldingen gaan?
2 Wat zou het doel van de afbeeldingen bij jouw teksten zijn?

Aantal goede doelen waaraan mensen geven

Theorie

video-uitleg

Functies van beeld

De makers van tv-programma's en filmpjes denken goed na over de beelden die ze uitzenden. Beelden hebben soms meer effect dan de gesproken informatie.

Beelden kunnen de volgende functies hebben:

- **Informatie of uitleg duidelijker maken.** Bijvoorbeeld: Er wordt gezegd hoe je een frisbee moet vasthouden als je gaat gooien. *'Houd de frisbee stevig vast met de duim naar boven en gooi hem weg met een extra spin.'* De beelden laten zien wat er gezegd wordt.
- **Extra informatie geven.** In het journaal wordt bijvoorbeeld gezegd dat er na de aardbeving veel schade is aan de gebouwen. Een landkaart laat zien waar het getroffen gebied ligt. Beelden laten dan zien hoe ernstig de schade is.
- **De kijker beïnvloeden.** Het zien van verdrietige mensen op televisie kan jou als kjker een verdrietig gevoel geven. Als je bijvoorbeeld beelden ziet van een vreselijk geschrokken jongetje tijdens voetbalrellen, dan leef je met hem mee.
- **De aandacht trekken van de kijker.** Door bijvoorbeeld bij een quiz het te winnen bedrag in beeld te brengen, hoopt de maker dat kijkers mee gaan doen.

Een programmamaker kan de functie van de beelden versterken door in te zoomen of een close-up te maken (iets extra groot in beeld brengen). Bijvoorbeeld trillende handen bij een medisch programma of de afmetingen op een litermaat bij een kook-programma.

Opdracht 1

Lees de vragen. Bekijk daarna het fragment van de *Keuringsdienst van Waarde* over brood.

1 Wat is het belangrijkste doel van het programma *Keuringsdienst van Waarde*?
A amuseren B informeren C overhalen

2 Welke vraag wordt in dit fragment beantwoord?

3 'Brood, daar zit wat in!' was vroeger een reclameslogan voor brood. Wat wordt er volgens jou mee bedoeld?
4 Wat is de functie van de beelden van volkorenmeel en wit meel?
5 Noteer een voor- en nadeel van witbrood.
6 Waarom komt de tekst 'gebrande mout' in beeld?
7 Waarom zijn sommige beelden kleiner op een laptop te zien? Let ook op de tekst.
8 De bakker zegt tegen de reporter: 'Je kijkt heel verrast.' Waarom is ze verrast?
9 Welke ingrediënten worden door de blauwe highlights op het etiket onderstreept?
10 Wat maken de cirkeldiagrammen duidelijk?

Opdracht 2

Lees de vragen. Bekijk daarna het fragment van *Nieuwsuur*. In het fragment komen veel verschillende soorten beeldmateriaal voor.
1 Neem de zinnen a tot en met i over in je schrift.
2 Geef voor elk soort beeld aan wat de belangrijkste functie ervan is.

a historische beelden overstroming
b inzoomen op namenlijst slachtoffers
c historische beelden geredde mensen
d overgang oude landkaart – modern beeld van kust
e foto's Deltaplan
f kaartje met ligging Oosterscheldekering
g animatie van plaatsing pijlers
h uitzoomen van één pijler naar meerdere pijlers
i verschillende dieren

Opdracht 3

Lees de vragen. Bekijk daarna het filmpje van Defensie.
1 Waar denk je dat het filmpje over gaat als je de eerste beelden van de zwemmer ziet?
2 Wat is het doel van het filmpje?
3 Volgens de voice-over is de vraag niet 'Wat wil je worden?' maar 'Wie wil je worden?' Leg uit hoe de antwoorden op deze vragen verschillen.
4 Welke drie antwoorden geeft de voice-over op de vraag 'Wie wil je worden?'
5 Geef bij alle drie antwoorden aan welk voorbeeld de beelden hiervan geven.
6 Wat is de functie van de beelden in dit filmpje? Meerdere antwoorden zijn goed.
a de aandacht trekken van de kijker
b de informatie duidelijker maken
c de kijker beïnvloeden
d extra informatie geven
7 Hoe ziet de man in het filmpje eruit en waarom hebben ze hem volgens jou gekozen?
8 Helpen de beelden jou enthousiast te worden om bij Defensie te gaan werken? Licht je antwoord toe.
9 Het zwemmen komt steeds in het filmpje terug. Met welk doel zwemt de man in verschillende gebieden?
10 Waar komt de zwemmer uiteindelijk uit?
11 Wat wordt volgens jou bedoeld met de slogan 'Word groter dan jezelf'?

Ik kan/weet
- welke functies beelden kunnen hebben.

Maak de extra opdrachten online.

Spreken en gesprekken

Je leert overleggen en besluiten nemen.

Startopdracht

Lees de WhatsAppberichten op de afbeelding.
1. Anne heeft de groepsapp aangemaakt. Wat is het doel van dit WhatsAppgesprek?
2. Hoe wil Anne dat doel bereiken?
3. Is dat doel bereikt?
4. Wat zou jij in Annes plaats doen?

Wat geven we Stef?

Anne: Zullen we Stef een gezamenlijk cadeau geven?

Jotte: Moeilijk. Geld?

Jard: Geld voor een scooter?

Mare: Wij doen niet mee. Wij geven al een zonnebril. Die wil hij toch?

Anne: Geld vind ik zo onpersoonlijk. We kunnen iets leuks voor in de vakantie geven: e-reader, een ticket voor een festival?

Jean Luc: Lowlands vind ik leuk, maar dat is nog best duur. Dan wil ik mee!

Jan: En dat is zeker níét duur, haha. Liever geef ik iets waar hij langer plezier van heeft. 😂

Jotte: Ik weet het niet hoor, beslissen jullie maar. 🙃

Theorie

video-uitleg

Overleggen en besluiten nemen

Als je met klasgenoten of collega's op je werk samen iets doet, is het nodig om te overleggen. Iedereen kan in zo'n overleg zijn mening geven en samen neem je vervolgens een besluit. Soms word je het in een overleg niet met elkaar eens. Als dat zo is, moet je toch proberen samen een besluit te nemen. Kies dan de oplossing waarmee de meesten het eens zijn.
Bij een overleg maak je afspraken over drie onderwerpen:
- Actie: wat gaan we precies doen?
- Taakverdeling: wie gaat wat doen?
- Planning: wanneer moet iets af zijn?

Zo overleg je en neem je een besluit
- Zeg een voor een wat je wilt doen of welke oplossing je hebt bedacht. Alle deelnemers moeten reageren.
- Als jullie het niet met elkaar eens zijn, kies dan samen de beste oplossing.

- Bij het nemen van een besluit zijn een paar dingen belangrijk:
  - Houd met iedereen rekening, want iedereen is in het overleg even belangrijk.
  - Verdeel de taken eerlijk: dus niet één persoon alle minder leuke taken laten doen.
  - Je kunt niet altijd je zin krijgen; je moet ook kunnen toegeven.
  - Blijf altijd beleefd.

Opdracht 1

Deze opdracht doe je samen met twee klasgenoten.
Waarom heb jij aardrijkskunde gekozen, Duits of Nask? Was je er goed in, vond je het een leuk vak of heb je dat vak nodig voor je studie later? Natuurlijk leer je van alles, ook dingen die niet per se nuttig zijn, maar die wel bijdragen aan je algemene kennis en persoonlijke ontwikkeling. Dat kan ook het doel zijn.

1 Neem het schema over met de drie categorieën. Vul het aan met de vakken die je volgt. Overleg met elkaar in welke categorie de vakken thuishoren.
2 Welke categorie vinden jullie het belangrijkst?
3 Stel je voor dat jullie een extra vak zouden mogen toevoegen. Overleg met elkaar wat jullie zouden willen leren of doen en kom tot een gezamenlijke keuze.

Vak	Nuttig voor later	Algemene kennis	Persoonlijke ontwikkeling
Nederlands			
Engels			
Extra vak			

Opdracht 2

Deze opdracht doe je samen met je klasgenoten. Eerst wordt de klas verdeeld in vier of vijf groepen van maximaal zes leerlingen. Elk groepslid krijgt een nummer: 1 tot 6. Lees de opdracht helemaal door.
Jullie organiseren in de laatste schooldagen altijd een goededoelenmarkt met een verkoop van hapjes, tweedehandsspullen en workshops. Jouw klas mag bepalen naar welk goed doel de opbrengst gaat. Dit doel moet morgen bekendgemaakt worden.

1 Zoek informatie over ten minste zeven goede doelen.
2 Maak een afspraak over de te volgen procedure.
3 Maak met je groepje een top drie van de goede doelen.
4 De nummers 1 gaan bij elkaar zitten, net als de nummers 2 enzovoorts. Overleg met elkaar welke doelen voor de goededoelenmarkt in aanmerking komen en welke voorstellen afvallen. Je houdt opnieuw een top drie over.
5 De groepjes gaan weer bij elkaar zitten en rapporteren de uitkomst aan hun groep. Overleg met elkaar, noem de argumenten en bepaal welk van de overgebleven doelen jullie het beste vinden.
6 De klas beslist door middel van stemmen. Elke groep mag één stem uitbrengen.
7 Hoe is het overleg verlopen? Gebruik voor de beoordeling het feedbackformulier. Dat krijg je van je docent of vind je online.

Ik kan/weet
- deelnemen aan een overleg. 2F

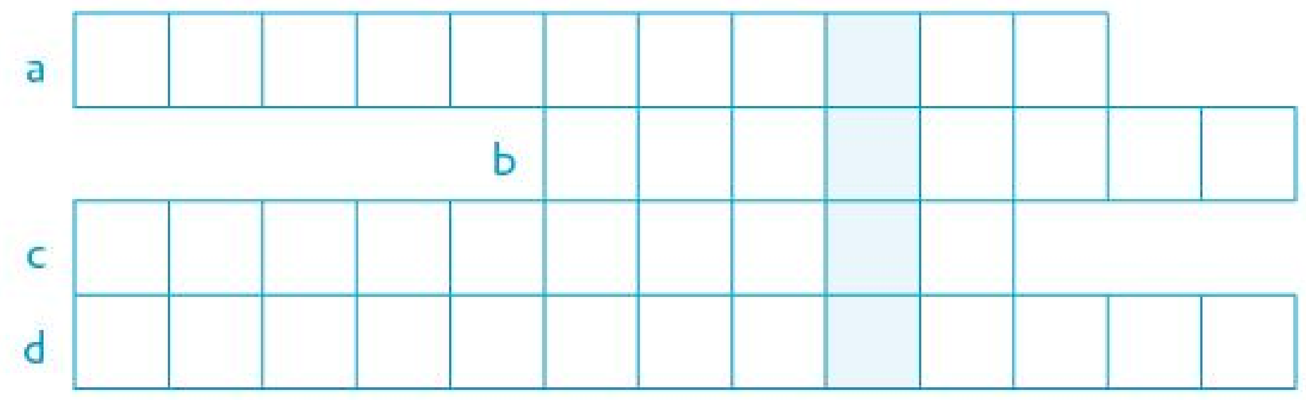
Maak de extra opdrachten online.

Woordenschat

Je leert begrijpen wat er staat.

Startopdracht

1 Vul de woorden in de puzzel in.
a Macaroni, penne en lasagne zijn … van pastasoorten.
b ‘Penalty’ is een … van ‘strafschop’.
c In de zin ‘Tess kamt haar haar’ zitten twee ….
d ‘Warm’ en ‘koud’ vormen een ….

2 Welk woord lees je van boven naar onder in de blauwe vakjes?

Theorie

video-uitleg

Begrijpen wat er staat

Om een tekst goed te begrijpen, moet je zorgvuldig lezen. Je hebt verschillende manieren geleerd om de tekst beter te begrijpen.
Let op:
- synoniemen, omschrijvingen, voorbeelden, tegenstellingen, voor- en achtervoegsels en bekende woorddelen om de betekenis van moeilijke woorden te vinden.
- figuurlijk taalgebruik: bedoelt de schrijver wel precies wat er staat?
- woorden met meerdere betekenissen (homoniemen): welke betekenis past in de tekst?
- overdrijft de schrijver of gebruikt hij ironie?

Gebruik een (online) woordenboek als je niet zeker bent van de betekenis van belangrijke woorden.

Opdracht 1

Wat betekenen de onderstreepte woorden? Gebruik de aangegeven woordraadstrategieën.

1 achtervoegsel — Sander liep een beetje doelloos rond in de stad.
2 voorvoegsel — Met jouw opmerking heb je mij onbedoeld pijn gedaan.
3 homoniemen — Zijn doel (a) was om de bal in het doel (b) te schieten.
4 tegenstelling — Heb je dat glas doelbewust gebroken of per ongeluk?
5 synoniem — Mila rende recht op de doelvrouw af, maar de keepster hield de bal tegen.
6 samenstelling — Ouderen zijn niet de doelgroep van skateboardverkopers.
7 omschrijving — Dit wasmiddel is doeltreffend, want het werkt heel goed om vlekken te verwijderen.

Opdracht
2

Lees tekst 1.

1 Noteer de woorden 1 tot en met 12 uit de tekst onder elkaar.
2 Gebruik de woordraadstrategieën om de betekenis van de woorden te vinden en schrijf die achter de woorden. Gebruik alleen het (online) woordenboek als je de betekenis niet op andere manieren kunt vinden.
3 Kies van de homoniemen de betekenis die in de tekst past.
a verbouwen (al. 1):
A anders bouwen B in elkaar slaan C op de akker laten groeien
b missie (al. 6):
A speciale opdracht
B verspreiding van het geloof onder ongelovigen
C zending met een bijzonder doel
c kolonie (al. 7):
A groep bij elkaar levende dieren
B nieuwe woonplaats in vreemd gebied
C vakantieterrein voor zieke kinderen

Tekst 1

Reisdoel: Mars

(1) Wie ooit op Mars wil wonen, kan nu op een kaart zien waar hij moet zijn. Onderzoekers van de Wageningen Universiteit zochten uit waar de eerste bewoners van de planeet het best kunnen overleven. De toekomstige Marsbewoners moeten hun eigen groente verbouwen. Om de beste plek te vinden, bekeek onderzoeker Wieger Wamelink kaarten met informatie over de (1) bodemsamenstelling.

Gemiddeld 60 graden onder nul

(2) Het laten groeien van groente is mogelijk, maar moet wel binnen gebeuren. 'Dit komt doordat er bijna geen dampkring is. Het is er steenkoud, gemiddeld 50-60 graden onder nul. De (2) kosmische straling is bovendien zo (3) intens dat je je ertegen moet beschermen', zegt Wamelink.

De kaart in 3D

(3) (4) In principe is het nu al mogelijk om aardappels, bonen, erwten, tuinkers, rucola, wortels en tomaten te verbouwen op Mars, maar het gebeurt nog niet. Ook kunnen wormen, die belangrijk zijn bij (5) groenteteelt, daar leven. 'We maakten ons eerst zorgen over die wormen. Het zand op Mars is zo scherp als glas: dat kan een probleem zijn als ze het binnenkrijgen.' Wat nog niet lukt, is spinazie. Het houden van vee kan (6) evenmin, omdat dat te veel ruimte inneemt.

Giftige gassen

(4) Gebieden op grote hoogte, zoals de vulkaan Olympus Mons, zijn niet (7) leefbaar. Ook zijn er op sommige plekken giftige stoffen. 'De planten gaan dood als ze daarmee (8) in aanraking komen. Voor de astronauten is het ook vervelend, want hun pakken (9) oxideren ervan en een roestig pak beweegt lastig.'

(5) Vlakker laagland is vaker geschikt. Mensen moeten wel in een ondergrondse woning wonen om zich te beschermen tegen de dodelijke straling op de planeet.

Ondergrondse woning op Mars

(6) Volgens Wamelink is het niet de vraag óf mensen op Mars gaan wonen, maar wanneer. 'Na 2030 zal de eerste missie naar Mars worden uitgevoerd. Ik ben ervan overtuigd dat in 2100 de eerste onderzoekers daar wonen en werken.'

(7) Zowel de VS en China (die niet zozeer geld willen verdienen) als de (10) commerciële ruimtevaartbedrijven SpaceX en Blue Origin hebben plannen voor (11) bemande missies naar Mars. NASA wil er wetenschappelijk onderzoek doen en SpaceX-topman Elon Musk denkt aan het (12) vestigen van een Marskolonie.

Naar: www.nos.nl, op 27 februari 2018

Opdracht 3

Hoe zijn de zinnen bedoeld? Kies uit: *letterlijk – figuurlijk – ironisch – als overdrijving*.

1 Lekker handig dat je bent vergeten je op te geven voor de beroepenvoorlichting!
2 Door al dat gezeur wordt je moeder boos en schiet je je doel voorbij.
3 Schiet nou eens op: ik sta al de hele dag op je te wachten!
4 Duco was uit het veld geslagen door de nederlaag van zijn basketbalteam.
5 Met deze fles afwasmiddel kun je oneindig veel afwassen.
6 Kai raakte de bal zo slecht dat hij het doel voorbij schoot.

Opdracht 4

Lees tekst 2.

1 Noteer de volgende betekenissen onder elkaar.

– basis	– snel
– echte	– standvastige, onveranderlijke
– gezichts-	– vooral
– handicap	– wennen aan de omgangsvormen van de omgeving
– hulp	– iemand die in uniform werkt

2 Noteer achter de woordbetekenissen het juiste woord. Kies uit de onderstreepte woorden of uitdrukkingen 1 tot en met 10 uit de tekst.
3 Zijn 'puppypleeggezinnen' (al. 1) en 'fokgastgezinnen' (al. 2) synoniemen? Licht je antwoord toe.
4 Welke omschrijving voor 'geleidehondenschool' (al. 2) staat er in de tekst?
5 Zoek op wat een 'posttraumatische stressstoornis' (al. 3) is.
6 Hoe denk je dat een 'buddyhond' (al. 3) iemand met PTSS kan helpen?
7 Is 'tegen dingen aanlopen' (al. 5) letterlijk of figuurlijk bedoeld?
8 Wat wordt bedoeld met een 'e-learningprogramma' (al. 5)?
9 Zou jij dit goede doel willen ondersteunen? Licht je antwoord toe.

Tekst 2

KNGF Geleidehonden zoekt puppypleeggezinnen

(1) Jaarlijks worden er ongeveer 200 pups geboren bij KNGF Geleidehonden. (1) Met name de komende maanden zijn er flink wat jonge honden die hun nest gaan verlaten. Voor deze pups zoekt de organisatie (2) op korte termijn puppypleeggezinnen. Deze vrijwillige gezinnen zorgen het eerste levensjaar voor de pup en bereiden hem voor op zijn (3) daadwerkelijke opleiding tot geleidehond. Deze knappe honden kunnen namelijk niet zomaar iemand met een (4) beperking bijstaan, maar daar gaat heel wat aan vooraf. U kunt een belangrijk deel uitmaken van dit bijzondere traject door een pup van KNGF Geleidehonden op te voeden voordat hij naar school gaat.

(2) KNGF Geleidehonden fokt al zijn geleidehonden zelf. De pups worden geboren bij fokgastgezinnen in huis, waar de moederhond woont. Als de pups 7,5 weken oud zijn, gaan ze naar een puppypleeggezin. Daar blijven ze ruim een jaar totdat ze hun opleiding tot geleidehond starten op de geleidehondenschool

in Amstelveen. Tijdens deze periode kan de jonge hond veilig opgroeien, goede hondenmanieren leren en aan alles wennen waar hij later als geleidehond mee te maken krijgt, zoals openbaar vervoer, kinderen en andere dieren. Het puppypleeggezin is het (5) fundament van de opleiding tot geleidehond.

Een prachtig doel

(3) Ingrid Nijman, hoofd van de afdeling Puppy- en Pleeggezinnenzorg: 'Puppypleeggezinnen dragen een bijzonder steentje bij aan een prachtig doel; mensen

met een beperking meer zelfstandigheid geven met een speciaal opgeleide hond.' Als de geleidehond aan zijn basisopleiding bij KNGF Geleidehonden begint, wordt er bekeken of de hond blindengeleidehond wordt voor iemand met een (6) visuele beperking, (7) assistentiehond voor naast de rolstoel, autismegeleidehond voor een kind met autisme of buddyhond voor een (8) (oud-)geüniformeerde met een posttraumatische stressstoornis (PTSS).

Kennismakingsgesprek

(4) 'Het opvoeden van een KNGF-pup gaat niet vanzelf', vertelt Ingrid Nijman. 'Het kost tijd en aandacht, maar het is ook ontzettend leuk werk. Het is fantastisch om te zien hoe zo'n kleine pup zich ontwikkelt tot een (9) stabiele, gehoorzame volwassen hond, die daarna getraind kan worden als geleidehond.' Als belangstellenden zich aanmelden als pleeggezin en een vragenlijst hebben ingevuld, komt een instructeur van Puppy- en Pleeggezinnenzorg langs voor een kennismakingsgesprek. 'Daarin bespreken we de verwachtingen van beide zijden', vertelt Ingrid. 'Verder is dit gesprek belangrijk om een goede match te kunnen maken met een pup. Vanaf de geboorte kijken we al goed naar de karaktereigenschappen van een hond.'

Pleeggezin staat er niet alleen voor

(5) Wie een pup van KNGF Geleidehonden mee naar huis krijgt, staat er niet alleen voor. Elk pleeggezin krijgt een instructeur toegewezen die regelmatig op bezoek komt en ondersteunt bij de opvoeding. Puppypleeggezinnen kunnen altijd contact opnemen met het servicebureau als ze vragen hebben of tegen dingen aanlopen. Daarbij krijgen ze toegang tot een e-learningprogramma, de noodzakelijke handleiding voor elk puppypleeggezin. Hierin is alles te lezen over de opvoeding en de (10) socialisatie van de pup.

Naar: www.goededoelen.nl, op 20 februari 2018

Opdracht
5

Los de rebus op.

Ik kan/weet

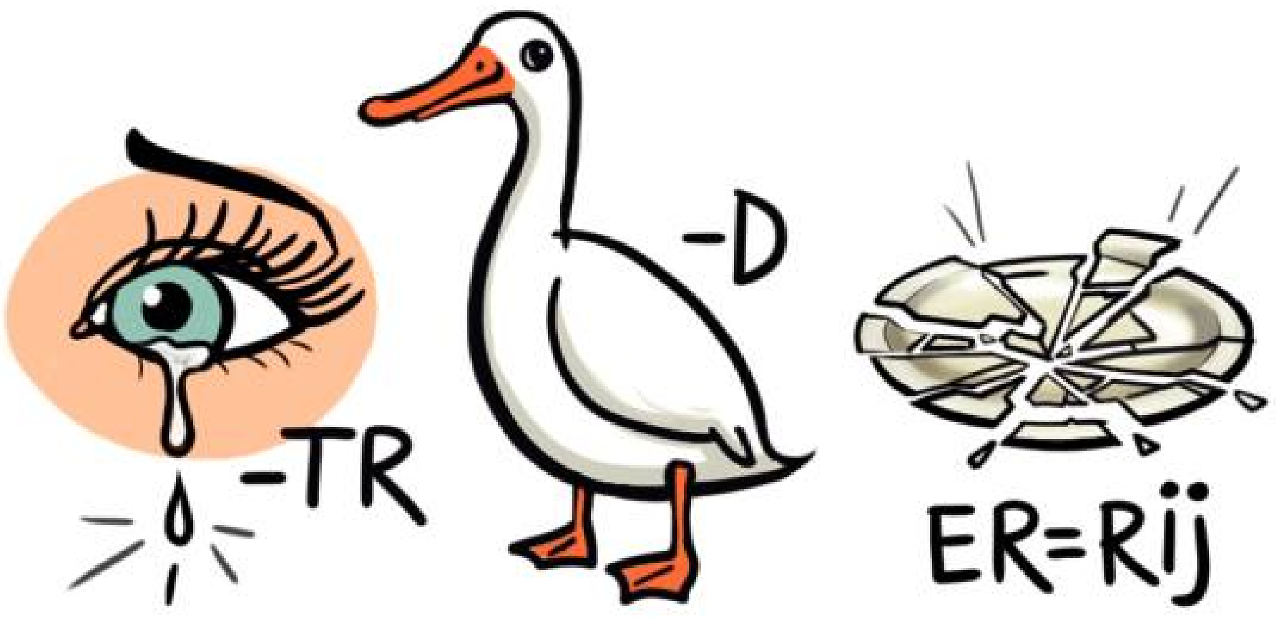
- de betekenis van een onbekend woord in de tekst of in een woordenboek vinden. 2F
- de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit deze paragraaf.

Maak de extra opdrachten online. Daar vind je ook de woordenlijst.

Taalverzorging
spelling

Je leert over koppelteken en trema.

Startopdracht Los de rebus op.

Theorie

video-uitleg

Koppelteken en trema

Je hebt geleerd dat in **samenstellingen** woorden die samen één begrip vormen, aan elkaar zijn geplakt. Ook heb je geleerd dat je soms tussenletters moet gebruiken.
Bijvoorbeeld: *doelgroep*, *plannenmaker*, *groepsuitje*.

Soms komen in een samenstelling twee klinkers naast elkaar te staan die meestal samen één klank vormen. Om te voorkomen dat het woord verkeerd wordt uitgesproken, gebruik je dan een **koppelteken**: een liggend streepje.
Bijvoorbeeld: *familie-uitje*, *auto-expert*, *na-apen*, maar *knieoperatie*, *pizzaoven*.

Ook in woorden die **géén samenstelling** zijn, kunnen twee klinkers naast elkaar verwarrend zijn als ze bij verschillende lettergrepen horen. Dan gebruik je een **trema** om te voorkomen dat het woord verkeerd wordt uitgesproken: twee puntjes boven een letter.
Bijvoorbeeld: *poëzie*, *zeeën*, *geëxperimenteerd*, *beëindigen*, maar *beangstigen*.

De regel is dus: samenstelling → koppelteken, geen samenstelling → trema.

Opdracht 1

1 Neem de tabel over.

Samenstelling	Geen samenstelling

2 Noteer de woorden in de juiste kolom.
bedoeling – beëindigen – doelen – doelgroep – doelloos – doeltje – eindbestemming – eindelijk – havo-examen – navertellen – schietschijf – voetbaldoel

Opdracht
2

Noteer de samenstelling die je van de woorden kunt maken.
Gebruik een koppelteken waar dat moet.

1	chocolade + industrie	**5**	karate + expert	**9**	wiskunde + opdracht
2	mini + orkest	**6**	camera + angst	**10**	foto + update
3	ski + ervaring	**7**	menu + idee	**11**	keuze + uur
4	reclame + actie	**8**	accu + oplader	**12**	auto + ontwerp

Opdracht
3

Neem de woorden over en gebruik een trema waar dat moet.

1	Iranier	**5**	beinvloeding	**9**	coordinator
2	siesta	**6**	beargumenteren	**10**	smeuig
3	stadion	**7**	yogaen	**11**	geordend
4	geinstalleerd	**8**	reunie	**12**	geepileerd

Opdracht
4

Lees de tekst. Neem de onderstreepte woorden over. Gebruik een koppelteken of een trema waar dat moet.

Gamen voor een goed doel

Dit weekend spelen 28 jongeren uit Hengelo 24 uur lang (1) computergames. De (2) Hengeloers spelen de (3) gamemarathon in teams, waarbij ze verschillende (4) strategieen uitproberen. Tijdens het (5) gameevenement kun je een spelletje (6) meespelen tegen een vrijwillige bijdrage. De (7) nettoopbrengst van de actie is bestemd voor weeskinderen in (8) Oekraine. Op YouTube staat een (9) videoimpressie van de actie van vorig jaar. Toen haalden de jongeren ruim 2000 euro op. Lijkt het jou wat om mee te doen? Als je

(10) geinteresseerd bent, stuur dan even een berichtje naar harry@debuurtkeet.nl. Geef dan ook aan of je wilt (11) meeeten, want voor soep en broodjes wordt gezorgd.

Opdracht
5 ✱

Je gebruikt ook een koppelteken in samenstellingen met als eerste deel een cijfer, een symbool of een afkorting die je als losse letters uitspreekt.
Bijvoorbeeld: *89-jarige*, *€-biljet*, *ov-kaart*.

Schrijf de woorden die samen één woord vormen, op de juiste manier aan elkaar.
1. Wat is het doel van deze 2 wekelijkse tv reclame?
2. Op de collecte bus voor de dieren bescherming staat het CBF keurmerk.
3. De garage eigenaar verkoopt ook BMW motoren en motor helmen.
4. Tom is ge emigreerd naar Hongarije om een jongere camping te beginnen.
5. Hoe spreek je het @ teken in een mail adres eigenlijk uit?
6. In het maatschappij leer lokaal hangt een PvdA poster.

Ik kan/weet • trema's en koppeltekens gebruiken in samenstellingen en afleidingen. 3F

Maak de extra opdrachten online.

Taalverzorging
spelling

Je leert schrijven zonder fouten.

Startopdracht

Bekijk de afbeelding
Het doel van de afbeelding kan zijn:
A Automobilisten waarschuwen dat er schoolkinderen kunnen oversteken.
B Toekomstige leerlingen overhalen om hier naar school te komen.

1 Welk doel zal de school vermoedelijk niet bereiken?
2 Hoe had de school dit kunnen voorkomen?

Theorie

video-uitleg

Schrijven zonder fouten

In sommige gevallen is een foutloze spelling extra belangrijk. Bijvoorbeeld als je voor school een verslag of examenopdracht schrijft.

Zo zorg je voor zo min mogelijk fouten

- Maak je zinnen niet te lang en gebruik geen ingewikkelde woorden of zinnen.
- Controleer je tekst op slordigheden:
  - Heb je geen letters vergeten?
  - Beginnen alle namen en zinnen met een hoofdletter?
  - Heb je woorden aan elkaar geschreven die aan elkaar moeten?
  - Heb je koppeltekens en trema's gebruikt waar dat moet?
  - Staan de leestekens op de goede plaats?
- Controleer de werkwoorden met het schema voor de werkwoordspelling op bladzijde 212:
  - Welke werkwoorden zijn allemaal persoonsvormen?
  - Zijn de persoonsvormen geschreven volgens de regels?
  - Zijn de andere werkwoorden juist gespeld?
- Gebruik de spellingcontrole van je computer, maar onthoud dat de spellingcontrole niet alle fouten ontdekt en zelf ook weleens fout zit.
- Laat iemand anders je tekst controleren op taal- en spelfouten.

Opdracht
1

1 In de zinnen *a* tot en met *f* staat in elke zin één fout die de spellingcontrole niet heeft ontdekt. Verbeter de fouten.
a Stan word opgeleid tot restaurantkok.
b De brandweer liet het pand gecontroleerd uitbrandden.
c Ik vind verpleegkunde de interessantste vervolg opleiding.
d Alleen Maja heeft het goede antwoordt gegeven.
e Meneer pronk geeft training bij voetbalclub Helpman.
f Hoeveel heeft de actie voor het Rode Kruis opgebracht.

2 Hoe komt het dat de spellingcontrole de fouten niet heeft ontdekt?
3 In zin *a* en *e* heeft de spellingcontrole een rood kriebellijntje gezet, terwijl de woorden wel goed zijn gespeld. Hoe komt het dat de spellingcontrole daar fout zit?

Opdracht 2

Lees de tekst. Het is een gedeelte uit een sollicitatiebrief van Wesley voor een bijbaan in de kinderboerderij. Verbeter de zestien fouten.

> Mijn naam is Wesley. Ik ben 17 jaar en kom uit almere. Toen ik op de basischool zat, was ik al geïnterreseerd in dieren. We hadden thuis een tammen rat en kanarie's. Ik werd altijd door me buren gevraagd om de hond uit te laten. Ook ree ik paard en ik heb jarenlang een ponytje verzorgt in de manege. Dat is ge-eindigd, omdat mijn broer het overnam.
> Het lijkt me geweldig om hulp kracht te worden in de kinderboerderij. Natuurlijk ben ik niet bang om mijn handen uit mijn mauwen te steken. Ik heb zin om hokken schoon te maken dieren te voeren, en activiteiten voor kinderen te organiseren.
> U mag de manege eigenaar bellen. Hij verteld graag meer over hoe ik werk.

Opdracht 3

Leg het verschil in betekenis uit tussen de *a*- en de *b*-zin.

1 *a* Gratis katten kussen. *b* Gratis kattenkussen.
2 *a* Word jij onze ronde miss? *b* Word jij onze rondemiss?
3 *a* Te koop: vuile wasmand. *b* Te koop: vuilewasmand.
4 *a* Bod van 100 euro voor hond. *b* Bot van 100 euro voor hond.

Opdracht 4

Je hebt met een kraslot 10.000 euro gewonnen! Je besluit de helft aan een goed doel te geven. De andere helft houd je zelf.

1 Schrijf in een tekst van 125-150 woorden aan welk doel jij het geld geeft en waarom, en wat jij met de rest doet.
2 Controleer of je geen spelfouten hebt gemaakt. Verbeter zo nodig de fouten.
3 Laat een klasgenoot jouw tekst nog eens controleren.

Opdracht 5

Oefenen met werkwoordspelling

Noteer de juiste vorm van de werkwoorden die tussen haakjes staan. De tijd van de pv('s) staat voor de zin.

1 (tt) Ezra's coach ... (willen) dat zij haar record op de schoolslag ... (verbeteren).
2 (tt) Joey en Sam hebben lege flessen ... (inzamelen) en ze hebben daarmee 200 euro ... (verdienen) voor het goede doel.
3 (vt) De jagers ... (schieten) in de lucht, waarna de ree ... (wegvluchten).
4 (tt) De paardenfokker ... (ontkennen) dat hij de dieren heeft ... (verwaarlozen).
5 (tt) ... (Beantwoorden) jij appjes onder het eten of ... (worden) je moeder dan boos?
6 (vt) We ... (worden) … (verrassen) met een ... (uitbreiden) lunch.

Ik kan/weet
- waar ik op moet letten om zo min mogelijk fouten te maken.

Maak de extra opdrachten online.

Praktijkopdracht

Welverdiende zomervakantie

Zomervakantie is leuk, maar het is nog leuker als je wat geld hebt. Wat voor werk kun je zoal doen in de zomer? Wat zijn de ervaringen van anderen met vakantiewerk? En hoe zorg je voor een goede balans tussen werk en vrije tijd?

Bij deze praktijkopdracht maken jullie een tijdschrift over werk en vrije tijd in de zomervakantie. Hiervoor schrijven en gebruiken jullie verschillende soorten teksten, zoals artikelen, een interview met een scholier die ervaring heeft met vakantiewerk, advertenties voor vakantiewerk, uitgaanstips enzovoort. Kortom, jullie maken een zonnige glossy over werk en vakantie.

Bij deze opdracht breng je de volgende theorie in de praktijk:
- *Lezen*: Lay-out van een tekst
- *Spreken en gesprekken*: Overleggen en besluiten nemen
- *Taalverzorging*: Schrijven zonder fouten

Het stappenplan voor de opdracht krijg je van je docent of vind je online.

Wat heb je geleerd?

Leerstofoverzicht

Lezen	• Ik kan uitleggen waarom een afbeelding bij een tekst staat. 1F • Ik kan gebruikmaken van de lay-out van een tekst om de tekst beter te begrijpen.
Schrijven	• Ik kan in een presentatie afbeeldingen gebruiken om de aandacht te trekken en de informatie duidelijker te maken.
Kijken en luisteren	• Ik weet welke functies beelden kunnen hebben.
Spreken en gesprekken	• Ik kan deelnemen aan een overleg. 2F
Woordenschat	• Ik kan de betekenis van een onbekend woord in de tekst of in een woordenboek vinden. 2F • Ik weet de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit deze paragraaf.
Taalverzorging spelling	• Ik kan trema's en koppeltekens gebruiken in samenstellingen en afleidingen. 3F
Taalverzorging spelling	• Ik weet waar ik op moet letten om zo min mogelijk fouten te maken.

Zo bereid je de toets goed voor

- Zorg ervoor dat je weet welke paragrafen in de toets voorkomen.
- Zorg ervoor dat je weet hoe je de verschillende paragrafen moet leren: moet je dingen uit je hoofd leren of moet je de leerstof kunnen gebruiken?
- Leer van je fouten: welke opdrachten gingen nog niet goed? Maakte je fouten omdat je iets niet begreep, waren het slordigheden of wist je bij deze opdrachten niet hoe je ze moest maken?
- Lees de theorie nog eens goed door. Begrijp je alles? Bekijk de theorievideo's voor extra uitleg.
- Maak de opdrachten die je lastig vond nog een keer. Je kunt online extra oefenen.

Maak de oefentoets online om te controleren of je klaar bent voor de toets. Succes!

Poëzie en

fictie

Inhoud

A Rauw en realistisch

Opdracht 1

1. Sommige jongeren komen ernstig in de problemen door de keuzes die ze maken. Geef daarvan drie voorbeelden.
2. Vind je het goed dat er boeken en films over dit soort onderwerpen gemaakt worden? Waarom?
3. Wat is het verschil tussen iets slechts *doen* en een slecht mens *zijn*?

Opdracht 2

Lees tekst 1 en 2. Het zijn twee fragmenten uit *54 minuten* van Marieke Nijkamp.

1. Autumn verbaast zich er niet heel erg over dat haar broer de schutter is. Waarom niet, denk je?
2. Welke herinnering heeft Autumn in tekst 1 aan haar broer?
3. Waarom is deze flashback belangrijk?
4. Hoe komt het dat Autumn en Tyler allebei heel verschillend reageren op de dood van hun moeder?
5. 'Daders zijn vaak ook slachtoffers' wordt weleens gezegd. Vind je deze uitspraak ook voor Tyler gelden? Leg je antwoord uit.

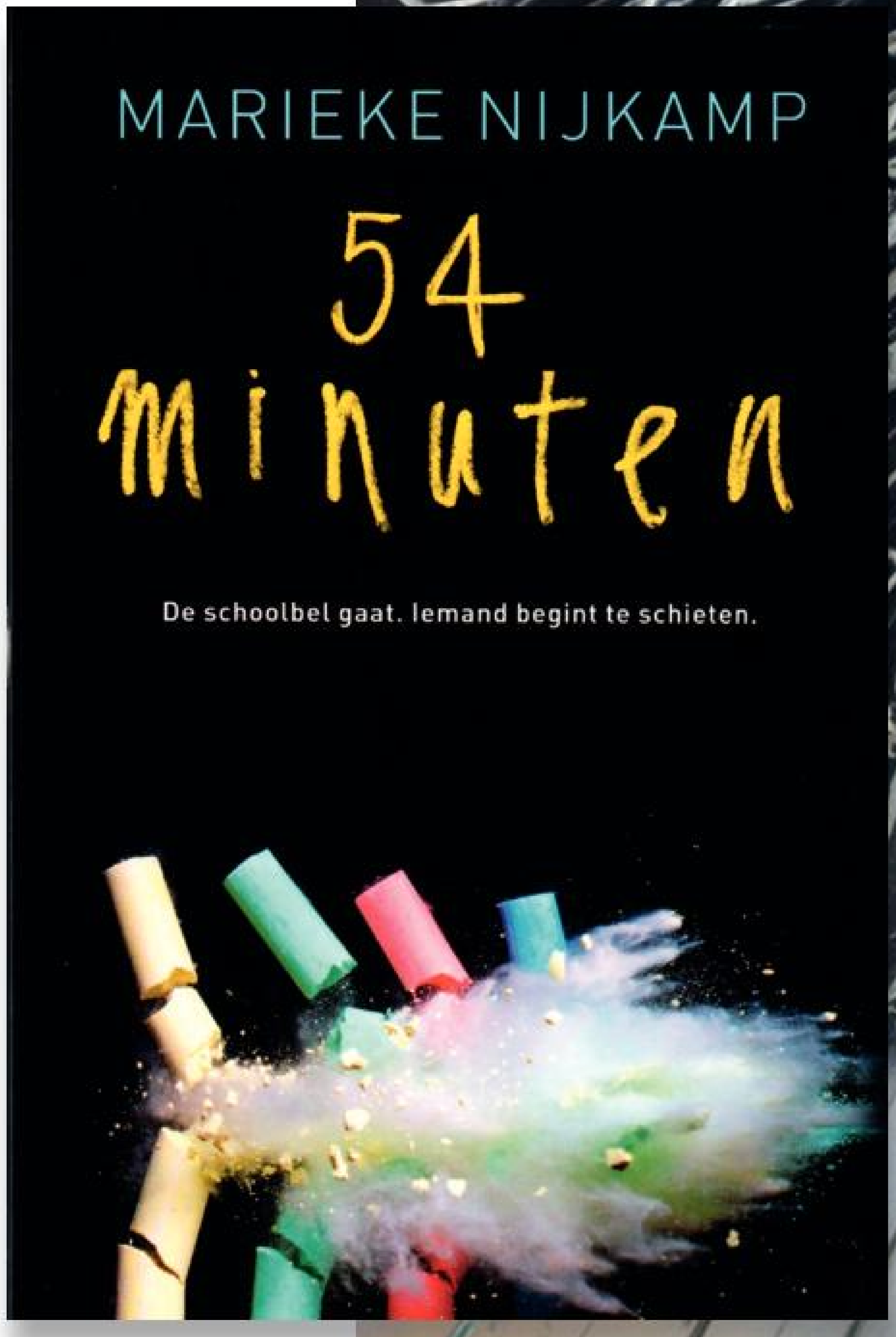
Begrippen

Flashback Een sprong terug in de tijd. Er wordt iets beschreven wat eerder is gebeurd (bijvoorbeeld doordat iemand zich iets herinnert).

Tekst 1 (niveau 2)

54 minuten

De leerlingen van Opportunity High School in Amerika verzamelen zich op hun eerste schooldag van het nieuwe jaar in de aula om naar de toespraak van de directeur te luisteren. Plotseling begint een leerling te schieten. Het is Tyler, de broer van Autumn, die na het overlijden van hun moeder voor het eerst weer naar school gaat. Autumn (ik-persoon) en haar vriendin Sylv zoeken steun bij elkaar.

Sylv gilt. Haar handen voelen koud in de mijne als ik haar naar me toe trek. Haar ogen schieten heen en weer. Een paar treden boven ons, aan de andere kant van het gangpad, laat Asha haar boeken vallen. Ze slaat haar armen om haar middel, en duikt als een kleurige exotische vogel in elkaar. Er gaat een schok door haar heen als er weer een schot klinkt. Instinctief loopt ze terug naar ons.
Leerlingen verdringen zich om zo snel mogelijk bij Tyler vandaan te komen. Ze klimmen over stoelen naar de andere kant van de aula, maar daar is het gedrang net zo erg.
De deuren naar de gang zitten op slot. De nooduitgangen lijken ook op slot te zitten. Via de deuren achter het podium kom je in de coulissen, niet verder.
We kunnen niet weg uit de aula.
Beneden bij het podium verschuilen enkele pechvogels zich tussen de stoelen, of ze zitten bibberend in het gangpad. Docenten en een handvol leerlingen slepen de gewonden achter de stoelen. De leden van het koor die

achter de schermen zijn weggevlucht hebben zich niet meer laten zien – het zou ook gekkenwerk zijn om over het podium te lopen.
Intussen staat Tyler nog steeds in de deuropening, beschermd door de muren en het wapen in zijn handen. Hij verroert zich niet – hij zit op een arendsnest. Hij leunt achterover. Hij laat doodsangst toeslaan en schiet op iedereen die te dichtbij komt.
De schutter.
Het woord heeft een zure smaak. Mijn broer.
Ik bijt op de binnenkant van mijn wang en richt me op mijn verdriet. Ty heeft zich weer aangemeld voor het examenjaar. Vandaag zou hij met Treton de mogelijkheden bespreken. Hij zou zijn school afmaken.
Mijn broer, die me weer oplapte als papa zijn verdriet niet in bedwang kon houden. Die me hielp om in het geheim te dansen. Mijn vingers knijpen in het bedeltje van de balletschoen. Wat hij ook heeft gedaan, het blijft mijn broer. Hij ving de riem van mijn vader een keer met zijn blote arm op om te voorkomen dat ik de klap kreeg. Later maakte hij er een grapje over en woelde hij door mijn haar. Hij is de enige echte familie die ik heb.
Het kan mijn broer niet zijn.
En uitgerekend vandaag.
Ik zou naar hem toe moeten gaan. Ik zou met hem moeten praten.
Maar hij heeft een wapen in zijn hand en ik zie een gevaarlijke fonkeling in zijn ogen. Sylv klampt zich aan me vast. We maken ons zo klein mogelijk tussen de stoelen. Ik zie het lichaam van een van onze klasgenoten. Iemands tas staat voor haar gezicht, en bloed sijpelt op de vloer. ‘We moeten iets doen,’ sis ik.
Asha en Sylv reageren eerst niet. Het duurt een eeuwigheid voordat Asha knikt. Ze wil haar boeken oprapen maar bedenkt zich. Het heeft geen zin om met boeken rond te sjouwen. Ze kunnen haar niet beschermen.
Vanuit de laagste rijen in de aula klinkt een gesmoorde kreet.
Voorzichtig ga ik staan. Ik trek aan Sylvs mouw. Ze lijkt het niet te merken. Ik wil er gebruik van maken dat Tyler is afgeleid door de commotie. ‘Kom op. We moeten vluchten.’
Ik kijk om naar mijn broer.
In het volgende gangpad, dat uitkomt bij Tyler, herken ik een tenger meisje met een beugel en een te grote bril. Geraldine. Ze zit in de eerste. Ik ken haar alleen omdat ze haar stem oefent in de muziekkamer. Haar handen zijn gebald. Ze wiegt heen en weer, besluiteloos, en sprint dan naar boven in de richting van de deur.
Ze springt – een *grand jeté* – en ik besef dat ik net zo dans als zij. Ze beweegt zich sierlijk.
De kogel plukt haar uit de lucht.
Ze struikelt en valt. Een andere eersteklasser spurt naar haar toe, misschien in een poging om haar te helpen, maar komt slippend tot staan als Tyler weer een schot lost – dit keer op de klok boven het podium.
Hij glimlacht. ‘Blijf waar je bent. Allemaal.’
Een doodsbange stilte daalt neer over de aula. We zijn gevangenen. Allemaal.

Marieke Nijkamp, 54 minuten. HarperCollins, Amsterdam 2016

Tekst 2 (niveau 2)

54 minuten

Tyler dreigt iedereen dood te schieten als Autumn niet naar hem toekomt. Om te voorkomen dat er nog meer slachtoffers vallen, doet Autumn wat Tyler zegt.

‘Ik hou van je,’ zeg ik, luider dit keer. ‘Je bent mijn broer. Je bent mijn beste vriend.’
Mijn woorden ketsen af op de muur die Ty om zich heen heeft getrokken. Het pistool is nog steeds op mijn been gericht; hij zou me net zo goed met de dood kunnen bedreigen. ‘Je betekent zoveel voor me.’
Zijn ogen gaan naar mijn gezicht. Zolang hij op mij is gefocust, zijn de anderen veilig. Zolang hij op mij is gefocust, kan ik misschien tot hem doordringen. Als ik hem alleen kan bereiken door te liegen, dan doe ik dat.
‘Ik wilde niet dat er tussen ons iets zou veranderen. Wat is er met ons gebeurd, Ty?’
Zijn ogen donkerder. ‘Ik ben alles kwijtgeraakt.’
‘Maar mij niet,’ fluister ik. Ik heb iets nodig, een teken dat bewijst dat hij ondanks zijn gedrag nog steeds mijn broer is. ‘Jij was de enige familie die ik had toen alles veranderde. Het was voor ons allebei zwaar, maar jij liet me geloven dat het nog steeds mogelijk was om mama’s droom – míjn droom – in vervulling te laten gaan.’
Zou ik dingen anders hebben gedaan als ik had geweten dat hij zich net zo verloren voelde als ik? Sylv gaf mij de kracht om door te gaan, dansen gaf me een doel in het leven. ‘O, Ty, ik heb je zo gemist.’
Had hij zich maar voor me opengesteld. Had hij me maar in vertrouwen genomen.
Ty knippert met zijn ogen. ‘Jouw droom?’
‘Om weg te gaan uit Opportunity.’ Zodra ik het heb gezegd, weet ik dat ik een grote fout heb gemaakt.
Ty begint te lachen, steeds luider. ‘Ik wilde dat je voor mij zou blijven. Ik heb je nooit verdriet willen doen.’ Hij schudt zijn hoofd. ‘Maar het kan je geen bal schelen, hè? Toen mama dood was, had ik niemand meer. Weet je hoe het voelt om helemaal alleen te zijn?’
Ik ga opzij, weg uit de vuurlijn, maar zonder het oogcontact te verbreken. ‘Natuurlijk geef ik om je. Natuurlijk weet ik wat je bedoelt. Ik ben evenveel kwijtgeraakt als jij. Maar het had niet zo hoeven gaan. Je had papa en mij. Je had Claire. Je had vrienden.’
‘Lieg niet! Iedereen heeft me in de steek gelaten. Ik wilde een goede broer voor je zijn, maar jij sloot je ook voor me af. Het is nu te laat om spijt te hebben.’
Ik bal mijn vuisten en slik; woede en angst gaan door me heen. ‘Hoe kon ik me nou voor je afsluiten als je nergens te bekennen was? Je had beloofd dat je me zou beschermen.’
‘Je zei tegen mij dat je geen enkele reden had om hier te blijven. Zelfs ik telde niet.’
Flikker toch op, Ty...
‘Dus bedacht jij dat papa me “een lesje moest leren”?’ Ik doe zijn stem na; ik zie zijn grijns nog voor me, zijn ijskoude berekening.
‘Dat had ik niet moeten doen. Ik heb tegen je gezegd dat het me speet. Waarom luister je nooit naar me?’ Hij haalt de trekker over. Een kogel boort zich naast me in de vloer en ik slik een gil in. De connectie tussen ons is verbroken.
‘Het is jouw schuld,’ zegt hij. ‘Alles, deze hele situatie, is jouw schuld.’

Marieke Nijkamp, 54 minuten. HarperCollins, Amsterdam 2016

Opdracht 3

Lees tekst 3. Het is het begin van *De kick* van Helen Vreeswijk. De schrijfster werkte bij de recherche van de politie.

1 '... er waren genoeg fouten gemaakt.' Wat zijn de fouten die volgens Frits zijn gemaakt en door wie zijn deze gemaakt?
2 De politie schiet niet zomaar op jongeren. Wat denk je dat Frits en zijn vrienden gedaan hebben?
3 Volgens Frits begon het allemaal met een actiefilm. Kun jij je voorstellen dat het kijken van een film ertoe kan leiden dat je in de gevangenis terechtkomt? Leg uit.
4 Doordat *De kick* niet in chronologische volgorde is verteld, weet je al dat het slecht afloopt. Waarom wil je toch doorlezen?

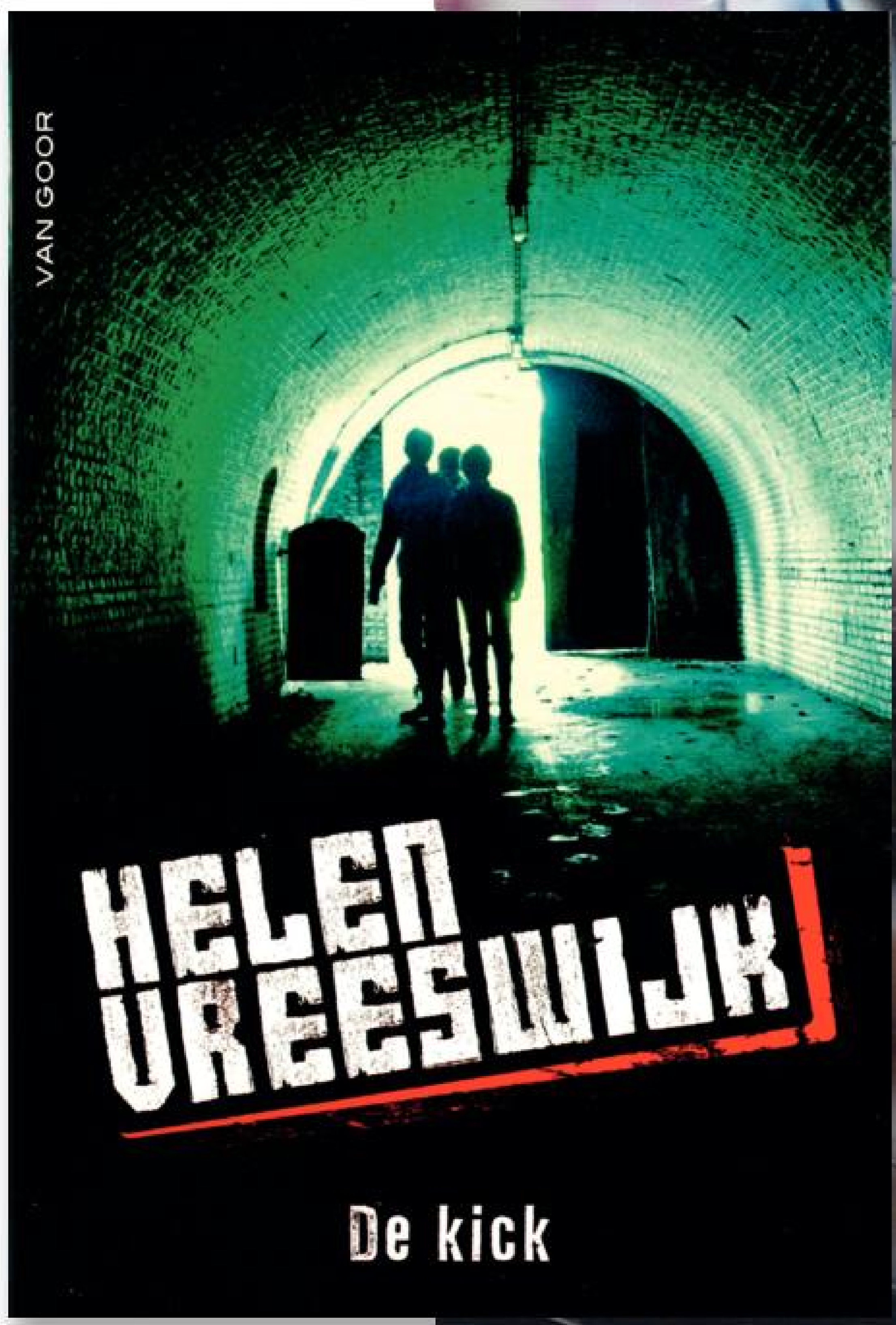
Begrippen

Chronologische volgorde De volgorde waarin gebeurtenissen plaatsvinden.

Tekst 3 (niveau 2)

De kick

De vrienden Frits, Peter, Maurice, Steef en Danny vinden dat ze maar een saai leven hebben. Ze besluiten na het kijken van een actiefilm een wraakactie uit te voeren. Verslaafd aan de adrenalinekick die dit hun geeft, spreken de jongens af om de beurt een actie te bedenken. Tot het gruwelijk misgaat ...

Frits Ouwekerk was een jongen van zestien jaar. Een lange slungel met bruin, krullend haar en donkerbruine heldere ogen. Hij had de hele nacht wakker gelegen en had stilletjes onder de dekens liggen huilen. Zijn lichaam trilde van ellende, zijn hart bonkte en zijn hersenen maakten overuren. Hij dacht aan zijn moeder die waarschijnlijk net als hij op van de zenuwen in bed lag te snikken. Ze zou nu wel op de hoogte zijn van de situatie. Het liefst had hij haar zelf willen bellen en alles willen opbiechten, maar ze hadden zijn telefoon afgepakt. Bij binnenkomst moest hij zijn zakken leegmaken en alles in een plastic krat leggen: zijn telefoon, een pakje kauwgom, zijn portemonnee en wat losse elastiekjes. De portemonnee werd op tafel geleegd en het kleingeld geteld. Twaalf euro en twintig eurocent. Een vrouw met een veel te krap uniform noteerde alles op een kaart die boven zijn bezittingen werd gelegd. De kist werd daarna in een wandrek geschoven. Ze hadden zelfs de veters uit zijn schoenen gehaald.
Hij zat opgesloten in een ruimte van vier bij drie. Cel nummer zeven, de laatste in de rij. De ijzeren deur had een klein raam waardoor je vanuit de gang de cel in kon kijken. De muren waren groen en de vloer was gecoat in een gele kleur. Tegen de muur stond een brits met daarop een grijze deken en een matras met een groenkleurige plastic hoes. De wc was van roestvrij staal. 'Hufterproof' had de arrestantenwacht hem verteld toen ze samen in de cel stonden. Er klonk een zweem van trots in haar stem alsof het om een supercoole attractie ging. Aan het plafond hing een camera die Frits de hele tijd in de gaten hield. De Bijbel lag samen met het aanhoudingsformulier op het plankje naast het bed. Frits had minutenlang op het randje van het bed gezeten, met zijn hoofd in zijn handen, starend naar de grond. Daarna had hij een rondje in de cel

gelopen en nerveus omhooggekeken naar de camera. Hij kreeg de kriebels van het ding en uiteindelijk was hij op bed gaan liggen met de deken over zijn hoofd. Daar, in zijn veilige schuilplaats, kwamen de tranen los. ‘Het komt goed,’ sprak hij zichzelf moed in.
Volgens Peter waren de straffen voor minderjarigen belachelijk laag. De vader van Peter was bevriend met de beste advocaten van Nederland en die hadden hem en de rest binnen no-time op vrije voeten.
Met het puntje van de deken wreef Frits zijn tranen weg. Zijn pa moest wel meewerken, natuurlijk. Advocaten waren duur, maar zijn pa en ma konden het betalen, toch? Ze zouden hem nooit laten stikken… Waarschijnlijk werd de zaak geseponeerd. Dan kwam het niet voor de rechter, omdat er fouten waren gemaakt of omdat er te weinig bewijzen waren. Zo had Peter het tenminste uitgelegd.
En er waren genoeg fouten gemaakt. Als hij de rechter vertelde wat de politie hen had aangedaan, dan stonden hij en zijn maatjes binnen vijf minuten buiten. Ze hadden zich willen overgeven, maar ze kregen niet eens de kans. De kogels vlogen hun om de oren. Zijn maat had zijn handen nog omhooggestoken, maar werd geraakt door een van die schietgrage hufters. Hij zakte als een lappenpop in elkaar. Een beeld dat bij Frits constant door het hoofd bleef spoken. Bloed, sirenes en honden… Door al de stress was Frits verlamd van schrik. Al wilde hij vluchten, hij kon het niet.
In de film zag je zoiets nooit, daar raakte niemand gewond. Het avontuur eindigde meestal op de Bahama’s met bloedmooie vrouwen, witte stranden, cocktails en dikke Havana-sigaren.
In de harde werkelijkheid hadden ze hem met drie mannen tegen de grond gewerkt en in de boeien geslagen. Voorzichtig gleden zijn vingers langs de bult op zijn voorhoofd. Een stille getuige van het geweld.
Na zijn arrestatie had hij zijn vrienden niet meer gezien en hij maakte zich zorgen. De vragen stapelden zich op en wanhopig sloot hij zijn ogen. Hoe laat was het? Hij was het tijdsbesef volledig kwijt. Zou zijn vader vandaag gewoon zijn gaan werken? Elke dag stond hij om kwart voor zeven op en reed om acht uur naar zijn werk. Misschien was hij thuisgebleven na het telefoontje van de politie. Zich afvragend hoe dit in hemelsnaam had kunnen gebeuren.
Frits beet op de binnenkant van zijn wang. Het begon zes maanden geleden met een actiefilm. Het leek allemaal kinderlijk eenvoudig, maar toen ging het fout. Ze raakten hun gevoel voor realiteit totaal kwijt.

Helen Vreeswijk, *De kick*. Van Goor, Houten 2014

Opdracht 4

Lees tekst 4 en 5. Hier lees je hoe *De kick* verdergaat.

1 Frits weet dat hij en zijn vrienden met hun wraakacties te ver gaan. Waarom gaat hij er toch mee door?

2 *Kan* Maurice volgens jou inderdaad ‘de druk’ niet aan of *wil* hij niet meer meedoen? Leg je antwoord uit.

3 Tekst 4 gaat over Frits en tekst 5 vooral over Maurice. Welk belangrijk verschil tussen de vrienden wordt in de teksten 4 en 5 duidelijk?

4 *De kick* is gebaseerd op ware gebeurtenissen. Maakt dit het verhaal voor jou interessanter? Waarom?

5 Het motto van Helen Vreeswijk is: ‘Lezen is weten, weten is herkennen en herkennen is voorkomen.’ Wat denk je dat Helen Vreeswijk met *De kick* wilde voorkomen?

Tekst 4 (niveau 2)

De kick

De vriendengroep heeft er twee wraakacties opzitten: ze hebben de auto van een leraar in brand gestoken en ingebroken bij de bakkerij waar Danny stage heeft gelopen. Straks is het de beurt aan Frits.

Terwijl Frits met de spuitbus door de lucht zwaaide, keek hij met een schuin oog naar de bus op tafel. Er waren nog drie opdrachten te gaan, eigenlijk nog twee. Zuchtend liet hij zijn arm zakken. Hij liep al dagen met buikpijn rond. Op wie moest hij wraak nemen? Hij had met niemand problemen. Op school had hij geen vijanden, met de jongens op de hockeyclub kon hij goed opschieten en aan niemand uit de buurt had hij een hekel. Niet genoeg in ieder geval om de persoon kwaad te doen. Daarom had hij een blanco briefje in de pot gestopt en zo zijn geweten gesust.
Achteraf gezien vond hij het een laffe daad. Mietje, liet een honend stemmetje in zijn hoofd hem weten. Ze zullen je uitlachen, vooral Steef en Peet.
Hij moest iets verzinnen. Hoe kon hij Danny en Maurice overtreffen zonder dat hij iemand daarmee benadeelde? Een slachtoffer maken zonder iemand aan te wijzen? Onmogelijk! En dan moest het natuurlijk ook nog iets stoers zijn, iets wat respect afdwong. Het liefst was hij een sympathieke schurk, een soort Robin Hood. Zijn mondhoeken krulden omhoog toen er een nieuwe strategie in zijn hoofd vorm begon te krijgen. Waarom had hij daar niet eerder aan gedacht? Het was zo simpel. Zijn imago was gered.
Hij liep naar de tafel en draaide de bus met lootjes om. Het eerste briefje was van Peter. Hij las de tekst hardop en was verbaasd door de opdracht. Hoofdschuddend vouwde hij het papiertje weer dicht en graaide een tweede van tafel. Dat was die van hem. Hij streek het papier met zijn hand glad op tafel en ging zitten. De grijns zat nog steeds op zijn gezicht toen hij zijn idee met een keurig handschrift aan het papier toevertrouwde. Hij onderstreepte zorgvuldig zijn woorden, vouwde het papier dubbel en gooide het in de bus. Hier kon zelfs Peter of Steef niet aan tippen. Er was echter één probleem: hoe kwam hij aan explosieven om de klus te klaren?

Helen Vreeswijk, De kick. Van Goor, Houten 2014

Tekst 5 (niveau 2)

De kick

Frits is via Sami en zijn bende aan explosieven gekomen. Niet al te beste, want door de actie met de bom heeft Danny zijn hand lelijk bezeerd. Maar dat weerhoudt Frits en Steef er niet van opnieuw een deal met hen te sluiten.

Danny deed een stap terug, zodat het tweetal hem bij de deur kon passeren. Sami bedankte hem met een stug knikje en beende het gebouw uit, richting het parkeerterrein waar hij in de donkerkleurige BMW plaatsnam.
Danny nam weinig notitie van de mannen. Hij keek door de glazen klapdeuren de kantine in en zag zijn vrienden achterin bij het raam zitten. Breed grijnzend liep hij op hen af, zijn ingepakte hand hield hij opvallend voor zijn borst. 'De schade viel mee.' Hij liet zich op een stoel zakken en legde demonstratief

zijn hand op tafel. Het was een grote witte bal waar alleen nog de toppen van zijn vinger uitstaken. 'De hele hand is twee keer zo dik geworden.' Zijn lach verdween toen hij de serieuze gezichten zag. 'Wat is er?'
'De twee idioten tegenover je aan tafel hebben wapens gekocht,' smiespelde Maurice nerveus, terwijl hij over zijn schouder keek om er zeker van te zijn dat niemand hem kon horen.
'Ja, dat zal best… Vertel me nou wat er aan de hand is.'
'Het is geen geintje,' zei Steef. 'Die twee jongens die daarnet buiten liepen…'
'Die spierbundel en dat kleintje?'
'Dat zijn dezelfde gasten die Frits de bom hebben aangesmeerd. Ze gaan ons pistolen leveren. Vijf stuks.'
'Echt?' Danny keek Frits onderzoekend aan. Hij geloofde er geen woord van, maar hij liet zich niet kennen en speelde het spel mee. 'Als de kwaliteit net zo goed is als van die verrekte bom, dan kunnen we onze lol op.'
'We hebben helemaal geen wapens nodig,' siste Maurice zijn kameraden toe. 'We kunnen ze niet eens betalen ook al verkoopt hij ze voor een zacht prijsje. Lager dan vijfhonderd euro wordt het nooit. Waar halen we zoveel geld vandaan?'
Danny fronste zijn voorhoofd. 'Het is serieus?'
Frits knikte alleen maar en Danny's ogen werden groot. 'Ik heb altijd al een pistool willen hebben. Wat hebben jullie besteld? Ik hoop een Glock 17. Een Glock is echt een gaaf wapen.'
'Als we gepakt worden met een wapen…'
'We worden niet gepakt,' snauwde Peter over tafel naar Maurice. 'Hou toch op met dat gejammer. Als je de druk niet aankan, moet je ermee stoppen. Niemand houdt je tegen, mietje!'
'Ja, huilebalk. Word dan lid van een breiclubje.' Steef gaf de stoel waarop Maurice zat een trap. 'Ga maar snel naar huis en laat ons met rust.'
Maurice sprong op en graaide zijn tas en de hockeystick van de grond. 'Mij best, eikels! Ik doe hier niet aan mee. Het is gewoon een… een stom, debiel, achterlijk plan.' Van nijd sproeide zijn speeksel in het rond.
'Ga je nou weer huilen?' vroeg Steef sarcastisch en hij kreeg lachend bijval van de anderen. Maurice trilde van woede. Een rode kleur trok vanuit zijn nek omhoog naar zijn wangen. Hij stak zijn middelvinger op en beende toen gefrustreerd de kantine uit.
'Doe toch niet zo lullig. Straks stapt hij uit de groep en wat dan? We hebben hem nodig,' verdedigde Frits zijn vriend.
'We hebben hem helemaal niet nodig. Het is een eikel eersteklas,' zei Steef. Hij stak zijn hand op toen Maurice zich bij de deur nog even had omgedraaid. 'Groeten thuis!'
Frits gaf hem een stomp op zijn arm.
'Wat nou? Hij heeft altijd wel iets te zeiken.'
Peter helde over de tafel en begon te fluisteren: 'Ik weet hoe we aan geld voor de wapens kunnen komen. Met mijn opdracht kunnen we behoorlijk wat geld binnenhalen. Dit weekend zou perfect uitkomen.'
'Gaat dat wel lukken met je hand?' Steef prikte met zijn vinger een deuk in Danny's verband dat langzaam weer in model veerde.
'Zolang ik niet hoef te klimmen moet het lukken,' zei Danny. 'Wat is je opdracht?'
'Zijn jullie wel goed bij jullie hoofd?' siste Frits die zich over de tafel naar voren had gebogen. 'Zoiets bespreek je toch niet in een overvolle kantine.' Hij seinde met zijn hoofd naar de deur en stond op. 'Laten we naar de chalet gaan.'

‘Wat doen we met Maurice?’ Steef keek de kring rond. ‘Wat als hij ons met zijn boze kop verlinkt?’
Danny grijnsde veelbetekenend. ‘Ik handel het wel met hem af.’

Helen Vreeswijk, De kick. Van Goor, Houten 2014

Opdracht 5

De volgende vragen gaan over alle teksten in deze paragraaf.

1. In *54 minuten* en *De kick* kom je meer te weten over *waarom* de daders doen wat ze doen. Kun je daardoor ook meer begrip voor hen opbrengen? Waarom?
2. Welk boek zou je het liefst willen lezen? *54 minuten*, *De kick* of een van de Leestips? Leg je antwoord uit.

Opdracht 6 – Creatief schrijven

Maak de online-opdracht ‘Probleemverhaal’.

Opdracht 7 – Voor je fictiedossier (niveau 2)

Lees een boek over jongeren en criminaliteit. Je kunt een van de boeken lezen die in deze paragraaf zijn behandeld of een boek kiezen uit de Leestips hieronder. In de bibliotheek of mediatheek kun je zoeken naar boeken van de volgende schrijvers: Dirk Bracke, Eva Burgers, Lieneke Dijkzeul, Marianne en Theo Hoogstraaten, Mirjam Mous, Marlies Slegers, Natasza Tardio, Simone van der Vlugt, Helen Vreeswijk of Mel Wallis de Vries. Je kunt ook je docent om hulp vragen bij het kiezen van een boek.
Zoek vijf krantenartikelen of nieuwsberichten die passen bij het verhaal en plak deze elk op een apart A4’tje. Onder elke tekst noteer je waarom het boek past bij de tekst.

Leestips

Natasza Tardio, *Afgesloten*

Dana gaat met alle derdeklassers op reis naar Texel. Onderweg gebeurt er iets verschrikkelijks, waardoor ze voor een belangrijke keuze komt te staan. *(niveau 1)*

Buddy Tegenbosch, *Oog om oog*

Jan-Jaap is gruwelijk gepest op de basisschool. Als hij jaren later zijn pester weer tegenkomt, heeft dat grote gevolgen. *(niveau 2)*

Dirk Bracke, *Has#tag*

De onzekere Marie ontmoet de behulpzame Anton via Facebook, maar is hij wel te vertrouwen? *(niveau 2)*

Bibi Dumon Tak, *Latino King*

De achttienjarige Castel belandt na een mislukte cocaïnesmokkel in een gevangenis in de Dominicaanse Republiek. Lukt het hem te ontsnappen? *(niveau 2)*

Kijk ook op Lezenvoordelijst.nl voor meer boeken op je eigen niveau.

B Eropuit

Opdracht 1

1 Hoe ga jij het liefst eropuit? Kies uit: *met de auto – met de bus – met de trein – met het vliegtuig – op de fiets – wandelend – iets anders, namelijk …*
2 Wat doe je het liefst als je eropuit gaat? Kies uit*: een boswandeling maken – naar de film – naar een concert of festival – naar een museum – sporten – winkelen – zwemmen – iets anders, namelijk …*
3 Waar ga je het liefst naartoe op vakantie? Kies uit: *een afgelegen huisje – een stad – een vakantiepark – nergens naartoe – iets anders, namelijk …*
4 Ben jij meer een natuur- of een stadsmens? Leg je antwoord uit.

Opdracht 2

Lees tekst 1.

1 Welk woord in strofe 1 allitereert met *lek*?
2 Welk twee woorden in strofe 1 assoneren met *zand*?
3 De ik-persoon noemt meer nadelen dan voordelen van kamperen. Toch vindt hij de camping leuk. Hoe weet je dat?
4 Elastiek kan uitrekken en terugspringen. Leg uit wat 'tijd van elastiek' betekent.

Begrippen

Alliteratie Beginrijm. Woorden die in de buurt van elkaar staan en met dezelfde letter of klank beginnen. Bijvoorbeeld: *slappe sla* (tekst 1) of *chagrijnige Sjaak.*

Assonantie Klankrijm. Woorden met dezelfde klank die in de buurt van elkaar staan. Bijvoorbeeld: *slappe – platte; vroege – coole* (tekst 1).

Tekst 1

CAMPING

Wesp in petfles
Lek in luchtbed
Zand in slaapzak
Thee in gras

Lauwe aanmaaklimonade
Smeltend ijs op blote bast

Rode schouders
Losse pleister
Blote voeten
Blauwe plek

Slappe sla met macaroni
Platte pannenkoek met spek

Vroege vogels
Late slapers
Grote Beer
Gitaarmuziek

Hete zomer, coole camping
en de tijd van elastiek

Bette Westera, in: DICHTER (nr. 3): De wijde wereld & de tijd van elastiek

Opdracht 3

Lees tekst 2. Het is een fragment uit het gedicht 'Kind in Brussel' van Joke van Leeuwen.

1 Dit gedicht rijmt op verschillende manieren. Geef drie voorbeelden van alliteratie, assonantie en eindrijm in tekst 2.
2 Noteer zo veel mogelijk woorden uit tekst 2 die met reizen te maken hebben.
3 Welk gevoel roept de stad op bij de ik-persoon? Hoe weet je dat?
4 'Ik was veel kleiner dan de stad' (regel 1) is figuurlijk taalgebruik. Wat wordt ermee bedoeld, denk je?
5 Het vrouwtje was 'gerimpeld van bestaan' (regel 9-10). Waarom staat er niet gewoon 'een oud vrouwtje'? Leg je antwoord uit.
6 Hoe helpen de oude vrouw en de ik-persoon elkaar?
7 Denk je dat de ik-persoon aan het eind van het gedicht figuurlijk gezien groter geworden is? Leg je antwoord uit.
8 Lees 'Dichters aan het woord' op bladzijde 179. Welke uitspraak over rijm vind jij het meest bij tekst 1 en 2 passen? Leg je antwoord uit.

Begrippen

Eindrijm Het laatste woord van een regel rijmt op het laatste woord van een vorige regel. Bijvoorbeeld: *stad – zat* (tekst 2).

Tekst 2

Ik was veel kleiner dan de stad
en schrok nog van bedelaars
waar altijd iets niet meer aan zat.
De winkels waren hemelhoog met
witte bergen onderbroeken, waarin
gegraaid werd van het zoeken tot
handen hadden. Ik vergat de weg
die ik niet had geleerd en
liep verkeerd. Een vrouw gerimpeld
van bestaan, vroeg of ik met haar op
wou gaan, want anders viel zij om.
We liepen samen krom,
als een gezinnetje van zotten.
Zij wist de weg, ik droeg haar oude botten.

Joke van Leeuwen, *Vier manieren om op iemand te wachten*. Querido, Amsterdam 2001

Opdracht 4

Werk samen met drie klasgenoten. Speel het rijmspel.
Doe het zo:
- Om beurten prikt een van jullie blind een letter of klank. Hij of zij geeft een opdracht: eindrijmen, allitereren of assoneren. Jullie bedenken samen zo veel mogelijk rijmwoorden.
- Als jullie geen rijmwoorden meer kunnen bedenken, mag de volgende een letter op klank prikken en een opdracht geven.

oe	b	ie	v	a
p	uu	sch	eu	l
aai	t	oo	z	au
s	ui	m	ee	g
e	d	i	k	aa
n	o	w	ei	h
ij	r	ou	f	u

Opdracht 5

Lees tekst 3. Het is een sonnet.

1. Noteer het rijmschema van strofe 2, 3 en 4.
2. Wat is een 'tuk tuk'?
3. Waarom moet je 'tuk tuk' uitspreken als 'toek toek'?
4. Noteer nog twee van zulke woorden uit het gedicht die je anders moet uitspreken dan je ze schrijft.
5. Leg uit dat 'zelfs ambtenaren tukken' (laatste regel) twee betekenissen heeft.
6. Noteer de regels die je niet begrijpt en vraag je docent deze uit te leggen.

Begrippen

Sonnet Een gedicht dat bestaat uit veertien regels, die zijn verdeeld over vier strofen. De eerste twee strofen bestaan elk uit vier regels, de laatste twee strofen elk uit drie. Een sonnet heeft een strak rijmschema.

Rijmschema De manier waarop de regels van een gedicht op elkaar rijmen. Je maakt een rijmschema door alle regels die op elkaar rijmen dezelfde letter te geven. Bijvoorbeeld: *a b b a (toek, sferen, proberen, verzoek).* Dit noem je **omarmend** rijm. **Gepaard** rijm is a a b b; **gekruist** rijm is a b a b.

Tekst 3

tuk tuk

geweldig zo'n tuk tuk (spreek uit toek toek)
de binnenstad verkeert in Thaise sferen
ik raad u aan hem ook eens te proberen
u kunt hem laten stoppen op verzoek

frivool en fris en fruitig is zijn look
u ziet hem links en rechts uw fiets passeren
dat zo'n vehikel zoveel kan presteren
dus smeult het oproer in de taxi-hoek

mijn raad aan Hagenaars en Hagenezen:
stap in, en laat u rijden als een vorst
u heeft in bus en tram niets meer te zoeken

het is fantastisch door Den Haag te racen
geniet en lach of zing uit volle borst
zelfs ambtenaren tukken (spreek uit toeken)

Daan de Ligt, Poezie-leestafel.info, op 18 april 2018

Opdracht 6

Bekijk tekst 4. Het is een beeldsonnet: een sonnet dat niet uit woorden, maar uit beelden bestaat.

1. Noteer het rijmschema.
2. Herken je ook andere vormen van rijm? Leg uit.
3. Welk gevoel roept dit gedicht bij je op?

Tekst 4

Vakantiesonnet Zandvoort

Ted van Lieshout, Hou van mij. Leopold, Amsterdam 2009

Opdracht 7

Maak de online-opdracht 'Beeldsonnet'.

Dichters aan het woord

Hoe belangrijk is rijm?

Diet Groothuis:
Als ik les geef, 'verbied' ik kinderen vaak om te rijmen, tenzij ze er echt niks aan kunnen doen omdat een rijmwoord het allerbeste woord is op die plek. Maar goed rijmen is moeilijk. Je kunt beter niet rijmen dan slecht rijmen. Slecht rijmen is een flauw woord gebruiken, dat eigenlijk niet op die plaats thuishoort.

BKJunior, september 2017

Jurrian van Dongen:
Mijn teksten rijmen omdat ik erg van rijm houd. Rijm helpt om losse zinnen van een verhaal bij elkaar te houden. En het geeft een rijk of feestelijk gevoel als ineens toevallig twee zinnen bij elkaar horen omdat ze op elkaar rijmen.

Ted van Lieshout (red.), Kwam dat zien! Kwam dat zien! Querido, Amsterdam 2008

C Liefde

Opdracht 1

Hieronder staan uitspraken over de liefde. Kies er drie en leg kort uit waarom je het met deze uitspraken eens of oneens bent.
De enige echte liefde is de onmogelijke liefde. – Het beste bewijs van liefde is vertrouwen. – Het eerste symptoom van ware liefde is bij een jongen verlegenheid, bij een meisje durf. – In dromen en in de liefde is niets onmogelijk. – Liefde is altijd ongerust zijn om de ander. – Waar liefde is, is leven.

Opdracht 2

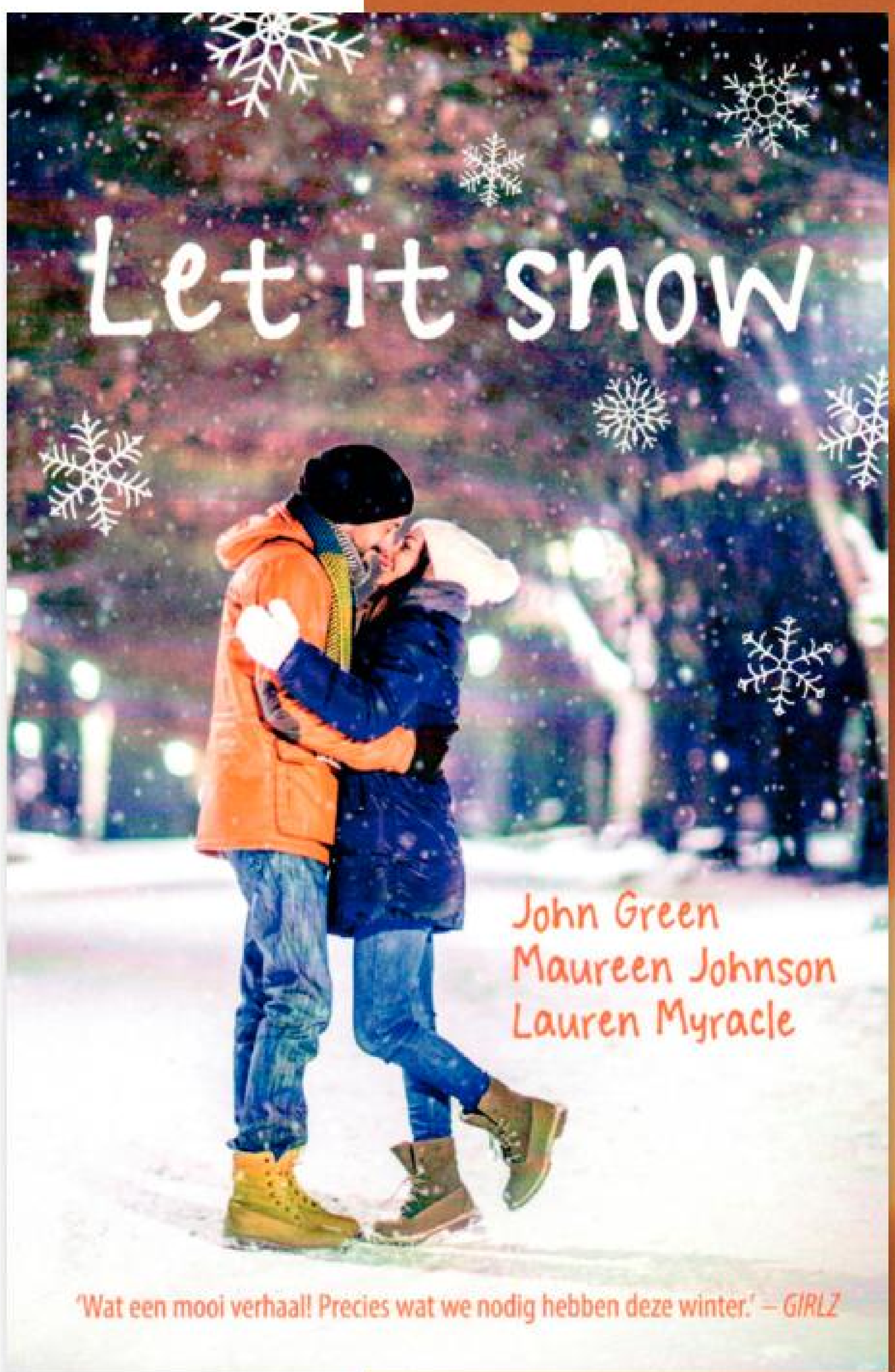
Lees tekst 1. Het is een fragment uit *Let it snow* van de Amerikaanse schrijvers Maureen Johnson, John Green en Lauren Myracle.

1 Waaraan denkt Jubilee in eerste instantie bij 'een soort van vriendin'?
2 Waarom wil Jeb zijn 'vriendin' bellen? Hoe weet je dat?
3 'Het is niet haar schuld,' zei hij even later. 'Niet helemaal. Ik...' Wat denk je dat Jeb wil zeggen?

Tekst 1 (niveau 1)

Let it snow

Kerstmis verloopt anders dan Jubilee (ik-persoon) had verwacht. Haar ouders zijn voor iets onbenulligs gearresteerd, haar vriendje Noah heeft het te druk met zijn eigen familie en nu is ze met de trein op weg naar haar opa en oma. Onderweg ontmoet ze Jeb.

'Naar wie ga jij toe?' vroeg ik.
Hij sloeg zijn ogen weer neer en vouwde het papieren bordje waar de pizza op gelegen had.
'Naar mijn vriendin. Nou ja, een soort van vriendin. Ik heb geprobeerd haar te bellen, maar ik heb geen bereik.'
'Hier,' zei ik en trok mijn telefoon tevoorschijn. 'Neem de mijne maar. Ik heb deze maand toch nog een heleboel belminuten over.'
Jeb nam de telefoon met een brede glimlach aan. Toen hij opstond, zag ik hoe lang hij was en wat voor brede schouders hij had. Als ik niet zo dol was op Noah, zou ik helemaal van mijn stuk zijn geweest.
Hij liep een paar meter, naar een plekje aan de andere kant van het rijtuig. Ik zag hoe hij het nummer intikte, maar later klapte hij de telefoon dicht zonder iets gezegd te hebben.
'Ik krijg haar niet aan de lijn,' zei hij, terwijl hij weer ging zitten en mijn telefoon teruggaf.
'Oké,' zei ik lachend. 'Ze is dus een soort van vriendin. Je weet nog niet zeker of je iets met haar hebt?'
Ik herinnerde me nog goed de tijd dat het aan raakte tussen Noah en mij en ik nog niet zeker wist of ik zijn vriendin was. Ik vond het zo'n heerlijk spannende tijd.
'Ze heeft me bedrogen,' zei hij plompverloren.

O, ik zat er dus naast. Finaal naast. Ik voelde de pijn die hij voelde, midden op mijn borst. Eerlijk.
'Het is niet haar schuld,' zei hij even later. 'Niet helemaal. Ik...'

Maureen Johnson, John Green en Lauren Myracle, Let it snow.
De Fontein, Utrecht 2011

Opdracht 3

Lees tekst 2. Hier lees je hoe *Let it snow* verdergaat.

1 Vind je dat Stuart Jubilee 'helpt'? Leg je antwoord uit.
2 Jubilee neemt het voor Noah op, ook al weet ze dat Stuart gelijk heeft. Waarom doet ze dat, denk je?
3 Bekijk het omslag van *Let it snow* op bladzijde 180. Denk je dat dit boek een feelgoodverhaal is? Waarom?
4 Hoe denk je dat het verdergaat met Jubilee, Noah en Stuart? Waarom?

Begrippen

Feelgoodverhaal Verhaal dat fijn is om te lezen, omdat het 'wensvervullend' is: je hoopt dat er iets fijns gebeurt met de hoofdpersoon en dat gebeurt dan ook.

Tekst 2 (niveau 1)

Let it snow

Jubilee en Jeb zijn met de trein vast komen te zitten in een sneeuwstorm. In de stad waar ze zijn gestrand, ontmoet Jubilee Stuart. Hij neemt Jubilee mee naar huis om met hem en zijn familie kerst te vieren. Jubilee heeft eindelijk Noah aan de telefoon te pakken gekregen om hem alles te vertellen.

'Dat ging snel,' zei Stuart, terwijl hij de keuken in kwam en naar het fornuis liep. Hij zette de fluitketel op het vuur.
'Hij moest ergens naartoe,' zei ik mat.
'Dus hij hing gewoon op? Wat stom van hem.'
'Hoezo is dat stom?'
'Ik wil alleen maar zeggen dat ik me zorgen zou maken. Ik ben nogal een tobber.'
'Je ziet er niet uit als een tobber,' mompelde ik. 'Je ziet er heel opgewekt uit.'
'Je kunt opgewekt zijn en je tóch zorgen maken. Ik maak me altijd zorgen.'
'Waarover?'
'Nou, over die sneeuwstorm bijvoorbeeld,' zei hij, terwijl hij naar buiten wees.
'Ik maak me zorgen dat mijn auto gemold wordt door een sneeuwschuiver.'
'Serieuze zorgen, hoor,' zei ik.
'Wat wilde je anders horen?'
'Ik wilde helemaal niets horen,' antwoordde ik. 'Maar als die sneeuwstorm nu een teken is van klimaatverandering? En hoe moet het met die mensen die ziek zijn en vanwege de sneeuw niet naar het ziekenhuis kunnen?'
'Is dat iets wat Noah zou zeggen?'
Die steek onder water over mijn vriendje vond ik niet leuk. Maar Stuart sloeg de spijker op de kop. Het waren precies de dingen die Noah gezegd zou hebben. Het klopte gewoon, het was bijna griezelig.
'Je vroeg me iets,' zei hij, 'en ik gaf antwoord. Zal ik je eens iets vertellen wat je echt niet horen wilt?' vroeg hij.

'Nee.'
'Hij gaat het uitmaken.'
Het leek wel alsof ik een stomp in mijn maag kreeg.
'Het spijt me, ik probeer je alleen maar te helpen,' ging hij verder, terwijl hij me recht aankeek. 'Maar hij gaat het echt uitmaken.'
Op het moment dat hij het zei wist ik eigenlijk al dat Stuart waarschijnlijk gelijk had, hoe verschrikkelijk het ook was. Noah ging me uit de weg, alsof ik een soort verplichting was die hij moest nakomen – maar Noah ging verplichtingen nooit uit de weg, hij nam ze juist op zich. Ik was de uitzondering op de regel. Die knappe, populaire, veelzijdig begaafde Noah schoof me aan de kant. Die ontdekking deed pijn. Ik haatte Stuart omdat hij het gezegd had en dat wilde ik hem ook laten weten.
'Zeg je dit vanwege Chloe?' vroeg ik.
Dat kwam hard aan. Stuarts hoofd ging met een ruk achteruit. Hij klemde zijn kaken op elkaar, maar toen werd hij weer kalm.
'Laat me eens raden,' zei hij. 'Dat heeft mijn moeder je verteld.'
'Ze heeft me niet álles verteld.'
'Het heeft niets met Chloe te maken,' zei hij.
'O nee?' antwoordde ik. Ik had geen idee wat er tussen Stuart en Chloe gebeurd was, maar ik had de reactie gekregen die ik wilde.
Hij stond op en leek plotseling erg groot.
'Chloe heeft hier niets mee te maken,' zei hij nog eens. 'Wil je weten hoe ik weet wat er gaat gebeuren?'
Nee, eigenlijk niet. Maar hij zou het toch wel gaan vertellen.
'Eerst laat hij niets van zich horen, ook al is het Kerstmis. Wil je weten wie zoiets doen? Mensen die op het punt staan met iemand te breken. Weet je waarom? Omdat ze van hoogtijdagen in paniek raken. Kerstmis, verjaardagen, jubilea… dan voelen ze zich schuldig en ze weten niet hoe ze daarmee om moeten gaan.'
'Hij heeft het gewoon druk,' zei ik tam. 'Hij heeft een hele hoop te doen.'
'Als ik een vriendin had en haar ouders waren gearresteerd op kerstavond en ze moest een lange treinreis maken in een sneeuwstorm… Dan zou ik mijn telefoon de hele avond bij de hand houden. En ik zou hem opnemen. De eerste keer dat hij overging. Elke keer. En ik zou haar bellen om te horen hoe het met haar was.'
Ik zweeg verbijsterd. Hij had gelijk. Het was precies wat Noah had moeten doen.

Maureen Johnson, John Green en Lauren Myracle, Let it snow.
De Fontein, Utrecht 2011

Opdracht 4

Lees tekst 3. Hier lees je hoe *Let it snow* verdergaat.

1. Maak een schema van de verschillende verhaallijnen waarin je laat zien wat ze met elkaar te maken hebben. Geef daarin de volgende personages een plaats: *Addie – Chloe – Jeb – Jubilee – Noah – Stuart*.
2. 'Wil je daarmee zeggen dat ik net als Chloe ben?' Wat is de overeenkomst tussen Addie en Chloe?
3. Noteer iets wat jij als lezer weet, maar wat een personage zelf nog niet weet.
4. Welke problemen hebben de personages uit *Let it snow* met de liefde?

Begrippen

Verhaallijn Beschrijft (met een begin, een middenstuk en een einde) wat een personage meemaakt. Als een boek meerdere verhaallijnen heeft, hebben deze altijd iets met elkaar te maken.

Tekst 3 (niveau 1)

Let it snow

Addie (ik-persoon) voelt zich schuldig. In een dronken bui heeft ze op een feestje met een andere jongen gezoend en nu is het uit met Jeb. Ze wil niets liever dan het goedmaken met hem en stelt voor op kerstavond samen iets te gaan drinken. Als Jeb niet op haar mailtje reageert en ook niet komt opdagen, vraagt ze haar vriendinnen Tegan en Dorrie om advies.

'Misschien is hij vast komen te zitten in de sneeuwstorm?' bracht Tegan in.
'En dan zit hij zeker nog steeds vast? En dan heeft hij zijn telefoon in de sneeuw laten vallen, net als dat zoenende meisje, en dan is dat de reden dat hij nog niet gebeld heeft? En hij kan ook geen computer gebruiken, omdat hij een iglo moest bouwen om de nacht in door te brengen en hij heeft geen elektriciteit?'
Tegan haalde onzeker haar schouders op. 'Dat kán toch.'
'Ik kan er gewoon met m'n kop niet bij,' zei ik. 'Hij is niet komen opdagen, hij heeft niet gebeld en hij heeft niet gemaild. Hij heeft helemaal niets gedaan.'
'Misschien wilde hij wel je hart breken, net zoals jij dat van hem gebroken hebt,' zei Dorrie.
'Dorrie!' De tranen sprongen weer in mijn ogen. 'Hoe kun je nou zóiets zeggen!'
'Misschien ook niet. Weet ik veel. Maar, Addie, je hebt hem écht pijn gedaan.'
'Dat weet ik wel! Dat heb ik toch net gezegd!'
'Dat zijn diepe, blijvende wonden. Net als toen Chloe met Stuart brak.' Chloe Newland en Stuart Weintraub waren beroemd op school. Chloe omdat ze Stuart had bedrogen en Stuart omdat hij er niet overheen kon komen. En waar was hun relatie op de klippen gelopen? Bij Starbucks. Chloe had er met iemand anders gezeten – op de wc! Zo ordi! – en toen kwam Stuart, ik had het allemaal precies kunnen volgen.
'Hou op,' zei ik. Mijn hart begon te bonzen, want ik was toen erg boos geweest op Chloe. Ik vond het zo… harteloos van haar, om haar vriendje zo te bedriegen. Ik was zo pissig dat ik tegen haar gezegd had dat ze weg moest gaan en naderhand had ik een gesprek met Christina. Ze zei dat ik voortaan geen klanten van Starbucks meer de deur uit mocht zetten alleen omdat ze harteloze sletten waren.
'Wil je daarmee zeggen…' Ik probeerde Dorries uitdrukking te lezen. 'Wil je daarmee zeggen dat ik net als Chloe ben?'

Maureen Johnson, John Green en Lauren Myracle, Let it snow.
De Fontein, Utrecht 2011

Opdracht 5

1 Bekijk het omslag van *Candy*. Denk je dat *Candy* een feelgoodverhaal is? Waarom (niet)?

Lees tekst 4. Het is een fragment uit *Candy* van de Engelse schrijver Kevin Brooks.

2 Is wat Joe voor Candy voelt alleen maar fijn? Leg je antwoord uit.
3 'Zo had het moeten zijn.' Hoe *had* het moeten zijn?
4 Hoe *is* het in plaats daarvan?
5 Het fragment eindigt met de vooruitwijzing: 'En dat was nog maar het begin.' Het begin van *wat*, denk je?

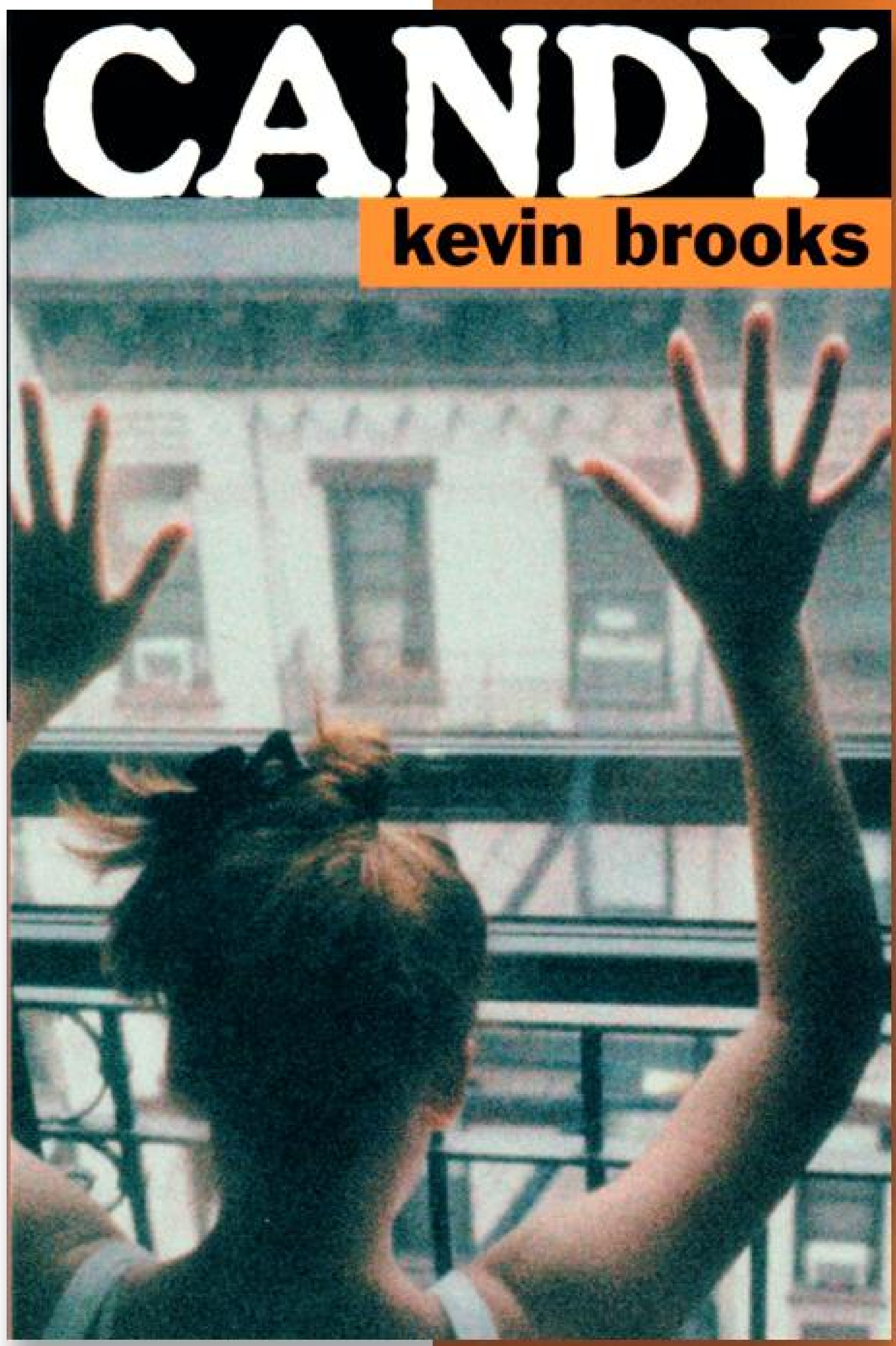
Begrippen

Vooruitwijzing Aanwijzing *dat* er iets gaat gebeuren, vaak zonder dat je precies weet *wat* er gaat gebeuren.

Tekst 4 (niveau 2)

Candy

Op het station in Londen leert Joe de aantrekkelijke Candy kennen. Als ze even later samen in de McDonald's zitten, wordt hun samenzijn ruw verstoord door Iggy. Hij blijkt de pooier van Candy te zijn en wil Joe in elkaar slaan. Er zit voor Joe niets anders op dan maken dat hij wegkomt.

Als ik loop, helpt het geluid van mijn voetstappen me soms om na te denken. Dat komt waarschijnlijk door het ritme, het metronoomachtige getik van voeten op beton – *tik, tik… tik, tik… tik, tik… tik, tik*. Het is net een hartslag die je lichaam kalmeert en je geest de vrijheid geeft om na te denken. Het werkt niet altijd, maar ik hoopte dat het nu wel zou werken omdat zowel mijn lichaam als mijn geest nog steeds in shocktoestand verkeerden. Slangen van angst kronkelden door mijn buik, mijn kaken deden pijn omdat ik zo verwoed met mijn tanden geknarst had en mijn hart bonsde, maar het ergste was het irritante, zeurderige stemmetje in mijn achterhoofd, dat me er steeds aan herinnerde hoe het *ook* had kunnen aflopen, wat er had kunnen gebeuren, wat er bijna gebeurd was. *In feite heb je geluk gehad, zei het stemmetje. Dat weet je toch? Je hebt geluk gehad. Het had veel erger kunnen aflopen…*
Ja, dat wist ik.
Ik wist een boel dingen.
Ik wist nu dat Candy een prostituee was en Iggy haar pooier. Ik wist dat ze haar lichaam verkocht, dat ze de hele dag dingen deed die ik me niet eens kon voorstellen, dat ze waarschijnlijk niet eens Candy *heette*. Ik wist dat ze me had beetgenomen, een spelletje met me had gespeeld, me stiekem had uitgelachen. Dat wist ik allemaal. Ik wílde het niet weten; ik wilde geloven dat ze gewoon een meisje was… een meisje dat ik op het station ontmoet had… een meisje dat me aardig vond…
Maar zó naïef was ik nou ook weer niet.
Nee, er viel niet aan te ontkomen: Candy was een prostituee en Iggy haar pooier en dat had eigenlijk einde verhaal moeten zijn. Het einde van een kort en uiterst gênant liefdesverhaal: jongen ontmoet meisje, meisje lacht tegen jongen, hij trakteert haar op een donut, zij streelt zijn vingers en hij valt als een blok voor haar, maar dan verschijnt haar pooier en druipt de jongen doodsbang af, met het gevoel dat hij ongelooflijk voor paal staat.
Het sprookje is uit.
Zo had het moeten zijn.
En zo was het ook, tot op zekere hoogte.
Ik was inderdaad doodsbang.
Ik voelde me inderdaad ongelooflijk voor paal staan.
Ik was inderdaad afgedropen.
Maar er speelde nog iets mee… iets wat me niet wilde loslaten. Het had te maken met de aanraking van haar vingers.
Ik voelde die aanraking nog steeds.
Candy's aanraking. Hij was diep in het geheugen van mijn huid geprent: warm, koud, opzwepend, eeuwig, de aanraking van een ander. Het gevoel was opwindend, tintelend, bedwelmend. Terwijl ik liep, keek ik onwillekeurig

steeds naar mijn vingertoppen, naar de lussen en contouren, op zoek naar de plaats waar ze me precies had aangeraakt. Ik wilde alsmaar aan mijn hand voelen, om de herinnering te betasten, maar ik was bang dat ik het gevoel dan misschien zou uitwissen…
En dat was nog maar het begin.

Kevin Brooks, *Candy*. De Harmonie, Amsterdam 2005

Opdracht 6

Lees tekst 5 en 6. Hier lees je hoe *Candy* verdergaat.

1. 'Ondanks alle gevaren, (…) kon ik er geen weerstand aan bieden.' Welke 'gevaren' denk je dat Joe bedoelt?
2. 'Ik was ook verslaafd.' Joe bedoelt daarmee dat hij hopeloos verliefd is op Candy. Welke overeenkomsten zie je tussen een drugsverslaving en verliefdheid?
3. Wat zou er met Candy kunnen gebeuren als Joe haar niet zou helpen?
4. Wat zou jij doen als je Joe was?
5. Denk je dat *Candy* goed afloopt? Waarom (niet)?

Tekst 5 (niveau 2)

Candy

Joe en Candy zijn elkaar blijven zien. Candy blijkt verslaafd te zijn aan heroïne. Als Joe met zijn band in Londen speelt, komt Candy kijken, net als Joe's zus Gina en haar vriend Mike. Het optreden is een groot succes. Joe heeft Candy zien dansen, maar is haar daarna uit het oog verloren.

Ik bleef rondkijken in de zaal vol gezichten.
Kom op, Candy… waar ben je?
Op dat moment laaide het vechtpartijtje bij de uitgang weer op en keek ik in de richting van het geluid. De omstanders weken uiteen en nu zag ik wie er knokten. Ik herkende eerst een van de zwarte jongens die ik eerder in de pub had gezien. Ik werd steeds ongeruster toen ik er nog een zag en nog een… en nog een. Ze waren er allemaal. Ze vormden een halve cirkel, met hun rug naar de deur en staarden uitdagend naar een andere zwarte jongen. Die stond met zijn rug naar me toe, maar desondanks herkende ik hem.
Het was Mike.
Ik liep naar de rand van het podium.
'Joe!' riep Jason. 'Kom op, man, wat doe je toch?'
Ik negeerde hem en begon sneller te lopen.
Nu zag ik Gina ook. Ze stond een paar meter van Mike af en schreeuwde iets tegen iemand achter de zes zwarte jongens, maar ik kon niet zien wie. Een van de jongens stapte naar haar toe, maar Mike sneed hem de pas af en gaf hem een beuk. Hij viel op de grond en twee van zijn maats begonnen Mike te schoppen. Ik sprong van het podium en wrong me door de menigte.
Dat was niet eenvoudig. Iedereen was nog opgewonden na ons optreden en ik werd steeds vastgepakt door mensen die zeiden dat we zo fantastisch waren geweest en die wilden weten wanneer ons volgende optreden was.
'Sorry,' riep ik. 'Neem me niet kwalijk, sorry, sorry…'

Het lawaai bij de uitgang was opgehouden en daar schrok ik van. Het was té stil. Ik wurmde me tussen de mensen door en sprong op een stoel, om te kunnen zien wat er gebeurde…
Mijn knieën knikten.
Wat er gebeurde was Iggy.
Hij liep achteruit naar de uitgang en sleurde Candy met zich mee, terwijl zijn emotieloze ogen als twee geladen pistolen door de zaal gleden. Hij leek niets en ook juist alles. Niets – geen leven, geen gevoelens, geen angst. Alles – kracht, dreiging, de macht van het geweld. Zijn maatjes dekten hem en loodsten hem naar de uitgang, maar in feite had hij hen niet nodig. Hij had helemaal niets nodig.
Vanuit mijn ooghoek zag ik Mike op de grond liggen. Gina boog zich over hem heen, met tranen in haar ogen. Eigenlijk had ik nergens anders aandacht voor moeten hebben, maar toen Iggy op de drempel bleef staan en me doorboorde met zijn dodelijke blik, was het alsof de rest van de wereld verdween.
Ik stond eenzaam in het donker en het enige wat ik kon zien was het steriele vuur van Iggy's ogen.
Het verschroeide me.
Zoog me leeg.
Maakte me hulpeloos.
Hij had Candy nog steeds bij haar arm. Ze stribbelde niet tegen, maar hing aan zijn hand als een levenloze trofee die wachtte om afgevoerd te worden. Iggy's lippen bewogen toen hij iets in haar oor fluisterde. Langzaam draaide ze haar hoofd om en keek me aan.

Kevin Brooks, Candy. De Harmonie, Amsterdam 2005

Tekst 6 (niveau 2)

Candy

Na de avond van het optreden hebben Joe en Candy elkaar lange tijd niet gezien. Uiteindelijk heeft Joe haar opgespoord in Londen, waar ze min of meer gevangen wordt gehouden door Iggy. Candy en Joe slaan Iggy neer en vluchten. Ze halen wat spullen op bij Joe thuis en Mike en Gina brengen hen naar het station.

De trein kwam al aanrijden toen Mike op de parkeerplaats bij het station stopte. Ik pakte onze tassen, Candy deed het portier open en we sprongen de auto uit.
'Bel ons als jullie er zijn,' riep Gina door het raampje.
'Doen we,' riep ik terug.
'En wees voorzichtig, doe kalm aan…'
Terwijl we haastig naar de ingang liepen, keek ik nog even om en zwaaide ik, om te laten merken dat ik haar gehoord had. Gina zwaaide terug. Ze probeerde zo nonchalant mogelijk te doen, maar zelfs van die afstand zag ik de spanning op haar gezicht. Mike legde zijn hand op haar schouder, terwijl zij haar ogen afveegde en heel even overwoog ik serieus om terug te gaan. Ze was tenslotte mijn zus. Ze was bang en van streek. Ik wilde bij haar zijn…
Maar op dat moment hoorde ik de stem van Candy.
'Vooruit, Joe. Schiet op. Dadelijk missen we de trein nog…'
En die stem kon ik niet weerstaan. Ondanks alle gevaren, twijfels en angsten, ondanks alle waarschuwingen van het rationele gedeelte van mijn geest – en dat waren er een hoop – kon ik er geen weerstand aan bieden.
Ik was ook verslaafd.

Kevin Brooks, Candy. De Harmonie, Amsterdam 2005

Opdracht 7

De volgende vragen gaan over alle teksten in deze paragraaf.

1. *Let it snow* en *Candy* zijn twee heel verschillende liefdesverhalen. Lees jij liever feelgoodverhalen of probleemverhalen over de liefde? Waarom?
2. Welk boek zou je het liefst lezen? *Let it snow*, *Candy*, een van de Leestips of lees je liever helemaal niet over de liefde? Leg je antwoord uit.

Opdracht 8 – Creatief schrijven

Maak de online-opdracht 'Liefdesverhaal'. In tweetallen werk je een stukje van een liefdesverhaal uit in de vorm van een WhatsAppgesprek.

Opdracht 9 – Voor je fictiedossier (niveau 2)

Lees een boek waarin liefde een belangrijke rol speelt. Je kunt een van de boeken kiezen die in deze paragraaf zijn behandeld of een boek kiezen uit de Leestips hieronder. Je kunt ook je docent om hulp vragen bij het kiezen van een boek. Maak de online-opdracht 'Nog lang en gelukkig'.

Leestips

Caja Cazemier, *Mission Impossible*

Vince (16) helpt thuis veel, omdat zijn moeder ernstig ziek is. Hij wordt verliefd op Mare, die zo veel mogelijk plezier wil maken. Kan hun liefde deze verschillen overwinnen? ***(niveau 1)***

Chris Vick, *Door de storm*

De rijke Hannah en surfer Jake vallen als een blok voor elkaar. Als Jake op het strand een geheimzinnig pakje ontdekt, wordt hun liefde op de proef gesteld. ***(niveau 2)***

Katarina von Bredow, *Iedereen behalve jij*

Als Emma verliefd wordt op de vriend van haar beste vriendin en dat wederzijds blijkt te zijn, is de verwarring compleet. ***(niveau 2)***

Nicola Yoon, *Alles wat je lief is*

Maddy (18) heeft een ziekte van het afweersysteem. Ze komt nooit buiten. Dan komt Olly naast haar wonen. En hij wil niet alleen maar online contact. ***(niveau 3)***

Kijk ook op Lezenvoordelijst.nl voor meer boeken op je eigen niveau.

D Nieuwe werelden

Opdracht 1

Begrippen

Sciencefiction Verhaal dat zich in de toekomst afspeelt en waarin technologieën worden gebruikt die nu (nog) niet bestaan.

1 Tegenwoordig ziet de wereld er heel anders uit dan vroeger. En in de toekomst zal de wereld er heel anders uitzien dan nu.
Neem het schema over en vul het verder in.

	vroeger	nu	toekomst
reizen	paard-en-wagen, schip	auto, vliegtuig	…
communiceren	brief	app	…
wonen	plaggenhut	…	…
eten	…	…	…
werk	…	…	…

2 Welke moderne technologie zou honderd jaar geleden 'sciencefiction' zijn geweest?
3 Denk je dat de dingen die je in de laatste kolom hebt ingevuld in de toekomst ook echt mogelijk zullen zijn? Leg uit.

Opdracht 2

Lees tekst 1. Het is een fragment uit *Matched* van de Amerikaanse schrijfster Ally Condie.

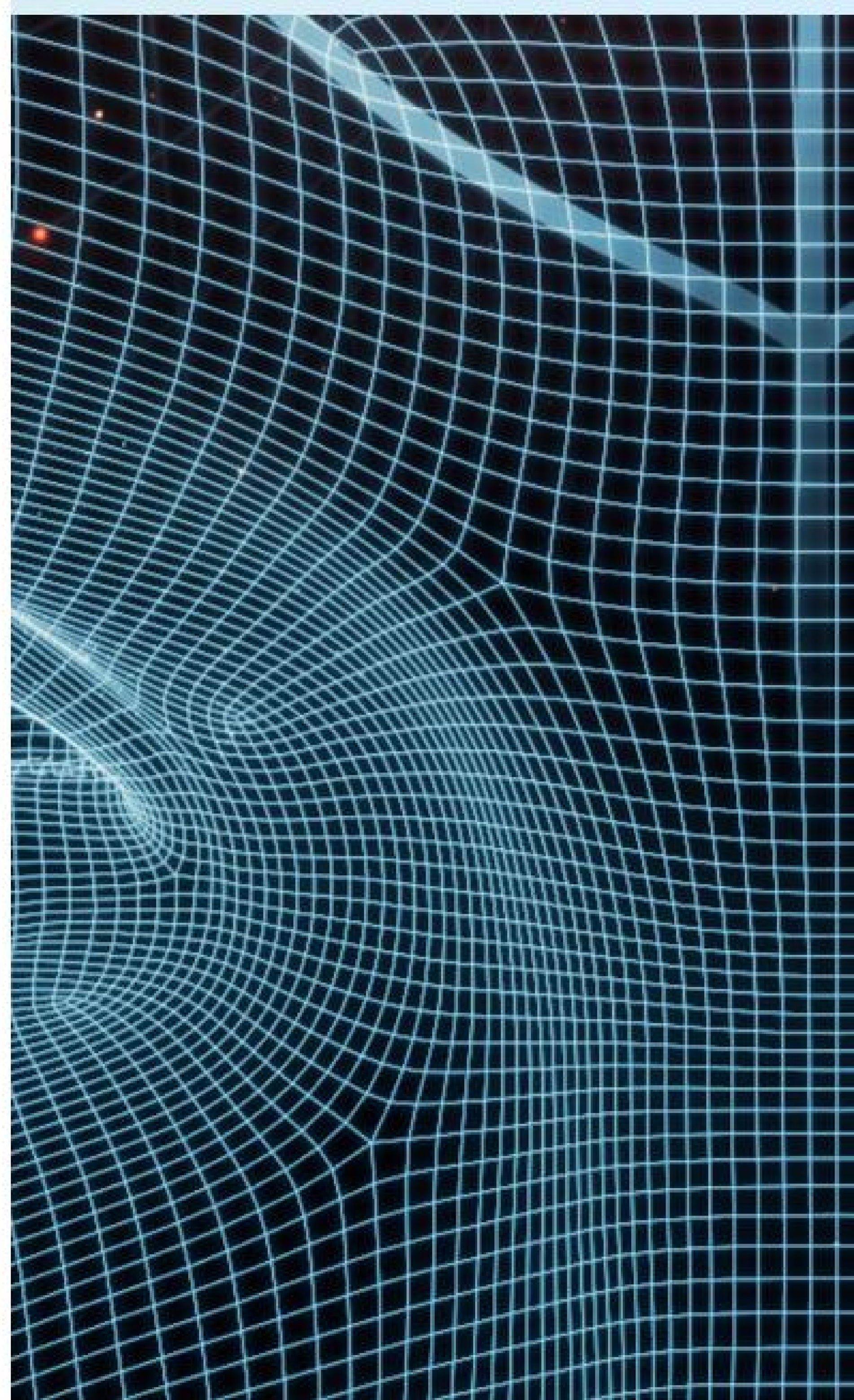
1 De gastvrouw van het Match Banket corrigeert zichzelf meteen als ze het een 'vreemde situatie' noemt dat Cassia en Xander gematcht zijn. Waarom mag ze de situatie waarschijnlijk niet 'vreemd' noemen van de Unie?
2 Cassia heeft er een dubbel gevoel bij dat ze is gematcht met haar beste vriend Xander. Waarom?
3 In de Unie bestaat geen 'geluk' (toeval), alleen nog 'waarschijnlijkheid'. Wat wordt daarmee bedoeld, denk je?

Tekst 1 (niveau 2)

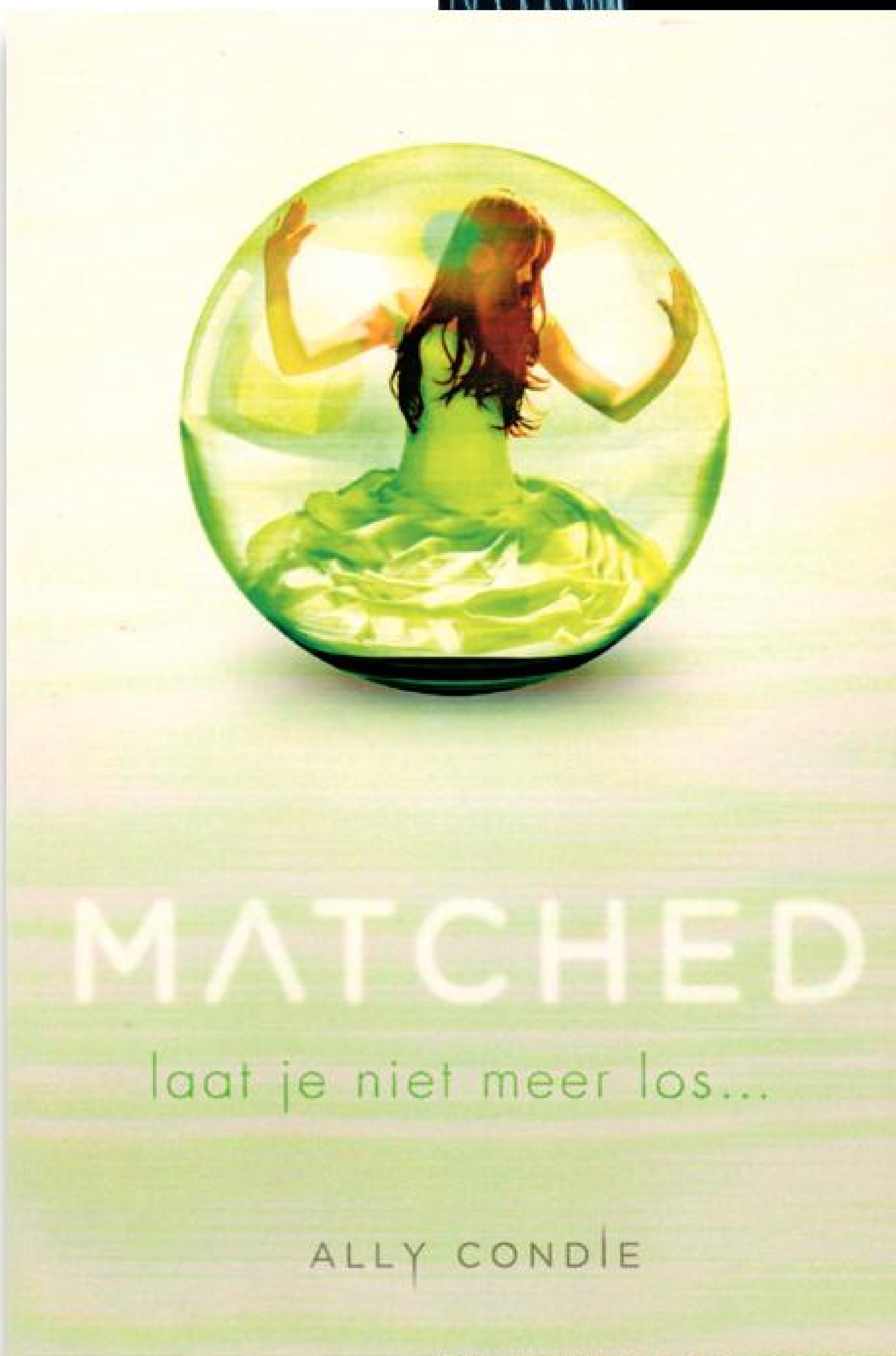
Matched

Cassia leeft in de Unie, waar alles zo geregeld is dat de inwoners nauwelijks keuzes hoeven te maken en ze een gelukkig leven kunnen leiden onder het toeziend oog van de Autoriteiten. Vandaag is een belangrijke dag voor Cassia: ze wordt gematcht met de jongen met wie de ze rest van haar leven zal delen.

Voor we vertrekken vraagt de gastvrouw van het Match Banket of Xander en ik met onze familieleden even mee willen komen om met haar te praten. 'Dit is een vreemde situatie,' zegt ze, maar ze corrigeert zichzelf meteen. 'Niet vreemd. Mijn excuses. Het komt weinig voor.' Ze lacht ons toe. 'Aangezien jullie elkaar al kennen, verloopt de komende periode voor jullie wat anders dan bij de andere Matches. De meeste dingen weten

jullie al over elkaar.' Ze wijst op onze zilveren doosjes. 'Op de microkaartjes staat ook een aantal nieuwe romanceregels; die moeten jullie je eigen maken zodra je de kans hebt.'
'We lezen ze vanavond nog,' belooft Xander ernstig.
Ik moet me inhouden om hem niet een geamuseerde blik toe te werpen, want hij klinkt precies zoals hij reageert als een leraar hem een schoolopdracht geeft. Hij zal de nieuwe regels na één keer lezen uit zijn hoofd kennen, zoals hij ook de officiële Matchinformatie meteen onthouden heeft. En dan bloos ik weer, omdat ik me een alinea uit die informatie herinner:

Als je ervoor kiest om gematcht te worden, wordt jouw Huwelijksovereenkomst gesloten wanneer je eenentwintig bent. Onderzoek heeft uitgewezen dat zowel mannen als vrouwen op vierentwintigjarige leeftijd het meest vruchtbaar zijn. Het Matchsysteem is zodanig ontworpen dat het Matches in staat stelt rond deze leeftijd kinderen te krijgen – op deze wijze is de hoogste kans op gezond nageslacht gegarandeerd.

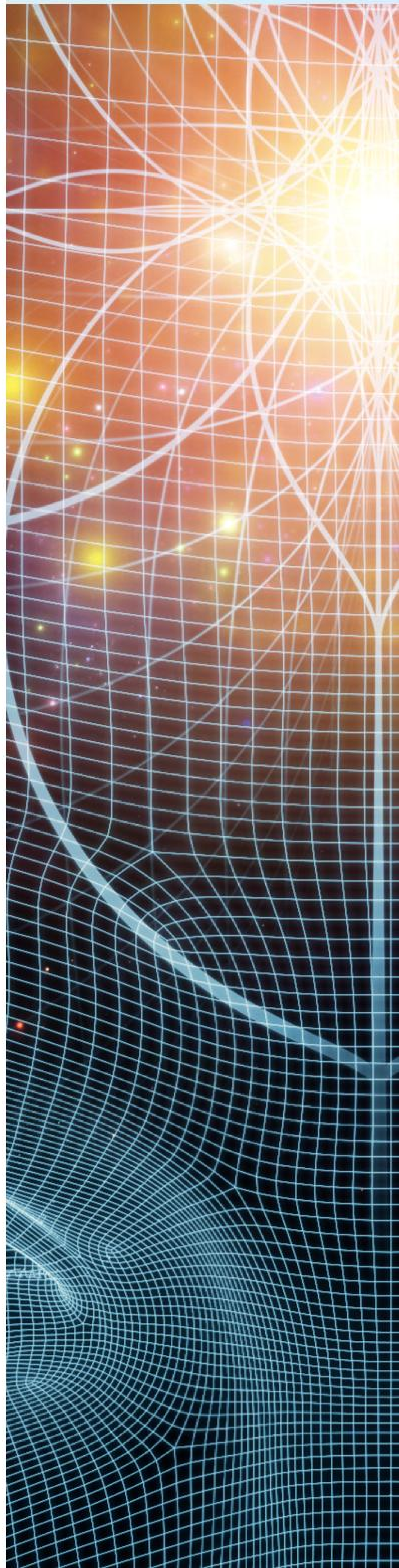
Xander en ik zullen een Huwelijksovereenkomst sluiten. *Wij krijgen samen kinderen.*
Ik hoef me de komende jaren niet in te spannen om alles over hem te weten te komen, want ik ken hem al bijna net zo goed als ik mezelf ken. Diep in mijn hart voel ik een steek van verdriet, wat me verbaast. Mijn leeftijdsgenoten zwijmelen de komende dagen bij de foto's van hun Matches, ze zullen tijdens de lunchpauze op school over hen opscheppen en wachten op meer informatie, die beetje bij beetje wordt onthuld. Zij maken zich voorstellingen over hun tweede samenzijn, enzovoort. Dat mysterie kennen Xander en ik niet. Ik hoef me niet af te vragen hoe hij zal zijn, en zal niet dagdromen over de eerste keer dat we elkaar zien.
Maar dan kijkt Xander me aan en vraagt: 'Waar denk je aan?' en ik antwoord: 'Dat we zo'n geluk hebben.' En ik meen het. Er valt nog zoveel te ontdekken. Tot nu toe heb ik Xander alleen als een vriend gekend. Nu is hij mijn Match.
De gastvrouw wijst me vriendelijk terecht: 'Jullie hebben geen geluk gehad, Cassia. Er bestaat geen "geluk" in de Unie.'
Ik knik. Natuurlijk. Ik had beter moeten weten dan zo'n ouderwets, ontoereikend woord te gebruiken. Tegenwoordig bestaat alleen nog 'waarschijnlijkheid'. Hoe groot of klein de kans is dat iets gebeurt.
De gastvrouw spreekt ons opnieuw toe: 'Het was een drukke avond en het begint laat te worden. Jullie kunnen de romanceregels wel op een ander moment lezen, op een andere dag. Er is meer dan genoeg tijd.'
Ze heeft gelijk. Dat is wat de Unie ons geschonken heeft: tijd. Wij leven langer en hebben het beter dan alle andere burgers uit de wereldgeschiedenis. En dat is voor een belangrijk deel te danken aan het Matchsysteem, dat voor lichamelijk en geestelijk gezond nageslacht zorgt.
En daar maak ik deel van uit.

Ally Condie, Matched. Lemniscaat, Rotterdam 2010

Opdracht 3

Lees tekst 2. Hier lees je hoe *Matched* verdergaat.

1 Ky is een 'Dwaling'. Leg in je eigen woorden uit wat dat is.
2 'Ik stel mijn vraag niet hardop, maar ze weet wat ik denk.' Wat is de vraag die Cassia aan de Autoriteit wilde stellen?
3 Waarom kan Cassia niet blij zijn dat alles weer in orde is?
4 Wat zou jij kiezen: gematcht worden of Single blijven? Waarom?
5 De Unie wil dat alle mensen het goed hebben. Denk je dat haar opzet geslaagd is? Leg je antwoord uit.

Tekst 2 (niveau 2)

Matched

Wanneer Cassia de romanceregels op het microkaartje wil bekijken, gebeurt er iets vreemds. Niet haar beste vriend en toekomstige man Xander verschijnt in beeld, maar iemand anders, iemand die ze ook kent! Het lijkt erop dat de perfecte Unie een fout heeft gemaakt. Cassia praat erover met de Autoriteit van het Matchministerie.

'Ik heb nog nooit gehoord dat er zulke fouten werden gemaakt.'
'Ik ben bang dat het nu en dan voorkomt. Niet vaak.' Ze is even stil en stelt dan de vraag die ik niet wil horen. 'Heb je de persoon herkend van wie je het gezicht zag?'
Plotseling en onberedeneerd kom ik in de verleiding te liegen. Ik zou willen zeggen dat ik geen idee heb wie het is, dat ik dat gezicht nooit eerder heb gezien. Ik kijk opnieuw naar de fontein en volg de lijn van het opstijgende en vallend water. Ik besef dat mijn zwijgen me verraadt. Dus geef ik antwoord. 'Ja.'
'Kun je me zeggen wie het is?'
Ze weet het zelf natuurlijk allang, dus heeft het geen zin om iets anders te zeggen dan de waarheid. 'Ja. Ky Markham. Dat is juist zo vreemd. De kans dat er een fout wordt gemaakt, en de kans dat die fout wordt gemaakt met iemand die ik nog ken ook...'
'Is bijna onbestaanbaar klein,' bevestigt ze. 'Dat klopt. Daarom vragen we ons ook af of de fout opzettelijk is gemaakt, bij wijze van grap. Als we de persoon vinden die hier verantwoordelijk voor is, wordt hij of zij zwaar gestraft. Het was wreed om zoiets te doen. Niet alleen omdat het verwarrend voor jou was en je overstuur heeft gemaakt, maar ook ten opzichte van Ky.'
'Weet hij er dan van?'
'Nee. Hij heeft geen idee wat er is gebeurd. Ik zei dat het wreed was om hem als onderdeel van deze streek te gebruiken omdat hij is wat hij is.'
'Wat hij is?' Ky Markham is in ons Stadskwartier komen wonen toen we tien waren. Hij ziet er goed uit en het is een rustige jongen. Hij houdt zich op de vlakte, is geen ruziezoeker. Ik heb hem de laatste tijd niet zo vaak gezien als vroeger; afgelopen jaar heeft hij vervroegd zijn permanente werkpositie gekregen en sindsdien gaat hij niet meer naar de Tweede School met de rest van de jongeren uit ons Stadskwartier.
De Autoriteit knikt en buigt zich iets dichter naar me toe, ook al is er niemand in de buurt die ons kan horen. Het licht van de straatlantaarn straalt heet op ons neer en ik schuif een beetje opzij. 'Dit is vertrouwelijke

informatie, maar Ky Markham had nooit jouw Match kunnen zijn. Hij zal nooit iemands Match zijn.'
'Hij heeft er dus voor gekozen om Single te zijn.' Ik snap niet zo goed waarom deze informatie vertrouwelijk is. Veel schoolgenoten kiezen ervoor om alleen te blijven. Er is zelfs een alinea aan gewijd in de officiële Matchinformatie:

Overweeg alsjeblieft zorgvuldig of je een goede Matchkandidaat bent. Bedenk dat Singles net zo belangrijk zijn in de Unie. Zoals je weet is de huidige Leider van de Unie een Single. Zowel Matches als Singles hebben een volwaardig, bevredigend leven. Kinderen mogen echter alleen voortkomen uit diegenen die ervoor kiezen gematcht te worden.

Ze leunt verder naar me toe. 'Nee. Hij is geen Single. Ky Markham is een Dwaling.'
Ky Markham is een Dwaling?
Dwalingen leven gewoon tussen ons in; ze zijn niet gevaarlijk, zoals de Afwijkingen, die buiten de Unie worden geplaatst. Hoewel personen meestal naar aanleiding van een Wetsovertreding als Dwaling worden geclassificeerd, worden de Dwalingen wel beschermd; hun identiteit wordt meestal geheimgehouden. Alleen de Autoriteiten van het Ministerie voor Unieclassificatie en aanverwante vakgebieden hebben toegang tot dergelijke informatie.
Ik stel mijn vraag niet hardop, maar ze weet wat ik denk. 'Ik vrees van wel. Hij kan er zelf niets aan doen, maar zijn vader heeft een Wetsovertreding begaan. De Unie kon daar niet aan voorbijgaan, zelfs niet toen ze toestonden dat de Markhams Ky adopteerden. Hij moest een Dwaling blijven, en heeft dus niet het recht om mee te doen in de Matchpool.' Ze zucht. 'We maken de microkaarten pas een paar uur voor het Banket. We zoeken al uit wie er toegang had tot jouw microkaart, wie de foto van Ky erop kan hebben gezet voor het Banket plaatsvond.'
'Ik hoop dat u erachter komt wie het gedaan heeft,' zeg ik. 'U heeft gelijk. Het is een wrede grap.'
'We komen er wel achter,' zegt ze met een lachje. 'Dat kan ik je beloven.' Ze kijkt op haar horloge. 'Ik moet nu gaan. Ik hoop dat ik je zorgen heb kunnen wegnemen.'
'Ja. Dank u.' Ik probeer niet langer te denken aan de jongen die een Dwaling is. Ik zou verheugd moeten zijn over hoe geweldig alles is, dat alles weer in orde is. Maar in plaats daarvan denk ik aan Ky – dat ik zo'n medelijden met hem heb, dat ik dit liever niet had geweten zodat ik had kunnen blijven geloven dat hij een Single wilde zijn.

Ally Condie, Matched. Lemniscaat, Rotterdam 2010

Opdracht 4

Lees tekst 3 en 4. Het zijn fragmenten uit het begin van *Overstroomd* van Eva Moraal.

1 Door welke ramp is het land getroffen?
2 Waarom past die ramp bij Nederland?
3 Welke twee bevolkingsgroepen staan nu tegenover elkaar?
4 Vind je (veel) grotere ongelijkheid een logisch gevolg van een grote ramp? Leg je antwoord uit.

Begrippen

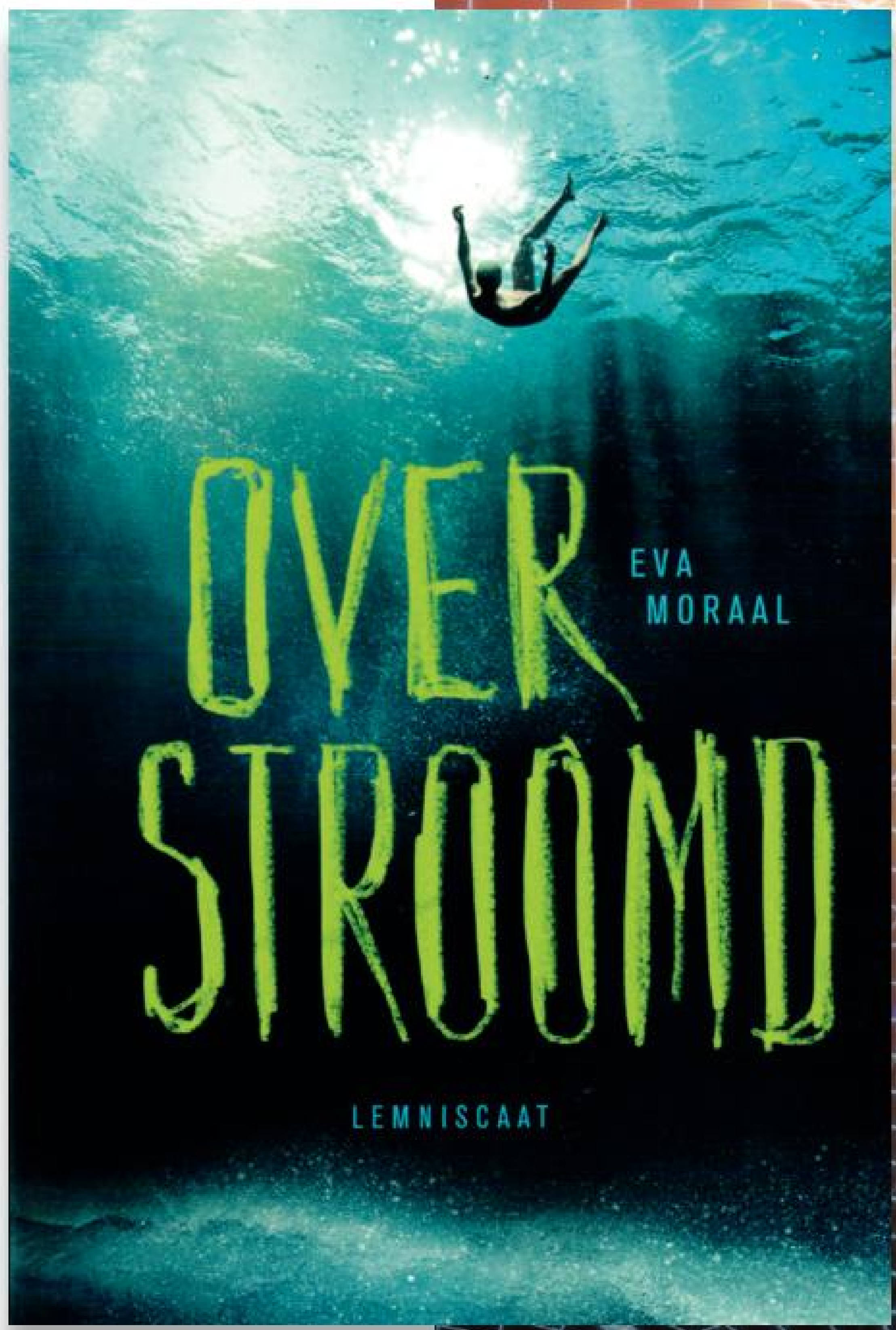
Dystopie Verhaal dat zich in de toekomst afspeelt. Meestal heeft er een ramp plaatsgevonden en/of zijn er mensen aan de macht gekomen die andere mensen onderdrukken. Daardoor is de wereld veranderd in een plaats waar je niet zou willen leven.

5 Nina is rijk. Is zij ook vrij? Leg je antwoord uit.
6 Kunnen Nina en Max gewoon bevriend raken of een relatie krijgen, denk je? Leg je antwoord uit.
7 Is *Overstroomd* sciencefiction, een dystopie of heeft het kenmerken van beide? Leg je antwoord uit.
8 Denk je dat de situatie die beschreven wordt in *Overstroomd* ooit werkelijkheid zou kunnen worden? Waarom (niet)?

Tekst 3 (niveau 2)

Overstroomd

Het is de tijd van de Grote Overstromingen. Het land is verdeeld in droge en natte gebieden. Als de school van Nina Brandsma, een Droge en de dochter van de Gouverneur van het Vijfde Gewest, tijdens de laatste overstroming getroffen wordt, moet ze naar een school in het Natte gebied.

DOS-alarm. Een snerpend geluid dat steeds harder wordt en waartegen je niets kunt doen, behalve opstaan. Ik probeer het zo lang mogelijk uit te stellen, leg mijn kussen over mijn hoofd. Natuurlijk lukt het me nooit langer in bed te blijven.
Zodra mijn voeten de grond raken, houdt het geluid op.
Het is precies twee over zeven, maandagmorgen. Ik loop naar mijn bureau, waar mijn HandComputer op ligt. Het eerste wat ik op het scherm zie bewegen is pap met tientallen microfoons bij zijn gezicht. Hij lacht zijn geruststellende lach: niets aan de hand mensen, we hebben alles onder controle.
Ik kijk of het live is.
Het is live.
Dan zal hij vannacht niet meer zijn thuisgekomen. Niet dat ik ook maar iets heb gehoord met de hoeveelheid slaappillen die ik slik. Ik wrijf met mijn handen over mijn koude bovenarmen, loop naar de badkamer en kleed me uit. Ik ga onder de douche staan die begint te sproeien zodra de sensoren mijn aanwezigheid hebben opgemerkt.
'Warmer.'
Ik laat het hete water over mijn gezicht stromen, over mijn lange krullen, die nat op mijn rug blijven plakken. Ik sta stil en houd mijzelf vast. Vandaag is de eerste dag op de nieuwe school. Na zes lange maanden.
Als mijn huid begint te protesteren, stap ik onder de douche vandaan en grijp de handdoek die Maria voor me heeft klaargelegd. Ik loop terug mijn kamer in het zie en het rode lampje van het Digitale Omroep Systeem branden. Ik ben al laat.
Ik kleed me snel aan: spijkerbroek, T-shirt en een trui. Ik laat mijn haren nat en ga naar beneden. Het huis is groot en leeg. Ik wend mijn ogen af als ik langs Isa's kamer loop.
In de keuken is Maria, onze Natte hulp, bezig met het ontbijt.
'Nina.' Haar glimlach is altijd warm, altijd echt. 'Goedemorgen.'
'Morgen,' mompel ik en ik grijp naar mijn mok koffie. De douche heeft niet echt geholpen.
'Waar is mam?'

‘Mevrouw Brandsma is nog op bed.’
Ik had niet anders verwacht.
Erik, paps tweede chauffeur komt binnenlopen, zet zijn handen op de keukentafel en kijkt me aan.
‘Zeker geen kans dat ik met de tram mag?’
Hij schudt zijn hoofd.
‘De instructies van je vader waren duidelijk.’
‘Oké, laten we dan maar gaan.’ Ik drink mijn mok in één teug leeg.
Buiten is het koud. Het is pas november, maar het vriest al dagen. Een dikke laag sneeuw bedekt het gazon en de toppen van het hoge hek dat ons scheidt van de rest van GG1. Het vaalblauwe zeil over het zwembad wordt door het gewicht van de sneeuw omlaag getrokken. Mams rozenstruiken bezwijken onder de dikke witte deken.
Sneeuw is water. Nog meer water. Verstikkend, alles verdrinkend water.
Volgende week zal het weer wel weer omslaan. Sinds de Tweede Grote Overstroming enkele decennia geleden is zelfs het vliegverkeer tussen de Gewesten zo goed als afgeschaft. Het weer is te onbetrouwbaar geworden, zeker met die ondoordringbare mistbanken die na langdurige regenval het zicht onmogelijk maken. Dit is de eerste echte winter in jaren.
Erik gaat me voor de garage in, waar ik paps sportwagen zie staan. Een of ander oud model uit de twintigste eeuw dat nog op benzine rijdt. Hij gaat er af en toe mee weg, maar nooit ver. Papa is te bang dat iets of iemand de kostbare wagen beschadigt.
De tweede dienstwagen, elektrisch zoals de meeste voertuigen, staat ernaast en Erik houdt het portier voor me open. De ruiten zijn geblindeerd. Ik kan naar buiten kijken, mensen niet naar binnen. Vroeger vond ik dat leuk en spannend. Isa en ik speelden spelletjes; dat we op geheime, Natte missies waren buiten de twee Gesloten Gemeenschappen. Nu ben ik vooral blij dat niemand me kan zien.
Erik rijdt de garage uit, de oprijlaan af en communiceert bij het hek via zijn HC met Frank, de portier. De eerste barrière is geslecht.
We rijden door onze wijk. Hier en in GG2 wonen mijn oude, Droge vrienden met hun ouders, achter hoge hekken met overal camera’s en beveiliging. In de verte zie ik de nieuwe digiscoop met de felgekleurde glaswand, en het winkelcentrum erachter. In het park spelen kinderen in de zandbak.
We naderen de zwaar beveiligde toegangspoort tot GG1. Een van de Droogwachters komt uit zijn hok. Zijn rode uniform steekt fel af bij zijn bleke gezicht. Erik laat zijn raampje zakken en toont zijn pas, die wordt gescand. De man knikt en doet een stap achteruit terwijl zijn collega de poort opent.
We rijden de overstroomde wereld binnen.

Eva Moraal, Overstroomd. Lemniscaat, Rotterdam 2012

Tekst 4 (niveau 2)

Overstroomd

Nina heeft zich net aangemeld op de nieuwe school. Ze probeert uit haar rooster op te maken waar ze het eerst naartoe moet.

De eerste bel klinkt en voordat ik het weet stroomt de school vol met leerlingen. Een van hen, een meisje, loopt tegen me aan en mijn tas en HC vallen op de grond. Spullen worden weggeschopt en verdwijnen in een zee van

benen. Ik moet wachten tot alle leerlingen voorbij zijn.
Mijn handen trillen als ik mijn tas oppak en de spullen erin terug begin te stoppen. Ze deed het expres. Ik hoorde haar lachen. En ik wilde nog wel in de klas zijn voor alle anderen binnen waren. Mijn ogen worden vochtig. Ik veeg snel een traan weg. Ik wil niet huilen. Niet hier. Niet nu.
‘Hier.’
Ik kijk op. Een jongen staat voor me. Hij heeft een grote neus en schichtige, bruine ogen met lange wimpers. Zijn huid heeft de kleur van mokka, zoals de koffie verkeerd die Maria klaarmaakt, zacht en romig. Hij geeft me Isa’s gouden medaillon.
‘Dank je.’
Hij knikt. Met zijn linkerhand trommelt hij op de rand van de vensterbank.
‘Waar moet je naartoe?’
Ik kijk op mijn HC.
‘L3.’
‘Kom mee.’
Hij begint te lopen, zijn pas is stevig. Ik hol achter hem aan. Ik durf niets te zeggen. Als we voor het lokaal staan, wil ik hem bedanken. Hij is binnen voor ik iets kan uitbrengen.
‘Ah, Max, ik was al bang dat we het vandaag zonder je moesten stellen.’ De stem is van een kalende, oudere man. Zijn ronde rode gezicht heeft een vriendelijke uitdrukking. Zijn kleren zijn oud en versleten. Zo anders dan de docenten op mijn vorige school. Ik sla snel mijn ogen neer, maar natuurlijk heeft hij mij ook opgemerkt.
‘En jij bent…?’
‘Nina,’ zeg ik zacht.
Max loopt naar een lege tafel. De anderen staren van hem naar mij. Ik hoop dat ik hem niet in de problemen heb gebracht.
‘Nina, welkom op het Deltacollege. Kies maar snel een plek uit, dan kunnen we met de les beginnen.’

Max

De Droge is naast me gaan zitten.
Ze is niet van hier. Dat zag ik meteen. Die gouden hanger – Li had ’m allang meegepikt. Daar kun je veel voor krijgen.
Ik probeer me te concentreren op Van Kralingen. Normaal zou ik met aandacht luisteren. Die man kan goed vertellen. En met de examens die eraan komen, weet ik dat ik extra moet opletten. Niet opletten betekent minstens een punt minder. En dat kan ik niet hebben als ik een van de weinige Natte beurzen voor de uni wil bemachtigen.
Maar deze Droge… deze Droge leidt me af.
Ze tekent met een digipen op een scherm terwijl ze naar buiten staart. Spitse neus, een brede mond, sproeten, grote, blauwe ogen en lange blonde krullen waarachter d’r gezicht schuilgaat.
Marlies liep expres tegen d’r aan. Al die Drogen op school. Het was te verwachten na de laatste overstromingen. Weer een of andere Droge school die de pech had natte voeten te krijgen. Op DOS-nieuws zag ik Brandsma zijn ‘welgemeende medeleven’ uiten voor de familieleden van de slachtoffers. Hoogmoed komt voor de val, zei ma. Hierbuiten, waar we altijd natte voeten hebben, zagen we ‘t allang aankomen. En nou moeten ze hier naar school. Niks of niemand is veilig voor het water, ook Drogen niet, wat ze zichzelf ook wijsmaken.

Eva Moraal, Overstroomd. Lemniscaat, Rotterdam 2012

Opdracht 5

De volgende vragen gaan over alle teksten in deze paragraaf.

1. Veel toekomstverhalen houden de lezer een spiegel voor: ze laten zien welke problemen in onze wereld spelen. Over welke hedendaagse problemen zetten *Matched* en *Overstroomd* je aan het denken? Leg je antwoord uit.
2. Welk boek zou je het liefst willen lezen? *Matched*, *Overstroomd* of een van de Leestips? Leg je antwoord uit.

Opdracht 6 – Creatief schrijven

Maak de online-opdracht 'Toekomstige wereld'. Je schrijft een scène (klein stukje) van een verhaal dat zich afspeelt in een toekomstige wereld.

Opdracht 7 – Voor je fictiedossier (niveau 1)

Lees een verhaal dat zich afspeelt in de toekomst. Je kunt een van de boeken lezen die in deze paragraaf zijn behandeld of een boek kiezen uit de Leestips hieronder. Je kunt ook je docent om hulp vragen bij het kiezen van een boek. Maak de online-opdracht 'Nieuwe wereld'.

Leestips

Marcel van Driel, *Superhelden.nl*

Sinds de dood van haar vader doet Iris (13) niets liever dan gamen. Wat ze niet weet, is dat het eiland uit haar lievelingsspel 'Superhelden' echt bestaat.
(niveau 1)

Kevin Brooks, *iBoy*

Wanneer een iPhone van een flat wordt gegooid en zich in het hoofd van Tom (16) boort, beschikt hij opeens over buitengewone krachten.
(niveau 2)

Alice Broadway, *Inkt*

In de wereld van Leora (16) wordt alles wat je meemaakt op je huid getatoeëerd.
Hoe kan het dat haar overleden vader toch geheimen had?
(niveau 2)

Veronica Roth, *Carve the mark*

Ryzek gebruikt de gave van zijn zus Cyra om over de IJsplaneet Thuvhe te heersen. Alles verandert als Cyra Akos ontmoet. Lukt het hun om Ryzek uit te schakelen?
(niveau 2)

Kijk ook op Lezenvoordelijst.nl voor meer boeken op je eigen niveau.

E Verrassend

Opdracht 1

Werk samen met een klasgenoot.

1. Vertel elkaar een mop.
2. Hoe werken de moppen die jullie elkaar verteld hebben? Kies uit: *er gebeurt iets onverwachts – er zit een taalgrapje in – het is grof – iets anders, namelijk …*
3. Over welke onderwerpen moet je volgens jullie geen grappen maken? Kies uit: *bejaarden – Belgen – concentratiekampen – de Amerikaanse president – domme blondjes – kanker – kindermishandeling – leraren – politieke partijen – religies – terreuraanslagen – zelfmoord.*

Opdracht 2

Lees tekst 1. Het is een puntdicht.

1. Bekijk de afbeelding. Is het ver van Groningen naar Haren? **ja / nee**
2. Wanneer vliegt iemand uit de bocht?
3. Kun je op de plaats van 'slakken' ook 'hazen' invullen? Waarom (niet)?
4. Welke tegenstelling zit er in tekst 1?

Begrippen

Puntdicht Kort gedicht met in de laatste regel(s) een (taal)grapje.

Tekst 1

Op twee slakken

Twee slakken waren al sinds jaren
op weg van Groningen naar Haren.
Ten slotte kwam geheel ontdaan
de oudste aan het eindpunt aan.
Hij slikte en sprak diep bewogen:
'Mijn broer is uit de bocht gevlogen.'

Kees Stip, in: Vic van de Reijt (red.), Ik wou dat ik twee hondjes was. Prometheus, Amsterdam

Opdracht 3

Lees tekst 2. Het is een limerick waaruit een aantal woorden is weggelaten.

1. Neem (1) tot en met (5) over en noteer daarachter waar welk van de volgende woorden past: *bekeren – gauw – in sekten – Kerkdriel – Tiel.*
2. Waarom past de plaats waar het personage uit regel 1 woont goed bij hem?
3. Leg uit dat 'bij-geloof' (met een streepje en niet – zoals het hoort – 'bijgeloof') een woordspeling is.
4. Wat is het verschil in betekenis tussen 'insekten mag je niet geloven' en 'in sekten mag je niet geloven'?

Begrippen

Limerick Grappig bedoeld gedichtje van vijf regels met een vast rijmschema (a a b b a). In de eerste regel worden meestal een personage en een plaatsnaam genoemd.

Woordspeling Een spelletje met woorden. Bijvoorbeeld: *Ze heeft dikke billen, maar ze zit er niet mee.*

Tekst 2

Op een kerkuil

Een vrome kerkuil in ______________________ (1)
kreeg aan zijn deur een bij uit ______________________ (2),
die hem spontaan ______________________ (3) wou
tot bij-geloof, maar zei toen ______________________ (4):
'Ik heb mijn kerk, en daarenboven,
______________________ (5) mag je niet geloven!'

Kees Stip, Het Grote Beestenfeest. Prometheus, Amsterdam 2009

Opdracht 4

Lees tekst 3.

1 Als je 'neerslachtig' bent, ben je in een heel sombere stemming, waardoor je nergens zin in hebt. Past het weer bij de stemming van de ik-persoon? Leg je antwoord uit.

2 Wat is er aan de hand met 'daarbuiten *schijnt* de regen' en 'piept de vleermuis *vrolijk* mee'?

3 Hoe probeert de ik-persoon zichzelf op te beuren? Noteer twee dingen.

Tekst 3

Morgenrood

De week begint pas. Het is maandag kwart voor negen.
en ik roer nu al zo neerslachtig in mijn thee ...
Maar: ik zal sterk zijn! Kijk daarbuiten schijnt de regen!
En aan het venster piept de vleermuis vrolijk mee!

Lévi Weemoedt, Van harte beterschap. Uitgeverij Atlas Contact, Amsterdam 1998

Opdracht 5

Lees tekst 4.

1. 'Vanmorgen sloeg de poes ineens aan 't zingen.' Is dat positief of negatief? Leg uit.
2. Waarom is de hond 'neerslachtig' (regel 5)?
3. 'maar van mijn tranen was Jeanett' de fabrikant'. Wat bedoelt de ik-persoon daarmee?
4. Wat betekent 'als dat zo doorgaat bung'len zij aan boord of band'?
5. Met welke middelen wordt het ironische effect bereikt? Kies uit: *overdrijving – understatement – omkering – niet-passend woordgebruik*. Geef bij elk antwoord dat je kiest een voorbeeld uit de tekst.
6. Leg de titel uit.
7. Welke overeenkomsten zie je tussen tekst 3 en 4?

Begrippen

Ironie (Milde) spot. Het (humoristische) effect wordt bereikt door iets anders te zeggen dan je bedoelt, bijvoorbeeld door middel van:
- **overdrijving** (iets erger maken dan het is);
- **understatement** (iets minder erg maken dan het is);
- **omkering** (het tegenovergestelde zeggen van wat je bedoelt);
- **niet-passend woordgebruik** (bijvoorbeeld plechtig taalgebruik in een informele situatie).

Tekst 4

Contactadvertentie

Vanmorgen sloeg de poes ineens aan 't zingen.
'k Zat aan 't ontbijt en staarde radeloos in de thee.
O! 't Was een treurig lied vol jeugdherinneringen:
van een geliefde en een wandeling aan zee.

Plots viel de hond in met een diep neerslachtig janken:
ach! van een setter stond zijn hartje zó in brand
maar zij was doodgereden; van die kranke
liefde rees hij nooit meer uit zijn mand...

Vóór ik het wist begon m'n eigen keel te zwellen
en huilde ik mee met de beschuitbus in mijn hand.
Die was van Bolletje, de thee was van Van Nelle;
maar van mijn tranen was Jeanett' de fabrikant.

O! 't Is geen leven meer voor deze vrijgezellen;
als dat zo doorgaat bung'len zij aan boord of band;

welk jong, knap meisje, dat kan koken en verstellen
stelpt nu hun leed, en schrijft een brief naar deze krant?

Lévi Weemoedt, Van harte beterschap. Uitgeverij Atlas Contact, Amsterdam 1998

Opdracht 6

Lees tekst 5.

1. Vind je het einde van tekst 5 gewoon of verrassend? Leg je antwoord uit.
2. Op welke manier maakt de dichter van een gewoon onderwerp iets bijzonders?
3. Leg uit hoe de dichter je daarmee misleidt (met opzet in de war brengt).

Tekst 5

De autobezitter

Er stapt een man in een auto
verricht de nodige handelingen
voor het rijden
en rijdt
daarna
dan ook
inderdaad
weg

K. Schippers, Kb.nl, gelezen op 16 april 2018

Opdracht 7 – Creatief schrijven

1. Bedenk samen met een klasgenoot vier handelingen of situaties die gewoon zijn, maar die je bijzonder kunt maken (net zoals K. Schippers heeft gedaan in tekst 5).
2. Kies hieruit één onderwerp waarover jullie een gedichtje gaan schrijven.
3. Bedenk welke 'verrassing' of ander grapje jullie in het gedicht stoppen. Je kunt bijvoorbeeld de lezer misleiden of ironie of een woordspeling gebruiken.
4. Schrijf samen het gedicht. Besteed aandacht aan de vorm: de lengte van de regels, wel of geen eindrijm, alliteratie, assonantie etc.
5. Bedenk ten slotte een passende titel.
6. Werk het gedicht uit in het net en maak een passende achtergrond.
7. Lees 'Dichters aan het woord'. Ben je het met Hans Hagen eens? Leg uit.

Dichters aan het woord

Wat is er leuk aan poëzie?

Hans Hagen:
Poëzie is spelen met taal. Bijna alle dichters hebben wel iets geschreven over hun zoektocht naar de juiste woorden en het plezier dat ze daaraan beleven. Als je eenmaal begint te spelen met woorden, wordt het steeds leuker.

Hanshagen.nl, op 16 april 2018

F Vallen en opstaan

Opdracht 1

1 Iedereen maakt weleens iets ergs mee. Kan iets ergs meemaken je ook iets positiefs opleveren, denk je? Leg je antwoord uit.
2 'Zonder ongeluk geen geluk.' Leg uit of je het met deze uitspraak eens of oneens bent.

Opdracht 2

Lees tekst 1. Het is een fragment uit *Het kankerkampioenschap voor junioren*. Roy Looman, Max in het boek, vertelde zijn levensverhaal aan de schrijver Edward van de Vendel. Op basis van hun vele gesprekken schreef hij dit boek.

1 Max herinnert zich nog veel onbelangrijke details. Geef daarvan een voorbeeld.
2 Hoe voelt Max zich vooral? Kies twee gevoelens en leg je antwoord uit: *bang – boos – geïrriteerd – nieuwsgierig – ongerust – schuldig – verdrietig – iets anders, namelijk …*
3 De verpleegsters zeggen tegen hem: '... *komt wel goed, jongen*.' Waarom is dit niet wat Max wil horen?
4 Een andere verpleegkundige zegt: 'Dag hè, en veel sterkte.' Waarom wordt Max daarvan nog ongeruster?
5 Wat zouden de verpleegkundigen beter kunnen zeggen, vind je?

Tekst 1 (niveau 2)

Het kankerkampioenschap voor junioren

Max (bijnaam Bob) ontdekt, na een weekendje feestvieren met zijn vrienden, een harde bult in zijn hals.

Ik zal in dit verhaal heus wel eens iets overslaan, je hoeft niet bang te zijn dat ik ga scherpstellen op elke tel en op elk pijntje. Maar weet je wat krankzinnig is? De momenten die je bijblijven. Van die dag weet ik vooral dit nog: dat we naar dat bloedprikcentrum reden en dat het warm was en dat het autoraampje aan mijn kant naar beneden was gedraaid en dat ik mijn arm op de hete bovenkant van het portier had gelegd. Het slaat nergens op, maar dat opgloeiende metaal: dát voel ik nu nog.

Verder: nummertje trekken, wachten, wachten.
Ik zei tegen mijn moeder: 'Kom jij met je rotmoedervlekje, moet ik onderzocht worden.'
Ik ergerde me overal aan. Die hele praktijk bijvoorbeeld werd gerund door oma's. *Hoe heet je, jongen, komt wel goed, jongen.* Terwijl ik zeker wist dat het mis was. Terwijl ik de hele tijd dacht aan dat woord: echo. Morgen al.
De kleppende oma's tapten me elf buisjes af. Het ene omaatje bracht ze, het andere stak een naald in mijn arm, een derde bracht ze weer weg.

Terwijl mijn aderen leegliepen dacht ik ook nog aan wat de dokter had gevraagd: ben je de laatste tijd afgevallen, is je eetlust minder? Nee hoor, zei ik. Maar ik realiseerde me opeens, daar, midden in die irritante omafabriek, dat ik al een tijdje mijn ontbijt niet op kreeg.

–

Ik sla de echo over (gel in mijn nek en zo'n scannertje erop), en ik heb het ook niet over de twee verpleegkundigen die om en om en over mij heen met elkaar liepen te flirten, ik wil alleen even zeggen hoe ongelooflijk stom het is als je uit zo'n kamertje loopt en dan dit hoort: 'Dag hè, en veel sterkte.'
Sterkte – dat heb je niet nodig bij een infectietje.
Toen we thuiskwamen ging ik samen met mijn moeder op haar bed liggen.
De telefoon ging. Dat was mijn oma, om te vragen hoe het was gegaan, en mijn moeder zei: 'Zolang de dokter niet belt is het goed.'
Ze had nog niet opgehangen of hij belde.

Edward van de Vendel en Roy Looman, Het kankerkampioenschap voor junioren.
Querido, Amsterdam 2015

Opdracht 3

Lees tekst 2. Hier lees je hoe *Het kankerkampioenschap voor junioren* verdergaat.

1. '... die moordenaar die ik in me meedroeg hield zich rustig.' Dit is figuurlijk taalgebruik. Noteer wat de ik-persoon ermee bedoelt.
2. Wat valt je nog meer op aan de stijl van *Het kankerkampioenschap voor junioren*? Ondersteun je antwoorden met voorbeelden uit de tekst.
3. Waarom ligt Max zo te rekenen met percentages?
4. Max vindt het verdrietig dat zijn moeder huilt, maar het helpt hem ook. Waarom?
5. In Max' droom zegt God: 'Ik ben degene die beslist over leven en dood.' Waarom helpt dat, denk je?
6. Hoe ziet jouw lijstje eruit van 'de belangrijkste dingen in het leven'?

Begrippen

Stijl De manier waarop de schrijver schrijft. Bijvoorbeeld: korte of lange zinnen, veel of weinig beeldspraak, maar ook bijvoorbeeld: grappig, stoer of zakelijk.

Tekst 2 (niveau 2)

Het kankerkampioenschap voor junioren

Het is nu zeker: de diagnose is lymfeklierkanker. Max moet zestien chemokuren hebben. De behandeling start over drie weken. Er is negentig procent kans dat Max weer beter wordt.

Ik weet heus wel dat veel mensen in die tijd opkeken van hoe ik me gedroeg. Maar ik bewoog gewoon overdag, ik lachte, ik had zo veel mensen om me heen, ik was afgeleid, en die moordenaar die ik in me meedroeg hield zich rustig. Die moordenaar was zelf natuurlijk ook afgeleid, en misschien moest hij, net als ik, lachen om Bart en Ward en Kelvin, of om mijn broertjes. Maar 's nachts, zonder al die gekken om me heen, begon hij te fluisteren. Dan

vroeg hij me of ik dat percentage van tien procent niet-overlevers toch niet behoorlijk groot vond. Waarom ben je er zo zeker van dat jij bij die negentig procent zal horen? Dat vroeg hij. Eénennegentig, zei ik dan. Als jij de cijfers ombuigt tot éénennegentig, mummelde de moordenaar, dan buig ik ze naar negenentachtig. Of achtentachtig. Zevenent…
Kijk, in de nacht ben je van de wereld. En als je dood bent – dan ook.
De nacht en de dood, ze lijken op elkaar.

Die laatste zondag voor de chemo was rustig geweest. Ik was vroeg naar bed gegaan, maar ik kon niet slapen, en mijn moeder kwam nog even kijken.
Ze zag dat ik nog wakker was.
En oké, ze zag dat ik huilde (nu vertel ik het dus toch).
Met je moeder naast je, ’s nachts, en met in je lijf een ziekte die je probeert neer te halen, is dat niet zo gek, toch? Ook niet als je zestien bent?
Ik ben er niet trots op, maar het gebeurde.
Het duurde niet lang hoor, mijn moeder kon al snel naar haar eigen slaapkamer toe. Maar eerst ging ze naast me zitten. Ze aaide over mijn haar en zei: ‘Laat het toe, Max. Het zou raar zijn als je dit soort momenten niet zou hebben.’

En toen hoorde ik haar, even later, zelf ook huilen. Ze zocht troost bij mijn vader. Ze weten waarschijnlijk niet hoe dun de wanden zijn, want ze fluisterden, en ik kon mijn vader woord voor woord verstaan.
Hij zei: ‘Het ergst vind ik het om naar zijn studieboeken te kijken.’

Ik begreep toen niet goed wat hij daarmee bedoelde. Mijn studieboeken? Maar wat ik wel begreep was dat mijn moordenaar ook hen te pakken had. Mijn ouders hadden me op de wereld gezet, en de kanker probeerde me er weer vanaf te werken. Dat was ook een aanval op hen.
Het was zo triest om te horen en ik kon het niet tegenhouden, ik huilde opnieuw.
Totdat ik tegen mezelf zei: *eh… had je misschien liever gewild dat het ze niks zou doen? Dat ze fluitend verder zouden leven, zonder enig verdriet?*
Die gedachte hielp.
Morgen ga ik vechten, dacht ik. Of nee, de artsen gaan vechten, en ik hoef alleen maar te doen wat ze zeggen. Kan het simpeler?
Het kon niet simpeler.
Dus ik viel in slaap.
En toen kwam God even langs.

Tegen de ochtend was hij er opeens. En ik geloofde helemaal niet in een god! Toch verscheen hij in mijn droom. Dat wil zeggen: ik zag geen beeld, ik hoorde alleen maar een zware stem. Het was een indrukwekkende stem, een stem die ik niet kende en ook niet na zou kunnen doen. Maar dat het God was die sprak was meteen duidelijk, want hij zei: ‘Ik ben degene die beslist over leven en dood.’
Dat was alles.
Ik ben degene die beslist over leven en dood.
Bedoelde hij dat als waarschuwing? Of als geruststelling? Als herinnering, misschien? Ik snapte er niks van.
Later heb ik die lijpe droom aan onze huisarts voorgelegd. Dat is een geweldige man, en hij heeft er verstand van, want hij gaat naar de kerk. Hij zei: ‘Ik noem het geen droom. Ik noem het een visioen.’ Ik vroeg: ‘Een visioen? Moet ik daar dan iets mee?’ En de dokter antwoordde: ‘Dat kan ik niet voor jou bepalen. Dat moet je zelf doen.’

In elk geval: wat het ook was, een droom of een visioen, ik werd er wel opgewekt wakker van. Ik lag nog even aan het licht te wennen en dacht: Bob, ga je nou in God geloven? Nee, dacht ik, dat zou egoïstisch zijn. Ik heb nog nooit in mijn leven religieuze gevoelens gehad, en dan, zodra er problemen zijn: hup, God erbij halen. Zo'n soort gelovige wil ik niet zijn, dat is oneerlijk. En toen sprong ik uit mijn bed, ik liep naar de computer en schreef op Facebook:
Deze ziekte gun ik niemand, en dus ook mezelf niet. Toch zijn er positieve kanten. Ik heb bijvoorbeeld al best veel geleerd. Ik vond laatst een oude maatschappijleeropdracht terug. We moesten een rijtje maken van de belangrijkste dingen in het leven. Ik had rijk worden op één gezet. Rijk worden! Echt waar. Gezondheid stond op vijf. Nou, ik kan jullie zeggen: gezondheid op één en dan een hele tijd niks. Mijn chemokuren gaan vandaag beginnen en ik zie de komende tijd als een treinrit. Over acht maanden eindigt de reis. Ik rijd rustig mee, en uiteindelijk stap ik uit. Genezen. Vrij.

Edward van de Vendel en Roy Looman, Het kankerkampioenschap voor junioren. Querido, Amsterdam 2015

Opdracht 4

Lees tekst 3. Het is een fragment uit *Gebroken soep* van de Engelse schrijfster Jenny Valentine.

1. Beschrijf het verschil tussen de jongen die Jack was toen hij nog leefde en de jongen die hij werd toen hij er niet meer was.
2. Waarom lukte het Rowans moeder niet haar zoon op handen te dragen toen hij nog leefde en wel nu hij dood is, denk je?
3. Hoe herinnert Rowan zich Jack het liefst?
4. Waarom is de vondst van de foto belangrijk voor Rowan?

Tekst 3 (niveau 2)

Gebroken soep

De vijftienjarige Rowan heeft twee jaar geleden haar broer Jack verloren. Haar vader woont sindsdien niet meer bij hen, haar moeder is zwaar depressief en Rowan zorgt voor haar zusje Stroma. Van een vreemde jongen krijgt ze een negatief van een foto dat ze zou zijn verloren. Op aandringen van Bee, een vriendin, laat ze het negatief afdrukken. Het blijkt een foto van Jack te zijn.

Ik liet het negatief achter en nam Jack in een envelop mee naar huis. Mam lag in bed en als ze ons al hoorde binnenkomen, liet ze het niet merken. Ik draaide een blik soep open voor Stroma, sloeg het bad over en las het kortste verhaal voor dat ik kon vinden. Ik beloofde dat ik mama als die opstond zou vragen om welterusten te komen zeggen. Daarna nam ik mijn broer mee naar mijn kamer, ging tegen de deur zitten zodat er niemand in kon, en keek en keek.
Ik heb er veel over nagedacht dat Jack zo veranderde in de tijd na zijn dood. Vraag niet hoe, maar hij was zichzelf niet meer.

Maar wat moest je ook als je overal schoolfoto's en clubfoto's met gekamd haar en een opgeplakte lach tegenkwam? Geen van die foto's was de echte Jack. Jack zou nooit goedgevonden hebben dat mam die foto's tevoorschijn had gehaald om ze aan mensen te laten zien. Als hij kon, had hij ze verbrand. Ze maakten er ruzie over. En zijn kamer was hetzelfde, maar totaal anders, als een toneeldecor van zichzelf, een museumstuk, een nepjongenskamer. Ik geloof niet dat ik zijn bed ooit opgemaakt heb gezien toen hij nog leefde. Op zijn bureau stond altijd een groeiende stapel borden en kopjes wekenlang te stinken. Eten schoof hij onder zijn bed en hij rookte uit het raam, ook al blies de wind het regelrecht terug naar binnen zodat alles stonk naar wiet, oude bananen en sokken, niet naar luchtverfrisser en stof en het stilstaan van de tijd.

Als ik denk aan mensen als Kurt Cobain, River Phoenix of Marilyn Monroe, dan lijkt het of het beroemdste wat ze ooit hebben gedaan, jong sterven was. Ze waren niet langer mensen die drugs gebruikten of leugens ophingen of naar de wc gingen of wat dan ook. In één klap werden het heiligen en genieën. Ze werden wat wie dan ook van ze wilde maken.

Ik haalde me ma, liggend in haar kamer, voor de geest, een en al afwezigheid, stilte en vel over been. Die jongen om wie ze treurde, die volmaakte jongen die haar leven de moeite waard maakte, die haar liet vergeten dat ze nog meer kinderen had om van te houden – wie was dat eigenlijk? Ze hield van hem en zo, dat lag voor de hand, maar ik herinner me niet dat ze hem toen hij nog leefde zo op handen droeg. Ik weet nog dat ze hem een akelig rotventje noemde en hem huisarrest gaf, omdat hij geld uit haar portemonnee had gepikt. Ik weet nog dat ze tegen hem schreeuwde, dat hij 's morgens uit bed moest komen en niet meer in de kamerplanten moest pissen.

Zelfs Jack zou er slecht van afkomen als je hem met zijn dode versie zou vergelijken. Het was alsof ze, door hem te verliezen, de zoon terugkreeg die ze wilde, degene die ze had willen hebben voor Jack werd geboren en voor zijn persoonlijkheid daar een stokje voor stak.

Terwijl ik naar de foto keek, realiseerde ik me dat die iets had wat verschilde van al die andere foto's waarmee het huis volhing. Zijn haar zag er niet gekamd of glanzend uit. Het was dik, donker en warrig, zoals altijd. Zijn huid zag eruit alsof je je hand kon uitsteken en hem aan kon raken. Je zag alles: het litteken van de waterpokken op zijn voorhoofd, de blos op zijn wangen, de manier waarop een lach zijn gezicht totaal kon veranderen als het een echte lach was. Hij had iets levenslustigs. Hij was gelukkig en deed niet alsof, zoals voor zo'n waardeloos achtergronddecor.

Het was geen geposeerde foto. Het was hem echt. Het was de Jack die ik miste. Het was de meest Jackachtige foto van Jack die ik ooit had gezien.

Jenny Valentine, *Gebroken soep*. Uitgeverij Moon, Amsterdam 2009

Opdracht 5

Lees tekst 4. Hier lees je hoe *Gebroken soep* verdergaat.

1 Het gezin van Rowan lijkt perfect voorbereid op alles wat hen kan overkomen, maar niet op dat ene: de dood van Jack. Welke conclusie trekt Rowan hieruit?
2 Ben je het met Bee eens dat ellende je dapperder maakt? Leg je antwoord uit.

Begrippen

Ontwikkeling van een personage In de meeste boeken veranderen personages door wat ze meemaken. Die verandering noem je 'ontwikkeling'.

3 Bee vraagt aan Rowan: 'Denk je dat je kunt voorkomen dat er erge dingen met je gebeuren door er bang voor te zijn?' Wat zou jouw antwoord op deze vraag zijn? Leg uit.
4 Bee vindt het belangrijk dat Rowan in beweging komt. Denk je dat dat Rowan helpt? Waarom (niet)?
5 Welke ontwikkeling lijkt Rowan door te maken?

Tekst 4 (niveau 2)

Gebroken soep

Rowan is de jongen die haar de foto gaf weer tegengekomen en weet nu waar hij woont. Zal ze naar hem toegaan om meer over de foto te weten te komen?

Bee luisterde en zei dat ze het begreep, dat een vreemde voor mij dus gevaar betekende. Ze zei dat het goed was om voorzichtig te zijn. Ze zei ook dat er een groot verschil was tussen voorzichtig zijn en het voor van alles en nog wat in je broek doen. Ze zei: 'De hele tijd bang zijn is geen manier van leven. Wat zal het worden? Een bom? Een donker steegje? Een jongen die een foto van de straat opraapt? Denk je dat je kunt voorkomen dat er erge dingen met je gebeuren door er bang voor te zijn?'
'Nee,' zei ik.
'Wat heeft het dan voor zin?' vroeg ze. We zwegen even, toen zei ze: 'Het is geen vent van vijfenvijftig, die op internet net doet alsof hij een tienermeisje is, Rowan.'
'Dat weet ik,' zei ik. 'Maar het zou nog steeds een engerd met een bijl kunnen zijn.'
'Whatever,' zei Bee. 'Hij zou ook een cool type kunnen zijn. Als je erop blijft staan om mensen die je niet eerder hebt ontmoet nooit te vertrouwen, wordt je wereld wel heel dunbevolkt.'
'Ik heb vrienden genoeg,' zei ik. 'Vrienden zat.'
Bee moest lachen en zei dat dat het zieligste was wat ze ooit had gehoord. Ze ging verzitten en draaide zich naar me toe. 'Hoe zou jij willen sterven?'
Ik zei dat ik helemaal niet wilde sterven en ze lachte en zei dat ik dat niet mocht zeggen, dat ik een manier moest kiezen waarop.
'Hoe zou jij willen sterven?' vroeg ik haar.
Ze zei: 'Ik wil uit een vliegtuig vallen,' en ik zei: 'Wat? Je maakt een grapje! Waarom?'
Ze zei dat ze heel zeker zou willen weten dat haar tijd erop zat en er geen hoop meer was, zodat ze er, zeg maar, volledig tegenaan kon gaan en een fraaie duik kon maken. 'Daar komt bij,' zei ze, 'dat ik zou vliegen.'
Ik staarde haar met open mond aan. Had ik die moed maar, dacht ik.
Bee zei: 'Dus wat zou jij willen?'
Ik wilde het op dat moment niet zeggen. Ik voelde me een dwaas.
'In mijn slaap, als ik oud ben. Prettig en vredig,' zei ik. 'Ik dacht dat iedereen dat wilde.'
'Dat valt me van je tegen, Rowan,' zei Bee. 'Met de ellende die jij te verstouwen krijgt, geloof ik dat je veel en veel dapperder bent.'
We zaten onder de boom en ik dacht erover na. Pap en mam lieten ons van school veranderen omdat ze dachten dat het voor ons beter was. Ze verhuisden voor onze veiligheid. Ze gaven ons zwemles en fietshelmen en cursussen zelfverdediging en een afgewogen dieet. Ze betaalden onze telefoonrekening zodat we in een crisissituatie nooit zonder beltegoed zouden komen te zitten. Ze beloofden ons vijfduizend pond op ons eenentwintigste als we nooit zouden roken.
En nog ging er een van ons dood.

Wat moet ik erover zeggen? De dood kan je nu eenmaal niet vermijden, ook al bedenk je duizend verschillende manieren; hij weet je toch te vinden.
Ik keek van opzij naar Bees mooie gezicht in de schaduw van de bladeren.
Ik dacht na over alles wat zij wist en waar ze allemaal was geweest en de boeken die ze had gelezen. Ik bedacht hoeveel beter ik me voelde doordat ik haar kende. Ik dacht aan haar en Carl en Sonny en aan hun voordeur met de bloemen ervoor. Ik bedacht dat het geen kwaad kon om wat meer op haar te lijken. Wat had je eraan om bang te zijn voor dingen voordat ze aan de orde waren? Waarom niet wachten tot het zover was en er dan iets aan doen?
'Je hebt gelijk,' zei ik. 'Je hebt altijd gelijk.'
'Doe het dan,' zei Bee. 'Wat heb je te verliezen?'
En zo kwam het dat ik me op een grijze middag om halfvijf liet natregenen en aanstaren, terwijl ik niet te vlug en niet te langzaam fietste om de huisnummers van Market Road af te kunnen tellen. Bee paste op Stroma. Dat was het doorslaggevende argument in haar opzet om me zover te krijgen.

Jenny Valentine, Gebroken soep. Uitgeverij Moon, Amsterdam 2009

Opdracht 6

De volgende vragen gaan over alle teksten in deze paragraaf.

1 Waarom lezen mensen boeken over zware onderwerpen (zoals ziekte en dood), denk je?

2 Welk verhaal spreekt je meer aan? *Het kankerkampioenschap voor junioren* of *Gebroken soep*? Leg je antwoord uit.

3 Welke *stijl* spreekt je meer aan? Die van *Het kankerkampioenschap voor junioren* of van *Gebroken soep*? Leg je antwoord uit.

4 Welk boek zou je het liefst willen lezen? *Het kankerkampioenschap voor junioren*, *Gebroken soep*, een van de Leestips of lees je liever helemaal niet over zware onderwerpen? Leg je antwoord uit.

Opdracht 7 – Creatief schrijven

In *Het kankerkampioenschap voor junioren* weten de verpleegsters volgens Max eigenlijk niet goed wat ze tegen hem moeten zeggen. Wat kun je eigenlijk zeggen tegen iemand die iets heel ergs heeft (meegemaakt)? Bestaan daar wel de juiste woorden voor?
Schrijf Max een kaart.
Doe het zo:

- Zoek op internet een afbeelding voor de voorkant van het kaartje. Denk goed na over de sfeer van de afbeelding. Moet die vrolijk of somber zijn? Serieus of neutraal? Of iets anders?
- Print de afbeelding op de grootte van de kaart die je wilt schrijven.
- Schrijf de achterkant van de kaart. Leef je goed in Max in en schrijf iets op waardoor hij zich gesteund voelt. Als je dat moeilijk vindt, mag je ook een mooi gedicht of een andere tekst zoeken om op de kaart te zetten.
- Je docent bespreekt een aantal kaarten.

Opdracht 8 – Voor je fictiedossier (niveau 2)

Schrijf een 'flardgedicht' met stukjes tekst uit deze paragraaf.
Doe het zo:
- Knip een vel A4 in twaalf stroken.
- Zoek in tekst 1 tot en met 4 naar twaalf woorden, zinnen of delen van zinnen die je mooi of bijzonder vindt. Noteer deze op de strookjes.
- Schuif met de strookjes tot er een soort gedicht ontstaat.
- Maak je gedicht af door woorden en zinnen te veranderen, weg te halen of toe te voegen.
- Bedenk een passende titel en schrijf die boven je gedicht.
- Je docent vraagt een paar leerlingen hun gedicht voor te dragen.

Leestips

Claire Furniss, *Het jaar dat de wereld op zijn kop stond*

De moeder van Pearl (15) overlijdt bij de geboorte van Pearls halfzusje Rose. Pearl worstelt een jaar lang met zichzelf en haar omgeving.
(niveau 1)

Esther Walraven, *Daan & Nadia*

De altijd optimistische Daan (17) blijkt een hersentumor te hebben. In het ziekenhuis ontmoet hij Nadia (15) die een overdosis pillen heeft genomen. Langzamerhand ontstaat er een band tussen hen.
(niveau 2)

Jenny Downham, *Voor ik doodga*

De 16-jarige Tessa krijgt te horen dat ze niet lang meer te leven heeft. De tijd die haar rest, wil ze goed gebruiken en daarom maakt ze een lijst van tien dingen die ze nog wil doen.
(niveau 2)

Sarah Crossan, *Een*

Tippi en Grace zijn een 16-jarige Siamese tweeling die vanaf hun heupen aan elkaar zitten. Als hun gezondheid verslechtert, staan ze voor een moeilijke keuze.
(niveau 2)

Kijk ook op Lezenvoordelijst.nl voor meer boeken op je eigen niveau.

Begrippenlijst

Alliteratie Beginrijm. Woorden die in de buurt van elkaar staan en met dezelfde letter of klank beginnen. Bijvoorbeeld: *slappe sla (tekst 1 op bladzijde 176)* of *chagrijnige Sjaak*.

Assonantie Klankrijm. Woorden met dezelfde klank die in de buurt van elkaar staan. Bijvoorbeeld: *slappe – platte; vroege – coole* (tekst 1 op bladzijde 176).

Chronologische volgorde De volgorde waarin gebeurtenissen plaatsvinden.

Dystopie Verhaal dat zich in de toekomst afspeelt. Meestal heeft er een ramp plaatsgevonden en/of zijn er mensen aan de macht gekomen die andere mensen onderdrukken. Daardoor is de wereld veranderd in een plaats waar je niet zou willen leven.

Eindrijm Het laatste woord van een regel rijmt op het laatste woord van een vorige regel. Bijvoorbeeld: *stad – zat*.

Feelgoodverhaal Verhaal dat fijn is om te lezen, omdat het 'wensvervullend' is: je hoopt dat er iets fijns gebeurt met de hoofdpersoon en dat gebeurt dan ook.

Flashback Een sprong terug in de tijd. Er wordt iets beschreven wat eerder is gebeurd (bijvoorbeeld doordat iemand zich iets herinnert).

Ironie (Milde) spot. Het (humoristische) effect wordt bereikt door iets anders te zeggen dan je bedoelt, bijvoorbeeld door middel van:
- **overdrijving** (iets erger maken dan het is);
- **understatement** (iets minder erg maken dan het is);
- **omkering** (het tegenovergestelde zeggen van wat je bedoelt);
- **niet-passend woordgebruik** (bijvoorbeeld plechtig taalgebruik in een informele situatie).

Limerick Grappig bedoeld gedichtje van vijf regels met een vast rijmschema (a a b b a). In de eerste regel worden meestal een personage en een plaatsnaam genoemd.

Ontwikkeling van een personage In de meeste boeken veranderen personages door wat ze meemaken. Die verandering noem je 'ontwikkeling'.

Puntdicht Kort gedicht met in de laatste regel(s) een (taal)grapje.

Rijmschema De manier waarop de regels van een gedicht op elkaar rijmen. Je maakt een rijmschema door alle regels die op elkaar rijmen dezelfde letter te geven. Bijvoorbeeld: *a b b a* (*toek*, *sferen*, *proberen*, *verzoek*, tekst 3 op bladzijde 178). Dit noem je **omarmend** rijm. **Gepaard** rijm is a a b b; **gekruist** rijm is a b a b.

Sciencefiction Verhaal dat zich in de toekomst afspeelt en waarin technologieën worden gebruikt die nu (nog) niet bestaan.

Sonnet Een gedicht dat bestaat uit veertien regels, die zijn verdeeld over vier strofen. De eerste twee strofen bestaan elk uit vier regels, de laatste twee strofen elk uit drie. Een sonnet heeft een strak rijmschema.

Stijl De manier waarop de schrijver schrijft. Bijvoorbeeld: korte of lange zinnen, veel of weinig beeldspraak, maar ook bijvoorbeeld: grappig, stoer of zakelijk.

Verhaallijn Beschrijft (met een begin, een middenstuk en een einde) wat een personage meemaakt. Als een boek meerdere verhaallijnen heeft, hebben deze altijd iets met elkaar te maken.

Vooruitwijzing Aanwijzing *dat* er iets gaat gebeuren, vaak zonder dat je precies weet *wat* er gaat gebeuren.

Woordspeling Een spelletje met woorden. Bijvoorbeeld: *Ze heeft dikke billen, maar ze zit er niet mee.*

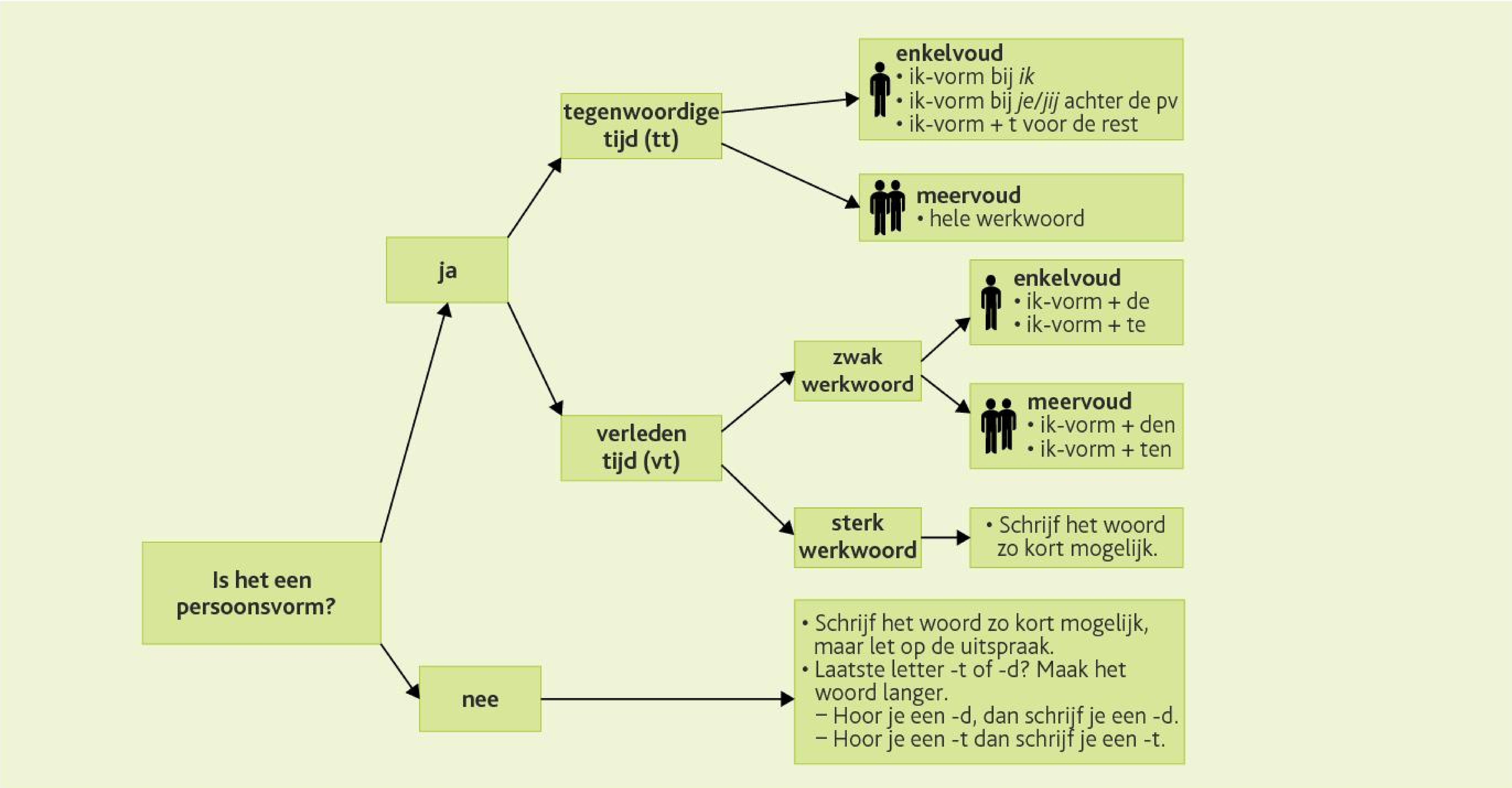
Voorbeeld zakelijke brief

jouw eigen naam en adres	[1]	Kemal Yilmaz Ginkelstraat 116 5911 ES Venlo
plaats, datum	[2]	Venlo, 18 maart 2019
naam en adres van de ontvanger – gebruik *T.a.v.* als je weet aan welke persoon of afdeling je de brief stuurt	[3]	PC-Garant T.a.v. de heer Smeedes Aquamarijnstraat 15 5834 ED Venlo
aanhef	[4]	Geachte meneer Smeedes,
inleiding	[5]	Ik schrijf u deze brief, omdat ik u wil bedanken voor de begeleiding tijdens mijn stage bij uw bedrijf.
middenstuk	[6]	Van 6 januari tot en met 20 februari liep ik stage bij PC-Garant. Dat vond ik heel leuk en ik heb ook veel geleerd. Ik weet nu een beetje hoe je klanten moet helpen en wat er komt kijken bij het repareren van een pc. Het leukste van mijn stage vond ik het bezoeken van de klanten thuis. We kregen dan bijna overal koffie als we de pc moesten repareren.
– noem de bijlage(n) als je die meestuurt		Nu moest ik voor school een stageverslag maken. Daar heb ik u nog voor geïnterviewd. We hadden afgesproken dat ik u dat verslag zou sturen. In de bijlage vindt u het verslag.
slot	[7]	Ik wil u dus bedanken voor de goede begeleiding. Wilt u ook Evert en Bilal bedanken voor de gezelligheid en hulp? Ik hoop dat ik in de vakantie nog eens langs mag komen.
groet	[8]	Met vriendelijke groet,
handtekening en naam	[9]	 Kemal Yilmaz
bijlage(n)	[10]	Bijlage: stageverslag

Stappenplan zinsdelen benoemen

1 Zoek de persoonsvorm (pv)	Zet de zin in een andere tijd (tijdproef) of maak van de zin een vraag (vraagproef).
2 Doe de zinsdeelproef	Zet streepjes tussen de zinsdelen.
3 Zoek het onderwerp (ow)	Vraag: *Wie (soms: Wat) + pv?* Let op: de gebiedende wijs heeft geen onderwerp. Bijvoorbeeld: *Loop naar de maan!*
4 Benoem het gezegde (wg)	Zoek alle werkwoorden in de zin die bij elkaar horen.
5 Zoek het lijdend voorwerp (lv)	Vraag: *Wat (soms: Wie) + wg + ow?*
6 Zoek het meewerkend voorwerp (mv)	Vraag: *Aan (soms: Voor) wie + gezegde + onderwerp + lijdend voorwerp?*
7 Zoek de bijwoordelijke bepaling(en) (bwb)	Vraag: *Waar? Waarheen? Waarover? Waarom? Waardoor? Waarvandaan? Wanneer? Hoe? Met wie?* enz. Ook losse woorden kunnen bwb zijn, zoals *niet, misschien, toch, waarheen, waarom, hoe* enz.

Schema werkwoordspelling

Overzicht woordsoorten

werkwoord (ww):	zegt wat iets of iemand doet of wat er gebeurt. In een zin staat ten minste één werkwoord. Een werkwoord heeft verschillende vormen. Bijvoorbeeld 'gaan': *ga*, *gaat*, *gaan*; *ging*, *gingen*; *gegaan*.
lidwoord (lw):	*de, het, een*
zelfstandig naamwoord (zn):	is een woord voor een mens, dier, plant of ding: *tante*, *tijger*, *paardenbloem*, *frisdrankglas*, *september*. Een naam is ook een zelfstandig naamwoord: *Sam*, *Leiden*.
bijvoeglijk naamwoord (bn):	vertelt iets over een zelfstandig naamwoord: *groot, aardige*. Een **stoffelijk bijvoeglijk naamwoord** zegt waarvan iets gemaakt is: *gouden*, *metalen*.
voorzetsel (vz):	is vaak een kort woord, dat de plaats, de tijd of de oorzaak aangeeft: *op* de kast, *na* de pauze, *door* de regen.
voegwoord (vw):	is een woord waarmee je een samengestelde zin maakt: *en*, *of*, *maar*, *want*, *dus*, *omdat*, *terwijl*, *zodat*, *nadat*, *als* en *toen*. Marly luistert naar de Beatles, *omdat* ze van de sixties houdt.

Register

Illustratieverantwoording

Beeldresearch: Lineair, Arnhem

Foto's:
Instituut voor Beeld en Geluid, Hilversum: p. 8-9
Corbis / Getty Images, Dublin: p. 10-11
Frank de Roo, Capelle aan den IJssel: p. 13
Peter de Krom, Rotterdam: p. 15
Anne Schumacher, Wageningen: p. 19
YouTube, SanBruno: p. 22l, m
Andy Zuidema / HH, Den Haag: p. 22r
iStockphoto, Calgary: p. 24l, 49, 54, 72, 75, 91-92, 99, 101, 105b, 115, 117-118, 119, 120, 122, 127-2,3, 137, 192-198
Aria / Moby Dick, Rotterdam: p. 24m
ZFY / Go Pro Inc., San Mateo: p. 24r
Picture-Alliance / Lineair, Arnhem: p. 27, 112
Joyce van Belkom / HH, Den Haag: p. 28
BBC, Londen: p. 31
Edwin Remsberg / Getty Images, Dublin: p. 33
Shutterstock, New York: p. 34, 62, 67, 71, 80, 84, 127-1, 152, 180-183, 184-190, 200-203
Ron Gilling / Lineair, Arnhem: p. 36-37
Remko de Waal / ANP, Rijswijk: p. 41
Rob Voss, Apeldoorn: p. 45
Tom Kloppenburg, Nijmegen: p. 47
Fries Scheepvaart Museum, Leeuwarden: p. 48
Basisschool 't Mulderke, Uden: p. 51
UIG / Lineair, Arnhem: p. 58
Ad Munier, Den Haag: p. 60
David Rozing / HH, Den Haag: p. 64-65
Edwin Janssen / HH, Den Haag: p. 65r
www.kitchenandmore.nl: p. 66
Elisa Zwingenberger / Youtube, San Bruno: p. 69
Freek van Asperen / ANP, Rijswijk: 82
Reuters / ANP, Rijswijk: p. 85l
AFP / ANP, Rijswijk: p. 85r
REX / Shutterstock / HH, Den Haag: p. 89
Fred Hoogervorst / HH, Den Haag: p. 92r
Chris van Rijswijk / Buiten-Beeld / HH, Den Haag: p. 94
Febo, Amsterdam: p. 95
Maarten Sprangh, Apeldoorn: p. 96
Peter de Krom, Rotterdam: p. 97
Alamy / Image-select, Wassenaar: p. 105o, 109o
Udo Ockema / Wikimedia: p. 108
Joël Héras / Lineair, Arnhem: p. 109b
Stichting Taalvoutjes, Amsterdam: p. 110lb, rb, o, 166
Frank Landsbergen, Naaldwijk: p. 111
Politie, Haarlem: p. 114
Reuters / ANP, Rijswijk: p. 126
Christian Reister / Lineair: p. 127-4
Spaarnestad Photo / HH, Den Haag: p. 135

Stopmijnafval, Utrecht: p. 139
Guus Schoonewille / Unicef, Den Haag: p. 142
Kim van Dam / NBB, Rotterdam: p. 144-145
Robin Utrecht / HH, Den Haag: p. 145r
Ditismbo, Woerden: p. 146b
WWF, Zeist: p. 146o
Ministerie van Defensie, Den Haag: p. 149
Lex van Lieshout / ANP, Rijswijk: p. 150
Pascal Deloche / Lineair, Arnhem: p. 156l
Alusport, Bilzen: p. 156r
Wageningen University and Research Centre: p. 161
KNGF, Amstelveen: p. 162
Esther Rikken / RTV Oost, Hengelo: p. 165
Herman Engbers / HH, Den Haag: p. 168
IJswater Films, Amsterdam: p. 170-171
Peter Hilz / HH, Den Haag: 172-179
Harry Enel, Nieuwegein: p. 182
Omroep Organisatie Groningen: p. 200
David Rozing / HH, Den Haag: p. 204-210

Literaire teksten:
p. 168-169: Marieke Nijkamp, *54 minuten*. HarperCollins, Amsterdam 2016, p. 50-52
p. 70: Marieke Nijkamp, *54 minuten*. HarperCollins, Amsterdam 2016, p. 163-165
p. 171-172: Helen Vreeswijk, *De kick*. Van Goor, Houten 2014, p. 5-7
De kick
p. 173: Helen Vreeswijk, *De kick*. Van Goor, Houten 2014, p. 58-59
De kick
p. 173-175: Helen Vreeswijk, *De kick*. Van Goor, Houten 2014, p. 181-183
p. 176: Plint-gedicht *Camping*. Bette Westera, in: DICHTER (nr. 3): De wijde wereld & de tijd van elastiek, p. 28
p. 177: Gedichtdeel uit *Kind in Brussel*. Joke van Leeuwen, *Vier manieren om op iemand te wachten*. Querido, Amsterdam 2001
p. 178: Gedicht tuk tuk. Daan de Ligt, *Poezie-leestafel*.info, op 18 april 2018
p. 179: Gedicht *Vakantiesonnet Zandvoort*. Ted van Lieshout, *Hou van mij*. Leopold, Amsterdam 2009
p. 180-181: Maureen Johnson, John Green en Lauren Myracle, *Let it snow*. De Fontein, Utrecht 2011, p. 28-29
p. 181-182: Maureen Johnson, John Green en Lauren Myracle, *Let it snow*. De Fontein, Utrecht 2011, p. 98-102
p. 183: Maureen Johnson, John Green en Lauren Myracle, *Let it snow*. De Fontein, Utrecht 2011, p. 260-262
p. 184-185: Kevin Brooks, *Candy*. De Harmonie, Amsterdam 2005, 35-36
p. 185-186: Kevin Brooks, *Candy*. De Harmonie, Amsterdam 2005, 119-121
p. 186: Kevin Brooks, *Candy*. De Harmonie, Amsterdam 2005, 216-217
p. 188-189: Ally Condie, *Matched*. Lemniscaat, Rotterdam 2010, p. 15-17
p. 190-191: Ally Condie, *Matched*. Lemniscaat, Rotterdam 2010, p. 35-37
p. 192-193: Eva Moraal, *Overstroomd*. Lemniscaat, Rotterdam 2012, p. 9-11
p. 193-194: Eva Moraal, *Overstroomd*. Lemniscaat, Rotterdam 2012, p. 13-15
p. 196: Gedicht *Op twee slakken*. Kees Stip, in: Vic van de Reijt (red.), *Ik wou dat ik twee hondjes was*. Prometheus, Amsterdam, 94

p. 197: Gedicht *Op een kerkuil*. Kees Stip, *Het Grote Beestenfeest*. Prometheus, Amsterdam 2009
p. 198: Plint gedicht *Morgenrood*. Lévi Weemoedt, *Van harte beterschap*. Uitgeverij Atlas Contact, Amsterdam 1998
p. 198: Gedicht *Contactadvertentie*. Lévi Weemoedt, *Van harte beterschap*. Uitgeverij Atlas Contact, Amsterdam 1998
p. 199: Gedicht De *autobezitter*. K. Schippers, Kb.nl, gelezen op 16 april 2018
p. 200-201: Edward van de Vendel en Roy Looman, *Het kankerkampioenschap voor junioren*. Querido, Amsterdam 2015, p. 17-19
p. 201-203: Edward van de Vendel en Roy Looman, *Het kankerkampioenschap voor junioren*. Querido, Amsterdam 2015, p. 51-54
p. 203-204: Jenny Valentine, *Gebroken Soep*. Uitgeverij Moon, Amsterdam 2009, p. 38-40
p. 205-206: Jenny Valentine, *Gebroken Soep*. Uitgeverij Moon, Amsterdam 2009, p. 47-50

LEERBOEK NEDERLANDS 6E EDITIE 3 VMBO-GT

GEPERSONALISEERD LEREN

Bij dit boek hoort een digitale leeromgeving.
Als je de opdrachten online maakt, zie je direct wat er al goed gaat. Je krijgt daarbij handige tips, zodat je het de volgende keer beter doet.

Op basis van je resultaten krijg je bovendien opdrachten op jouw niveau. Dus wat moeilijker als het goed gaat of met meer hulp als je dat nodig hebt.
Met de oefentoetsen kun je je voorbereiden op het proefwerk.
Als je meer uitleg nodig hebt, zijn er ook nog handige uitlegvideo's.

Noordhoff Uitgevers

MIX Papier van verantwoorde herkomst FSC® C118189 www.fsc.org

www.nieuwnederlands.noordhoff.nl

ISBN 978-90-01-88065-1